De spiegel der minnen

Colijn van Rijssele

Editie Margaretha W. Immink

bron
Colijn van Rijssele, *De spiegel der minnen* (ed. Margaretha W. Immink). A. Oosthoek, Utrecht 1913

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/rijs006mwim01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

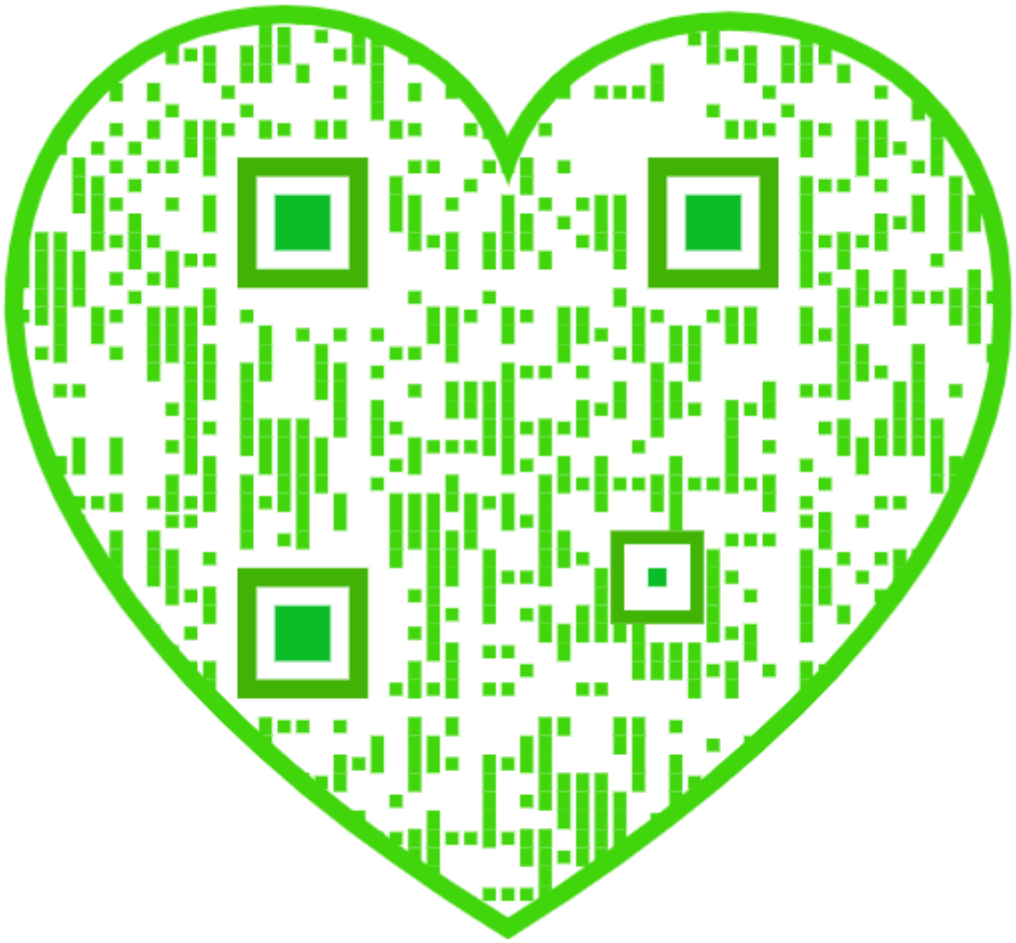

III

AAN MIJNE OUDERS

[Woord vooraf]

Het verschijnen van dit proefschrift biedt mij een welkome gelegenheid tot het uitspreken van mijn dank aan de Professoren der Utrechtsche Litterarische Faculteit.

Mijn hartelijken dank betuig ik aan U, Hoogleeraren K e r n k a m p , C a l a n d , F r a n t z e n , N i e r m e y e r en Va n G e l d e r voor het genoten onderwijs. Eveneens aan U, Professor Vo g e l s a n g : Uwe algemeen ontwikkelende colleges zijn mij een bron van groot genot geweest.

Maar vooral aan U, hooggeleerde M u l l e r , mijn hooggeachte Promotor, die mij met groote welwillendheid en groote kennis hebt bijgestaan bij het vervaardigen van mijn proefschrift. Steeds stond Uw huis en Uw studeerkamer voor mij open en steeds hebt Gij mijn belangen behartigd. Daarvoor mijn warmen dank!

Wijlen Professor G a l l é e herdenk ik in dankbare herinnering.

Een woord van dank past mij ook aan allen, die mij op eenige wijze hebben geholpen, met name aan Prof. Dr. E.E.C. van L e e r s u m , Prof. Dr. J.J. S a l v e r d a d e G r a v e , Prof. Dr. F. v a n Ve e r d e g h e m , en vooral aan Dr. J.A.N. K n u t t e l , door wiens geschriften mijn aandacht op C o l i j n v a n R i j s s e l e werd gevestigd.

En tevens dank ik den Heer Directeur der Leidsche Universiteits-bibliotheek voor de bereidwilligheid, waarmede de eerste druk van den Spiegel der Minnen maandenlang aan mij werd afgestaan.

Inleiding.

DE SPIEGEL DER MINNEN neemt in de letterkunde der zestiende eeuw als burgerlijk drama een zeer bijzondere plaats in: het is het eenige ernstige stuk, waarin de gegoede burgerij zonder allegorische vermomming optreedt.

Het leven van het lagere volk leverde stof voor de kluchten, de buitenlandsche litteratuur voor de klassieke en romantische spelen; maar wij hebben geen ander stuk over, waarin het leven van het volk onder eigen naam wordt uitgebeeld, waarin hun gevoelens, lijden en strijden met evenveel nauwkeurigheid en belangstelling worden weergegeven als de lotgevallen van klassieke, bijbelsche of aan de uitheemsche novellen-litteratuur ontleende personen. Om dit streven, dat zoo vreemd is niet alleen aan de rederijkerskunst, maar ook aan de ernstige kunst der 17de eeuw, verdient het stuk onze belangstelling. Evenwel - men zou van dit verschijnsel kennis kunnen nemen, zich tevreden stellende met het kennen van den inhoud, en het werkje laten rusten in de bibliotheken van Noord- en Zuid-Nederland, indien het niet ook litterair van belang was. En dit meen ik wel al aanstonds te mogen zeggen, dat de ‘Spiegel der Minnen’ een van de beste rederijkersstukken is, die tot ons zijn gekomen. Ik hoop dit nog nader aan te toonen.

I

De i n h o u d van het stuk, dat in zes spelen verdeeld is, luidt, in het kort verteld, als volgt:

EERSTE EN TWEEDE SPEL. Een rijke koopmanszoon, Dierick den Hollander te Middelburg, heeft liefde opgevat voor zijn buurmeisje, Katherina Sheermertens[1)], een arm linnennaaistertje. Zijn ouders bemerken zijn neiging en trachten hem van de dwaasheid daarvan te overtuigen. Als verstandige woorden niet baten, besluiten ze hem voor een poos weg te zenden. Zij verzoeken een oom, die in Dordrecht woont, Dierick uit te noodigen om hem te komen helpen in 'lastighe saken in comanschepen', met het doel hem door afleiding en het zien van andere meisjes Katherina te doen vergeten.

De gelieven zijn wanhopend, maar Dierick belooft plechtig slechts één maand weg te zullen blijven en Katherina geeft hem na lang weifelen een haarlok tot aandenken mee, die Dierick in een gordel altijd bij zich zal dragen.

DERDE SPEL. 'Wat uut den oogen is, dats uuter herten' dacht Diericks vader. 'Ten is altoos niet - als therte in tvier van minnen spreedt, tis quaet te blusschen' had de moeder geantwoord, die gelijk blijkt te hebben, want Dierick kwijnt weg van verlangen en wordt eindelijk zóó ziek, dat zijn oom den 'medecijn' laat halen. Deze ziet dadelijk dat hij 'gequelt is van minnen'; en als eenig geneesmiddel schrijft hij voor den 'asem van een zuyver maecht.'

Als Dierick niet op den afgesproken dag terugkomt, wordt Katherina achterdochtig. Ze is bang dat hij haar vergeten heeft en haar te schande maakt door haar haarlok aan anderen te toonen. En nu zendt Saturnus - die ook in het eerste spel al opgetreden is in gezelschap van Venus, Phoebus en Apollo - Jalours ghe-

1) Zie de aant. bij reg. 132.

peyns. Deze met de beide andere zinnekens, Begheerte van hoocheyt en Vreese voor schande, die zooals we later zullen zien in het drama een belangrijke rol spelen, bestoken en kwellen het arme meisje zoodanig, dat zij in hevige gemoedsbeweging geraakt en in zwijm valt. Op dit oogenblik komt een neef van haar binnen, die haar onsamenhangende woorden hoort en haar, als ze bijgekomen is, een bekentenis weet te ontlokken. Hij tracht haar te kalmeeren door te wijzen op Diericks goed, betrouwbaar karakter; als dit niet helpt, besluit hij met haar naar Dordrecht te gaan om de haarlok terug te halen. Zij zal zich kleeden in manskleeren en haar vader vertellen, dat ze een bedevaart gaat doen naar Sint Andries[1)].

VIERDE SPEL. In Dordrecht gekomen, vinden zij Dierick zitten voor de herberg van zijn oom. Hij ziet er zoo slecht uit en is zoo blij, als hij hoort dat zij uit Middelburg komen, dat Katherina geheel verteederd wordt. Haar vermomming maakt dat Dierick haar niet herkent. Maar als onder den maaltijd de neef het gesprek op Katherina brengt en Dierick voorgeeft dat het hem nooit ernst met haar geweest is, omdat zij te ‘snode van persone’ is, dan ontwaakt haar wanhoop en jalouzie met dubbele kracht, en 's nachts ontsteelt ze na een hevigen strijd tusschen liefde en jalouzie hem den gordel. Het werd haar gemakkelijk gemaakt, doordat Dierick de vreemdelingen had uitgenoodigd in zijn kamer te overnachten. Als Dierick ontwaakt, zijn zij verdwenen; hij mist zijn gordel en wordt door verlangen en verdriet steeds zieker, zoodat zijn ouders hem eindelijk laten terugkomen.

VIJFDE SPEL. In Middelburg teruggekeerd, gaat Katherina, door verwijt gekweld, elken dag het ‘rincxken vander deure’ van Diericks huis kussen; eens klopt ze zelfs hard aan, maar snelt dan beschaamd weg. Om Dierick afleiding te bezorgen, geven zijn ouders een ‘croonspel’[2)], waarop ook Katherina

1) Zie de aant. bij reg. 2883.
2) Zie de aant. bij reg. 4043.

komt dansen met den gordel om. Van zijn ziekbed ziet Dierick haar; zijn verlangen naar haar wordt zóó groot, dat hij aan zijn ouders zijn liefde bekent en hen smeekt haar bij hem te brengen: zonder haar zal hij sterven! Dan gaan de ouders zelf het meisje vragen Dierick te komen bezoeken. Maar zij toont zich hooghartig: als Dierick bij haar wil komen, zal zij hem troosten, maar 'goey maechden en pleghen niet te gane tot eenighe mans bedde sonder redene, men pleechter oneere af te smedene, al en waerder gheen oneere in gheleghen.'

ZESDE SPEL. Zoo sterft Dierick ongetroost. Katherina's vader en neef trachten het voor haar verborgen te houden, maar door een onverklaarbare onrust gedreven gaat ze naar de kerk. Op weg daarheen hoort ze twee mannen samen spreken over het droevige sterfgeval. Zij valt flauw en sterft spoedig daarop, gekweld door berouw en zelfverwijt.

Dit is het verhaal, ontdaan van al het bijkomstige, van alles wat, naar rederijkerstrant, tot versiering en aankleeding diende.

De verdeeling van het stuk in zes spelen dient hier even besproken te worden. Noch de moraliteiten, noch de bijbelsche spelen der rederijkers[1)] kennen deze verdeeling; alleen bij de klassieke spelen, waarmee de Spiegel der Minnen in vorm geheel overeenkomt, komt zij voor. Zoo zijn de stukken uit den 'Handel der Amoureusheyt' van 1621 verdeeld in twee, drie of vier spelen 'Jupiter ende Yo' van Houwaert in drie, en de 'Spiegel der Minnen' uit hoofde van zijn grooteren omvang in zes spelen. Het feit, dat deze verdeeling alleen voorkomt bij stukken die een klassieke stof behandelen, wijst op navolging van de verdeeling in vijf bedrijven der klassieke tragedie. Eene navolging, die alleen op uiterlijkheid berust en waaruit wederom blijkt, dat de rederijkers geheel vreemd stonden tegen-

1) Het 'Troostspel' van Rutgert Jansen, gedrukt in 1602 maakt hierop een uitzondering, het is verdeeld in vier deelen, waarschijnlijk in navolging van de klassieke spelen. Zie Worp, Drama en Tooneel I, 135.

overde kunstidee der oudheid: van den harmonischen bouw der klassieke tragedie hebben zij niets begrepen. Zij hielden eenvoudig de indeeling in bedrijven voor klassiek en verdeelden hun eigen klassieke drama's naar gelang van hun lengte in meer of minder spelen.

Doch in den 'Spiegel der Minnen' is deze indeeling zéér organisch: als de twee eerste spelen, die feitelijk in elkaar overgaan, tot één waren gemaakt, zouden we een drama in vijf bedrijven gehad hebben waarvan de uiterlijke indeeling geheel in overeenstemming was met de innerlijke geleding. Uit de inhoudsopgave blijkt voldoende, hoe ieder spel een goed afgerond geheel vormt.

In zooverre is dit stuk dus te beschouwen als een voorlooper van de 17de eeuwsche drama's in vijf 'handelingen'. We hebben hier althans een zich losmaken van de middeleeuwsche traditie, een poging in de richting van, een stap op den weg naar het klassicisme van de 17de eeuw. Dit laatste echter is niet te beschouwen als voortzetting van dergelijke pogingen, daar het direct terug is gegaan naar de klassieke oudheid zelf en niet is gegroeid uit de opvattingen der rederijkers[1]. Coornhert is de eerste geweest, die welbewust de verdeeling in vijf bedrijven toepaste.

In den 'Spiegel der Minnen', evenals in de andere klassieke stukken, zijn de spelen op zich zelf op onregelmatige wijze verdeeld door pausa's, meestal wanneer eenige personen heengaan en andere opkomen, of bij overgang van de eene naar de andere plaats. Na de pausa begint de nieuwe episode in den druk altijd met een groot kapitaal, wat ook een enkelen keer voorkomt zonder voorafgaande pausa (nl. reg. 367) en daar dus ook op een kleine tusschenpause wijst[2].

Het eerste spel wordt voorafgegaan door een proloog van Jonstighe Sin en Natuerlijck Ghevoelen, die mededeelen, dat ze een verhaal willen schrijven over trouwe liefde.

1) Worp, Drama en Tooneel I, 247.
2) Met deze indeeling is te vergelijken de moderne indeeling der bedrijven in tooneelen, bij het opkomen of heengaan van personen.

Maar ze willen de stof niet, als gewoonlijk, ontleenen aan ‘ouder Poeterijen, die buyten onsen ghedenckene staen’ en zoo vraagt Jonstighe Sin of er hier te lande niet iets zou gebeurd zijn, dat het dramatiseeren waard was. Natuerlijck Ghevoelen doet hem dan de geschiedenis van Dierick en Katherina aan de hand, een ware gebeurtenis, die ‘douders in Middelborch noch openbaren’. Zij wekken het publiek op te komen luisteren.

Hun verdere rol doet eenigszins denken aan die der klassieke koren, elk der zes spelen beginnen ze met een welkomstgroet en een beschouwing over wat komen zal, en eindigen ze met een conclusie, waarin zij meestal in een korte spreuk de gevoelens weergeven, door het vooafgaande gewekt, en de toeschouwers wijzen op het schoone en belangrijke, dat zij in het volgende spel te hooren zullen krijgen. In deze prologen en conclusies heeft de schrijver tevens gelegenheid op ongezochte wijze aan te toonen welk een invloed het zien van het stuk op de toeschouwers kan hebben, en hoe zij de daarin vervatte zedelessen op eigen leven kunnen toepassen.

Immers dit burgerlijk drama begint op bijna middeleeuwsch hoofsche wijze met de beschrijving van de hopelooze liefde, die Jonstighe Sin koestert voor een aanzienlijke dame; haar hoopt hij door deze vertooning genadig te stemmen, te harer eere wordt dit stuk vertoond, zooals aan het slot nog eens uitdrukkelijk vermeld wordt: ‘Dieghene daer wijt eerst om begonsten wil Godt behoeden voor eenich verseeren’ (reg. 6116). En zij wordt ook bekeerd door het zien van de droevige gevolgen van Katherina's hardheid; bij het zesde spel juicht hij dat hij eindelijk heeft ‘reyne confortacie ghevonden aen de liefste die sonne mach beschijnen’; een anders ongeluk is zijn geluk!

Dergelijke p r o l o g e n en e p i l o g e n treft men niet veel aan in de rederijkersletterkunde. Wel vindt men prologen in den vorm van een woord vooraf, b.v. in de misterien en in enkele moraliteiten: zij behelzen een korten inhoud van het spel met verzoek om ‘audiencie’ en soms een waarschuwing tegen zakkenrollers.

Ook vindt men ze in enkele spelen van Cornelis Everaert[1)] en in twee spelen van den 'Handel der Amoureusheyt'[2)]: daar wordt voornamelijk de 'divine conste der Rethorijcken' geloofd en de clementie van den lezer ingeroepen voor de 'ruytheyt' van den dichter. Aan den anderen kant komt de gewoonte op de prologen door twee personen te laten uitspreken, o.a. in Everaert's spel van 'Sinte Pieter ghecompareirt byder Duve', in 'Leander ende Hero'[3)], in eenige der Gentsche spelen van 1539 en in twee moraliteiten in 1561 te Rotterdam vertoond. In de Antwerpsche spelen van 1561 staan de prologen niet in verband met het stuk, ze vormen afzonderlijke zinnespelen.[4)]

Men ziet hierin allerlei overeenkomstige elementen met de prologen van den 'Spiegel der Minnen': het weergeven van den inhoud, het inroepen van welwillende kritiek, het stichtelijke van de bespiegelingen, het uitspreken door twee personen; bijna geheel echter komen hiermede overeen de prologen der spelen van Houwaert, waarover ik beneden zal spreken.

De e p i l o g e n, veel voorkomend in de middeleeuwsche letterkunde, getuige de mnl. misterien en de 'Esmoreit', treft men minder aan in den rederijkerstijd. 'Elckerlijc' heeft een 'naeprologhe', ook twee stukken uit den 'Handel der Amoureusheyt', en in twee der bovengenoemde Rotterdamsche spelen wordt de epiloog door dezelfde personen uitgesproken als de proloog.

In dit opzicht vindt men wederom de meeste overeenkomst met ons stuk in enkele spelen van Houwaert. Vooral treft ons die gelijkenis in het spel van 'Jupiter ende Yo'[5)]. Dit stuk is in drie spelen verdeeld, waarvan elk begint met een proloog van

1) n. 1. in 'Maria Hoedeken', 'Van den hooghen Wijnt ende den zoeten Reyn', 'Van Groot Labuer ende Sober Wasdom', 'Van den Wijngaert', 'Van den Pays'.
2) 'Van Narcissus ende Echo' en 'Van Mars ende Venus'.
3) Handel der Amoureusheyt IV.
4) Worp, Drama en Tooneel I, 125, 126.
5) Van Veerdeghem, Houwaerts Handel der Amoreusheyt, in Tijdschr. v. Ned. Taal- en Letterk. XXIX, 166.

D'jonstich herte en Ghewillighen aerbeyt en eindigt met een 'na-prologhe', door dezelfde personen uitgesproken, waarin ze vertellen wat gebeurd is en wat men in het volgende spel te zien zal krijgen, en waarin ze een komisch nastukje aankondigen. Het verschil tusschen de prologen in den 'Spiegel der Minnnen' en die van 'Jupiter ende Yo' is alleen hierin gelegen, dat D'jonstich herte en Ghewillighen aerbeyt ons slechts verschijnen als abstracties, die over het stuk spreken, terwijl Natuerlijck Ghevoelen en Jonstighe Sin behalve dat ons ook een stuk eigen leven laten zien, een soort blijeindend treurspel, in tegenstelling met het droef-eindende stuk[1].

II

Zooals reeds uit den proloog blijkt, heeft de schrijver zich willen onttrekken aan de algemeen heerschende voorkeur voor aan de klassieke oudheid ontleende stof; hij heeft zijn aandacht willen wijden aan het leven van den gegoeden burgerstand uit zijn eigen tijd. Vreemd doet het ons daarom aan als we ons in het begin van het stuk plotseling verplaatst wanen op den Olympus en Saturnus, Phoebus en Venus de leiding in handen zien nemen van de gebeurtenissen in Middelburg en Dordrecht. Bij nauwkeuriger beschouwing echter blijkt dat we hier niet te doen hebben met de klassieke goden, maar dat dit alles louter astrologie is: met de godennamen zijn de planeten bedoeld. Saturnus, die het hoogst geplaatst is en daardoor de geheele constellatie het best overzien kan, voorspelt de gebeurtenissen; Phoebus en Venus, hoezeer ze het ook betreuren,

1) In een paar gelegenheidsstukken van Houwaert (Van den Daele en Van Veerdeghem, De Roode Roos, 264 vlgg.) vindt men ook prologen en conclusies, die echter geen groote gelijkenis toonen met de prologen van den Spiegel der minnen. De 'Tragoedie vander Orloghen' begint weliswaar met een samenspraak van twee personen, Mercurius en Philosophus, maar na deze inleiding volgt eigenlijk pas de proloog, door één persoon uitgesproken.

kunnen niet anders dan meehelpen het ongelukkige lot der hoofdpersonen in vervulling te brengen[1]. Met den stand der sterren hangt het temperament - de complexie zooals het hier genoemd wordt - der hoofdpersonen en daardoor hun levenslot ten nauwste samen. De planeten bepalen zich echter niet tot een lijdelijk toezien, zij willen ook persoonlijk invloed op de gebeurtenissen oefenen. Venus zal den 'soeten dau van minnen spraeyen', Phoebus hen 'met hovaerdijen verblenden', en Saturnus zal hen doen sterven 'vol druckelijcke smertens van jalousien in desperacien'. Evenwel dit blijft bij woorden; zoodra de hoofdpersonen zelf optreden, ontwikkelt zich de handeling geleidelijk, zonder ingrijpen van hoogere machten. Alleen Saturnus blijft met de gebeurtenissen in eenig contact, doordat hij Jalours Ghepeyns, een zinneken, doet opkomen en hem instructies geeft en doordat hij soms moraliseerende beschouwingen houdt over verleiding en vrijen wil. Later neemt Leo[2] zijn taak over, de vader der zinnekens, die hun den spiegel 'Daghelijcx Verwijt' en de kaars 'Faute van eeren' geeft om Katherina mee te kwellen.

Van meer belang dan deze astrologische geleerdheid zijn de z i n n e k e n s met de namen Vreese voor Schande[3] en Begheerte van hoocheyt, de bekende half duivelsche half clownachtige personages uit de rederijkerslitteratuur. Het komische

1) Saturnus was den menschen ongunstig, Venus en Phoebus gunstig, maar hun beteekenis voor het lot van den mensch kan veranderen naar hun stand. Stond een planeet niet in zijn eigen, maar in een ander 'huis' (hun huizen bevonden zich in den dierenriem), dan nam hij de eigenschappen aan van zijn gastheer. Zoo werd Phoebus waarschijnlijk ongunstig, doordat hij zich ophield in het beeld van den Schorpioen en later van den Leeuw. Verg. Magnus, Sechs Jahrtausende im Dienst des Äskulap, blz. 175 en Ned. Wdb. VI 1244.

2) Het is niet duidelijk of met Leo het sterrenbeeld de Leeuw bedoeld wordt, in reg. 216 's dat wel het geval en wordt hij als zoodanig in verband gebracht met den hoogmoed; hieruit is dan zeker te verklaren dat hij de vader is van 'Begheerte van hoocheden'. In reg. 221, als vader van 'Vreese voor schande', wordt hij evenwel gelijkgesteld met de natuur.

3) Vreese voor schande beteekent in betrekking tot Dierick: vrees voor wereldsche vernedering, voor standsverlaging; in betrekking tot Katherina: vrees voor oneer, zedelijke schande, dus een rem, een hinderpaal voor het kwaad.

deel is hun goed toevertrouwd, de korte zinnen waarin ze spreken, vol teekenende, kernachtige gezegden, ruw en plat dikwijls, maar waarin de volkshumor zelden ontbreekt, de groote beleefdheid, waarmee ze met veel plichtplegingen elkaar voor laten gaan (2051), hun galgenhumor over eigen slechtheid en onwaarde (1203 vlg., 2562 enz.), hun vechtpartijen, 't zijn alle levendige, aardige tafreeltjes. Toch is dit alles geen bijzondere verdienste van den schrijver; al deze motieven zijn gemeen aan de schrijvers der 15de en 16de eeuw, in het komische overtreffen zijn zinnekens niet hun talrijke soortgenooten, in de litteratuur van dat tijdvak verspreid.

's Schrijvers kracht, ik zou bijna zeggen zijn oorspronkelijkheid ligt in de uitbeelding van den anderen kant van hun karakter, die van duivelsche verleiders. Zij zijn de verpersoonlijkte slingeringen en weifelingen van het menschelijke hart; hun inblazingen komen niet van buiten af, maar binnen uit het hart van de in schijn door hen verleide personen en zijn psychologisch meestal zeer juist getroffen. Geen bovennatuurlijke wezens zijn zij, maar de verpersoonlijkte hartstochten der hoofdpersonen, hun zichtbaar geworden gedachten. ‘Colijn maakt van zijn zinnekens een meesterlijk gebruik, met groote scherpte, soms zelfs met diepte weet hij den strijd van Dieric en Catherina met hun rampzalige aanvechtingen te schilderen en altijd zijn de zinnekens volkomen in hun rol, 't zij bij voorbeeld Vreese voor schande en Begheerte van hoochheyt samen Dieric van Catherina zoeken af te houden, of dat zij bij Catherina tegenover elkaar staan’[1)].

Zij vervullen, zooals Knuttel verder opmerkt, de plaats van de latere alleenspraak, maar zijn een veel natuurlijker en levendiger weergave van 's menschen innerlijken strijd dan die alleenspraken, die uit den aard der zaak onnatuurlijk en eenigszins stijf zijn. Ook Goethe heeft in zijn Faust deze alleenspraken soms op dezelfde wijze vermeden, waar hij b.v. in de kerkscène

1) J.A.N. Knuttel, Rederijkers eerherstel, in De Gids, Febr. 1910.

Gretchens gedachten belichaamt in den boozen geest. Hier ziet men de groote schoonheid en dramatische kracht, van deze soort allegorische voorstelling; men behoeft echter niet tot Goethe te gaan, ook bij Colijn van Rijssele kan men de levendigheid, fijnheid en raakheid van deze tooneelen bewonderen[1)].

In het derde spel komt als derde zinneken Jalours Ghepeyns op, die volkomen bij de stemming van Katherina past, als Dierick niet terugkomt. Het valt hem niet moeilijk haar op te stoken en te kwellen. Begheerte van hoocheyt verdwijnt in het vierde spel, hij heeft niets meer te doen: Dierick blijkt niet toegankelijk voor zijn pogingen hem tot een aanzienlijker huwelijk over te halen, en Katherina behoeft niet meer door schitterende voorspiegelingen voor Dierick gewonnen te worden. Hij heeft zijn werk verricht en kan het verdere beloop overlaten aan Jalours Ghepeyns en Vreese voor Schande. Als Dierick gestorven is, neemt Jalours Ghepeyns afscheid en verschijnt Begheerte van hoocheyt nogmaals ten tooneele om Katherina voor te houden, wat zij verspeeld heeft. Deze afwisseling getuigt van een juist inzicht, is inderdaad zinrijk en volkomen te verklaren uit de gemoedsgesteldheid der hoofdpersonen.

Ook in de k a r a k t e r t e e k e n i n g is de dichter scherper en juister dan zijn tijdgenooten. Er is een groote verscheidenheid van personen, de rijke koopman met zijn vrouw, de arme vader en de zorgzame neef van Katherina, een herbergier, een medecijnmeester, eenige burgers enz., allen in hun stand goed getypeerd, maar de meeste ook met een eigen karakter.

De karakterteekening van Dierick is conventioneel, die van Katherina veel persoonlijker. Dierick is een zwakke figuur, die zich geheel door de omstandigheden laat beheerschen, zich zonder eenig verzet laat wegzenden, nooit zelf ingrijpt. Hij klaagt veel en gaat geheel op in zijn liefde, die hij echter van den beginne

1) Men leze: reg. 814 vlg., 855 vlg., 1899 vlg., 2662 vlg., 3476 vlg., 4211 vlg., 5861 vlg.

af als zondig en ongeoorloofd beschouwt, daar Katherina in stand niet zijn gelijke is. De kracht voor zijn liefde te strijden mist hij geheel, hij verloochent ze tot tweemaal toe, eens tegenover zijn ouders, eens tegenover Katherina zelve, iets waarvoor hij later zwaar moet boeten. Hij verloochent haar, als Katherina met haar neef bij hem zitten in Dordrecht en hem een bekentenis van zijn liefde trachten te ontlokken. Het spreekt vanzelf, dat Dierick voor de twee gewaande vreemdelingen niet zijn hart bloot legt en bij hun zinspelingen op de liefde voor zijn buurmeisje deze ontkent. Hij doet dat in kalme afwijzende bewoordingen 'ick en vrijde noyt maecht'. Maar als de neef er verder op doorgaat, ontkent hij, in het nauw gebracht, met krachtiger termen zijn liefde, minachtend sprekende over Katherina, om allen schijn van zich af te werpen. Deze laatste handelwijze is laakbaar en laf, volkomen denkbaar echter bij een zwak karakter. In dit tooneeltje toont de dichter een werkelijk psychologisch inzicht[1]. Verder is over het algemeen de teekening van den verliefden jongeling conventioneel, zelfs internationaal. Men vergelijke hiemede slechts de beschrijving, die Creizenach geeft van de verliefden in de Italiaansche commedia erudita: 'Zum grössten Teil entstammen sie den Kreisen des höheren Bürgerstandes. Im allgemeinen zeigen sie denselben Mangel an Initiative wie ihre römischen Vorbilder, dafür ergehen sie sich um so mehr in Klagen über die Allgewalt Amors, wobei gewöhnlich ein lyrisch sentimentaler Ton angeschlagen wird'[2].

Is Dierick de zwakke lijdende persoon, Katherina is de handelende; al strijdt ze niet voor haar liefde, ze strijdt dan toch voor haar eer, die ze bedreigd waant, doordat ze Dierick een haarlok heeft gegeven. Geen moeite is haar te groot om die lok terug te krijgen. Zij bedriegt haar vader en trekt uren ver naar

1) Het is m.i. wat ver gezocht deze loochening in verband te brengen met de begrippen over maagdeneer in de hoofsche minnepoëzie (Gids Febr. 1910).
2) Geschichte des neueren Dramas II, 272.

Dordrecht; al haar zachtere gevoelens legt ze het zwijgen op: haar eergevoel zegeviert over haar liefde. Evenwel niet altijd. Soms wijst ze met een hartstochtelijken uitroep Vreese voor Schande terug: ‘Ick en vraghe na schande noch na eere, ick moet dat huys sien daer mijn lief binnen is.’ Niet altijd zijn haar daden verklaarbaar: waarom b.v. draagt ze op het kroonspel Diericks gordel? Dit zichtbaar dragen heeft iets uitdagends, dat Dierick in zijn wantrouwen sterkt en natuurlijk slechte gevolgen moet hebben. Het is een zwak moment in 's dichters overigens goede motiveering der daden uit innerlijke overwegingen. Evenmin is de weigering van Katherina om bij den doodzieken Dierick te komen voldoende gemotiveerd. In deze scène is Katherina de ‘stranghe maecht’, die op zóó harde wijze opkomt voor haar eer, dat ze onze sympathie niet wekt. Het is echter zeer wel mogelijk, dat de zestiendeëeuwsche toeschouwers dit tooneel met meer instemming hebben gevolgd[1)]: de neef looft haar handelwijze en Diericks moeder zelfs is haars ondanks een oogenblik in bewondering voor de kracht, waarmede Katherina zich zelf verdedigt, en verzucht: ‘och noyt strangher woorden en hoorde ick maecht van eeren spreken’. Als de ouders weg zijn, blijft Katherina in hevigen tweestrijd achter, maar nog is haar eergevoel machtiger dan haar liefde; het inzicht over wat zij gedaan heeft, het echte, diepe berouw over haar hardheid komt eerst later. Deze strijd maakt Katherina tot een belangrijke levende persoon, de tragische figuur, tot op haar sterfbed gekweld door schuldbesef en verwijt.

Ook in de bijpersonen is eenige karakterteekening. De vader en moeder van Dierick in hun hooghartig standsgevoel, die eindelijk, door angst over hun zoon genoopt, hun hoogmoed overwinnen en hulp gaan vragen aan het zoo gesmade meisje, zijn

1) Katherina's felle opkomen voor haar eer, die niet bedreigd wordt - immers Diericks ouders staan er borg voor, dat haar geen leed zal geschieden - komt ons haast overdreven voor. In de ruwere tijden, waaruit dit stuk dateert, was het wellicht beter verklaarbaar en meer noodzakelijk.

wel levende menschen geworden en blijven geen abstracties. De vader, optimistisch, altijd vertrouwende dat de liefde bij Dierick niet zoo diep zit, dat hij hem er wel af zal brengen, eerst door verstandig met hem te praten, later door hem weg te zenden, is veel goediger en zachter dan zijn vrouw, die de kracht der liefde hooger schat, maar juist daardoor wellicht en uit angst voor Katherina's invloed harder is in haar oordeel over het meisje. Hij sterkt zijn optimisme door het aanhalen van toepasselijke spreekwoorden, die hem zelf ook moed geven. Eigenaardig in dit stuk, waarin zooveel geklaagd wordt, is de kalme berusting, waarmee zij zich neerleggen bij Diericks sterven, geen oogenblik geven zij uiting aan hun droefheid. De tooneeltjes tusschen de ouders zijn dikwijls heel goed: in eenvoudige taal, vlot en zonder omhaal, bespreken zij wat hun te doen staat. Deze zakelijke gesprekken gaan den dichter beter af dan de lyrische ontboezemingen van Dierick en Katherina, die dikwijls conventioneel en langdradig zijn.

Katherina's familie bestaat uit haar vader en haar neef[1]; deze komt als oudere bloedverwant van Katherina met groote toewijding altijd en overal voor haar welzijn op, hetzij hij haar zelf den rechten weg toont, hetzij hij haar vader wijst op zijn verantwoordelijkheid. Hij heeft een zeer eigenaardige en bijzondere rol; in geen der rederijkersstukken van vroeger of later tijd komen figuren voor, die met hem zijn te vergelijken. In de gesprekken met den vader spreekt hij over het meisje zooals een moeder dat zou gedaan hebben, en zou men geneigd zijn te denken, dat de schrijver alleen een man in deze rol doet optreden om eenige variatie in de gezinnen der hoofdpersonen te brengen. Maar tevens is hij Katherina's vriend en vertrouwde: hij tracht haar te troosten als ze jaloersch is door te wijzen op Diericks betrouwbaar karakter. Hij vormt een rustig, verstandig

1) Met ‘neve’ wordt hier gelijk elders (verg. b.v. in Elckerlijc ‘Maghe ende Neve’) bedoeld: bloedverwant in het algemeen, denkelijk jonger dan Katherina's vader, maar ouder dan Katherina zelve.

tegenwicht tegen de booze inblazingen der zinnekens. Als Katherina niet voor rede vatbaar is, is hij dadelijk bereid met haar mee te gaan naar Dordrecht. De schrijver heeft hem met merkbare ingenomenheid geteekend. Naast hem staat de weinig uitgewerkte figuur van Katherina's vader, die niet veel meer is dan de schaduw van den neef; hij merkt niets op en neemt zelf nooit een besluit. Ook de oom, koopman-herbergier, is geen karakter geworden, evenmin als de ‘medecijn’, een typisch vertegenwoordiger van zijn stand, geheimzinnig en geleerd, ofschoon hij heel goed begrijpt dat Dierick geen ziekte onder de leden heeft. Dat blijkt ook uit het geneesmiddel, dat hij aanraadt n.l. de ‘asem van een zuyver maecht’. Hoewel het beademen voorheen en thans een volksgeneesmiddel was[1] begrijpt hij wel, dat hier meer de maagd dan de adem den jongen man zijn gezondheid en opgewektheid kan weergeven, vooral daar zijn eenige kwaal melancolie is.

De bode van Diericks vader en de knecht van Diericks oom, beide met brieven uitgezonden, vertoonen het gewone type, dat ze ook in vele klassieke en middeleeuwsche stukken[2] hebben: menschen met ruw gezond verstand en voortdurend bedacht op eigen voordeel, met hun nuchteren kijk op het leven en de omstandigheden een realistisch, door de tegenstelling comisch werkend element in het stuk vormende. Zij zijn echte volksfiguren en komen in vele rederijkersstukken voor, al zijn zij er niet zóó onontbeerlijk als in het klassieke drama.

Belangrijker is het optreden van de burgers in het zesde spel. In dit tooneeltje hoort Katherina uit een gesprek tusschen twee

1) Van Andel, Volksgeneeskunst in Nederland, blz. 68, 69. Hetzelfde motief komt ook voor in Hartmann von Aue's ‘Der arme Heinrich’.

2) B.v. in den Lanseloet van Denemarken. Zie beneden. In het spel van ‘Aeneas en Dido’ komt een wachter voor, die op dezelfde wyze bespiegelingen houdt over de gebeurenissen om hem heen; in ‘Narcissus ende Echo’ een heraut, die echter niets zegt dan wat hem opgedragen is, zonder verderen commentaar. Ook in de Historiael spelen uit den bundel ‘De Roode Roos’ komen boden, wachters of knechten voor. Verg. ook b.v. den schildknaap in Hooft's Geeraerdt van Velzen.

mannen den dood van Dierick. Men wordt hier sterk herinnerd aan ‘Mariken van Nieumeghen’, waar de burgers heendringen om het schijnbaar levenlooze lichaam van Mariken; haar oom ziet den oploop, voegt zich er bij en herkent haar tot zijn groote ontsteltenis. In beide stukken is het een tooneel van groote levendigheid en natuurlijkheid.

Losser van het stuk staan de twee amoreuse[1] jongelingen, die op weg naar het croonspel een lange discussie houden over het al of niet wenschelijke van geschenken geven. Dergelijke gesprekken komen meer voor in de rederijkersstukken en vormen eigenlijk een soort ‘disputacie’, tusschen de gebeurtenissen ingeschoven[2].

In den ‘Spiegel der minnen’ heerscht meer l e v e n d i g h e i d dan in de meeste rederijkersstukken. Het is niet overrijk aan gebeurtenissen; maar in een kleiner bestek samengeperst, zouden deze toch een levendig geheel kunnen vormen. De verdeeling van het eenvoudige verhaal over zes spelen, ieder van ruim duizend verzen, moest wel leiden tot groote gerektheid van elk spel op zich zelf. De schrijver zelf schijnt het stuk ook lang te hebben gevonden; in den proloog spreekt hij er over en zegt:

> Soudemen den sin te rechte beweghen
> Het soude tot ses spelen lanck rijsen.
> Diet in tvercorten liete over bijsen/
> Men soudt al in twee spelen maken:
> Maer dan soudemen die soetheyt niet bewijsen
> Die ghy in ons motijf zult smaken.

W i j hadden van die ‘soetheyt’ wel iets willen missen, vooral in de twee eerste spelen! De verfranschte vormelijke liefdezangen,

1) Zie de aant. op reg. 4366.
2) Zie o.a. het gesprek van den ‘Onghetroosten ende den Welbeminden’ in ‘Narcissus ende Echo’, dat van den ‘Gheest van Amoureusheden’ en ‘Aert van edelheden’ in ‘Mars ende Venus’, waarin ook nog een gesprek voorkomt van de jongelingen ‘Meer hopen dan twijffelen’ en ‘Meer twijffelen dan hopen’.

dikwijls in onverstaanbare rederijkerstaal[1)], van Dierick en Katherina, de gesprekken met hun ouders, die precies op hetzelfde neerkomen, heeft de schrijver niet belangrijk kunnen maken. Maar gaandeweg wint het stuk aan levendigheid en natuurlijkheid, men krijgt het gevoel, dat de dichter er meer in komt. Wel zijn de klachten lang, maar toch ook dikwijls goed gevoeld, zoo b.v. de volgende woorden van Katherina, als ze Dierick gekrenkt heeft door haar wantrouwen:

> Och wat is u dat ghy dus droevich siet
> Lief alderliefste/segt my tverdriet
> Heb ick my yet teghen u misgaen?
> Ick salt beteren al dat ick hebbe misdaen
> Och mijn aenschijn wort my al een traen
> In dit vermaen// blijft jonste besweken.
> Segghet my of therte sal my breken/
> Mijn ooghen leken// my van rouwen.

De tweestrijd en de gesprekken met de zinnekens zijn meestal belangwekkend. De drie laatste spelen zijn boeiend en vol van aardige tafereelen: de herbergscène, het nachtelijke tooneel in Diericks slaapvertrek, het gaan van Katherina naar Diericks huis om den ring aan de deur te kussen, het croonspel waarop gedanst wordt, terwijl Dierick voor het raam toeziet, dit alles volgt elkaar vlot op. Ook hierin echter - 't dient erkend - is veel conventie, veel wat hoort tot de rederijkersmanier, wat traditioneel is, dus geen persoonlijk eigendom van Colijn van Rijssele. In ‘Narcissus ende Echo’ kust de Ongetrooste minnaar het ‘rincxken vander deure’ evenals Katherina. En de herbergscène is een zéér geliefd bestanddeel der rederijkersspelen: niet alleen in vroolijke stukken, zooals b.v. in de esbatementen van den ‘Coopman’ en van ‘Scamel Ghemeente ende Trybulacie’ van Cornelis Everaert, ook als vroolijk intermezzo in ernstiger stukken, zooals in Everaert's ‘Maria Hoedeken’ en in

1) 132 vlg., 255 vlg., 367 vlg. enz.

'Mariken van Nieumeghen' treft men ze aan. Ze vormen eveneens een veel voorkomend bestanddeel in het Latijnsche schooldrama[1]. Deze tooneelen hebben meestal een kleurigheid, zwier en losheid die voor het toenmalige publiek een groote aantrekkelijkheid moeten gehad hebben, en die ons nog een levendigen indruk geven van het volksleven, den volkshumor en de volkstaal. In den 'Spiegel der Minnen' is de vroolijkheid slechts schijn, zij heeft een bitteren bijsmaak, waardoor de scène aan dramatiek wint, maar waardoor de levendige losheid al spoedig wijkt voor een ernstiger stemming. Ook den kijk op het volksleven missen we, eigenlijk hebben we hier niets anders dan een gezellig bijeenzijn in een herberg, zonder het kenmerkende van een herbergscène.

De drie laatste spelen zijn verreweg de beste, vooral het vijfde spel is vol mooie trekjes. Al dadelijk het begin: de levendige en natuurlijke schildering van Diericks ontwaken uit een schoonen droom, daarna het opkomen van Katherina en Vreese voor schande, die haar inblaast dat er kwade geruchten over haar rondgaan en haar wil terughouden, als zij naar Diericks huis gaan wil; maar zij, door liefde verblind, kent geen schaamte meer en hartstochtelijk wijst ze alle bedenkingen van zich. Ook het gesprek tusschen Diericks vader en moeder is levendig en treffend, als eindelijk het warme moederlijke gevoel spreekt, dat we zoo zeer in de vorige spelen misten:

> Och lacen, dit is dat ick noch claghe/
> Dat hy soo nedere minnen moet:
> Tleven mijns kints waer beter dan goet
> Dat moet ick lijden.
> .....

1) Worp, Drama en Tooneel I, 210. Ook in de Fransche letterkunde heerschte een voorliefde voor dergelijke tooneelen, verg. Le jeu de Saint Nicolas van Jean Bodel, dat voor ongeveer de helft in een Vlaamsche herberg speelt (Lintilhac, Le théâtre sérieux du moyen-age, 255).

Ick soudese hem noch liever laten trouwen/
Dan dat hijt becoopen sou metter doot.

Zij laten een dansspel geven, en Dierick voor het venster staande ziet vol spanning naar Katherina uit in hoop en twijfel, totdat hij haar ziet met zijn gordel om.

Mooi is vooral het daarop volgende tooneel. Dierick, hevig door jalousie gekweld, is in zwijm gevallen en vindt, bijkomende, zijn moeder naast zich; dadelijk stelt hij de trouwe moederliefde tegenover den ontrouw zijner geliefde:

Sydy daer mijn uutvercoren moedere
Mijn hertelijck troost ende onderstant
Daer ick noyt ontrouwe in en vant?

Dit is ontroerend van innigheid. Niet lang blijft echter zijn stemming zoo; als zijn ouders nog een laatste poging willen doen om hem van de dwaasheid zijner liefde te overtuigen, wordt hij langzamerhand gegriefd en bitter en breekt hij hunne woorden met ongeduldige uitroepen af, totdat hij met kracht getuigt van zijn liefde:

Ick segghe eens voor al
Dat ick niet langhe leven en sal
En mach ic Katherina die bloeme vol minnen
Niet spreken.
.....

V a d e r
Wij sullen u die maecht reyn soet van zeden
Doen spreken daer ghy confoort aen vint.

D i e r .
Gheloofdy my datte?

V a d .
Ja ick vercoren kint,
Verheucht u belemmerde sinnen die quelen.

D i e r .
Haest u doch derrewaert.

M o e d .
Lieve sone wy selen.
Ons beghint u swaer miskief te deerne.

D i e r .
Ick en sprake God vanden hemel niet so geerne
Als haren persoone

M o e d .
Och wat moet ick hooren.

V a d .
Adieu lieve sone/

D i e r .
Och vader vercoren
Brengtse met u ende en lates niet.

V a d .
Wy sullen/ laet varen u verdriet.

Ik kon niet nalaten hier deze heele episode over te nemen, omdat het echt menschelijke zoo krachtig door de stijve rederijkersverzen heenbreekt: Diericks ongeduld, zijn hartstochtelijke uitroep, zijn innig smeeken. Waar in de rederijkerslitteratuur vindt men zulk een waar gevoel, zulk een uitstekend typeeren van wisselende stemmingen? Hierop volgt het gesprek van Diericks ouders met Katherina, waarin ook de verschillende karakters goed uit elkaar gehouden en doordacht zijn.

Het zesde spel is niet zoo belangrijk en boeiend als het vijfde, het conventioneele der sterfscènes maakt het lang en gerekt. Maar toch zijn er gedeelten, berustend op eigen waarneming en van een treffend realisme. Vooral merkwaardig is het koortsachtige ijlen van Dierick:

Wie mach daer clappen? haest u en besiet
Oft dat Katherina mijns hertsen lief is?
Vrachdy waer haren minnen brief is?
Neens/ tis morghen datse my versolaest.
.....
Daer loopt een muysken achter die camere.
Valsch wijf gaet uut mijnen ooghen/
Vangt dat voghelken tis in huys ghevloghen
Wanneer ick dansen sal morghen vroech.
Neen ick/ ick hebbe noch herts ghenoech
Ic en wil geen cruyt/ ontbeyt soudi mi spouwen?
Katherina ende ick wanneer wy houwen
Ghy comt morghen te witmoes wel te tije.

Ook Katherina's onrust is goed geteekend; niet minder haar kerkgang, waarbij ze haar vonnis hoort uitspreken door twee burgers, die elkaar toevallig ontmoeten. Hier komt even de herinnering op aan Gretchens kerkgang in Goethe's Faust. Het is echter gevaarlijk voor Colijn deze vergelijking verder door te trekken. Zien we hem liever in zijn eigen tijd, temidden van zijn tijdgenooten, dan moeten wij erkennen, dat hij grooter dichter is, dan de meeste rederijkers en althans grooter en dieper kenner van het menschelijke hart.

Beschouwt men het stuk in zijn geheel, dan treffen ons daarin twee bijzonderheden: het zoeken naar dramatische stof in het omringende leven en de aan sentimentaliteit grenzende gevoeligheid, beide kenmerken van het ruim twee eeuwen later opkomende burgerlijke drama. In onze zestiendeeeuwsche letterkunde staat dit verschijnsel op zich zelf, het is de ééne zwaluw, die geen zomer gebracht heeft[1].

De sentimentaliteit, hoewel geen welig bloeiende plant onder ons moraliseerend en theologiseerend volk, is in onze letterkunde nooit geheel afwezig geweest. Het sterven van liefde, het in zwijm vallen bij elke hevige gemoedsaandoening, de weeke stemming van Dierick voeren ons terug naar de Arturromans, die, hoewel nooit populair geworden, toch niet zonder invloed gebleven zijn[2].

Zien we in de dramatische litteratuur dier dagen nergens elders deze overgevoeligheid, in de liederen en refereinen vinden we ze terug. Vooral in het lied heerscht dezelfde zachtheid,

1) Het is iets dergelijks op ander gebied als het merkwaardige middeleeuwsche gedicht ‘Het leven van Sinte Lutgart’, dat geschreven is in de getelde-syllabenmaat, eeuwen voordat deze bij ons inheemsch werd.
2) Dat ze niet populair waren, blijkt hieruit, dat geen van de Arturromans tot volksboek 's verwerkt, maar ze hebben hun invloed doen gelden op de tot proza verwerkte Karelromans; verg. Kalff, Zestiende Eeuw I, 367.

dezelfde opvatting van de liefde; ook hierin is het eindeloos geklaag te hooren. En de haat tegen de 'niders', de onmisbare trek in de hoofsche lyriek, ontbreekt evenmin in de liederen en refereinen als in dit drama: Katherina vergelijkt hen met spinnen, die de rozen doen wegkwijnen door hun venijn, een stereotype vergelijking, reeds door Maerlant gebezigd[1].

Veel refereinen, balladen, brieven enz., handelend over liefde, zijn verzameld in 'Dboeck der Amoreusheyt'[2], dat al dadelijk door zijn titel aan den 'Spiegel der Minnen' doet denken. Veel overeenkomst is er echter niet; de taal van dit boekje is gekunstelder, koekebakkersuitdrukkingen als 'sucadighe liefde', 'soet boven conserven' komen niet voor in den 'Spiegel der Minnen'. Ook in 'Dboec der Amoreusheyt' leest men over het wegkwijnen en smachten van liefde, over het gevangenzitten in den kerker der liefde enz., maar deze klachten zijn niet zoo ernstig gemeend; dikwijls ontneemt een nuchter slot, b.v. dat er nog wel meer meisjes zijn, de kracht aan deze betuigingen, zoodat men deze minneklachten niet sentimenteel kan noemen.

In de 17de eeuw vinden we dezelfde gevoelige sfeer terug bij de herdersspelen en bij het romantische drama: in dat deel der litteratuur dus, dat sterk onder buitenlandschen invloed staat. In de stukken van Rodenburgh o.a. is weliswaar minder innerlijkheid dan in den 'Spiegel der Minnen' - er is een grooter drukte van bewegen, de verwikkeling is hoofdzaak, terwijl in het rederijkersstuk de uiterlijke gebeurtenissen geheel beheerscht

1) Kerke Cl. 12: 'Die bie trect honech uter brame, dats der coppen onbequame.' Verg. ook Bmgmans I, 270 'hij slacht der bye, die dat hoonich uuttrecket uut den bloemen, dair die spinne, dat is die onreyne van herten, venyn uuttrecken' (Verdam III, 1883). Anna Bijns heeft eveneens de lasteraars met spinnen vergeleken (Nieuwe Refereynen II):

> 'Diegeene die geerne goey vruecht verpachten
> Werden dicwils onteerdt duer der clapaerts treken;
> Men vindt menschen, die altijt der spinnen slachten.'

2) Dboeck der Amoreusheyt, Inhoudende diversche Minnebrieven,Refereynen. Baladen etc... Gheprint t'Antwerpen... By Guillaem van Parijs Anno MDLXXX. Verg. Kalff, Zestiende Eeuw I, 355.

worden door het gemoedsleven der hoofdpersonen - maar de stemming in deze stukken toont toch veel overeenkomst. Ook in de 'Granida' heerscht dezelfde geest, terwijl tevens het gegeven, nl. de liefde voor een in aanzien lager staand persoon, gelijk is. De idealistische, poetische uitwerking van dit thema echter is geheel anders, trouwens dit stuk speelt in een gefingeerde onhollandsche wereld.

Wij zien dus dat de geest van het stuk parallellen vindt in de letterkunde; vanzelf treffen ons ook punten van overeenkomst in onderwerp en behandeling. We denken dadelijk aan den 'Lanseloet van Denemarken'. Dit spel is lang bekend gebleven, er bestaat een druk, door Leendertz gesteld in 1518 of 1519[1]. Anna Bijns haalt het aan als een bekend verhaal:

> Floris ghinck nae Blancefleur over veel mijlen spien;
> Liefte de (*dede*) tvier blaken.
> Men hoorde Troialum oec droeven tier maken,
> Doenmen Briseydam bij de Griecken sandt.
> Liefs scheyden dede Lansloot oec zuer bier smaken[2].

Onze rederijker zal de 'schoone amoreuse Historie' dus waarschijnlijk wel gekend hebben, de overeenkomst is op vele plaatsen bijna te groot om toevallig te zijn. De 'nedere minne', de ziekte van Lanseloet, het opontbod van de maagd, de booze moeder, die de gelieven wil scheiden en Sanderijn aanzet hem te bezoeken - evenwel met geheel andere bedoelingen dan waarmee de ouders van Dierick Katherina smeeken bij Dierick te komen - ten slotte het ongetroost sterven van Lanseloet, dit alles vertoont groote overeenkomst. Ook Lanseloet verloochent het meisje, ofschoon hij het niet meent, nadat hij eerst zijn liefde voor haar heeft verdedigd met bijna dezelfde woorden als Dierick.

1) Een schoon amoreuse Hi//storie vā Sandrijn ēn lan//sloot die seer gheneuchlijk is om te leesen. Gheprent Tantwerpē butē die camer poorte// Indē guldē eenhorē. Bi mi Willem Vorsterman. Verg. Leendertz, Dram. Poëzie XIII.
2) Nieuwe Refereynen (ed. VI. Biblioph.) 319.

Men vergelijke b.v.:

Moeder.	Vree.
Scaemt u der scanden, vul keytijf,	Ghy sout wel een Ridders dochter gecrijghen
Dat ghi soe neder mint.	Edel van gheboorten
Ende men soe scone joncfrouwen vint	Schoon van persone/ oock reyn en eerbaer.
Van hogher geboert, van groten geslacht.	Dierick.
Lanseloet.	... in minnen baert Venus haer practijcke
O lieve moeder, der minnen cracht	Ghelijcke mint altijt zijns ghelijcke
Ansiet hoghe geboert no rycheit van goede,	Nietaensiende dominacie van goede
Maer si soect haers gelijc van moede,	Dan puer ghelijcke affexie van bloede.
Die beide sijn van énen wesen.	
Ic hebbe dicke wel horen lesen,	
Dat die minne soect haers ghelike	
Al es deen aerm ende die ander rike,	
Die edel minne doet haer werc;	

Ook de persoon van den ‘Wachterhuedere’ in ‘Lanseloet’ zou vergeleken kunnen worden met den bode in den ‘Spiegel der Minnen’, maar de eerste heeft veel meer komische kracht. Eindelijk toont Reinout, de trouwe vriend, wel eenige gelijkheid

met den neef van Katherina. Hiermede houdt de overeenkomst echter op. De verhoudingen in beide stukken zijn geheel verschillend. Typisch is de overbrenging uit de ridderlijke middeleeuwen naar de 16de eeuwsche burgerlijke maatschappij: Lanseloets moeder gebiedt Sanderijn naar haar zoon te gaan, iets dat in het rederijkersstuk, waarin de burgers wel in aanzien van elkaar verschillen maar toch geheel gelijkgerechtigd zijn, niet meer denkbaar is. Ook de afloop is geheel anders. De onschuldige bedrogen Sanderijn behoefde niet te boeten; volgens het gezonde rechtvaardigheidsgevoel van den schrijver had zij recht op geluk, een recht, dat Katherina verspeeld had door haar jalouzie en wantrouwen. Het middeleeuwsche spel is veel poëtischer dan het rederijkersstuk; Katherina moet onderdoen voor de lieflijke bekoorlijkheid van Sanderijn. Maar in realiteit, in het doen leven der personen wint de 'Spiegel der Minnen' het.

Aan het verhaal van 'Floris en Blanchefleur' doet de 'Spiegel der Minnen' eveneens denken. Er heeft een drama van 'Florijsse ende van Blanchefloere' bestaan, dat in 1483 vertoond maar voor ons niet bewaard gebleven is.[1] Allicht heeft dit eenigen invloed op den 'Spiegel der Minnen' gehad. Wij kunnen ons stuk nu slechts vergelijken met het volksboek waarvan de eerste ons bekende druk dateert uit het begin der 16de eeuw[2]. De geschiedenis heeft weliswaar een geheel ander beloop, maar de opzet en vele motieven zijn gelijk. Zoo wordt Floris door zijn vader weggezonden naar een plaats 'daer doen ter tijt veel edele kinderen end schoone maeghden waren, om dat Floris zijn sone onder de schoone maeghden ende jonckvrouwen soude soo lichtelijck moghen vergheten de liefde van Blancefleur.' Als Floris ziek wordt van verlangen, beschuldigt zijn vader Blancefleur van toovenarij, evenals Diericks moeder

1) Worp, Drama en Tooneel I, 95.
2) Boekenoogen, De historie van Floris ende Blancefleur, p. 61, geeft een druk op van Jan van Doesborch te Antwerpen, zonder jaartal, doch te dateeren tusschen 1508 en 1528. Over de bekendheid van deze geschiedenis ook in de 16de eeuw zie a.w. blz. 83.

Katherina. Maar wat in den ‘Spieghel der Minnen’ bovenal aan Floris en Blancefleur herinnert zijn de enkele liederen en refereinen, die in het volksboek voorkomen en die misschien ontleend zijn aan het verloren gegane spel; men zou ze zoo van het boekje in het stuk kunnen overbrengen; zij toonen in woordenkeus en innigheid veel meer overeenkomst met de lyrische gedeelten in den ‘Spiegel der Minnen’ dan b.v. de refereinen in ‘Dboec der Amoreusheyt.’

Ter vergelijking geef ik eenige verzen. Blancefleur klaagt:

O verdrietelijcken tijdt alle tijden te lanck.
Allen u geclanck, is droefheyts sanck,
Wanneer ick zijn troostelijck aenschijn blanck,
Aldus moet derven,
Ick vinde my lacen nu verslaeft, vercranckt,
Int lijden stranck, sonder loon oft danc,
Des daechs hondert werven,
Ick verderve als ghebroken scherven,
Want zijn verlangen wilt my onterven,
ln droefheyts kerven,
Mijn lief eerbaer,
Elck ure dunckt my seven jaer.[1)]

Evenzoo klaagt hier (reg. 2273 vlg.) Dierick:

Princesse van trooste moet ick u derven:
Als ghebroken scherven
Moet ick verdwijnen int openbaer
Vierich verlanghen wilt my duerkerven/
Ter doot doen sterven.
Dus dunct my elck huere wel seven jaer.

Ook aan ‘Pyramus en Thisbe’ herinnert ons de ‘Spiegel der Minnen’ somtijds; vooral de gezegden der zinnekens toonen gelijkenis, en de samenspraak van ‘d'Amoreuse’ met ‘Poetelijck

1) Boekenoogen, 35.

geest' over het op te voeren stuk doet eenigszins denken aan den proloog van Jonstigen Sin en Natuerlijck gevoelen. De overeenkomst is echter, bij veel gelijkheid in het leven en sterven der beide gelieven, zoo weinig treffend, dat we het stuk verder buiten beschouwing kunnen laten.

Over de overeenkomst met gelijktijdige rederijkersstukken zal ik elders handelen[1].

Met dit alles is echter nog geenszins een verklaring gegeven van het stuk als b u r g e r l i j k d r a m a. Dit blijft als eenling zonder onmiddellijk voorbeeld voor ons staan, tenzij we onze oogen slaan op de gelijktijdige letterkunde in Frankrijk. Daar was het burgerlijk drama opgekomen, niet plotseling, maar als resultaat van een eeuwenlangen ontwikkelingsgang. Het heeft zich ontwikkeld eensdeels in den schoot van het geestelijk drama, voornamelijk in het mirakelspel. Reeds in de 14de eeuw was er een groep Maria-mirakelen, waarin het geestelijk element geheel op den achtergrond was geraakt. Maria had niet meer de handelende rol, zij trad slechts een enkele maal als 'dea ex machina' op. Eigenlijk zijn deze stukken al geheel burgerlijke drama's, waarin ze dan ook zijn overgegaan[2]. Anderdeels heeft dit laatste zich ontwikkeld uit de moraliteiten, die dikwijls niets anders waren dan rudimentaire burgerlijke drama's in allegorischen vorm, maar die reeds als onderwerp hadden een anecdote, een legende of een voorval uit het dagelijksche leven[3]. De naam 'moralité' werd voor het wereldlijke drama behouden, een benaming waaraan men toen een ruimere beteekenis hechtte dan wij nu doen, n.l. die van een stuk met leerzame strekking[4]. In deze burgerlijke drama's is

1) Zie beneden, III.
2) Lintilhac, Le théâtre sérieux du moyen-age, 185.
3) Faguet, Essai sur la tragédie française au XVIe siècle, 366.
4) Creizenach, Geschichte des neueren Dramas III, 40.

alles bedacht: intrigue, personen, onderwerp; ze zijn eigenlijk romans in dialoogvorm; hun grootste waarde ontleenen ze aan de waarheid van voorstelling van een gebeurd of gefingeerd feit. Deze vorm van drama heeft in Frankrijk als in geen ander land tot op den huidigen dag gebloeid. In deze spelen is de liefde de voornaamste drijfveer geworden: hier is reeds te voorzien welk een groote rol deze hartstocht zal spelen in de nieuwere litteratuur. Het merkwaardigste van deze stukken is wel 'La pauvre fille villageoise'[1] een gedramatiseerde dorpsgeschiedenis, waarin het leven van het arme volk met groote liefde geschilderd wordt. Het is dus evenals de 'Spiegel der Minnen', een ernstige teekening van het leven der lagere standen. Ook in den uiterlijken vorm, het rijmschema a b a b b c b c c d c d enz. en de veel voorkomende rondeelen is eenige overeenkomst[2] op te merken. Wat trouwens van weinig belang is, daar de heele vorm van onze rederijkerskunst aan Frankrijk ontleend is.

De gewaande of werkelijke historiciteit, zooals die voorkomt in den 'Spiegel der Minnen'[3], was eveneens een trek van het fransche burgerlijke drama, zooals wij zien uit den proloog van het stuk: 'l'Amour d'un serviteur envers sa maitresse' door Jean Bretog. De dichter schrijft daar:

> Mais y lirez, ainsi qu'elle est cogneue,
> Depuis trois ans une histoire advenue
> Dedans Paris; je le dy d'asseurance,
> Pour y avoir lors faict ma demeurance,
> Et avoir veu faire punition[4].

1) Petit de Julleville, Répertoire du théatre comique en France au moyen-âge, No. 56. Nouvelle moralité d'une pauvre fille villageoise laquelle ayma mieux avoir la teste couppee par son pere que d'estre violee par son seigneur, faicte a la louenge des chastes et honnestes filles.
2) Creizenach III, 45.
3) Zoo ook elders, b.v. bij Corn. Everaert's 'Nichte' vs. 363, 'de boerde es ghebuert binder Ghendtscher stede'.
4) Petit de Julleville, Répertoire, No. 9.

Er is dus in opzet en uitwerking van deze Fransche burgerlijke drama's zooveel overeenkomst met den 'Spiegel der Minnen', dat het onmogelijk is niet aan verband te denken, al ontbreekt één rechtstreeksch voorbeeld. Dit laatste heeft misschien zelfs wel bestaan; immers tal van dergelijke stukken in Frankrijk zijn verloren gegaan, waarvan alleen de titels bewaard zijn. Deze opteekeningen dateeren uit het begin der 15de eeuw en komen voornamelijk uit het grensgebied van Frankrijk en de Nederlanden[1]. Colijn van Rijssele, die, naar zijn naam te oordeelen uit dat grensgebied afkomstig is, zal die stukken naar alle waarschijnlijkheid gekend hebben. Het 'théâtre irrégulier' - zooals het volksdrama in Frankrijk ter onderscheiding van het klassicistische drama van Garnier c.s. genoemd werd - later nagevolgd door Bredero in zijn 'Lucelle' en door Van Antwerpen in zijn 'Behouden Onnooselheyt', zal dus reeds hier invloed op onze letterkunde geoefend hebben.

Coornhert heeft het stuk, blijkens zijn narede, uitgegeven als leesdrama; het is ook feitelijk wegens de groote lengte geschikter als roman gelezen, dan als tooneelstuk gezien te worden. Toch zal het zeker wel eens vertoond zijn door de Kamer, waarvan Colijn lid was; naar alle waarschijnlijkheid dankt het handschrift, waarnaar Coornhert het stuk uitgaf, zijn voorkomen van 'versleten outheyt' aan veelvuldig gebruik. Immers zoo heel oud kan het stuk in 1561 nog niet zijn geweest.

De v e r t o o n i n g zal dan op zes verschillende tij den plaats gehad hebben[3]: elk spel eindigt met een afscheid en het nieuwe spel begint met een welkom. Het blijkt niet dat na elk spel de toeschouwers huiswaarts gingen, wel gebeurt dit na het tweede spel[problem]

1) Creizenach III, 47 en Petit de Julleville, Rép. p. 358, 361, 363, 369, 370, 371, 377, 378 enz.; de meeste oorkonden zijn uit Béthune en Kamerijk, vlak bij Rijsel gelegen.

3) Verg. hierover: Endepols, Het decoratief en de opvoering v.h. Middelnederl. Drama 101.

problem Worp, Drama en Tooneel I 363.

en na het vijfde. Aan het einde van het eerste spel kondigt Natuerlyck ghevoelen aan, dat er geen 'sotternije' gegeven zal worden, omdat het spel zelf te lang is[1]; hij eindigt met de woorden:

> Dus bevelen wy u allen t e n n a e s t e n t i j e
> Die waerdighe maghet ende moeder Marie.

Ook aan het eind van het derde spel zegt hij:

O p e e n a n d e r t i j t sullen wy tvervolch beginnen.

Wanneer die andere tijd was, kunnen we hieruit niet opmaken; we weten dus niet of het stuk op zes verschillende dagen werd gespeeld, dan wel of er met tusschenpoozen meer dan één spel op één dag werd gegeven.

Aan het eind van het vierde en het vijfde spel wordt den toeschouwers een komisch nastukje toegezegd, respectievelijk genoemd eene 'soete collacie' en een 'soetheyt twelck u verjolijsen sal': waarschijnlijk iets in den geest van de intermezzo's, zooals wij die kennen uit het spel van 'Narcissus ende Echo'[2].

Over de eigenlijke vertooning kunnen wij kort zijn, er laat zich daarover veel gissen en fantaseeren, weinig met zekerheid zeggen. De achtergrond is hier vermoedelijk geschilderd geweest, waardoor men zich den voorgrond in deelen verdeeld voorstelde, zooals dat reeds in de misteriën en nog in de tijden van Coster's Academie gebruikelijk geweest is[3]. Hier zal dan de eene helft een gezicht op Dordrecht, de andere een gezicht op Middelburg hebben voorgesteld. Eveneens kan men uit de misteriën overgenomen hebben een neutrale plaats in het midden, waar de prologen konden worden uitgesproken[4] en die waar-

1) Dat spelen van een 'sotternije' was dus toen nog een vaste gewoonte. Eigenaardig is het dat het woord toen nog in gebruik was; dit is misschien een van de verouderde termen, waarover Coornhert in zijn narede spreekt.
2) Handel der Amoureusheyt II.
3) Worp, Drama en Tooneel I, 177; II, 58.
4) Nadat ze gesproken hadden, gingen de proloogsprekers waarschijnlijk op zij zitten, blijkens een gezegde van Jonst. Sin 'Ick sat verflaut vast aen den weech' (d.i. muur), 1146.

schijnlijk ook heeft dienst gedaan als spreekplaats van de goden en godinnen. Werd een lange tocht voorgesteld, zooals van den bode en van Katherina met haar neef, dan kon men eenige malen om die plaats heenloopen[1].

Op den voorgrond moesten in Middelburg zichtbaar zijn het huis van Dierick en dat van Katherina, voorzien van deuren en vensters, die van voren open waren, zoodat men kon zien wat binnen gebeurde[2]. Naast het huis van Dierick moest een doorgang zijn, waarin Katherina kon vluchten na aan zijn deur geklopt te hebben. In Dordrecht was de herberg met Diericks slaapvertrek. Als losse decorstukken had men noodig: de inrichtingen van de huizen - b.v. in Diericks huis een bed - van de herberg, b.v. wijnkroezen, tafelgereedschap enz., ook die van Diericks slaapvertrek. Allerlei kleine artikelen moesten er zijn, als een krans van rozen, een haarlok, een gordel, een pot, waarin Saturnus Jalours ghepeyns brouwt, een spiegel en een kaars. De medicijnmeester zal wel toegerust zijn geweest met de instrumenten der medische wetenschap.

Eigenaardig in dit stuk zijn de b a n i e r e n , bij elk spel een andere, waarop meestal in een negenregelig couplet de korte inhoud van het spel werd vermeld. Men zou ze haast reclameborden kunnen noemen, vooral de laatste woorden van de zesde banier doen ons reclame-achtig aan. Daar leest men dat dit werk is:

> Weerdich boven Paris of Troylus te zijne verheven.
> Alle gesten, historien moetender voren wijeken,
> Ende oock alle consten van Rhetorijcken.

Waarschijnlijk werd de banier in een hoek van het tooneel geplaatst. Bij andere spelen vindt men iets dergelijks terug in de opschriften, die dikwijls op zij van het tooneel waren ge-

1) Creizenach, Geschichte des neueren Dramas I, 167.
2) Vergelijk de open huisjes op de schilderijen. Zie ook over de tooneelhuisjes Endepols 54 vlg.

schreven en den korten inhoud van het spel bevatten of bestonden uit een toepasselijke spreuk[1].

Men heeft waarschijnlijk stemming in het stuk trachten te brengen door het werken met licht en donker, indien althans de toestanden op het tooneel beantwoordden aan de woorden. Als Katherina hoopvol staat te wachten op Diericks terugkomst, daalt de avond en met het sterven van het licht sterft ook haar blijheid en vertrouwen (reg. 2371 .vlg.). Ook tijdens het herbergtooneel wordt het donker en 's nachts beschijnt het maanlicht den slapenden Dierick. Dit laatste lichteffect kon men teweegbrengen door fakkels te laten branden achter het geschilderde achterdoek, waardoor een flauw licht op het tooneel scheen[2]. De duisternis voor te stellen bij een binnenshuis gespeeld stuk schijnt ons zeer eenvoudig, men heeft slechts het daglicht buiten te sluiten; daar men echter in de misterien, die ook in een zaal gespeeld werden, de duisternis voorstelde door het spannen van een zwart doek, kan men ook hier wel deze primitieve wijze van voorstelling hebben gebruikt[3].

Dat het optreden der goden ook diende om afwisseling te brengen in het burgerlijke stuk, voor den schoonen schijn dus, blijkt uit het nauwkeurig aangeven van hunne costumes. Bij de menschen is de kleeding niet vermeld, bij hen kwam het aan op wat ze zeiden of deden, bij de goden ook op het uiterlijk. Apollo droeg een mantel met ‘sonnen bespraeyt’ en had een stralenkrans om het hoofd[4], Venus was een schoone vrouw, getooid met een langen mantel, ‘besayt met tsamen gevoechde herten’ en met een kroon, Saturnus als tegenstelling was leelijk en kreupel. Ook het optreden van Leo, een man met een leeuwenmasker voor, die eigenlijk dezelfde rol

1) Endepols 66.
2) Cohen, Histoire de la Mise en scène dans le théâtre religieux francais au moyen-age, 158.
3) Cohen, a.w. 159.
4) Zie de afbeelding bij Endepols 90 en verg. Narcissus ende Echo: ‘Phebus als die son’ (De Vreese, Tijdschr. XII, 212).

heeft als Saturnus, kan alleen worden verklaard uit het kinderlijke genoegen nog een fantastisch uitgedost persoon op het tooneel te zien verschijnen. Het opzetten van een leeuwenmasker doet denken aan de vastenavondspelen, waarbij vroolijke gezellen, in dierenhuiden vermomd, door de straten trokken[1]; ook aan Shakespeare's Midsummernightsdream, met den brullenden leeuw, en aan Pyramus en Thisbe, waar een leeuwin op het tooneel komt. Over het uiterlijk der zinnekens is niets vermeld. Om aan den kijklust van het publiek te voldoen werd er ook een 'tooch' gegeven, nl. het C r o o n s p e l in het zesde bedrijf. Dierick voor het venster staande, aanschouwt het levendige schouwspel, dat ons in den proloog door Jonstighe Sin en Natuerlijck Ghevoelen geteekend is.

Voor de m i m i e k zijn slechts enkele aanwijzingen gegeven. Katherina komt eens op, terwijl ze een krans van rozen maakt en eens zingende; Dierick wordt ons een enkele maal in zijn smart geschetst, als zittende met zijn gelaat naar Middelburg gewend (reg. 2923) en zoekende naar zijn gordel (reg. 3697). Ook is er soms vermeld dat de hoofdpersonen in zwijm vallen of weer bij kennis komen, dat ze voor het venster staan of te bed liggen. Dit alles is zeer weinig, maar er zijn nog wel tooneelaanwijzingen te vinden in de gesprekken, b.v. waar Dierick vraagt, waarom zijn moeder hem niet vriendelijk aankijkt en weenende heengaat (reg. 520). Vooral is dat het geval in de gesprekken der zinnekens, die als toeschouwers op het tooneel de gelijktijdige handelingen der personen beschrijven. Zoo in het herbergtooneel, waar ze vertellen hoe Katherina haar mond aan het glas zet, juist op de plaats waar Dierick gedronken heeft; ook hoe Katherina den ring van de deur gaat kussen enz.

We kunnen ons het stuk best als gespeeld voorstellen, hoewel het ons zeer gerekt voorkomt. De drie laatste bedrijven zullen wel de macht hebben gehad het publiek te boeien en in span-

1) Gallée, Gesch. der dramatische vertooningen in de Nederlanden, 22 vlg.

ning te houden. Toch was het goed gezien van Coornhert het uitsluitend als leesdrama te beschouwen; dat het drie drukken beleefd heeft, is een bewijs dat het als zoodanig insloeg!

Nu rest ons nog de bespreking van een vooral uit rederijkersoogpunt belangrijk element, nl. dat van de m o r a a l . Coornhert, die, in zijn narede de liefde van Dierick en Katherina op nuchtere wijze beoordeelende als een 'onsinnige en dolle sotheyt'[1)], alles van het standpunt der ouders beziet en het stuk een goede les oordeelt voor de jeugd om niet tegen den zin der ouders lief te hebben, legt een andere moraal in het stuk dan de dichter zelf. Voor Colijn lag de quintessens in de verhouding der gelieven. Zij sterven als boete voor het gehoorgeven aan de inblazingen der zinnekens, voor het geringe vertrouwen in elkaars liefde:

> Jalours Ghepeys brochte hem ter doot
> En wanhope van lieve/ die hem meest quelde.

Dit is ook voor menschen die het stuk onbevangen lezen de eenige moraal: indien ze meer vertrouwen in elkaar hadden gehad, dan zou het hun niet zoo slecht vergaan zijn; het wantrouwen, het verloochenen der liefde en het dikwijls misplaatste eergevoel van Katherina was de eenige zonde. De onmiddellijke uitwerking van het stuk is de invloed, dien het heeft op de verhouding van J o n s t i g h e S i n en zijn geliefde. Ook in die gedeelten, waar de moraal op den voorgrond treedt, is er alleen sprake van de verhouding van Dierick en Katherina tot elkaar. De dichter stelt het stuk als een opwekking tot de jeugd: 'spieghelt u in der minnen speghele', niet als afschrikwekkend voorbeeld. Ware het dat geweest, dan zou de geliefde van J o n s t i g h e S i n gehoorzaam naar haar ouders zijn teruggekeerd en voorgoed hebben afgezien van een liefde, die zulke slechte gevolgen kon hebben.

1) Deze beschouwing is nog geheel middeleeuwsch, verg. Potter's 'dulle minne'.

Dat men deze moraal in het stuk is blijven zien, blijkt uit den tweeden en derden druk waarin men op het titelblad de volgende woorden heeft ingevoegd: ‘Waerinne de Joncheyt leeren can den Middel en de Const der minnen/ diemen ghebruycken moet/ om niet te comen tot sulcken eynde/ als dese twee ghecomen zijn[1].’

Evenwel, terwijl Colijn hier hun dood toeschrijft aan hun wantrouwen en jalouzie, dus aan hun feitelijk onvoldoende liefde, schuift hij op andere plaatsen de schuld op die liefde zelf. Dierick heeft er op zijn sterfbed berouw over. ‘Twas quaet ghemint want sy tbestorven’, dus ‘Mint by maten’ en ‘mint uus ghelijcke’ luidt de practische levenswijsheid. Dat dit laatste in strijd is met 's dichters eigen, innigste overtuiging, blijkt uit de woorden, die Jonstige Sin hierop laat volgen:

> Tgoet is de duyvel ten mach gheen goet zijn:
> Want het scheit om hoocheyt te ghewinnen/
> Die herten die int vereenighen soet zijn.[2]

Het veroordeelen van de liefde op zich zelf moet beschouwd worden als concessie aan het gangbare prozaïsche levensinzicht der rederijkers. Het weifelen tusschen eigen hart en traditioneele moraal zien we ook duidelijk in de scène van Katherina met Vreese voor Schande, waar Katherina door liefde verblind het zinneken niet meer kent; deze hartstocht meent de dichter uit verstandelijke overweging althans te moeten veroordeelen, daar hij de vrees voor schande op zich zelf een goede eigenschap vindt, terwijl toch zijn innig medegevoel met Katherina en Dierick er hem telkens toe brengt beider liefde en wanhoop zoo te schilderen, dat de lezer volle sympathie voor hen voelt.

Merkwaardig voor de levensbeschouwing van Colijn zijn ook zijn gedachten over den vrijen wil (2495-2505, 5775-5741, 6090). Al werken allerlei helsche machten mee om den mensen in

1) Verg. ook de houtsnede vóór den derden druk (zie beneden, de Bibliographie).
2) Verg. voor deze opvatting over rijkdom en bezit, Elckerlijc, 360 vlgg.

het verderf te storten, zijn wil kan alles te niet doen; hij kan weerstand bieden en heeft dus zelf de volle verantwoordelijkheid voor het gehoorgeven aan slechte invloeden. Op zich zelf zijn de zinnekens niet kwaad, maar de zondige mensch maakt dat hun invloed verderfelijk is.

Dit is geheel de middeleeuwsch Katholieke opvatting van den vrijen wil, zooals die ook is uitgesproken door Maerlant:

> Jacob, God, die herten kent,
> Sent den sondare recht torment
> Na der herten gedochte.
> Omme dat hi wilde, alse een rent,
> Altoes leven ende ongeënt,
> Updat wesen mochte,
> So es hi ter hellen gesent,
> Daer hi ewelike es gescent
> Want syn wille dat wrochte.
> (Wap. Mart. I, 17).

Merkwaardig uit dit oogpunt is ook het Tafelspel van 'Het Herte, de Ooghe, de Wille', dat het spel van 'Narcissus ende Echo' besluit, en waarin Ooghe tot Wille zegt:

> Ghy behoort te peysen en te bevroene,
> Oft de begheerte is goet oft quaet;
> 't Goet behoort ghy te volbrenghen metter daet,
> En dat quaet is oft 't Herte mocht schaden,
> Dat behoort ghy terstont te ontraden,
> En daer te laten[1)].

In de prologen, die altijd eenigszins stichtelijk zijn, en in de talrijke s p r e e k w o o r d e n en spreukmatige gezegden toont de schrijver zijn zucht tot moraliseeren. Het lijkt me niet ongewenscht hier een lijst van de spreekwoorden te laten volgen;

1) Handel der Amoureusheyt, II.

het doet ons een blik slaan in de nuchtere, practische volkswijsheid en kan den spreekwoordenverzamelaar van nut zijn.

Ik geef ze in alphabetische volgorde:

Al caetsende werdt die hant verbalt, 1407
Arm hovaerdie stinct voor Gode, 5206
Daer een man zijn wil, hy comter wel, 2452
Daer goede hoede is, daer is goede vrede, 1351
De minne is blent gaende, 1599.
De ontschuldige moet dicwils tgelach betalen
Nochtans en weet hy niet hoet bier smaect, 3109
Des eenen ongheval is eens anders gheluck, 5068
Die arch beschudt mach wel gheeert zijn, 1413
Die hem ghewachten can voor den brant
Hy heeft om blusschen gheen waters noot, 6097
Die te na den viere set zijnen voet ver brant hemselven, 5407
Die tsop gheproeft heeft die weet hoet smaect, 1098
Die tvier te doene heeft die soecket in dasschen, 3311
Die vrientschap is dunne daermense copen moet, 1914
tDuyfken moet den doffer volghen, 5252.
Een die met catijven hout accoort
Metten catijven dat hy gheacht lijt, 575
Een dief die lijdt die wilt ghehanghen zijn, 3355
Elck voghel singt alsoo hy ghebect is, 5187
Ghelijcke mint altijt zijns ghelijcke, 688
Ghestolen brocxkens die smaken wel, 3524
tGoet maect den moet, 679
Hant vander banck tvleesch is vercocht, 4244
Het bloet cruypt daert niet gaen en can, 4183
Het is quaet stelen daer de waert een dief is, 2196
Het vogelken is gheerne daert ghebroet was, 3805[1)]
Hy bidt wel die voor hemselven bidt, 3093

1) Verg. Vondel's Olijftack.

Hy en ghevoelt gheen hitte die verre vanden viere staet, 1810
Hy is sot die hemselven bedroeft, 3365
Hoe hoogher geclommen hoe swaerder val, 159
Hoe quaet hoe wreedt datmen twerck acht
Tis altoos teenigher saken goet, 5059
Hoe vierigher liefde hoe eer vercoelt, 234
Hoedt u voor tclimmen eer dat ghy daelt, 3379
Crancke verstandenisse brast veel lijdens, 3950
Liefde werct daer natuere toe draecht, 99
Men mach den put soo diep niet delven
Datter den spitter moet blijven binnen, 5430
Men sal den steen schuwen daermen over valt, 1406
Men velt alle boomen ten eersten slage niet, 1377
Men verbercht de minne als spillen in sacken, 3382
Met arbeidt crijchtmen vier uut den steene, 3122
Met cleynen reghen men dicwils nat werdt, 1408
Naer dat de waert is verleent hem God gaste, 2610
Naer dat die spijse is so moetmen tlooc maken, 2899
Quaet ey quaet kiecken, 5526
Smuyckende zeugen mogen haren draf wel, 5196
Soo langhe gaet die cruycke te watere
Datse ten eynde breken moet, 5676
Ter quader marct salmen wel teeren, 3196
Tusschen twee stoelen in dasscen gestelt zijn, 2083
Uut een onwetent harte en quam noit goet woort, 5186
Vermoeyen is onsekere, 3946
Verre gheworpen en weder ghehaelt is sotternije, 3380
Verscheyden minne is onghetelt, 2027
Vrouwen gedachten zijn wanckelbaer als wintersche nachten, 4662
Vrouwen liefde en is gheen erve, 5254
Wanneer die climmere aen thoochste blat terdt
Dan valt die vrucht wel vanden rijse, 1409
Wat uut den oogen is dats uuter herten, 1537
Wat uut den ooghen is is haest vergheten, 1808

Men ziet, een dosis practische wijsheid werd den toeschouwers mede naar huis gegeven. De humor, die dikwijls uit dergelijke gezegden spreekt, ontbreekt hier bijna geheel; slechts een enkele maal treffen we die aan, b.v.:

> Gheen hitte soo groot als tvier van minnen, dat sprack een clerck, 6100[1].

Uit zulk een klein gezegde blijkt alreeds dat de dichter leefde buiten den strijd tusschen Hervorming en Katholicisme. In zijn opvattingen is hij nog geheel een Middeleeuwer: 'bon Catholique' - zooals ook blijkt uit zijn opvatting over den vrijen wil -, goedmoedig spottend met de geestelijkheid, waar hij een geestelijke laat spreken over liefdeken Jalours Ghepeyns doet verdwijnen in een nonnenklooster, maar in 't geheel geen heftig man. Coornhert kon zijn werk in het licht zenden zonder zelf zich te ergeren of iemand aanstoot te geven; de pastoor van het groote Bagijnhof te Haarlem kon er na doorlezing zijn goedkeuring aan hechten[2].

Van de Renaissance heeft hij niet meer begrepen dan de meeste zijner tijd- en landgenooten; de oudheid was voor hem een gesloten boek; we kunnen soms niet nalaten te glimlachen bij de vergelijkingen van zijn hoofdpersonen met de helden der klassieke tragedie; klassieke voorbeelden worden aangehaald, parallellen met de oudheid, te pas en te onpas getrokken. Hierin overtreft de dichter zijn mede-rederijkers geenszins.

Evenmin is hij een vertolker van de nooden zijns volks, zooals Cornelis Everaert, in wien het verarmde Brugge een stem vond[3], en Louris Jansz., die het lijden van den kleinen Haarlemschen burger beschreef[4]. Zooals zoovele rederijkers stond

1) Te vergelijken met de talrijke gezegden, waarin een bagijn als zegsman optreedt.
2) Zie de approbatie aan het slot. Verg. J.W. Muller, Een Rederijker uit den tijd der Hervorming, in: Onze Eeuw 1908, IV, 88 vlgg.
3) J.W. Muller, Corn. Everaerts spelen als spiegel van de maatschappelijke toestanden zijns tyds, in: Versl. en Meded. der Kon. Vl. Academie 1907, 433.
4) Rena Pennink, De Rederijker Louris Jansz., in: Oud Holland XXX, 4.

Colijn buiten de tijdsstrooming; hij is voor ons een bewijs, hoe de groote gebeurtenissen, die voor het nageslacht een geheele periode beheerschen, een groot deel der tijdgenooten onbewogen kunnen laten. Zoo is zijn werk voor ons zonder cultuurhistorisch of liever economisch-historisch belang.

Geen groot, bezield kunstenaar leeren wij in Colijn van Rijssele kennen, maar toch wel een dichter die ons boeit door juiste karakterteekening en logische schikking der gebeurtenissen, die zijn personen zoo voor ons kan doen leven, dat we telkens weer getroffen worden door het echt warm menschelijke, dat door alle conventie heenbreekt. Hoe zuiver zijn de stemmingen weergegeven, hoe staan de hoofdpersonen voor ons ten voeten uit, in hun zwakheid en in hun kracht! Wie zóó het leven kan uitbeelden verdient onze volle bewondering.

III

Van den schrijver is ons niets dan de naam bekend; wij weten niet waar hij leefde en werkte, wij weten zelfs niet in welken tijd hij zijn stuk schreef. Naar alle waarschijnlijkheid is hij uit Rijsel[1)] afkomstig, is hij lid geweest van een Vlaamsche of Brabantsche kamer en moet hij geleefd hebben vóór 1561, dus in de eerste helft van de 16de eeuw. Het is zeer opmerkelijk dat een Zuidnederlander voor zijn stuk een Zeeuwsch-Hollandsche stof heeft gekozen, wat wel schijnt te wijzen op nadere betrekkingen tusschen 's dichters woonplaats en de Noordnederlandsche gewesten. De keuze van de stof maakt het aannemelijk dat we hier met een ware gebeurtenis te doen hebben, die de dichter zelf of zijn bekenden in Middelburg hebben gehoord.

De naam Colijn is in de laatste jaren herhaaldelijk genoemd naar aanleiding van onderzoekingen omtrent de schrijvers van

1) Volgens mij door den heer Bruchet, archivaris te Rijsel, welwillend verschafte inlichtingen is er op het archief aldaar niets over Colijn te vinden.

den ‘Handel der Amoureusheyt’ waaruit ons bekend is geworden als dichter van een der in dien bundel vervatte stukken een zekere Colijn Keyart, bijgenaamd ‘den amoureusen Colijn.’ De vraag is gerezen: is deze Colijn Keyart dezelfde als Colijn van Rijssele? Reeds Serrure heeft, zonder daaraan te twijfelen, geschreven ‘Colijn Keyaert plus connu sous le nom de Colijn van Rijssele’[1] en Knuttel heeft de twee schrijvers vereenigd onder den naam van den ‘amoureusen Colijn Keyart van Rijssele’[2] en heeft het tevens aannemelijk trachten te maken, dat de vier spelen van den ‘Handel der Amoureusheyt’ niet van verschillende schrijvers, maar alle van bovengenoemden Colijn afkomstig zijn.

Het zal niet ondienstig zijn, alvorens deze meeningen te bespreken, de kwestie over den ‘Handel der Amoureusheyt’ hier even te memoreeren. Achtereenvolgens voerden hierover het woord Kalff, Van Veerdeghem, De Vreese, Knuttel en nogmaals Van Veerdeghem. Nadat Kalff[3] - waarop ik beneden terugkom - bewezen had dat de ‘Handel der Amoureusheyt,’ in 1621 bij Jan van Waesberghe te Rotterdam verschenen en op naam staande van J.B. Houwaert, niet van dezen schrijver afkomstig was en hij daarom Houwaert van plagiaat beschuldigde, heeft Van Veerdeghem[4] het voor Houwaert opgenomen en aangetoond, dat hij niet voor dat plagiaat aansprakelijk kan worden gesteld, daar de vier stukken, waaruit deze ‘Handel der Amoureusheyt’ bestaat, 22 jaren na 's mans dood zijn uitgegeven en waarschijnlijk door een compilator, het is niet uit te maken door wien, op 's dichters bekenden naam gesteld zijn. Wel was Houwaert, gelijk Van Veerdeghem t.a.p. heeft aangetoond, de schrijver van een a n d e r e n ‘Handel der Amoreusheyt’, in 1583 verschenen, die ten onrechte steeds gegolden heeft voor den eersten druk van

1) Catalogus Serrure no. 2985, zie De Vreese, Tijdschr. XII, 211 noot.
2) De Dichters van den Handel der Amoureusheyt, in: Tijdschr. XXVII, 99.
3) Plagiaat in de 16de Eeuw, in: Tijdschr. VIII, 231.
4) J.B. Houwaerts Handel der Amoreusheyt, in: Tijdschr. XII, 202.

dien van 1621, doch in werkelijkheid slechts dien titel met het later verschenen boekje gemeen heeft. De titel van Houwaert's werk luidt als volgt: ‘Den Handel der Amoreusheyt, Begrepen in dry Boecken/ inhoudende dry excellente/ constighe/ soetvloyende/ Poetische spelen van sinnen/ van Jupiter en Yo/ met dry behaeghelijcke ende belachelijcke Dialogen oft disputacien van minnen.... Tot Bruessele by Jan van Brecht. 1583.’ Deze ‘Handel der Amoreusheyt’, slechts volledigheidshalve en om verwarring te voorkomen hier vermeld, kan dus bij de verdere bespreking geheel worden ter zijde gelaten. W i j hebben onze aandacht te wijden aan den p s e u d o -Handel der Amoureusheyt, zooals Van Veerdeghem de compilatie van 1621 noemt.

Deze bevat vier spelen, nl. Aeneas ende Dido, Narcissus ende Echo, Mars ende Venus, Leander ende Hero, op naam van J.B. Houwaert en ook onderteekend met zijn spreuk ‘Houdt Middelmate’ in 1621 te Antwerpen uitgegeven.

I. Kalff heeft op de Koninklijke Bibliotheek te Brussel het handschrift gevonden van een spel van ‘Aeneas ende Dido’, dat, behoudens eenige kleine verschillen (b.v. dat men vóór elke afdeeling een proloog vindt, die in het op Houwaert's naam staande stuk ontbreekt), geheel hetzelfde is als het eerste stuk van den ‘Handel der Amoureusheyt’. Onder aan dit spel staat ‘laet wroeten den mol composuit A^{o} Dm 1552 ende is tantwerpen ghespeeldt in mayo int selfde iaer. Reyer ghörtz scripsit a^{o} 1553’. De zinspreuk ‘laet wroeten den mol’ behoort aan den rederijker Jacob de Mol, lid van de Antwerpsche Kamer ‘de Goudsbloemkens’[1)].

II. In een ander handschrift van dezelfde Bibliotheek heeft Kalff gevonden ‘Hue Mars en Venus tsaemen bueleerden, lanck 1128 reghelen. Smeecken fecit.’ Aan het slot leest men ‘Reyer gheurtsz. scripsit a^{o} 1551 in novembri.’ Dit stuk komt woordelijk overeen met het spel ‘van Mars ende Venus’ in den

1) Tijdschrift VIII, 231 vlg.

Handel der Amoureusheyt; alleen zijn daar eenige uitdrukkingen, die den omwerker-afschrijver te kras waren, veranderd of weggelaten en heeft hij voor elk spel (het stuk bestaat uit vier spelen) prologen geschreven en tusschen de spelen dialogen ingevoegd.

III. Omtrent het derde stuk, dat van ‘Narcissus ende Echo’ heeft De Vreese hetzelfde ontdekt. Een handschrift op de Universiteitsbibliotheek te Gent bevat het volgende spel: ‘Van Narcissus ende Echo ghemaect byden amoroesen Colijn ende is lanck in dicht 2193 regulen’ Aan het einde leest men: ‘Colijn keyart En is lanck in ghedichte 2193 regulen Reyer gheurtsz scrypsit a^{o}. 1552.’

Ook in dit spel zijn in den druk epilogen en intermezzo's ingevoegd, eenige krasse uitdrukkingen zijn in minder aanstootelijke veranderd en enkele plaatsen, die op de mythologie betrekking hebben, zijn zoo verknoeid, dat men ze slechts door vergelijking met het handschrift begrijpen kan.

Alleen van het spel van ‘Leander ende Hero’ is ons de dichter onbekend gebleven.

We hebben door deze onderzoekingen dus drie schrijvers (De Mol, Smeecken en Colijn Keyart) gevonden van drie stukken, die echter zooveel onderlinge overeenkomst toonen, dat het voor ons, individualistische twintigste-eeuwers, moeilijk is aan dit drieledig auteurschap te gelooven. En veel zou er pleiten voor de onderstelling van Dr. Knuttel, dat al deze stukken afkomstig zijn van denzelfden schrijver, die dan op grond van de overeenkomst zoowel onderling als met den ‘Spiegel der Minnen’ zou zijn Colijn van Rijssele, in een van de spelen genoemd Colijn Keyart. Met een reeks van voorbeelden, zoowel in versificatie en teeke-[problem]

problem De Vreese, Houwaerts plagiaat, in: Tijdschr. XII, 206. Over Reyer Gheurtsz zie Tijdschr. XII, 210 noot. Behalve de hier opgegeven werken waaruit blijkt, dat Reyer Gheurtsz afschrijver van beroep was, is er ook nog een boekje ‘Adagia ofte spreekwoorden, ghecopiëerd van Reyer Gheurtsz tamsterdam. 't Gheloof muet wercken’, aangehaald door Harrebomée III, 448. Hij schijnt dus een bekend en gezocht afschrijver te zijn geweest.

nende uitdrukkingen, als in tooneelen tracht Knuttel die overeenkomst aan te toonen. Over het punt dat in ‘Aeneas ende Dido’ en ‘Mars ende Venus’ andere schrijvers vermeld zijn, schrijft hij: ‘Men kan slechts gissingen maken omtrent de oorzaak van het noemen van verkeerde namen van schrijvers in twee der hs. Een vergissing van den afschrijver? Of kan het zijn, dat factors, verplicht een stuk te leveren, dit door een ander lieten maken? Werd misschien een in zeker jaar gespeeld stuk op naam van den factor van dat jaar gesteld[1)]?’ Mij dunkt dat met het stellen van deze drie vragen de kwestie geenszins is opgelost. Indien het stuk, dat de factor moest leveren, door een ander geschreven was, dan zou dat onder geheimhouding en anoniem geschied zijn; de schrijver zou niet aan het begin en het eind, zooals bij deze stukken het geval is, zijn naam hebben bekend gemaakt. Wat de laatste vraag aangaat, de stukken dateeren uit dezelfde jaren (1552 Aeneas ende Dido van de Mol, 1551 Mars ende Venus van Smeecken, 1552 Nare. ende Echo van Colyn Keyart) en zijn waarschijnlijk in dezelfde kamer gespeeld[2)]; men zou dus minstens ieder jaar een anderen factor gehad hebben, wat bij de rederijkers niet de gewoonte was[3)]. De moeilijkheid, gelegen in de stellige vermelding der drie schrijvers, blijft bestaan, de overeenkomst in taal en stijl moet wel héél groot zijn, om dit stellige bericht op afdoende wijze te kunnen logenstraffen.

Dit - nl. de toeschrijving ook van ‘Aeneas ende Dido’ en ‘Mars ende Venus’ aan den schrijver van ‘Narcissus ende Echo’ - is evenwel voor ons niet het voornaamste; het belangrijkste deel van de kwestie is voor ons de vraag: is er zooveel overeenkomst tusschen ‘Narcissus ende Echo’ en den ‘Spiegel der Minnen’ dat we Colijn Keyart kunnen identificeeren met Colijn van Rijssele?

1) Tijdschrift XXVII, 104.
2) Worp, Drama en Tooneel I, 141.
3) Wy weten b.v. dat Everaert zeer lang factor was van de Drie Santinnen te Brugge en Louris Jansz. lange jaren van Trou moet blycken te Haarlem.

Er is inderdaad veel overeenkomst in taal en stijl, in kunstige rijmen, in het veelvuldig voorkomen van rondeelen. Bij de vele plaatsen, door Knuttel aangehaald[1)], voeg ik nog de volgende:

N.e.E. 26.
Wat is meerder jolijt
Dan byzijn der lieflijcker grondekens
Haer vriendelijcke tale, haer lachende mondekens.
Sp.d.M. vs3318.
Ghy sout u verblijen// in lustighe grondekens
Met lachende oochskens/ met helsende mondekens.

N.e.E. 106.
Wie koopt dit hoopken?
Die zette een bril op sinen neuse.
Ick hadde liever den Godts-penninck dan den keuse.
Sp.d.M. vs 2564.
Wie copet hoopken?
Tis recht goede vracht.
Cruyce oft munte wie ons dryen heeft
Ick had liever te verliesen dan te winnen.

Verder zijn er nog allerlei kleine overeenkomsten b.v. in de figuren van Katherina en Echo. Ook deze vindt zich eerst ‘te snoode’ (blz. 22) en gaat daarna naar Narcissus toe met dezelfde woorden die Katherina gebruikt heeft: ‘Ick en vraghe na schaemten noch nae eere’ (blz. 81); ook zij sterft van schaamte en berouw. Het optreden van de A m o u r e u s e j o n g e l i n g e n in den ‘Spiegel der Minnen’ doet denken aan het nastukje van den ‘O n g e t r o o s t e n’ en den ‘W e l g h e m i n d e n’ in ‘Narcissus ende Echo’. Te vergelijken zijn: Echo's droom, als haar hart haar is ontstolen, met Diericks droom na het wegnemen van zijn gordel; het tournooi, dat Echo laat aanleggen om Narcissus te spreken en het croonspel, door Diericks ouders gegeven; het gesprek van de twee geburen, die elkaar Echo's dood vertellen en het gesprek van de twee burgers in het zesde spel van den ‘Spiegel der Minnen.’

Niettegenstaande dit alles staat voor mij de ‘Spiegel der Minnen’

1) Tijdschr. XXVII, 100.

zooveel hooger, dat ik niet kan aannemen dat beide stukken van één schrijver zijn, tenzij er een tijd van ontwikkeling tusschen ligt. In het gegeven geval is dat onmogelijk, omdat de beide stukken of ongeveer tegelijkertijd ontstaan zijn, of de 'Spiegel der Minnen' ouder is. Immers het stuk is in 1561 door Coornhert uitgegeven naar een o u d v e r s l e t e n handschrift. Het eenigszins archaistische van de Zuidnederlandsche taal tegenover het Noordnederlandsch kan Coornhert verleid hebben het stuk voor ouder te houden dan het werkelijk was, en het exemplaar kan door veelvuldig gebruik versleten zijn; maar al nemen we al deze mogelijkheden aan, dan komen we toch nog tot een te klein tijdsverschil in ontstaan om een grooten vooruitgang aannemelijk te maken. Weliswaar weten we niet precies het jaar van ontstaan van 'Narcissus ende Echo', we kennen alleen het afschrift van 1552; het ligt echter voor de hand, dat het stuk niet lang na het ontstaan is afgeschreven (verg. 'Aeneas ende Dido', in 1552 gedicht en in 1553 afgeschreven)[1].

We staan dus voor een nu althans onoplosbaar vraagstuk. Het is, in onzen tijd van individualisme en vrijheid moeilijk zich de onpersoonlijkheid in de tijden der gilden voor te stellen. Gilden op elk gebied, ook in de kunst. Niemand streeft naar persoonlijken stijl, naar eigen visie: het streven is om de kamer tot aanzien te brengen, niet om zelf beroemd te worden. De beteekenis, die wij aan plagiaat hechten, was onbekend, toentertijd en nog lang daarna; alles was gemeen goed, en ook, er waren regels en vormen, waaraan iedereen zich hield. Het schijnt vrij wel onmogelijk uit deze letterkundige voortbrengselen de identiteit van een of meer schrijvers vast te stellen, louter op grond van stilistische overeenkomst. Het eene oogenblik is men overtuigd van de gelijkheid; het andere moment twijfelt men: is dit algemeen

1) Soms werden wel stukken afgeschreven lang nadat ze ontstaan waren, verg. het afschrift, dat Cornelis Everaert in 1527 maakte van een spel van De Roovere, die in 1482 gestorven was (Everaert, Tafele I); maar Everaert was niet, zooals Reyer Gheurtsz, afschrijver van beroep, het geval is dus eenigszins anders.

zestiendeëeuwsch, of wel speciaal Colijn van Rijssele eigen[1)]?

Men moet de innerlijke overeenkomst van twee stukken in dezen tijd dieper zoeken dan in maten en rijmen, uitdrukkingen en aardige tooneelen, dit alles kan stereotiep en conventioneel zijn[2)]. Men moet ze zoeken in de min of meer logische schikking van die tooneelen, in een grooter besef van samenhang en eenheid en in de karakterteekening. In deze opzichten blinkt Colijn van Rijssele boven den schrijver van 'Narcissus ende Echo' uit. In den 'Spiegel der Minnen' hangen alle gebeurtenissen samen, alles vormt één geheel: de Amoureuse jongelingen gaan naar het croonspel en bespreken de wenschelijkheid van het al of niet giften geven, een vraag bij de toeschouwers door het stuk zelf gewekt; de burgers worden in hun gesprek beluisterd door Katherina, die daardoor hoort dat Dierick gestorven is. In 'Narcissus ende Echo' hangen de overeenkomstige tooneelen los aaneen; terwijl in het tweede spel eentooneel van D i a n a en A c t e o n is ingevoegd, dat met het stuk geenerlei verband houdt. Maar vooral in karakterteekening is Colijn van Rijssele Colijn Keyart ver vooruit. Men vergelijke de uitstekende tooneelen van tweestrijd, voorgesteld in gesprekken met de zinnekens, die de hartstochten van de hoofdpersonen v e r b e e l d e n, met die van 'Narcissus ende Echo'. Hier zijn de zinnekens duiveltjes zonder meer, met weinigzeggendenamenalsW o n d e r l i j c k m u r m u r e e r e n, D r u c k en S p i j t, en wonderlijke abstracties als N a r c i s s i s c h o o n h e y t o f t h e r t e v a n E c h o, d a t i n h e t p r i s o e n v a n m i n n e n

1) Men denke b.v. aan de groote overeenkomst tusschen de prologen en conclusies van den Spiegel der Minnen met die van Houwaert's spel van Jupiter ende Yo, Ware een dergelijke overeenkomst voorgekomen in een der spelen van den Handel der Amoureusheyt van 1621, dan zou dit allicht als een bewijs van identiteit zijn beschouwd!

2) Hoe stereotiep deze tooneeltjes dikwijls zijn bewijzen niet alleen de herbergscènes, maar ook het opkomen van de zinnekens - meestal de een na den ander, dikwijls verschuilen ze zich - hun vechtpartijen, het nadoen der geliefden (verg. b.v. Pyramus en Thisbe reg. 382 en Spiegel der Minnen reg. 1702 vlg.), hun galgenhumor. Al deze dingen komen ook elders voor; zoo ook het optreden van de burgers b.v. in Mariken van Nieumegen.

wordt opgesloten en door N a r c i s s i s c h o o n h e y t wordt doorschoten, zonder dat Echo zelf er iets van bemerkt!

Ook is de taal van het door De Vreese gevonden handschrift van 'Narcissus ende Echo' anders dan de taal van den 'Spiegel der Minnen'. Dit laatste stuk is, evenals de stukken in den 'Handel der Amoureusheyt' van 1621, geschreven in de Brabantsche s c h r i j f taal der 16de eeuw[1]. In het handschrift komen voor de Vlaamsche vormen: u p, (d e pron. rel.), de vorm h e u r (voor h a a r) die tot het gesproken Brabantsch behoort; verder luiden de imperfecta optativi van m o g e n steeds: m u c h t, m u c h t e n, van m o e t e n: m u s t, m u s t e n, van k e n n e n: k u s t, k u s t e n eveneens ontleend aan het gesproken Brabantsch. Deze vormen komen niet voor in den 'Spiegel der Minnen'.

Het is wel opmerkelijk dat Colijn van Rijssele een stuk over Narcissus kent. In den proloog van het eerste spel van den 'Spiegel der Minnen' zegt Jonstighe sin:

> Want Narcissus en mochte geen vrouwen sien.
> Ende oock soo is de materie al ghedaen.

Hij kan hiermede het stuk van Colijn Keyart bedoelen. Echter is het volstrekt niet onmogelijk dat het een andere bewerking was der zelfde stof, wat bij de rederijkers meer - ik vermoed zelfs bij hun beperktheid van stof veel - voorkwam. Jonstighe Sin spreekt ook over Hero en Leander. Daaruit behoeven we niet te besluiten tot een bijzondere ingenomenheid van den schrijver met dit verhaal, daar hij te voren even uitvoerig over Pyramus en Thisbe gesproken heeft. Verder haalt de schrijver andere bekende personen uit de oudheid, b.v. Virgilius, Jason en Medea enz., even dikwijls aan als de verhalen, die bewerkt zijn in den 'Handel der Amoureusheyt'.

Alles bijeengenomen, acht ik de overeenkomst der beide stukken

1) De Vreese, Tijdschr. XII, 218.

niet treffend genoeg om tot één schrijver te concludeeren, noch ook de verschillen zoo groot, dat zij identiteit uitsluiten. Zekerheid hebben wij niet en kunnen wij niet krijgen, zoolang deze twee stukken de eenige zijn, die ons van de Colijns zijn overgebleven.

Over de drie overige stukken uit den ‘Handel der Amoureusheyt’, die Knuttel in het oeuvre van Colijn van Rijssele wil opgenomen zien, t.w. Aeneas ende Dido, Mars ende Venus en Leander ende Hero, kan ik korter zijn: in hoofdzaak gelden dezelfde bezwaren. Er is veel gelijkheid, maar ook hier geldt dat de bouw van den ‘Spiegel der Minnen’ logischer, de karakterteekening scherper is. ‘Leander ende Hero’, waarvan de schrijver onbekend is, toont de meeste overeenkomst, die niet alleen te danken is aan de situatie - de liefde bij de eerste ontmoeting, den verboden omgang, het sterven van de gelieven - maar ook uitkomt in tal van kleine trekjes. Zoo spreekt Hero dadelijk over ‘Calumnije’ evenals Katherina van de ‘niders’; Leander ontkent tegenover zijn ouders zijn liefde; als hij niet komt, denkt Hero dadelijk aan ontrouw; de rol van de ‘voester’ doet sterk denken aan die van Katherina's neef, ook worden in dit stuk de prologen door twee personen uitgesproken. De zinnekens zijn evenwel veel onkiescher en vertolken niet zoo duidelijk hun invloed op den mensch. Welken invloed moet men ook toekennen aan wezens met namen als: L i e f s g h e b r u y c k i n t f e y t v a n m i n n e n of aan G h e l i j c k e c o m p l e x i e? Hierin staat het stuk achter bij den ‘Spiegel der Minnen’. Ook in den bouw. De hoofdpersonen in ‘Leander ende Hero’ spelen een te kleine rol, o.a. in het laatste spel van dit stuk, dat bijna geheel wordt ingenomen door gesprekken van goden en zinnekens. Al staat dit stuk het dichtst bij den ‘Spiegel der Minnen’, het behoeft daarom niet van Colijn afkomstig te zijn. Vooreerst is er veel traditie en conventie, maar er kan ook navolging zijn van een leerling of vereerder. Zooals in de schilderkunst leerlingen de manier en de keuze van onderwerpen van hun meester zóó nauwkeurig navolgden, dat het het nageslacht groote moeite

kost het werk van den meester te onderscheiden van het werk van zijn school, zoo kan het ook gegaan zijn in de letterkunde.

Wat de spelen van ‘Mars ende Venus’ en ‘Aeneas ende Dido’ aangaat, ik zie geen reden ze aan hunne onderscheiden schrijvers te ontnemen en te stellen op naam van Colijn van Rijssele: ‘Mars ende Venus’ is zonder eenige spanning of dramatische kracht, daarbij verregaande plat en onkiesch; ‘Aeneas ende Dido’ is weliswaar beter, maar blijft in alle opzichten zoover achter bij den Spiegel der Minnen, dat we het veilig op De Mol's naam kunnen laten staan.

Zoo blijft ons voorloopig alleen over Colijn van Rijssele als schrijver van den ‘Spiegel der Minnen.’ Hij staat voor ons als een goed rederijker, een primus inter pares en als zoodanig vraagt hij een bescheiden plaatsje in de geschiedenis onzer letterkunde, dat hem wel altijd is ingeruimd, maar dikwijls op niet zeer waardeerende wijze.

Coornhert, de advocaat-notaris uit Haarlem heeft dit stuk u i t g e g e v e n en het laten drukken in zijn eigen drukkerij, die hij met Jan van Zuren te Haarlem had opgericht[1]; een bewijs, dat hij Colijn hooger stelde dan zijn meeste kunstbroeders - waarvoor hij weinig waardeering had[2] - en dat hij verwachtte dat het werkje veel gelezen zou worden. Deze verwachting is vervuld: ‘De Spiegel der Minnen’ heeft drie drukken beleefd, de laatste dateerend van 1619. Blijkens zijn narede heeft Coornhert deze uitgave bewerkt uit aesthetische en ethische overwegingen. Hij schrijft: ‘Daer en ghebreken oock ghewislijck gheen chierlijcke woorden (na eysch van dien tijden ende lants ghe-

1) De Vreese, Tijdschr. XII, 209 noot.
2) Hoe slecht Coornhert over het algemeen dacht over de rederijkers blijkt uit het volgende, aangehaald in Kalff, Ned. Letterkunde in de 16de Eeuw II, 299:

> Maer ghy kent het volcxken, diet rijmen hanteeren:
> 't Zijn meest schampere Pasquillen, diet so verneeren,
> Datse eer ontbeeren, die sich by rethorycken
> Laten mercken oft kijcken.

bruyck) gheen constighe beledinghe der materien noch oock gheen vernuftighe vindinghe om de historie eygentlijck ende lieflijck uut te beelden. Is dan desen spiegel der minnen of den maker van dien prijsenswaerdich overmits hy de jeuchdelijcke herten met zijn lustighe ende profitelijcke leeringhe (daer al de conste van rhetorijcke alleenlijc toe streckt) vermakelij eken onderwijst: de verspreyder ende ghemeynmaecker desselfs en behoort seker gheen ondanck te begaen aen den Leser maer danck'.

Men ziet, dat deze uitgave geschied is uit een zuiver litterair oogpunt volgens de toenmalige opvatting van litteratuur, nl. die van 'vermakelijk onderwijs.' Zonder iets te veranderen, ijverig vorschende naar wat er in het versleten handschrift stond, heeft Coornhert het stuk uitgegeven.

De narede van Coornhert is merkwaardig voor zijn opvattingen. De man, die zich zoo scherp gekant heeft tegen de 'amoureuse liedekens, die sotte ouders gedoogen, dat heur jonghe kinderkens ingheplant werden van amoureuse dienstboden'[1] die waarschuwt tegen den Amadisroman en Ovidius 'ende andere onkuysche boecken ende Poëterien'[2], heeft behagen gehad in dit werk, omdat het 'en hout niet voor ooghen dan cuysche eerbare ende ghetrouwe liefde: gheschiede sulcx buyten believen der ouderen/ ten derft wederomme geen straffinge van so jammerlijcken ende deerlijcken eynde'.

Toch meent hij dat er wel bezwaren tegen het stuk zijn; vooral het bezwaar dat het 'de joncheyt leerde tgene daer die van selfs te vele toe gheneghen is.' Hij verdedigt zich op een eigenaardige wijze: als men nooit iets slechts mocht beschrijven, 'Heere God hoe cleyn soude het overblijfsele zijn dat wel gedaen is ende ten goeden exempele dient: wie weet niet dat het minste hoopken ter werelt vroom ende noch meest onvermaert is?

1) Kalff, a.w. II, 150.
2) Kalff, a.w. II, 214.

Soo moeten oock ymmers de meeste daden ende gheschiedenissen alsulcx wesen als het meeste volck is/ te weten onrecht/ onbehoorlijck ende lasterlijck. Nu en ist oock gheen minder oorbaer het quade te kennen om sulcx te vermijden/ dan het goet te verstaen om dat te beleven'. Hij wijst er verder op, dat de strekking van het stuk goed is en dat de jeugd liever luistert naar een mooi stuk dan naar goed onderwijs, en nergens kan een beter voorbeeld gevonden worden om de jeugd van een dergelijke 'ontsinnighe ende dolle sotheyt' af te schrikken. Hij komt op tegen de gewoonte Terentius op de scholen te lezen. Hoewel dit toentertijd algemeen gebruik was, werd daartegen toch overal door ernstige mannen verzet aangeteekend. Evenals hier Coornhert trekt later Schonaeus te velde tegen het Latijnsche blijspel met zijn 'lenones et meretriculae', zijn toestanden en verhoudingen die de jeugd liever niet dan wel bekend moesten zijn[1]. En evenals hier Coornhert een zedelijk goed stuk als tegenhanger geeft, zoo gaven de Latinisten der 16de Eeuw het schooldrama, dat gewoonlijk gewijde stof behandelde in den vorm en de taal van het Latijnsche blijspel.

Spreken dus vele gedachten der 16de Eeuw tot ons uit deze kleine narede, de wijze van uitgave, de eerbied voor den oorspronkelijken tekst, de schroom om veranderingen aan te brengen en fouten te herstellen, dit alles strookt geheel met de opvattingen der moderne philologie, en hieraan danken we een ongeschonden stuk Zuidnederlandsche letterkunde uit het begin der 16de Eeuw, belangrijk zoowel door inhoud als door taal, een van de laatste gaven van het Zuiden aan het Noorden[2].

Dat Coornhert zijn vriend Colijn later niet vergat in zijn 'Tweespraack van de Nederduitsche Letterkunste' spreekt vanzelf. Hij wordt daarin aangehaald ter illustratie van eenige rijmsoorten. Het ligt voor de hand dat Colijn door de twee Hollandsche

1) Worp, Drama en Tooneel I, 219.
2) Hiermee te vergelijken het vervaardigen van Hollandsche afschriften van Vlaamsche hss. in de latere Middeleeuwen.

drukken van zijn werk (de eerste te Haarlem in 1561, de laatste te Rotterdam in 1617 verschenen) meer dan menig ander Zuidnederlandsch rederijker in Holland is bekend geworden en gebleven. Echter zal hij zijn bekendheid ook voor een deel danken aan de veelgelezen Tweespraack. En het is waarschijnlijk in aansluiting hieraan, dat nog anderhalve eeuw later Huydecoper zulk een veelvuldig gebruik heeft gemaakt van den 'Spiegel der Minnen' voor zijn 'Proeve van Taal en Dichtkunde'.

Ook in een liedboekje uit de laatste helft der zestiende eeuw wordt van Colijn gewag gemaakt:

> 't Geruchtelicke end deuchdelike scriven
> Van Coline sal in memorye bliven
> tot 's warelts end[1].

Colijn werd door de Noordnederlandsche dichters van het begin der 17de eeuw geteld onder de bekendste der rederijkers[2], blijkens de woorden van Jerolimo in den Spaanschen Brabander:

> Moor Sjases par Dio Sante, wa plochten der elegante Poëten te wesen.
> Item daer haddege Kastileijn, de Roovere, Gistelen, en Kolijn,
> En Jan Baptisten Houwaert, dat bayloy goeye meesters zijn:
> Da waeren liens vol perfecty: en van devine eloquency.

En nog veel later kent Staring hem, blijkens een motto ontleend aan den 'Spiegel der Minnen', nl. 'Wat uut den ooghen is, is haest vergeten' boven een zijner gedichten[3].

Deze bekendheid in Noord-Nederland doet de vraag rijzen of Colijn invloed kan gehad hebben op onze Hollandsche 17de eeuwsche letterkunde, meer bepaaldelijk op Bredero, die hem kent.

1) Schotel, Algemeene Kunst- en Letterbode 1839 II, 176. Welk liedboekje het is geeft Schotel niet op. Het zou natuurlijk ook kunnen zijn dat hier een andere Colijn is bedoeld, b.v. de Brusselsche prince de rhétorique Colin Caillieu (Kalff a.w. II, 80).
2) In den Nederduytschen Helicon van 1615 wordt zijn naam echter niet vermeld; zie Te Winkel in Tijdschr. v. Ned. Taal- en Letterkunde XVIII, 248 vlgg.
3) Staring IV, 60; zie hier reg. 1537.

Inderdaad is diens naam in verband met Colijn genoemd[1]. Doch ik meen die vraag ontkennend te moeten beantwoorden. Bredero's werken doorlezende, heb ik niets gevonden dat mij aan Colijn herinnerde; wel werd ik getroffen door den geheel anderen geest, die uit Bredero's werk spreekt. Deze weet misschien van de klassieken weinig meer dan de oude rederijkers, maar hij leeft in een nieuwen tijd, te midden van mannen, die de oudheid w e l kenden en die de kunstideeën der rederijkers verworpen hadden. De 17de-eeuwsche letterkunde is geen voortzetting van den rederijkerstijd, gelijk in 't algemeen een nieuwe beweging in de letterkunde meestal niet geboren is uit het onmiddellijk voorafgaande, maar uit reactie daartegen. De mannen van het nieuwe grijpen terug òf naar een in het verleden liggend tijdperk - zooals de Gidsbeweging ging tot de 17de eeuw - òf naar een buitenlandsche litteratuur, zooals de Nieuwe-Gidsbeweging en de Renaissancetijd. Men voelt een grooten afkeer, minachting zelfs, voor de ideeën van zijne onmiddellijke voorgangers, die meedoogenloos verworpen worden; daarnaast staat een ernstig zoeken naar nieuwe gedachten en nieuwe vormen[2]. Met voorbijgaan van de hulpelooze pogingen der rederijkers om de klassieken na te volgen, zijn de Renaissancemannen gegaan tot de oudheid zelf; en deze mannen, Coornhert, Spieghel, Van der Noot, Jan van Hout e.a. zijn de wegbereiders geweest van de 17de eeuw; zij hebben de oude rederijkers overvleugeld en doen vergeten, zoodat deze geen invloed meer oefenen.

Bredero kent Colijn; maar zou hij hem ook bewonderd hebben? Hij laat zijn roem uitspreken door den Spaanschen Brabander, den zwetser, die alles wat uit het Zuiden komt verheerlijkt. Spot de dichter hier niet met die ‘goey meesters’? Uit deze plaats van Bredero spreekt m.i. geenerlei waardeering voor Colijn als dichter.

De meeste beschrijvers onzer letterkunde zijn Colijn niet

1) Knuttel, Gids, Febr. 1910.
2) Prinsen, Jan van Hout.

voorbijgegaan. Jeronimo de Vries heeft een woord van bescheiden lof voor hem, al veroordeelt hij de onzuivere, d.i. de verfranschte taal[1]. Van Kampen oordeelt, dat Colijn minder onzin schreef dan Dr Roovere[2]. Jonckbloet noemt hem niet; Prudens van Duyse is zoozeer geschrokken van den titel en de verfranschte beginverzen, dat hij door de gewraakte regels af te drukken iedereen van de lezing poogt af te houden[3]. Kalff vertelt in het kort den inhoud van den 'Spiegel der Minnen' zonder een woord van lof of blaam; hij beschrijft Colijn als een rederijker, die tegen wil en dank aan de Renaissance meedoet[4].

Zijn warmen lofredenaar heeft Colijn gevonden in Dr. Knuttel[5], die hem de opmerkelijkste figuur onder de rederijkers noemt, den dichter van geestige, gevoelige, gratievolle stukken, waarin hartstochtelijk pathos, kleurig realisme en gezonde ruwe scherts afwisselen: eigenschappen die Knuttel aan Bredero doen denken. Hoewel hij Colijn niet op één lijn met Bredero wil stellen, oordeelt hij toch dat Colijn hem zeer nabij komt en in eenheid van bouw en fijnheid van dialoog dikwijls Bredero's meerdere is.

Het behoeft geen betoog dat ik mij in mijn waardeering van Colijn van Rijssele geheel aan de zijde van Knuttel voeg, ofschoon het verschil van meening over Colijns auteurschap van den 'Handel der Amoureusheyt' mij eenigszins anders tegenover den dichter doet staan en ik hem niet als een zóó veelzijdige figuur kan zien als Knuttel, voor wien hij de dichter is van minstens vijf dramatische werken[6]. Slechts de vrees om in herhalingen

1) Proeve eener Geschiedenis der Nederduitsche Dichtkunst 1810, I, 40.
2) Beknopte Geschiedenis der Letteren en Wetenschappen in de Nederlanden 1821, I, 43.
3) De Rederijkerskamers in Nederland II, 253.
4) Kalff, Geschiedenis der Ned. Letterkunde III 105, (zie echter blz. XVI en XVII dezer Inleiding over de beteekenis der goden).
5) Knuttel, Rederijkers Eerherstel, Gids, Febr. 1910.
6) Evenmin doet Colijn mij aan Bredero denken, maar dat blijven natuurlijk persoonlijke opvattingen. Verg. blz. LXI-LXII.

te vervallen weerhoudt mij om de gronden voor mijn waardeering nogmaals uiteen te zetten.

IV

De ‘Spiegel der Minnen’ is een echt rederijkersstuk, wat r i j m en v e r s b o u w betreft. Op het rhythme werd niet in de eerste plaats gelet; op het rijm kwam het aan! Zoo b.v. in de volgende regels:

1786 Scheyen? wat hoor ick/ lacen wacharmen.
O doot verslint my met uwer ghijsarmen
Sonder ontfarmen// in tdruckelijck swarmen
Half desperaet
Mijn meeste blijschap wort clagen en karmen
Mijn heete tranen taenschijn verwarmen
O God wilt mijns bescarmen// eynt droefheyts tarmen
Van dese deerlijcke daet.

In den voorlaatsten regel moest binnenrijm gebruikt worden; dus werd het rhythme, dat verder in deze passage zeer goed is, daaraan opgeofferd.

Colijn zal wel een goed figuur geslagen hebben onder zijn kunstbroeders, hij beheerscht de rederijkerskunstjes volkomen, al vermeit hij zich nooit in dwaasheden als retrograden (regels, die men evengoed van het begin naar het einde, als van het einde naar het begin kan lezen) en aldichten (gedichten, waarvan de regels woord voor woord op elkaar rijmen). Wel heeft hij rondeelen gedicht, waarin zooveel mogelijk rijmklanken voorkomen. Zoo zegt Dierick, als hij Katherina heeft hooren zingen:

288 O wy/ wat hoor ick/ noyt soeter sanck/
tGeclanc// dwanc// therte den sanc taenhoorne.
Mijn juecht// verhuecht/ ter vruecht/ doen spranc.
O wy/ wat hoor ick/ noyt soeter sanck.
Het verweet// ende trect// die sinnen cranck/
In tbedwanc// om danc// tot die uutvercoorne.

O wy/ wat hoor ick/ noyt soeter sanck/
Tgeclanc// dwanc// therte den sanc taenhoorne.

De gewone gesprekken, waarin de handeling haar beloop heeft, zooals die van de bijpersonen, vader en moeder, neef en bode enz., zijn in gewone gepaarde rijmen geschreven. Eveneens de gesprekken der zinnekens, die hun levendigheid voor een groot deel danken aan hun springenden spreektrant, aan de korte zinnetjes, waarin zij spreken, veelal ieder een half vers.

De kunstige rijmen en maten zijn bewaard voor de meer lyrische gedeelten: de klachten van Dierick en Katherina, hun uitingen van liefde, en ook voor de prologen en conclusies. Dit onderscheid tusschen het gewone en het verhevene werd dikwijls gemaakt; zoo vindt men in het 'Spel vande V vroede ende vande V dwaeze maegden' een onregelmatige afwisseling van korte en lange regels, maar als de wijze maagden zich wenden tot haar Hemelschen Bruidegom, doen ze dat in lange statige verzen[1]. Hier wordt het verschil dus niet voornamelijk in het rijm gezocht, maar in de maat (als men daarvan spreken kan), zooals ook later bij Bredero, Coster e.a. kluchtspeldichters, die in hunne stukken den alexandrijn gebruikten voor de heroïsch-romantische gedeelten en het vrije rederijkersvers voor de komisch-realistische tusschenspelen. In de 'Sevenste Bliscap van onser Vrouwen' echter is dat onderscheid in stijl alleen uitgedrukt door een meer of minder kunstig rijmschema; in dit opzicht toont het stuk zeer veel overeenkomst met den 'Spiegel der Minnen'. Ook hier worden de eenvoudige gepaarde rijmen gebruikt voor de gesprekken, waaraan een aantal personen deelnemen en voor de gesprekken van Joden, burgers en duivels onderling; Maria, Christus, Sint Jan, de Engelen enz. spreken in verhevener vorm[2].

1) Kalff, Geschiedenis der Ned. Letterkunde II, 319.
2) Leendertz, Dramatische Poëzie, CXCVII vlg.

Ook de rijmschema's voor deze gedeelten komen geheel overeen met die van den ‘Spiegel der Minnen’.

De meest voorkomende rijmschema's in den ‘Spiegel der Minnen’ zijn: a b a b b c b c c d c d .... p q q , of: a a b a a b b b c b b c c c d c c d .... p p q q , of zelfs ook: a a a b a a a b b b b c b b c .... p p p q q . Bijna nergens echter worden deze schema's zuiver volgehouden, ze verloopen meestal aan 't slot zeer onregelmatig of gaan over in eenvoudig gepaard rijm.

De strophische versbouw komt veel voor, meestal zijn het ‘balladen’[1] van twee of drie coupletten. Soms ook zijn ze langer en tellen er zes, zoo b.v. de laatste woorden van Dierick (vs. 5400 vlg.) en eveneens die van Katherina (vs. 5986 vlg.).

Refereinen zijn er slechts twee, beide door Dierick uitgesproken, nl. vs. 2234 vlg. met den stok: ‘Dus dunct my elck huere wel seven jaer’ en vs. 2384 vlg. met den stok: ‘Mijnen dach versuymt/ mijn trouwe gebroken.’

Des te meer rondeelen treft men aan, niet minder dan 48, meestal bij het optreden of heengaan uitgesproken door een of meer personen; het komt zelfs voor, dat één versregel door vier personen wordt uitgesproken. Alle rondeelen hebben het rijmschema a b a a a b a b . Na het rondeel volgt altijd een versregel, die op den laatsten regel van het rondeel rijmt.

Van de speciale rederijkersrijmsoorten komen voor:

Ketendichten[2] in groot aantal o.a.:

2922 O Middelburch bequamelijck paradijs/
Propijs// van trooste/ wel soete stede:
Van snede// bewaert daer mijn bloeyende rijs
In prijs// van eeren dit is mijn bede. *enz*.

en:

1) Een ballade bestaat uit coupletten van zeven, acht of negen regels.
2) Bij deze gedichten wordt de rijmklank telkens in het begin van den volgenden regel herhaald.

2635 O werc van ontrouwen venijnige drake/
Wrake// roep ic dat ghi dus quellic zijt:
Vermaledijt// sy tgrief daer ick in wrake.
Wrake// nu derve ic vruecht ende jolijt.
Vermaledijt// *enz.*

Behalve het overloopende rijm vindt men hier nog het kunstje, dat ‘wrake’ met ‘vermaledijt’ afwisselt, terwijl de volgende coupletten weer twee andere beginwoorden hebben.

Tot deze soort behooren ook de schema's, waarin het laatste woord van den voorgaanden regel gelijk is aan het eerste woord van den volgenden, o.a.:

132 So alle der cruyden precieusheyt/
Precieusheyt// bringhen der natueren/
Natueren// dies vatende melodieusheyt
Melodieusheyt// daer therte bi crijcht berueren/

Dit schema vindt men ook vs. 367 vlg.

M i d d e n r i j m e n komen veel voor b.v.:

4635 O druckich herte wilt u ontpluycken
Solaes gebruicken// en scept met cruicken
In svruechts beluycken// troost en confoort *enz.*

Een enkele maal vindt men een s i m p l e t [1] b.v.:

1188 Heere God hoe come ic in dese dolacie
Dus hooge te minnen? tis een temptacie
Dies therte in eeuwigher lamentacie
Vloeyt telcker spacie *enz.*,

vierentwintig regels alle op a c i e !

D o b l e t t e n [2] zijn er meer, b.v. vs. 2351 vlg., met het schema a a a b a a a b a a a b enz., en vs. 4339 vlg., met het schema a a b a a b a a b a a b enz.

1) Gedichten met één rijmklank.
2) Gedichten met twee rijmklanken.

Dobbelsteerten komen veel voor, o.a. vs. 255 vlg. Dat men daarin nog allerlei fijne onderscheidingen had blijkt uit de 'Tweespraack vande Nederduitsche Letterkunst' p. 58, waarin als voorbeelden gedeelten uit den 'Spiegel der Minnen' worden aangehaald.

Daar leest men:

'Merckt alleen hoe velerhande sneden by ons ghebruickt worden/ eerst daar de toon op de leste silb valt (zo verhaalt is) als ick dicht, of op de naastleste als dichten. Voorts hebdy dat wy dubbeld noemen/ ende dit volkomen en onvolkomen dubbeld als:

Met kleinen reghen men dickwils nat// werd
Wanneer de klimmere an thooghste blad// terd
Dan valt de vrucht wel vanden ryze/ etc.
Colijn[1].

Volkomen dubbeld als:

O hovardye die een pynlyck inbyt// zyt
Vermaledyt// dat ghy int cryt// zyt
Want ghy stiert als een ypocryt// nyt
Dies druckich spyt// maackt myn jolyt quyt etc.
Colyn[2].

Dit heet oock distro-graad (datmen onvolkomen ketting-dicht zou moghen heten) voor zoveel de sne op vermaledyt en spyt ankomt. Voort isser noch Reciprocos dat ick Naklanck noeme/ onvolkomen na-klanck als

Noch zeg ick dat hy veel lydens// lyd
Die in onruste zyn drachten// draaght.
Colyn[3].'

In de gewone, niet strophische regels is de afwisseling van staand en slepend rijm nog onregelmatig.

1) 1408 vlg.
2) 4525 vlg.
3) 1516 vlg.

Colijn zondigt zelden tegen de algemeen geldende regels, zooals die door De Casteleyn zijn opgeteekend in de ‘Conste van Rhetoriken’. Het rijm is meestal zuiver; klinkerrijmen, die De Casteleyn afkeurt, heb ik niet aangetroffen. Ook de regel, dat men de uitspraak niet mag veranderen ter wille van het rijm[1], is in acht genomen, ofschoon eenmaal vs. 3057 o b e d i e r e n rijmt op g o e d e r t i e r e n, elders op u s e r e n (vs. 11). Rijmen die wij niet mooi vinden, als: p l a g h e n i e t : s l a g e n i e t, zijn volgens De Casteleyn volkomen geoorloofd, als het tweede woord den bijtoon heeft[2].

Ik wil nog een enkel voorbeeld geven van een zeer gecompliceerd rijmschema, gepaard met een goed volgehouden rhythme.

3651. Wats dit// hoe duchtick
Verhit// ontvluchtick der melodijen.
Ghecleet soo ben ick
Verleet// soo sten ick sonder verblijen.
O verlicht u herte
Ende swicht dijn smerte der frenezijen.
Gaet cust die vlechten
En blust// dijn vechten/ van jalouzijen.
Och wats hier// ghemaect?
Dit dangier// ontschaect solacelijck strijen.
Dijn verholen// solaes
Is ghestolen// arm dwaes/ als nu ten tijen.

Ten slotte nog enkele opmerkingen over de t a a l. Het Zuidnederlandsche taaleigen schijnt vrij wel gaaf uit de handen van Jan van Zuren en zijn gezellen gekomen te zijn. Het eenige hollandisme dat mij getroffen heeft is b e d u y t 1690, 4410, naast talrijke malen b e d i e t en v u y r, 214, 224, naast meestal v i e r.

1) Geurts, Bijdrage tot de Geschiedenis van het rijm in de Nederlandsche Poëzie. Gent 1904, blz. 252.
2) A.w., blz. 256.

De taal toont overeenkomst met die van Anna Bijns, maar nog meer met die van Houwaert. Het stuk schijnt dus geschreven in eene niet sterk gewestelijk getinte rederijkers-kunsttaal, die zoowel Vlaamsche als Brabantsche eigenaardigheden in zich heeft opgenomen.

Oorspronkelijk Vlaamsch zijn de volgende vormen:

1°. o in plaats van oe op enkele plaatsen, nl. blomme 494, domde: nomde: versomde 2162, beromt 4626 en genomd 4672.
2°. de rijmen guere: natuere, trueren: besturen, valuere: huere, humueren: naturen, vuere: figuere enz. passim.
3°. de ee voor ei in de woorden reene 5590, cleene (naast cleyne passim) spreeden 2894, vercleeninghe enz. (naast meyninghe) 4416 en sleypen 2565, dat geen Vlaamsche vormen zijn.
4°. speghele 1175 naast spiegel.
5°. pit 902.
6°. de volgende woorden, door Kiliaen gemerkt met 'flandrice': ontpaeyen 198, 525, dwale 305, duwiere 312, raeye 247, raeyen 2065, nosen 2654, fleeuwen 3344, bleisteren 4494, swijke slaen 4552, lack 4629, verwallen 712.

Oorspronkelijk Brabantsch zijn de vormen:

1°. staghet 3315 en verstaghet 5618.
2°. het wegvallen van d tusschen twee klinkers in de woorden: beyen 1784, scheyen 1785 (naast scheiden 2011), verleyen 5636, gebeyen 5584, schrijen 3670, gehouwen 4050, vermoeyen 3945 enz.
3°. ue in plaats van oe: berueren 356, 732 enz. (naast een enkele maal beroeren 2495), beruerlijck, beruerichede, ongeneuchte enz.
4°. ouw voor uw in de woorden: spouwen 2505, 5370, 6012, verspouwen 4058, douwen 4059 (naast duwen (Vl.) 4456),

houwen 5371, verschouwen 4061, vernouwen 4056, schouwet 1973 (naast schuwen 1406) enz.

5°. vercleert: onweert 929 (naast begaert: verclaert 1327, dat Vlaamsche vormen zijn), vercleeren naast verclaren passim.

6°. selen 4796 naast meestal sullen.

De spelling is zeer willekeurig; nergens is eenheid. Alleen is een nauwkeurig onderscheid gemaakt tusschen y en ij: y wordt gebruikt als eindletter en in tweeklanken: hy, my, arbeyd, soetheyt, duyvel, fray, ij als tusschenletter: mijn, schrijve, rijcheyt enz.

uy en uu duiden denzelfden klank aan, blijkens rijmen als cruyt: uut 4728.

V

Van het boekje zijn mij, na omvraag bij de voornaamste bibliotheken in Nederland en België, de volgende drukken bekend geworden:

I.

De Spiegel der □minnen. Begrijpende in sea batement spelen□ die seer amoreuse historie vā Dierick den hol□landere en□ Katherina Sheermertens□ eertijts□ gheschiet binnen Middelburch□ en□ Rhe□thorijckelijck in spelen ghestelt□ door Colijn van□ Rijssele.

(Vignet: een roos, waarop twee bijen, in een cirkel, omgeven door renaissanceversieringen).

Gheprint tot Haerlem□ by Jan van Zuren□. Anno 1561.
Met Gratie ende Priuilegie.

167 bladen, ongefoliëerd met signatuur van A1, tot X3, beginnende bij het eerste spel, dus op blz. 7. Goth. letter.

1. Koninklijke Bibliotheek, 's-Gravenhage (titel en proloog, tezamen 8 bladzijden, ontbreken).
2. Maatschappij der Nederl. Letterkunde, Leiden.

Vermeld twee exx. in den auctiecatalogus van Mr. J.v.d. Marck, Leiden 1774, bl. 56, en één exemplaar in dien van Dr. Leempoel, Rotterdam 1772, blz. 93.

II.

Den Spiegel der minnen. Begrijpende in ses Bastement spelen die seer amoreuse historie van Dierick den Hollandere ende Katherina Sheermertens eertijts gheschiet binnen Middelburch en Rhetorijckelijck in spelen ghestelt door Colijn van Rijssele.
Waer inne de Joncheyt leeren can den Middel ende Const der minnen diemen ghebruycken moet om niet te comen tot sulcken eynde als dese twee ghecomen zijn.

(Vignet: een zittende engel met renaissanceversieringen, met los randschrift: Literae im// mortalita// tem pariunt).

T'hantwerpen By Jan van Waesberghe op onser Lieuer Vrouwen Kerckhof aen de lijnwaet merct inden Schildt van Vlaenderen.
Anno 1577.

148 bladen, bovenaan gefoliëerd, aan den voet met signatuur van A 2 tot T 5. Goth. letter.

1. Koninklijke Bibliotheek, 's-Gravenhage.
2. Universiteits-Bibliotheek, Amsterdam.
3. Universiteits-Bibliotheek, Groningen (het jaartal 1577 is door een vroegeren bezitter veranderd in 1561)[1].
4. Universiteits-Bibliotheek, Gent.
5. Museum Plantin-Moretus, Antwerpen.
6. Koninklijke Bibliotheek, Brussel.

Vermeld in den auctiecatalogus van Dr. Leempoel, Rotterdam 1772, blz. 93.

III.

Den Spiegel der minnen: Begrijpende in zes Bastement Spelen de amoreuse Historie van Dieric de Hollander en Catherina Scheermertens/ eertijdts gheschiet binnen Middelburch ende Rhetorijckelijc in spelen gestelt door Colijn van Rijssele.
Dienende de Joncheydt om te leeren den Middel ende Konst der minnen om niet te komen tot zulcken eynde als dese twee ghekomen zijn.

(Houtsnede, voorstellende van links naar rechts: twee oude, wijze mannen in gesprek, waarvan één in oostersche kleederdracht met wijden mantel en tulband; op den voorgrond onder een boom een vrijend paar, waarachter een zot, getooid met zotskap en marot, die een weerstrevende vrouw omhelst.

1) Zie De Vreese in Tijdschr. XII, 208 noot.

Tot Rotterdam, □By Jan van Waesberghe□ Anno 1617.

Drie ongefoliëerde bladen + 116 gefoliëerde bladen + 1 ongefoliëerd blad. Goth. Letter.

1. Koninklijke Bibliotheek, 's-Gravenhage.
2. Maatschappij der Nederl. Letterkunde, Leiden.
3. Stads-Bibliotheek, Haarlem.
4. Universiteits-Bibliotheek, Gent.
5. Bibliothèque Nationale, Parijs[1].

VI

De tweede en derde druk zijn nadrukken van den eersten, ze zijn niet gevolgd naar het handschrift van Colijn, maar naar de uitgave daarvan door Coornhert. Hun uiterlijk is veel minder goed verzorgd dan dat van den eersten druk: tal van fouten en herhalingen van woorden komen voor, de letter is kleiner, het papier minder goed. Merkwaardig is het, dat in den derden druk, te Rotterdam - dus na de uitwijking van den uitgever naar de Noordelijke Nederlanden - verschenen, alles wat aan den Roomschen godsdienst herinnert, geschrapt en veranderd is[2]. De gebeden tot Maria zijn alle vervangen door gebeden tot God en Christus.

Alle veranderingen, die in beide drukken voorkomen, op te teekenen zou van weinig nut zijn. Soms echter geven ze een betere lezing van enkele duistere of klaarblijkelijk foutieve plaatsen; deze laat ik hier volgen:

Eerste druk 11 ‘een obedieren’,	Nadrukken ‘en -’.
Eerste druk 634 ‘morghen noene’,	Nadrukken ‘morghen en noene’.
Eerste druk 1336 ‘van haer’,	Nadrukken ‘van hun’.
Eerste druk 2301 ‘naer dat’,	Nadrukken ‘naerder’.

1) Nog vermeld in een auctiecatalogus, Amsterdam 1754, blz. 46: ‘Colijn van Rijssele, Spiegel maar in 6 Batement speelen, van Didrik de Hollander en Katrina Sheermertens, compl. in 6 spelen, extra-raar in één band’ (zonder plaats en jaartal, dus niet nader te bepalen).
2) Vergelijk hetgeen geschied is met Noordnederlandsche herdrukken van Marieken van Nyeumeghen, Homulus, Reinaert (volksboek) en andere middeleeuwsche voortbrengselen.

Eerste druk 2714 ‘weet ick’,	Nadrukken ‘weet sy’.
Eerste druk 3094 ‘gevoost’,	Nadrukken ‘genoost’.
Eerste druk 3262 ‘drincken en swijghen’,	Nadrukken ‘duycken -’.
Eerste druk 4472 ‘een minnelyck’,	Nadrukken ‘ende een -’.
Eerste druk 4691 ‘horen’,	Nadrukken ‘ooren’.
Eerste druk 4702 ‘fille’,	Nadrukken ‘sille’.
Eerste druk 4832 ‘ganc’,	Nadrukken ‘gaen’.
Eerste druk 6113 ‘ootmoet’,	Nadrukken ‘ontmoet’.

VII

In achterstaande uitgave is de eerste druk van 1561 nauwkeurig gevolgd, alleen zijn eenige afkortingen opgelost zonder nadere aanwijzing.

De afkortingen die voorkomen zijn:

1°. de bekende streepjes voor n en m.
2°. het teeken voor e r .
3°. het teeken □, dat op verschillende wijzen is opgelost, b.v.
waerd□ vs. 551 in waerdat,
hooch□ vs. 655 in hoocheyt,
m□ vs. 1821 in met,
n□ passim in niet enz.
4°. het teeken' voor us, dat éénmaal voorkomt, nl. Ven' vs. 4531 voor Venus.

De volgende letters zijn naar ons hedendaagsch gebruik veranderd:

v is niet meer gebruikt als begin- of slotletter, maar als consonant,

u is niet meer gebruikt als tusschenletter, maar als vocaal,

w is niet meer gebruikt voor uu, maar als consonant,

j is alleen gebruikt als consonant, i alleen als vocaal.

Het onderscheid tusschen y en ij is bewaard.

Kennelijke drukfouten zijn aan den voet der bladzijden vermeld; zij komen heel weinig voor.

De namen der personen, in ' t orgineel altijd voluit b o v e n de door hen gesproken verzen staande, zijn hier vóór de verzen geplaatst en afgekort als volgt:

Jonstighe Sin	:	Jonst.
Natuerlijck ghevoelen	:	Nat.
Katherina Sheermertens	:	Kath.
Begheerte van hoocheden	:	Begh.
Vreese voor schande	:	Vree.
Saturnus	:	Sat.
Phoebus	:	Phoeb.
Venus	:	Ven.
Dierick den Hollander	:	Dier.
De moeder van Dierick	:	Moed.
De vader van Dierick	:	Vad.
De bode van Diericks vader	:	Bode
De oom van Dierick	:	Oom
De vader van Katherina	:	K. Vad.
De neve van Katherina	:	Neve
De Medecijnmeester	:	Med.
Jalours ghepeyns	:	Jal.
Twee amoreuse jonghelingen	:	Amor. I en Amor. II.
Twee ghemeyn borghers	:	Burg. I en Burg. II[1)].

In de doorloopende nummering der regels zijn ook de beschrijvingen der banieren opgenomen.

De halve regels zijn tot heele gemaakt; slechts op enkele plaatsen was dat niet mogelijk, b.v. 175, 309, 682, 1013, 1230 enz. Deze halve regels rijmen meestal op den voorafgaanden regel; een enkele maal staan zij er rijmloos tusschen, zoo 309, 682 enz.

De punctuatie van het origineel is zooveel mogelijk bewaard gebleven; slechts waar zij den zin schaadde, heb ik ze veranderd.

1) In het stuk zelf staat b u r g h e r , vandaar de afkorting b u r g .

Toevoegsel.

De inleiding was reeds afgedrukt, toen DR. J.A.N. KNUTTEL mij opmerkzaam maakte op een vermelding van Colijn van Rijssele door Roemer Visscher. Dankbaar voor de opgave, laat ik de plaats hier volgen:

> Ick heb gelesen die gulden Legenden,
> Het Boeck van Marcus Aurelius niet om verhoogen,
> Van Amadis heb ick gelesen, de heerlijcke logen,
> Noch Ovidius de Poëet vol amoureuse sinnen,
> Daer toe Kolijn van Rijssel, de Spiegel van Minnen,
> Metten kortsten, ick heb veel gelesen in mijn tijdt,
> Maer geen dingh dat mij soo seer heeft verblijdt,
> Als uwen Brief *enz.*
>
> Sinnepoppen (ed. 1669) 139-140.

: De spiegel der minnen : door Colijn van Rijssele.

De Spiegel der minnen.

Begrijpende in ſes batement ſpelen die ſeer amoreuſe hiſtorie vã Dierick den hollandere eñ Katherina Sheermertens/ eertijts gheſchiet binnen Middelburch/ eñ Alhethonjckelijck in ſpelen gheſtelt door Colijn van Rijſſele.

Ghedruckt tot Haerlem/ by Jan van Zuren, Anno. 1561.

Met Gratie ende Priuilegie.

Octroy.

DE Co. Ma. heeft toeghelaten Lan van Zuren gheſworen Boeckpꝛinter binnen der ſtede van Haerlem alleene te mogen pꝛinten/venten ende diſtribueren in ende ouer alle zijne Ma. landen ende heerlicheyden van herwaerts ouere die ſes Gatement ſpelen van Bierick den Hollander int amoꝛeus / verbiedende allen anderen tſelfde niet nae te doen binnen ſes eerſtcomende iaren/opte verbuerte begrepen in de acte hier af gegeuē te Gꝛueſſel den ſeuentienſten dach Julij/ int Jaer duyſent vijfhondert een ende tſeſtich.

Onderteeckent de Lange.

DE Co. Ma. als Hertoghe van Gꝛabant heeft toeghelaten als bouen met verbot van tſelfde niet nae te doene binnen den voꝛſeyden tijde op pene als voꝛen ooch blijckende by acte daer af ghegeuen te Gꝛueſſele int Jaer ende opten dach voꝛſchꝛeuen.

Onderteeckent de Lange.

Prologhe opt eerste spel vanden spieghel der minnen.

J o n s t .
Dits emmers een wonderlijc murmureren/+
En fantaseren// het imagineren +1
Om vruecht te hanteren// en wort geen hinde.
Ruytheyt wilt vaste argueren/
Reyn jonste blameren// en conste verneren/
Dat verturberen// doet my allinde.
Joncheyt soude gheerne wat ordonneren/
De sinnen faelgeren// int studeren
Duert lamenteren// dat ick vinde.
Ick moet de Rhetorijcke useren/
Die conste fonderen// een obedieren/
Of practiseren// voor de bekinde/
Ter eeren der liefster die ick oyt minde.

N a t .
Sydy dus neerstich van bewinde
Jonstighe sin?

J o n s t .
My docht dat ick den voys versinde/
Och coemt doch in.
Die heylighe gheest gaf u tbekin/
Nu ick dus neerstelijck labuere/
Ghy natuerlijck ghevoelen.

N a t .
Ick stont voor die duere.
Ghy sinnelijcheyt hebdy wat vuere?
Ick sal u helpen heb ick de macht.

J o n s t .
Ick weet een amoreuse figuere/+
+2

Soeter dan eenich honich fluere/
Daer therte by leven moet in ghetruere/
Om datse mijn jonste soo luttel acht.
Nochtans therte/ sin ende natuere/
Tallen tijden met jonstighen guere/
Jae hondert mael binnen een huere/
Met wercken van eeren op haer lacht.
Hierom heb ick in my selven ghedacht/
Dat ick die bemerckelijcke cracht
Van vierigher liefden duer Venus schacht/
In ghelijcker materien haer toonen sal.
Dus wordt hier blootelijck inne ghebracht/
Sulck die ontroostelijck loopt ter jacht/
Sijn grief dat wordter by ghesacht/
Tis misselijck wie den arbeyt loonen sal.

N a t .
Als natuerlijc gevoelen ic twerc versconen sal/
Jonstighe zin aenvaert ghy den last.
Tlabeur van consten dat ick noch croonen sal/
Aldus betrout u te my waerts vast.

J o n s t .
Helas/ mijn sinnen zijn soo beclast/
Wat ick ordonnere/ ten houdt gheen ste.

N a t .
Siet dat ghy u dan te makene past/
Van Pyramus en van Thisbe.

J o n s t .
Daer in en heb ick ghenen vre.
Sy waren puer onghetempert van minnen/[+]
Twas boven redene dat elck de. [+]3
Nature lyet haer int werck verwinnen:
Want die twee amoreuse sinnen/
Vermoorden haer selven uut desperacien.
Daer op en soude niet wel beginnen
Mijn werck vol amoreuse fondacien.

N a t .
Jonstighe sin vol jubilacien/
Ick weet een materie van beschee:
Den minnaers teender recreacien.

Hoe dat Leander verdranck in de zee/
By eender lantaerne die waeyde in twee/
Welck Ero met liste ten buren uut hinck:
Dies Leander snachts tot zijnen lee/
Twater duerswam ende tot haer ginck.
Ten laetsten hem swaters stroom bevinck/
Dat hy inde zee bleef ende verdranck:
Dies Ero noyt wonderlijcker dinck
Van grooten drucke inde zee oock spranck.

J o n s t .
Certeyn naer den natuerlijcken ganck
Van liefden in jonsten neder te rijsene/
Waert my ondoenlijck ende veel te lanck
Om jonstighe herten te verjolijsene.

N a t .
Soo en weet ick u gheen materien te prijsene/
Die puer op twerck van der minnen staen:
Dan van Narcissus te bewijsene/
Die tot in gherechter liefden wilt gaen.

J o n s t .
Daer op en soude mijn propoost niet slaen:[+]
Want Narcissus en mocht geen vrouwen sien. [+]4
Ende oock soo is de materie al ghedaen
Dus laten wijt staen// niet meer van dien:
Want dat coemt uut ouder Poeterijen/
Die buyten onsen ghedenckene staen.
Maer noch moet ick vragen om een verblijen.
Soude hier te lande niet moghen gheschien/
Het ghene dat der edelder minnen aengaet?
Dat gheeft my vreemde.

N a t .
Wa trouwen jaet.

J o n s t .
Soo doet ons dan eenighe bediedenisse.

N a t .
Sijt wel te vreden ick weet ons raet.

J o n s t .
Ist materie?

N a t .
Neen: het is gheschiedenisse.
Dus maeckt der jonsten een ontvliedenisse.
Het is in Zeelant binnen corten jaren

Ghebuert/ soo Venus gheeft bespiedenisse.
Dus laet nu melancolieusheyt varen.

J o n s t .
Sijnt wercken van minnen?

N a t .
Jaet in tverclaren/
Soet/ eerbaer/ reyn/ en dat warachtich// was:
Want douders in Middelborch noch openbaren
Dat een coopmans sone die seer machtich// was/
Minde uut liefden die seer crachtich// was[+]
Een meysken ootmoedich dat elck behaecht. [+]5

J o n s t .
Wasse oock rijcke?

N a t .
Dats wel ghevraecht:
Neens/ sy was simpel en arm van goede.
Maer liefde werct daer natuere toe draecht:
Niet vreesende de wercken van onspoede.
Maer dorgeliuesheyt groot van moede
Van des jongelincks vader daer so in wrachte
Datse beyde namaels met crancken hoede/
Uut minnen smaeckten die doot onsachte.

J o n s t .
Herte/ sin/ memorie en ghedachte/
Is recht tot desen motive gheneghen.

N a t .
So waer goet datmen voor ooghen brachte/
Die soetheyt die daer in is gheleghen:
En al dat minnaers connen pleghen
Int soete /int suere/ dit soudemen prijsen.
Maer soudemen den sin te rechte beweghen
Het soude tot ses spelen lanck rijsen.
Diet in tvercorten liete over bijsen/
Men soudt al in twee spelen maken:
Maer dan en soudmen die soetheyt niet bewijsen
Die ghy in ons motijf sult smaken.

J o n s t .
Ghy jonstighe minnaers wilt hier na haken/
Den spiegel van minnen salmen u tooghen.
Soo natuerlijck ghevoelen gevoelt de saken/
Haer ter eeren die therte heeft duervloghen

In minnen. Dits teynde vander prologhen+
Wilt u verhoghen// wy gaen beginnen +6
Den Spieghel der amoreuser sinnen.

Die baniere vanden eersten spele, begrijpende tinhouden vande ses spelen.

Leeck ende clerck, legt hier aen merck:
Soo muechdy int amoreuselijck perck
Duer Venus werck,, jolijt ghewinnen.
Twordt in tbekinnen,, een spieghel van minnen:
Hoe dat in Zeelandt twee amoruese sinnen
Te Middelburch binnen,, hoe sijt missaecten,
In liefde blaecten,, daer sy de doot om smaecten,
Om datter de vrienden misbruyck in maecten.

Hier beghint dat eerste spel vanden Spieghel der minnen.+

+7

Katherina Sheermertens makende eenen roosen hoed seyt ditte.

So alle der cruyden precieusheyt/ aant.
Precieusheyt// bringhen der natueren/
Natueren// dies vatende melodieusheyt/
Melodieusheyt// daer therte bi crijcht berueren/
Tberueren// der voghelkens verdueren
Tverdueren// haers sangs is een verlichtinge
Verlichtinghe// der amoureuser figueren
Figueren daer Venus op seyt betichtinghe
Betichtinghe// ende jonstelijcke stichtinghe
Stichtinghe// daer dorperheit blijft vervrosen

Vervrosen// in duechdelijcke omvlichtinghe
Omvlichtinge// daer reynicheyt staet in prosen
Dies maeck ick hier een hoed van rosen.

B e g h .
Kijct broerken kijct/ aant.

V r e e .
Wat wil ick kijcken?

B e g h .
Ick weet waert strijct:+

+8

V r e e .
Soo latet blijcken.
Wy moeten doen ons offerhande.

B e g h .
Ick ben begheerte van hoocheden

V r e e .
Ende ick vreese voor schande/
Die alle reyn maechdekens versimpelt. aant.

B e g h .
Ons namen zijn vrouwelijck/

V r e e .
Daerom zijn wy ghewimpelt
Al waren wy Venus quackernellekens.
Verstadijt nichte?

B e g h .
Wy zijn twee ghesellekens.
Beneden thooft alsomen sien// mach

V r e e .
Tis wonder wat duer ons beyden gescien// mach.
Begeerte van hoocheden mach wonder coken.

B e g h .
By u heeft menich den hals ghebroken/
Om het radt van fortuyne op te rechtene.

V r e e .
Dat en staet ons hier niet te beslechtene/
Hoe hoogher gheclommen hoe swaerder val.

B e g h .
Sulck waent hy mist:

V r e e .
Daer hebdijt al.+
Wy bedrieghen de gantse werelt te gadere. +9

B e g h .
Leo is ons beyder vadere/
Ondancx den ghenen diet benijen.

V r e e .
Wy porren natuere tot hovaerdijen/
Dies de arme catijvighe lijdt veel smertens.

B e g h .
Dat blijct wel aen Katherina Sheermertens/
Diemen met hovaerdijen inden sack// schiet.

V r e e .
Daer en is nochtans eenen vogel int dac// niet/ aant.
Om eenighe hoocheyt te verwervene.

B e g h .
Niemant en gave haer een stroo op tstervene/
Al steltse haer selven in grooter pruesheden.

V r e e .
Sy gaet stinckende van orgueilleusheden.

B e g h .
Sy climt nae eere.

V r e e .
Sy haet vileynicheyt.

B e g h .
Sy verwaent haer te seere/

V r e e .
Dat doet haer reynicheyt:

B e g h .
Sy vreest die cleynicheyt:
Daer nijders reyn hertekens mede verstrangen.

V r e e .
Wy sullen haer die blauwe heucke om hangen[+].

[+]10

B e g h .
Wy sullen verwaentheyt bringhen ten spele.
Tot datmen tmutsken heeft onder de kele. aant.

S a t .
Ick Saturnus hoochst boven alle Planeten/
Gheseten/
Mijn tribulatie groot onghemeten/
Op tvolck saeyende/
Mercke en voorschrijve/ recht als Propheten/
Die weten/
Uut Gods toecomende secreten
Op daerde spraeyende:
Dat binnen Middelburch worden tonder gesmeten/
Versleten
Vierichlijck vander doot verbeten/
In drucke maeyende:
Twee herten in jonstigher minnen draeyende/
Verfraeyende/
Metten winde van reynicheden hem bewaeyende/
Sonder vylonijen:
Daer wordick met tribulacien op craeyende/
Haeyende/
Uut desperacien alle herten ontpaeyende/
In frenesijen/
By den vloet der swaerder melancolijen.

P h o e b .

Dats te deerne/

V e n .

Dat ist certeyn.+
Als dat twee herten suyver ende reyn +11
Die de cracht der minnen verwerven// sullen/
By rechter naturen sterven// sullen/
In desperatien/ duer liefs absencie.
Complexie wijst hier af sentencie
Dat moghelijck is tuwer alder correctie.

P h o e b .

Dats waer/ maer melancolieus secxie
Is haer complexie/ inder waerheyt
Ghegenereert in Saturnus swaerheyt:
Als ick Phebus in Scorpione ghelogeert// sy/
Uut den welcken dat elc gecomplexioneert// sy/
Lichamelijck naer het element der aerden/
Boven lucht/ vuyr/ water van waerden:
Naer u Venus geboorte voorts descenderende
Doen ic Phebus in Leone was dominerende
Dies sy in hovaerdijen voort clemmen// sullen
Ende inde vloet der scamelheyt swemmen// sullen
Eere beminnende/ boven ghesteente oft gout:
Vreese voor schande veel wonders brout
Uut Leo/ uut der naturen dalende
Wordt alle onreynicheyt van hem stralende:
Mits begeerte van hoocheden die wonder coken sal
Tvuyr blusschen ende dan weder stoken sal/
Als ghy Venus uwen dau van minnen/
Op hem ghespraeyt hebt.

V e n .

Mijn vierich verwinnen/
Sal dese twee gelijcke complexien naectelijck/
Tot eendrachtiger liefden stellen volmaectelijc:+
Want sy ghelijck zijn in affecxie/ +12
Recht melancolieus van complexie.
Lanck ist eer liefde daer in ontsteken// mach:
Maer alst therte totter liefden breken// mach
Soo ist onblusschelijck: hy weet diet voelt.

Hoe vierigher liefde hoe eer vercoelt/
In de put der onghedueriche den.

S a t .
Ick Saturnus in drucx beruericheden/
Sal dieric de hollander/ en katherina sheermertens
Doen sterven vol druckelijcke smertens/
Van jalousien in desperacien.
Dits tghene daer icse mede sal begracien/
Noch namaels eer den cloot sal enden.

P h o e b .
Ende ick salse met hovaerdijen verblenden/
Midts reynicheden en dominacie van goede:
En verlichtense met orgueilleusheit van moede
In tbeghinsel haers wercx sonder ghecarm/
Hoe wel dat deene rijck is en dander arm.
Ick salse met mijnen godlijcke raeyen/
Nu gaen beschijnen.

V e n .
Ende ick salse bespraeyen/
Met crachtigher liefden reyn in tverdueren/
Als Venus met deser centeplueren/ aant.
Die jonstighe wille heet by namen:
Soo wy dat uut Gods verholentheyt ramen.
Als Planeten tot smenschen behoef omtrent/
Soo deeuwich berueren gheeft consent.+

+13

K a t h . u u t c o m e n d e s e y t .
Der roosen schoonheyt verlichten// stichten/
Solaes dat op der juechden graet// staet.
Stralende duer Venus aentichten// schichten
Van minnen/ dies menich om toeverlaet// gaet.
Soo wee der herten die desperaet// slaet
In tgrief der minnen/ sonder confoort// voort.
Ongheachte liefde dat is quaet// saet
Dies een ontroostich vileynich woort// stoort.
Therte roepende/ aldus verhoort// moort/

Wel hem die onghebonden/ vonden// zijn:
Als ick God danc/ oock die onbeclast// brast
Ongetempertheit/ die tallen stonden/ wonden// zijn.
Druck minerende/ diet hinderlijck last// tast/
Dies de joncheyt aen der vruechden mast// wast/
Als donbecommerde die haren ganc// gingen/
Dus wil ic blijdelijck als die onverrast// past/
Duer die soete rosekens om Venus danc// dringen
Ende hier melodieuse sanck// singhen.

Hier singt Katherina op de wijse: Hout aen ick sal u singhen voren.

Jaet ons/ laet ons die rooskens saeyen/
Reyn hertekens verfraeyen/
En paeyen// soomen best mach
Die vander minnen crijcht verdrach
Heeft goet ghelach.
Tghelach moeten sy wel betalen/
Die Venus wilt deurstralen/
Ende halen// in haer berijdt.+
Alle minnaers dat sy tonder strijdt/ +14
Dats haer jolijt.
Jolijt soo moet der herten blosen
In desen hoed van rosen/
Ghecosen// daer elck nae vraecht.
Die gheef ick als een simpel maecht
Dient my behaecht.

Dier.

O wy/ wat hoor ick/ noyt soeter sanck/
Tgeclanc// dwanc// therte den sanc taenhoorne.
Mijn juecht// verhuecht/ ter vruecht/ doen spranc.
O wy wat hoor ick/ noyt soeter sanck.
Het verweet// ende trect// die sinnen cranck/
In tbedwanc// om danc// tot die uutvercoorne.

O wy/ wat hoor ick/ noyt soeter sanck/
Tgeclanc// dwanc// therte den sanc taenhoorne:
Tis een aftrecxele van allen toorne.
Die reyn gheboorne// om druck versmoorne.
Taenschouwen in maechdelijcke statuere.
Och noyt en sach ick schoonder figuere
Soo reyn soo puere
Sy verlicht als gout inden lasuere.

B e g h .
Segt/ hoe ghenoechtse u?

V r e e .
Dats eerst een wijf ken.

B e g h .
Sy is wel staende/

V r e e .
Enghe in haer lijfken.[+]

[+]15

B e g h .
Uwer een catijfken/
Haer refuterende der minnen dwaelken.

V r e e .
Haer wanghekens blosen/

B e g h .
Als een coraelken:

V r e e .
Soeter dan rosen.

B e g h .
Wit als cristaelken/
Soo is haer keelken:

V r e e .
Daer in een daelken.

B e g h .
Eenen rooden mont/
Soeter dan rosen oft violieren.

V r e e .
En twee bruyn ooghen diet al verchieren.

B e g h .
In Venus duwieren/

V r e e .
Seer goedertieren.

B e g h .

Ghetrouwe en sinnelijck

V r e e .
Sijn haer manieren/

B e g h .
Dats elcken kinnelijck.

V r e e .
Sy is seer minnelijck+

+16

B e g h .
Van haerder spraken:

V r e e .
Haer woordekens trecken/

B e g h .
Als Enghelen die schaken.

V r e e .
Hoe sullen wijt maken?

B e g h .
Tquackelken locken.

V r e e .
Sy is recht naer u hant.

B e g h .
En waerse soo arm niet/

V r e e .
Twaer juyste uwen tant. aant.

B e g h .
Hier in dit lant
En vondy soo wel niet u gheriefken.

V r e e .
Tis netter dan net/

B e g h .
Wat een hoender diefken/
Te cussene/ en daer nae wech te legghene.

V r e e .
Dees brabbelinge en staet ons niet te seggene.

B e g h .
Twaer zijn bederffenisse/

V r e e .
Ghy spreect als de vroede.+

+17

B e g h .
Recht een onterffenisse
Van eere van goede/ met crancken voorspoede/
Sonder jolijt.

D i e r .
Och dies sy fortuyne vermaledijt/
Dat begheerte van hoocheden tonder strijt/
Twesen daer therte hem inne verblijt/
Daer vreese voor schande/ die note af craecte. aant.
O ooghen/ twy brengdy my dus in tcrijt
Van minnen/ daermen die juecht af snijt/
Der herten vertoonende sonder profijt/
Een tsoetste beeldeken dat God oyt maecte?
Sulcke scoonheyt ter herten noyt en geraecte/
Daermen alle lusticheyt uut smaecte/
Als hemelsche vruchten daer elck naer haecte/
Op daerde tot eender conforterinqhe.
Mijn sinnen doleren int onghestaecte
Therte wilt hem offeren als die gheschaecte/
Int wesen der schoonder wel gheraecte/
Om een oneyndelijcke jubileringhe.
Ten vraecht naer geen aertsche domineringe/
Maer hovaerdije is dies een refuteringhe.

Dus hebben die sinnen sulcken argueringhe/
Dat ick hier sitten moet desperaet

O Heere zijt voort mijn toeverlaet.

V e n .

Nu sal ick uut mijnen centeplueren
Die jonstighe willicheyt int verdueren/+
Spraeyen/ metten soeten dau van minnen +18
Op dese twee amoreuse figueren.
Dies elcx herte den anderen sal willecueren/
In reynder liefden om troost te ghewinnen.
Als winden die den herte bespueren/
Spueren sy naer het jonstelijck berueren/
Datse in elcx samblant bekinnen.
Tserpent van minnen/ dat salse verschueren
Daer sy den doot om sullen besueren
Noch namaels: dies therte en sin moet trueren.
Reynder liefden en/ mocht noyt ghebueren/
Dan uut desen ghesichte nu sal beghinnen:
Ten sy dat den wille wilt bestueren
Der complexie contrarie inder natueren
Uut gaven der goddelijcker sinnen.
Van dies bevele ick Maria der coninginnen.

K a t h .

O alder bequamelijcste ghesichte/
Gesichte// duer doogen ter herten dalende.
Dalende// met amouruesen lichte/
Lichte// daer Venus schicht is stralende.
Stralende// als byen haer honich halende/
Halende// Diericx contenancie.
Contenancie// den druckigen chijs betalende/
Betalende// in vruechdelijcker playsancie:
Dies therte in minnen crijcht confortancie.
Och noyt ymage soo reyn soo schoone/
Schoone// lustich levende ghefaetsoneert.
Ghefaetsoneert// in een mans persoone.
Persoone// in duechden ghenatureert.+
Ghenatureert// dies therte glorieert/ +19
Glorieert// in zijnen persone seer duechdelijc.

Duechdelijck// consent hem presenteert/
Presenteert// in zijnder affexien juechdelijck/
Mijn maechdelike sinnen duervlamt vruechdelijc.

B e g h .
Aensiet hem eerst wel/

V r e e .
Tis seg ick een man

B e g h .
Vroom rasch en snel.

V r e e .
Daer en lecht niet an.

B e g h .
Hy weet en hy can.

V r e e .
Merct doch zijn wesen.

B e g h .
Jae wat waert dan?

V r e e .
Dats uutghelesen
Vanden vrouwen ghepresen.

B e g h .
Soo blaset haer stijf.

V r e e .
Hoe gaat hy al terdende:

B e g h .
Frisch op zijn lijf.

V r e e .
Ten is gheen catijf/+
Die eenighe solaesheyt weet te belettene. +20

B e g h .
Het is een staf voor de duere te settene/
Die recht manlijck als een Lyoen// staet.

V r e e .
Het is een man die recht in zijn schoen// gaet.

B e g h .
Seer orgueilleus/

V r e e .
Devoot ter kercken/

B e g h .

Gratieus/

V r e e .
In alle zijn wercken/

B e g h .
Een calf sout mercken.

V r e e .
Hy is ghetrouwe/

B e g h .
Om sduechts verstercken

V r e e .
In menighen vouwe. aant.

B e g h .
Ware dit niet eerlijck voor een vrouwe?

V r e e .
Ende daer toe rijck en machtich van goede.

B e g h .
Siet seg ick ten rooste/

V r e e .
Doet als de vroede.+

+21

B e g h .
Spreyt seg ick tnetken van joyeusheden.

V r e e .
Ende locket voghelken/ aant.

B e g h .
Met amoureusheden.

V r e e .
So mach het radt van rijcheyden op u draeyen.

B e g h .
Wilt uwen jonsticheyt op hem saeyen

V r e e .
Laet stralen die oochskens/

B e g h .
In zijn ghesichte.

V r e e .
Als schietende boochskens/

B e g h .
Met Venus schichte.

K a t h .
O wats mijns arme slichte/ aant.
Dat ick dus vichte// teghens natuere:
Want lacen mijn maechdelijck ghestichte
Waer te snoode tot zijnen lichame puere.
O alder ellendichste/ die telcker huere/
Met riguere// blijve onder die voet
Daer catijvicheyt staet in valuere/
Verhaerdt in tstuere// om teghenspoet:
Soo dat ick gherefuteert zijn moet
Vanden genen daer mijnen sin toe slaen// wilt.
Wrake der fortuynen diet my doet/+
Als therte der minnen padt nu gaen// wilt/ +22
Ende zijn jonste in mijnder jonste ontfaen// wilt.

D i e r .
Wats mij/ eilacen hoe sucht ic hoe beve/ ic
Hoe sit ic verflaut: sterve ic oft leve// ic?
Ende waer is therte sin oft memorie?
Als tlam verschrict des wolfs/ soo sneve// ick/
Mijn herte in tribulacien gheve// ick/
Dies scheppe ick nu droefheyt voor glorie.
Dit beeldelijck aenschijn claer als yvorie/
Trect als een amoureuse cyborie/ aant.
Mijn herte in haer accoort gheneghen:
Twelck der naturen is een mortorie/
Dat mijn mannelijc wesen sonder victorie/
Soo neder te minnen is ghedeghen.
Mijn pruesheyt blijft in dasschen ghesleghen
Metten catijven int net ghecreghen.

O wach: dat ick oyt was gheboren.
Non fortse/ sal ick dies droef heyt pleghen?
Neen ick: al gaet dit der hoocheyt teghen/
Sy blijft die waertste in my vercoren.
Nochtans al soude my therte schoren/
Verwerft mijn preusheyt alsulcke thoren:
Dat ick noch helen sal mijn verdriet.
Ick moets my schamen dat is verloren/
Dat in mijn jonstighe tresoren/
Alsulcken slechten maechdeken vliet.
Ick en seyds haer om al de werelt niet.[+]

[+]23

B e g h .
Hoorde ghy datte?

V r e e .
Ick lach en doock.

B e g h .
Ke segt seck matte/

V r e e .
Hoe smaect dat loock?

B e g h .
Plats naer den roock.

V r e e .
Sint Joris vissop is tbier vercranckende. aant.

B e g h .
Hoe crevelt zijn herte:

V r e e .
Hoe gaet hy al janckende:

B e g h .
Als een kermeshont/

V r e e .
Diet been ontrocken// sy.

B e g h .
Twerck van droefheden

V r e e .
Dat rocken// wy

B e g h .
Tvoghelken locken/ wy

V r e e .
In tghioolken.

B e g h .
Wy zijn twee discipulen/

V r e e .
Onder Venus schoolken:[+]
Ghestelt den minnaers tot ghedoocheden. [+]24

B e g h .
Ghy zijt vreese voor schande/

V r e e .
En ghy begheerte van hoocheden:
Die veel wanewaersekens ter merct doet draven

B e g h .
In Venus hantwerck ist dat wy slaven/ aant.
Laet ons onse wijsheyt legghen te wercke.
Tsal noch pas geven so ick tlabuer bemercke.

M o e d .
Och hoe mijn moederlic herte ontstelt// is Ghequelt// is
Twelcke totter eeren altijt ghehelt// is
Meerder dan nae gout.
Want Dierick mijn sone die lustich getelt// is/
Verblent in tvelt// is/
Hoe dat hi in Venus strick versnelt// is/
Als twilt int wout.
In grooter sorghen druckich verflout
Is therte vercout/
Dat Dierick die edel jonghelinck stout
Versotten sal:
Aen dit slecht maechdeken daer hy om brout
Vruecht so men schout
Hy werpt hem selven/ dat hyse trout/
Int ongheval.
Dies hy dan den doloruesen bal
Sonder gheschal+
Mach caetsen in der catijvighen stal +25
O Maria brenghet ten besten al.

V a d .
Wat murmureerdy?

M o e d .
O wy/ welcke plaghen.

V a d .
Twy lamenteerdy?

M o e d .
Wy moghen wel claghen/
Ten eeuwighen daghen.

V a d .
En wilt niet versaghen
Reyn uutvercoorne soet behaghen.
Maer segt my/ waerom ghy thert gaet knagen
Aldus met vlaghen seer onvramelijck?

M o e d .
O wy/ het is ons hardt om verdraghen
Die naer wercken van eeren daghelijcx jagen/
Voor vrienden en magen// so ist werc blamelijc.

V a d .
Ist dan soo schamelijck?

M o e d .
Jae tis onbetamelijck

Voor den ghenen die van eeren prues// zijn
In eeren schamel ende orgueillues// zijn/
Daer wy der eeren nu zijn ghewone.

V a d .
Hoe soo mijn blomme?+

+26

M o e d .
Trauwent onsen sone
Die is ghetreden in Venus capitule
Dies hy van eeren duerstreept den tytule
Want hy leyt herte/ sin ende moet
Aan een maecht die arme is en sonder goet
Dies mijn moederlic herte lijdt meer smertens.

V a d .
Wie is de maecht

M o e d .
Tis Katherina Sheermertens
Die lijnwaet naeystere hier beneven.

V a d .
Wilt hy daer herte ende sin toe gheven
Perfect in minnen?

M o e d .
Ja hy voorwaer.

V a d .
O wy wat hoor ick.

M o e d .
Tgaet my soo naer
Dattet herte dies eewich moet in gecarm zijn.

V a d .
Ick hoore wel hy wil catijvich ende arm zijn
Sijn leven lanck.

M o e d .
Och dats alle mijn duchten.
O hovaerdich herte hoe moet ghy versuchten
Solaes ontvluchten// door tonghevoech.
O wee my dat ick sulcken kint oyt droech
Die nu den ploech// der catijvicheden+
Hem stelt te drijvene.

+27

V a d .
Weest doch te vreden/
Ick hope men sal hem wel onderwijsen.
Hy comt hier gaende/ duecht moeter uut rijsen
Verhuecht eerwaerdige bloeme vol trouwen.

M o e d .
Ick en can hem met oogen niet aenschouwen.
Ic wil tot mijnder camer met bedructen moede/
Gods eewighe gracie gheeft my te goede.

D i e r .
Ghegroet zijt vadere.

V a d .
Sijt willecome sone.

D i e r .
O jonstich beradere// alle duecht ghewone/
Die my in eeren moet een behoeder// zijn
Wat is der waerdigher moeder// mijn
Datse al weenende my refuseert
Presencie ende sprake?

V a d .
Diet wel grondeert
Soo ist redelijck datse ontpaeyt// is
Ende wy oock alle.

D i e r .
Dat dus verdraeyt// is
Als dat haer minnelijcke maniere/
Haer willecomme heten/ haer blijde chiere/
Die my al voren mochten bereedt// zijn
Gherefuseert is/ mach my wel leedt// zijn:[+]
Dat ick verdient hebbe in eenigher maten [+]28
Vercoorne vadere.

V a d .
Wildijt noch laten
Het soude u baten.

D i e r .
Laet my doch vaten
Tverstant van desen/ wat mach mijns wesen?

V a d .
Ghy zijt mispresen
Dat ghy soo slecht zijt sonder beseffen
Dat ghy niet u selven soudt verheffen
Aensiende de menichte van mijnen goede.
Ghy soudt u stellen als die vroede.
Ende naer die eerlijcste staet// nijpen.
Eewelick soudy na de hoochste graet// grijpen
Want wie hem ter eeren voecht/ die crijchtse
Maer daerse verdonckert is daer swijchtse.
Also men ter werelt perfect nu siet.

D i e r .
Ghy segt die waerachticheyt vader/

V a d .
Sone soo ist gheschiet
Ghi en acht geen eere/ ghy en prijst geen rijcheyt.

Haddi van schaemten eenighe ghelijcheyt
Daer eenighe hovaerdicheit inne mocht nopen.
Ghy soud u selven/ dat soudick hopen/
Ter eeren voeghen ende u accoort// stellen
Waerdat ghi mocht an thoochste boort// hellen
Als een vroom jonghelinck lustich en stout+
Ghebreect u ghesteente silver of gout/ +29
Men salt u doen hebben/ en spaert gheen goet
Maer volcht die eere.

D i e r .
Soo doe ick seker vader.

V a d .
Sone soo doet
Want soo men ons int secrete ghewaecht
Soo legdy aen een simpel maecht/
Hert ende memorie/ wat wildy bedriven?
Wildy arm ende onghevallich blijven?
En in tgrief van armoede u selven versmoren?
Dese woorden zijn ons leet om horen
Daer wy ons ter eeren altijt bewinden.

D i e r .
Vader ghy en sulles alsoo nyet vinden
Al moghent u trompers in dooren steken.
Wa trouwent een jongelinck mach wel spreken
Met eeren teghens een maecht bequame
Onvermindert zijnen goeden name
Als sy met eeren daer in groot// staen
Al moeste tmaechdeken om haer broot// gaen
Van gebreken der armoeden/ lustich en vaerdich.
Een maechdelick wesen is alsoo waerdich
Als de rijcste die opter aerden leven// mach.
Soo elck oyt by redene twerck beseven// sach.
Die redene kent.

V a d .
Dat staet daer/ maer hoort
Een die met catijven hout accoort+
Metten catijven dat hy gheacht// lijt. +30
Dus dunct my dat ghy qualijck bedacht// zijt

Dat ghy u selfs bederffenisse bemint/
Vercoorne sone.

D i e r .
Die redene kint/
Beseft wel dat ick mijn groote preusheyt/
Mijn fier ghelaet/ mijn orgueilleusheyt/
Alsoo niet werpen sal te quiste/
Aen een slecht maechdeken. Tis anders diet wiste.
Want niemant en weet waert henen draeyt
Dan God en icke.

V a d .
Soo ben ick ghepaeyt
Als ghy der oneeren zijt een versmadere.
Adieu lieve sone.

D i e r .
God gheley u vadere.
O tonghe hoe condy dat ghespreken/
Contrarie der herten/ therte waent mi breken/
Want die woorden luyden geveynst van treken/
Midts hovaerdijen.
Verwaende preusheyt wilt my ontsteken
Van schaemten/ die daer uut comt ghestreken/
Liefs liefde/ dies therte blijft besweken
Tallen tijen. aant.
Ick ben rijcker van goede dat moet ick lijen:
Nochtans hoe hovaerdije my comt bestrijen
Sy moetet prieel zijn der melodijen
Mijnder sielen versoetsele.+
Ick liet my liever vermaledijen/ +31
Ende alle die schimpers diet benijen/
Dan die liefste op de tonghe soude rijen/ aant.
In tschandich broetsele.
Principalijck duer mijns woorts bevroetsele
In dit voorhoetsele// staet herte en sin.
Gods eewighe gracie gheve my ghewin.

K a t h .
Therte splijt duer tvenijnich craecsele/
Wie sal ict wijten

Dat Venus der herten is een ontschaecsele
Duer tlieflijck maecsele
Van Dierick/ wiens oogen zijn een geraecsele
Die droefheyt quijten?
Gheen blijschap en heeft in my onsmaecsele
Duer tlieflijck spraecsele
Zijns woorts/ der herten een vruechdelic maecsele
Mach my profijten.
Al quamen Gods Enghelen my verjolijten
Therte sou my splijten/
Waer ick duer Venus ypocrijten
Versmaet ten ende
Van hem daer ick mijn jonste toe sende.

D i e r .
Wat murmuracien// wat doloruesheden
Wat jubilacien// ende wat joyeusheden
Ende wat temptacien// wat amoruesheden
Vloeyt uut Katherina der schoonder maecht?
Haer reynich wesen// vol gracieusheden
O uutghelesen// in precieusheden[+]
Dies my haer schoonheyt boven al behaecht. [+]32
Wie heeft my dus lichte// int net ghejaecht/
Duer haer soet gesichte// daer vruecht in daecht
Als ick arm slichte// nu ben gheplaecht/
In tvuyr van minnen druckich becoort?
Maer ick hope te crijghen van haer confoort.

B e g h .
Sy beyter naer.

V r e e .
Jaes morghen noene.

B e g h .
Sy en heeft anders niet te doene/
Dan u te troosten. aant.

V r e e .
Ke neense seg ick vincke. aant.

B e g h .
Sy ghespt u de mutse/

V r e e .
Ende ghy slaet de clincke.

B e g h .
Men cope u een belleken/

V r e e .
Jae soo suldy wel sot// zijn.

B e g h .
En hebdy gheen schaemte?

V r e e .
Hoe muechdy dus bot// zijn/
Dat ghy u selven niet en kint?

D i e r .
Wacharme waeromme:+

+33

B e g h .
Dat ghy bemint
Een maecht die arm is ende sonder goet.

V r e e .
Ghy moet versuft zijn/

B e g h .
Jae oft verwoet:
Dat ghy u in liefden dus laet ontschaken.

V r e e .
Wilt den huys armen een schotel maken/
Soo naect u van armoeden veel onghevals.

B e g h .
Hangt eenen brootsack om uwen hals/
Soo blijfdy een roedragher der catijven.

V r e e .
Tfy moet u worden.

B e g h .
Wat wildy bedrijven?

V r e e .
Twaer uwe bederffenisse.

B e g h .
Sout ghyse trouwen?

V r e e .
Jae hy metter weken/

B e g h .
Het sal u rouwen
Laet ghi u uut rijcheden in tversijck// stallen.

V r e e .
Soudy soo metter palmen in tslijck// vallen?+

+34

B e g h .

Wa/ so soudi u trompen wel vercocht// hebben. aant.

V r e e .

Ja en u hoocheyt wel ten eynde gebrocht// hebben
Als verwaende druypende duer de mande. aant.

B e g h .

Dat ware te deerne.

D i e r .

O vreese voor schande
Aftrecxsele van alle melodijen
Die de juecht in drucke stelt te pande
Daer ick int eeuwich dangier moet strijen
Ghy verwecket herte tot hovaerdijen
Twelc begeerte van hoocheden brast en doet.
Dus moet ick my selven vermaledijen
Dat ick oyt Venus werck bestoet.
Een maecht die arm is en sonder goet

Mijn herte in reynder liefden te ghevene?
Och tis my te cleene dat wesen moet/
Dies ick uut eeren ben die verdrevene.

V r e e .
Pijnt vrijelijck naer onsen raet te levene.

B e g h .
Wat duyvel soect die uus ghelijcke is.

V r e e .
Die hooghe van maghen is/

B e g h .
Ja die machtich en rijcke is.
Soo en staet u gheen weelde te ghebrekene.

V r e e .
Pijnt naer u overhooft te stekene:[+]
So muechdy in wercken van eeren bekint// zijn. [aant.] [+]35

B e g h .
Dan suldy ghepresen

V r e e .
Ende ghemint// zijn.

B e g h .
Draecht altijt thoofdeken inde lucht.

V r e e .
Climt vast in hoocheden.

B e g h .
Weest sonder ducht.
Die coopman u vadere heeft goets te vullen.

V r e e .
Tgoet maect den moet.

B e g h .
En laet u niet verdullen/
Van slechte maechdekens die tuwaerts nijgen.

V r e e .
Ghy sout wel een Ridders dochter gecrijgen/

B e g h .
Edel van gheboorten/

V r e e .
Schoon van persone/ oock reyn en eerbaer.

D i e r .
Ghy segt oock seker waer.
Mer al mocht hoger of eelder van mi gecregen// zijn

Complexie en wilter niet toe gheneghen// zijn:
Want in minnen baert Venus haer practijcke
Ghelijcke mint altijt zijns ghelijcke:
Niet aensiende dominacie van goede+
690 Dan puer ghelijcke affectie van bloede: +36
Dies therte in liefs accoort ghetoghen// wordt
Also den honich uut die bloemkens gesogen// wordt
Vander bye/ onquetselick sonder fractuere.

V r e e .
Hy blijft op tzijne.

D i e r .
Hoe soude natuere

Ghedoghen uut rechter ghiericheden
Dat therte in putertiericheden
Liefs liefde onder de voet soude treden
Daer twee complexien stonden in vreden
Vierich verbonden in reynder minnen?
Twaer mogeliker datmen bescreve met pinnen
Hoe veel droppel waters datter in zee// zijn.
Ick segge die minnaers niet waert een slee// zijn
Diet goet beminnen hoement bedecken// wilt
Daer complexie tot haers gelijcken trecken// wilt
Ende contrare natuere. Soo wie dit doet
Voor liefs accoort beminnen tgoet
Die en draghen geen liefde dits mijn motijf.

B e g h .
Tis seg ick al niet.

V r e e .
Hij hevet in tlijf.

B e g h .
Hy en vreest gheen schande.

V r e e .
Hy en begheert gheen hoocheyt/+

+37

B e g h .
Om dees nedere deerne die hem int ooch// leyt.

V r e e .
Wy moetens lijden tot dat beter valt.

D i e r .
Mijn herte verschrict/ mijn bloet verwalt/
Int overpeynsen der reynder juecht.
Haer aenscouwen is my een hemelsce vruecht/
Ende een duecht die onverghetelijck is.
Dus gae ick/ want nu secretelijck is
Die liefste voor haer veynster spreken
Alsoo ick pleghe.

B e g h .
Jae dat zijn de treken
Wist u vader dat ghy soo loopt prachen:

V r e e .
Recht als een huerpaert/

B e g h .
Hy souder om lachen/
Als een merrye die vlots gars gegeten heeft.

V r e e .
Beyde hy ons vanden dake ghebeten heeft.

B e g h .
Wy willen verhaeren/

V r e e .
Wy spelen schuvage.

B e g h .
Katherina sheermertens gaen wi doen quellage
Toe stoken in twerck van reynder minnen
Als verraders der amorueser sinnen.

P a u s a .[+]

[+]38

K a t h .
O Bloemkens vermenicht soet van roken
Lustich ontloken// in reynder natueren
U claech ick der minnen in my beloken
Druckich voorsproken// tallen hueren
Ende voorts alle creatueren/
Diet eewich berueren// stellen ten ganghe.
Want die scoonste van allen mannen figueren
Reyn van statueren// hout my in bedwanghe.
Verhuecht mijn herte met uwen sanghe
Soet van gheclanghe// want ick hebs noot/
Ghy voghelkens. Dies ick confoort ontfange
Tvalt my te stranghe// in liefden groot
Aldus te minnen mijn overhoot.

B e g h .
Segt redene waer by.

K a t h .
Tis my een doot
Dat Venus oyt schoot// der minnen schichte.

B e g h .
Dat en mach niet wesen/ u soet ghesichte
Noopt hem ter herten even dichte.

K a t h .
Maer sal ick dan crijghen
Troost en confoort?

B e g h .
Ja ghy/ want hy moet nijghen
In u accoort.

K a t h .
Noyt soeter woort.[+]

[+]39

B e g h .
Hy is doch minnelijck en soet van spraken/

K a t h .
Dat bevinde ick daghelycx.

B e g h .
U sal ick noch maken
Solaesheyt: want u blosende caken

Sijn herte ontschaken// met zijnder duecht.

K a t h .
O begheerte van hoocheden ghy verhuecht

Mijns herten juecht.

B e g h .
Het wordt al vruecht
Opdat ghy muecht// by een versamen.

K a t h .
Wacharmen ten sou hem niet betamen
Soo neder te minnen/ hy souds hem schamen
Te biedene sulck jonstich consent.

B e g h .
Ick salt u segghen/ die minne is blent.
Sy en merct niet waermen goet oft scat// wint
Maer altoos werctse daerse haer stadt// vint.
Sy verjaecht de schaemte/ si verslint de wijsheit/
Sy verstout de sinnen/ si verjaecht de grijsheyt/
Daer de liefde in wercken mach by tijen.
Aristoteles liet hem breydelen en berijen
Om vrouwen minne al wast hem schande.
En Virgilius liet hem optrecken inde mande.
Hercules moeste tzijnen onghewinne
Den vlasrocken spinnen duer vrouwen minne.+
Dus sal u scoonheyt u minnelick wesen +40
Dierick den jonghelinck ghepresen
Wel trecken in uwe accordatie.

K a t h .
Dat soud ick hopen.

V r e e .
Hoort dese collacie
Hangt haer tblau heucxken om den hals.

B e g h .
U naect veel vruechden/

V r e e .
Ja of veel onghevals.

B e g h .
Ghy sult noch een vrou zijn/ wilt vruecht hantieren
Dan sult ghy jonckwijfs en camerieren
Houden met eeren.

K a t h .
Och dat en mach ick niet crijghen.

B e g h .
Ick segghe elckerlijck sal voor u nijghen
Ende aenbeden u recht als een sanctinne.

V r e e .
Blaest duyvel blaest.

B e g h .

Een Coninghinne
Wordy/ verchiert met bonte met grauwe

Midts uwer rijcheyt.

V r e e .
Dat wordtse nauwe
Maer ghevet schoon oppe.

B e g h .
Hoort hier Katherijne+
Planteyt van spijse ende couver van wijne +41
Ende u bedde met rosemarijne/[1] bestroyt
Sal u bereyt zijn.

K a t h .
Dat en sach ick noyt.

B e g h .
Tsal u ghebueren

V r e e .
Wie souds hem storen
Hy spint haer cathoen uut den horen aant.
Dies hy zijn loghenen gheronnen// claert.
Hy sal u leeren hoe ghy ghewonnen// waert
Dat ghy u eere sult laten te pande
Hout dat van my.

K a t h .
O vreese voor schande
Mint hy mijn oneere? dat sou my verdrieten.

V r e e .
Hy soude gaerne u papegaeyken of schieten.

K a t h .
Och dat mach wel waer zijn soo ick bevroede.

V r e e .
Hy is u veel te machtich van goede
En te hooghe van moede.

K a t h .
Lacen ick bekint.

V r e e .
Tis u oneere die hy bemint.+
+42

K a t h .
Och dies wort my taenschijn vierich ontsteken.

V r e e .
Hy comt hier gaende.

K a t h .

1) rosemacijne.

Ick en can niet spreken
Therte blijft besweken// in zijn ghesichte.

D i e r .
Och hoe verschiet mijn herte even ghedichte/
Duer haer persone o wy o wach/
Die ick hier nu onvoorsien aensach/
Noyt droever gheclach/ dan hier gheschiet.
Mijn bloet walt als een pot die siet/
Met bleecheden is mijnen coluer bevanghen/

Al waren inder minnen ghehanghen/
Mijn ooghen/ soo ist ghesichte verduystert.
Ick stae versteent mijn herte dat luystert/
Soo den wolf naer tschaep doet tallen stonde/
Naer twoort van haren roden monde/
Daer sy ghesonde// uut mach saeyen.
Och ick sie haer lieffelijcke ooghen draeyen/
Die therte paeyen// van minnen ontstelt.
Ick salse best groeten.

B e g h .
Ontbeyt ghy en selt

D i e r .
Ick sal/

B e g h .
Ghy en muecht/+

+43

D i e r .
Lacen ick moet.

B e g h .
Tis u te cleene/

D i e r .
Noyt sulck een onmoet.

B e g h .
En spreect niet

D i e r .
Waeromme?

B e g h .
Twaer teghenspoet

D i e r .
Ick sal/

B e g h .
Ghy en muecht/

D i e r .
Lacen ick moet.

B e g h .
Sy behoort te spreken/

D i e r .
Waer by?

B e g h .
Ghyhebbet goet/
Dwingt u/

D i e r .
Ick en can.

B e g h .
Ghy en sultse niet groeten/

D i e r .
Ick sal.[+]

[+]44

B e g h .
Ghy en muecht/

D i e r .
Lacen ick moet.

B e g h .
Twaer u te cleene

D i e r .
Sy sou u met rechte vallen te voet.

D i e r .
Och wy mercken die jonste wel van elc anderen.

B e g h .
Sy siet wel u coluer veranderen
By crachten van liefden/

D i e r .
Noyt sulck verseren.

B e g h .
Sy mach u wel toe spreken met eeren
Verorgueilleust u.

D i e r .
Certeyn ick en sal

K a t h .
Wats mijns? o wy noyt sulck misval.
Hoe stae ick/ al waer ick stom gheboren
In liefden verdraeyt te niet gheschoren
Midts vieriger schaemten duergroeyt in sorgen?

V r e e .
O herteken biedt hem goeden morghen.[+]

[+]45

K a t h .
Mijn wangenskens met jonsten te hemwaerts blosen.

V r e e .
U ooghen draeyen soeter dan rosen
Tot zijnen confoorte.

K a t h .
Och alle mijn sinnen/
Die offeren hem confoort in minnen/
Als die goddinnen// uut Venus tempele/
In wercken van eeren.

V r e e .
Vaet mijn exempele.
Breydelt u tonghe met schamelheden/
Laet Dierick den jonghelinc reyn van zeden/
Versoecken/ van dies hy aen u begheert.

K a t h .
Ick aensie de quetse wel die hem deert.

V r e e .
Dats waer/ maer een maecht moet haer veinsen
Die eere bemint.

K a t h .
Och ghy doet my verheynsen.

D i e r .

Wat dese ghepeynsen// die wil ic vercheynsen/ aant.
Want si brengen my uut hovaerdijen sulcke onruste/
Dattet herte bederven waent van luste/
Soo begheerte van hoocheden brengt int spel.
Ick moet my verneeren dat sie ick wel:
Noyt sulck ghequel.

B e g h .

Doet mijn bevel+
Laetse eerst met liefden tuwaerts nijghen. +46

V r e e .
Tsus schaemt u/

K a t h .
Ick en can niet swijghen/
Natuere raet dat die tonghe spreke.

D i e r .
Ick moet spreken al soudic blaemte gecrijgen.

B e g h .
Tsus veynst u/

D i e r .
Ick en can niet swijghen.

V r e e .
Swijcht laet lamentacie van verre wijghen.

K a t h .
O wach noyt soo venijnighe steke

B e g h .
Tsus veynst u.

D i e r .
Ick en can niet swijghen.
Natuere raet dat die tonghe spreke/
Tis beter ghegroet dan therte breke/
Oft besweke// sonder confortancie.
Ghegroet zijt maechdelijcke monstrancie
Sustinancie// der armer bedructer sinnen.

K a t h .
Danck hebt der soeter accordancie.

D i e r .
Ghegroet zijt maechdelijcke monstrancie.[+]

[+]47

K a t h .
Jonghelinck u eerlijcke contenancie
Verhuecht mijn herte beswaert van binnen.

D i e r .
Ghegroet zijt maechdelijcke monstrancie
Sustinancie/ der armer bedructer sinnen.

K a t h .
Alle die duecht en eere beminnen
Wensche ick ghejonsticheyt van lieve:
Maer vileyns die reynicheyt verdinnen/
Laet ick vervloecken met onghérieve
Int thol van grieve.

D i e r .
Van nijders miskieve
Ergher dan dieve// wil God bevrijen/
Die preveligeerde in Venus brieve/
Wien dat verhieve// reyn jonste by tijen.

K a t h .
Dierick jonghelinck wilt u verblijen/
In die rooskens metten dauwe behanghen.
Die spinnen wil God vermaledijen
Die haer venijn daer in ontfanghen.

Want haer lieflijcke blosende wanghen
Venijnich duerstraelt// zijn.
Naer de byen moghen alle rooskens verlangen
Als sy ghedaelt// zijn/
Daer thonich met soethede mach gehaelt// zijn

D i e r .
Der spinnen wreetheyt verdwijnt de rosen.

K a t h .
En de bye verjuechtse met haerder soetheyt.+

+48

D i e r .
Lusticheyt blijft dies int zandt vervrosen/
Der spinnen wreetheyt[1)] verdwijnt de rosen.

K a t h .
Haer soete bladekens die eerlijck blosen
Die corrumperen sy van alder goetheyt.

D i e r .
Der spinnen wreetheyt verdwijnt de rosen

K a t h .
En die bye verjuechtse met haerder soetheyt.

D i e r .
Tfy schimpers/ dorpers vol der verwoetheyt
Trect tuwaerts dit:
Daer menich roosken by onder voet// leyt
Druckich besmit.

K a t h .
Die wensch ick inder hellen pit
Met sinnen verhit.

D i e r .
O lelie wit
Die eere besit
Ghegroeyt met bladerkens van suyverheden/
Een bloemken dat droef heyt tonder spit/
Twelck jonstich vit/
Den guer van troost in tdal van vreden.
Taenschouwen van uwen soete zeden
Conforteert:
Een herte in minnen tonderstreden
Vertribuleert/
Der soeter bloemen gheexalteert/+
Onghecorrumpeert.

+49

K a t h .
Die hem in eeren verjubileert
Ende alle onsuyverheyt refuseert/

1) Wreetijeyt

Is waert datmen hem abandoneert
Die vruchten in Venus prieel bequame.

D i e r .
O bloeme daer hem therte toe verneert/
Al houdt my schaemte ghetravelgeert/
Sin en memorie obedieert
Uwen eerwaerdighen soeten name.
Een vriendelijck ghesichte dat conquesteert
Mijn jonste: dies liefde nu regneert/
Int palleys uus wesens welghefondeert/
In eerbaerheden ter goeder fame.

K a t h .
Weet dat icx my schame// want niet en betame
Dat ghy een precieus woordt vercleert.

D i e r .
Hoe soo minnelijck lichame?

K a t h .
Dat my zere deert
Mijn maechdelijck wesen ware dies onweert
Uus woorts ontbeert.

D i e r .
O bloeme tot alder duecht vermeert
Die u gheneert// reyn lieflijck bladt
In wercken van eeren in elcker stadt/
U reynicheyt is beter dan goet oft schat
In Venus padt// sonder bevleckinghe.+

+50

K a t h .
Sulcke woorden en acht ick dit noch dat.

D i e r .
Hoe soo mijn amorueselick vat?

K a t h .
Tis spot en geckinge// in Venus aentreckinge//
Want u verweckinghe// der jonstiger stralen/
En soude soo neder niet willen dalen.
Tis beter claer wijn te drincken uut schalen
Dan claer fonteyne.
U zijn beter lelien hooghe van stalen
Dan violetkens cleyne/
Dits dat ick meyne.

D i e r .
Tpropoost is reyne/
Maer ghy zijt alleyne// specie en greyne/
Der herten ghesonde/

Dies neme ick God tot eender oorconde.

K a t h .
Die menighe spreect met dobbelen monde.

D i e r .
Hoe verstae ick dat reyn suyver blonde?

K a t h .
Dat menich minnare ghesproken int ronde/
Die smertighe wonde// der minnen vlietende/
Is uut gheveynsder herten schietende:
Ende als tminnende hert is jonste genietende/
Ist hem verdrietende/
Hem selven met ontrouwen beghietende/
Vreemdelic sprietende// als die quaets moets// is:+
Om te gherakene daer meer goets// is/ +51
Dies tminnende herte onverhoets// is/
Ghesleghen in ongheachte schijne/
Met grooter pijne.

D i e r .
Die caetse is mijne// dat nootken craeck// ick
Bracker dan brijne// den keest so smaeck// ick.
Heere God wat maec// ic/ daer jonste by sneeft
Dat my sulck nopen ter herten gheeft?
Waer heb ic geleeft// daer duecht verneert// is
Dattet herte met ontrouwe ommegekeert// is
Dies yemant verseert is// in afgrijs// siet
Der reynder minnen?

K a t h .
Al en sydy ghijs// niet
Men vinter vele soot goet om weten// is.
Die een bloemken volghen om den prijs// siet:
Tot dat tbloeysel van eeren af ghebeten// is.
Ghestadighe liefde dan al vergheten// is/
Verleetschap rijster oock met ghewelde:
Ghetrouwicheyt der liefden af ghespleten// is/
Dies menich schaepken doolt achter velde.

D i e r .
Och noyt minnende herte dus en quelde/
Vervloeckende der valscher dorpers treken.

K a t h .
En vaet daer gheen arch in dat ict vertelde/
Een maecht moet voor haer eere spreken.

D i e r.
Dats waer/ maer therte blijft besweken/[+]
Dat ghy cranck betrouwen op my wilt saeyen. [+]52

K a t h.
Ick moets uuten/ oft therte soude my breken/
Als dat mijn liefde moet tuwaerts draeyen.
Maer vreese en ancxt die sinnen ontpaeyen/
Dat u te cleyne is dus neder te minnen.
Dies moet ick den druckigen naedt vernaeyen/
Tot dat ick mijn leet weet te verwinnen.

D i e r.
Och van vruechden en weet ic wat beginnen/
Dat u liefde tot mijne persoon geneghen// is.

K a t h.
Jase om reynicheyt te bekinnen/
Dat herte in u accoort ghesleghen// is.
In tnet van minnen ghetast ghecreghen// is
In feyten van eeren mijn leven lanck. aant.
Want u mannelic wesen in therte gedregen// is/
Verwervende der jubilacien sanck.

D i e r.
O reyn aenschijn blanck// hebt lof en danck//
Mijn sinnen cranck// dies vruecht bedrijven//
Ick gelove u edele bloeme van wijven/
Ick sal u ghetrouwe in liefden blijven/
Ghestadicheyt schrijven// altijd te lone
Reynst/ schoonste schone.

K a t h.
Uwen soeten persone
Ick dies betrouwe.

D i e r.
O suyver juecht/ u herte spant crone[+]
In my/ kerssouwe [+]53
Groyende in jonstelicke douwe/
Dies elcken in eeren/ mach duecht bekinnen.

K a t h.
By uwer waerden

D i e r.
O rancke van minnen.

K a t h.
O mannelick wesen.

D i e r.
Verblijf u sinnen/
Soete rancke van minnen.

K a t h .
Die roemers verwinnen

Sijn hier ghepresen.

D i e r .
O rancke van minnen/

K a t h .
O mannelick wesen/

D i e r .
O trostelick troost in eeren gheresen
Peynst doch om my:

K a t h .
Tsal u gheschien/
Verlicht u herte

D i e r .
Tis al ghenesen/
Reyn troostelick troost in eeren gheresen.

K a t h .
Het wort seer spade+

+54

D i e r .
Wy scheyden met desen
Natuere die croont.

K a t h .
Wat macht bedien?

D i e r .
O troostelijck troost in eeren gheresen
Peynst doch om my.

K a t h .
Tsal u gheschien.

D i e r .
Adieu reyn maechdelijck engien.

K a t h .
Adieu.

D i e r .
Adieu tot morgen dat wy malcander weder sien.

B e g h .
Ke gaet/ u neckbeen moet ghy verstuycken.
Waer sidy broerken?

V r e e .
Ick hebbe legghen duycken.

B e g h .
Tis nu al vetman.

V r e e .
Latet catken roncken. aant.

B e g h .
Sy hebben sint Joris vissop ghedroncken.

V r e e .
Ach ach ay.+

+55

B e g h .
Wat gadyer om lachen?

V r e e .
Ja ick ghy souter selve om schachen.
Dat meysken waent waers.

B e g h .
Ist qualijck by ghebracht?

V r e e .
Sy kittelt haer selven datse lacht.
Maer/ hoe worpse die uutslaghen van bezijen?

B e g h .
Tjan dees jonge claddekens connen wel vrijen. aant.

V r e e .
Jae maer sy laten

B e g h .
Hem

V r e e .
Niet

B e g h .
Castijen

V r e e .
Maer

B e g h .
Berijen.

V r e e .
Dat laten wy lijen
In oneeren verterdende binnen den zande.

B e g h .
Ick ben begheerte van hoocheden/

V r e e .
Ende ick vreese voor schande.
Dus gaen wy twerc spinnen datter geroet// is[+]
Totdat de voghel int nette gheloct// is. [+]56

P a u s a .

V a d .
Hoe sullen wijt maken?

M o e d .
Eylacen ick en weet/
Want Dierick studeert in Venus boecken.

V a d .
Ons castijen hem luttel ter herten spreet
Hoe sullen wijt maken?

M o e d .
Eylacen ick en weet/

V a d .
Dat hy hem aen dat maechdeken ontreet
Hy en derf nemmermeer vrient aen mi soecken.
Hoe sullen wijt maken?

M o e d .
Eylacen ick en weet
Want Dierick studeert al in Venus boecken.

V a d .
Geen vrouwelic wesen en mach hem vercloecken

Dan die lijnwaet naeystere.

M o e d .
Sy weet haer treexken/

V a d .
Het is een quaet schijtken.

M o e d .
Een hovaerdich slecxken/
Soudse yemant groeten het ware mirakele.+

+57

V a d .
Haer aenschijn hangt inden derden schakele aant.
Om dat wy niet en willen ghedoghen
Dat hijse trout.

M o e d .
Heeft sy tvermoghen

Sy sal Dierick trecken in haer accoort siet.//

V a d .
Waer icse gemoet/ sy en spreect een woort// niet
Dies therte van pruesheden veel gepijns// heeft.

M o e d .
Sy denct datse tvogelken binnen mijns// heeft.

V a d .
Tjan ick sal haer de caetse ontsetten.

M o e d .
Wy en souden niet connen/

V a d .
Ick salt beletten/
Al soudick hem in ijsere doen beslaen.

M o e d .
Wacharmen hy soude zijns sins ontgaen.
Want hij loopt rasende achter straten
Als hy tversoecken van haer moet laten
Vercoorne man.

V a d .
Mijn ooghen weenen/

M o e d .
Sy heeft hem betovert.

V a d .
Dat soudick meenen/+
Dies therte veel jammers aen hem siet. +58

M o e d .
Hy en soude om alle die werelt niet
Lijden/ dat hy ter jonsten gheneghen// is.

V a d .
Dats waer: hy weet wel dattet ons teghen// is
Dat hy zijn vlercken dus nedere slaet.

M o e d .
Hoe sullen wijt maken?

V a d .
Ick weet ons raet.
Hopende dat wijer troost aen vinden// sullen.
Onsen sone dat wy versinden// sullen
Te Dordrecht aen mijnen broeder ghetrouwe.
Hem jonstelijck biddende dat hy hem houwe
By hem/ soo hy lancxt can ende mach
By deser causen.

M o e d .

Dat ware den slach/
Maer tmoeste hem te voren overgescreven// zijn.

V a d .
Het sal hem te kennen ghegheven// zijn/
Om los te wordene van miskieve:
Hoe hy ontbieden sal met eenen brieve/
Onsen sone/ om groote lastighe saken.

M o e d .
Ende oft hy niet gaen en wil

V a d .
Dat sal ick wel maken
Sijt te vreden laet mij den man regeren.+ +59

M o e d .
Nu gaen wy den brief dan ordonneren/
Ende seynden derwaert alsoot behoort/
Gods gracie blijve ons bystant voort.

Conclusie.

J o n s t .
Natuerlic gevoelen doet veel dincx maken

N a t .
Die tsop gheproeft heeft die weet hoet smaect.

J o n s t .
Dus wrachte nature in alle saken.
Natuerlick ghevoelen doet veel dincx maken.

N a t .
Hier muechdy aen tverstant gheraken
Hoe deen complexie dander gheraect.

J o n s t .
Natuerlick ghevoelen doet veel dincx maken.

N a t .
Die tsop gheproeft heeft die weet hoet smaect.
Dus was tcompact van den vader ghemaect/
Om Dierick te Dordrecht te versindene.
In tvervolghen van onser materin naect/
Hopen wy tcluwen hier of tontwindene:
Ende sulcke soetheyt daer inne te vindene/
Dat elck minnaer verhueghen mach die leeft.

J o n s t .
Tscheyden van twee ghelieven te indene
Daer liefde perfect haer groeysel in heeft
Wordt compasselijck soo nature uut gheeft+
Comt horen twoort uwer sinnen voetsele. +60

N a t .
Lijdt met den ghenen die aldus sneeft
In minnen hebdy zijns smaecx besoetsele.
Die heylighe gheest sy u behoetsele/
Wy en spelen als nu gheen sotternije.

Tspel is lanck neemt dies bevroetsele
Dus bevelen wy u alle ten naesten tije//
Die waerdighe maghet ende moeder Marie.
Eynde vant eerste spel.

Prologhe vanden tweeden spele.

J o n s t .
Alle die troost in minnen begheeren/
Wensche ick jonsticheyt van lieve.

N a t .
God wilse van grievelick grief afweren
Alle die troost in minnen begheeren.

J o n s t .
Het moet alle jonstighe sinnen deren/
Alst minnende herte valt in miskieve.

N a t .
Alle die troost in minnen begheeren/
Wensch ick jonsticheyt van lieve.

J o n s t .
Vileyns/ beroemers/ ergher dan dieve
Die eerbaerheit conste ende vruecht verstrangen/
Wensche ick met grooten ongherieve/
Den minnaers ter eeren/ aen bomen gehangen.

N a t .
Ghy constighe sinnen/ u mach verlanghen
Int vervolghen van onser materien voort/[+]
Van Katherijnen/ wiens blosende wanghen/ [+]61
Dierick den jonghelinck was een confoort.
Hoe die coopman zijn vader was ghestoort/
Midts hovaerdijen die daer inne wrachte
Hebdy in ons beghinsele ghehoort:
Dat den jongelinck namaels in lijden brachte.

J o n s t .
Doen natuerlijc gevoelen twerck overdachte/
Ende ick jonstighe sin den smaeck ghecreech/
Most ick vast liefde draghen by crachte/
Duer therte dat totter liefden neech.
Ick sat verflaut vast aen den weech/
In tvoorleden spel/ midts crancker hope:
Sy sprack al suchtende/ maer ick sweech:
Die dat ghesmaect heeft proeve vanden zope.

N a t .
Jonstighe sin ghy crijcht de nope
Van uwer qualen/ dats u seer groot.

J o n s t .
Mochtet comen dat ick mijns griefs ontslope
Van ontrooste verhuecht waer ick ter noot.

Al minne ick lacen mijn overhoot/
Nature en vreest gheen onghesonde:
Haer aenschijn veranderde nu bleeck nu root/
Duer tsoete begrijpen ons spels ten gronde.
Alle woorden sprack ick uut haren monde/
Soo my uut grooter verwaentheyt dochte:
Ende oock gevoeldick die smertelijcke wonde
Als Dierick/ daer my reyn jonste toe brochte.[+]

[+]62

N a t .
Die den jonstighen sin wel duersochte/
Men souder tgroeysel van liefden in vinden.

J o n s t .
Natuerlijck ghevoelen die was diet wrochte
Uut jonsten/ dies wy ons hier bewinden.

N a t .
Eer wy ons tweeste vervolch volhinden/
Suldy sien blaken der minnen brant:
In wercken van doloruese allinden:
Hoe datmen Dierick te Dordrecht waert sant:
Gheen droever scheyden men noyt en vant/
Soo ghy hier speelwijs sult aenschouwen/
In den Spieghel der minnen onderstant/
Van eeren/ onder mans ende vrouwen.
Maect audiencie vrienden vol trouwen/
Spieghelt u in der minnen speghele.
Wilt den keest vaten ende wel onthouwen/
Waerachticheyt toocht hier af den seghele:
Wy gaen beghinnen naer mate ende reghele.

De baniere vanden tweeden spele.

Ghy amoreuse ‘joyeuse sinnen,
Hoort “voort” hoe lief van lieve scheeden’ sal.
Twert den jonstigen ‘constigen’ een spiegel van minnen,
Die sijn juecht ‘met reyn vruecht, hier toe bereden, sal

Met groefheyt “in droef heit” elc herte weeden’ sal,
Duer tschouwen ‘der rouwen’ eer si hem geven ‘sal
Arm slechte “haer vlechte” hoort hoement beleden’ sal
Tverscoont ‘en tbetoont’ hoe een maechdeken leven ‘sal.
Hoort“voort” die soetheyt die hier aencleven’ sal.+

+63

Hier beghint dat tweede spel vanden Spieghel der minnen.

K a t h .
Heere God hoe come ic in dese dolacie
Dus hooge te minnen? tis een temptacie/
Dies therte in eeuwigher lamentacie
Vloeyt telcker spacie.
Sijn fier ghelaet zijn pruessche nacie
Heeft van hovaerdijen sulcke inspiracie/
Dat hy van armoeden vreest die blamacie/
Dit is darguacie.
En mijn vrienden en scheppen geen jubilacie/
In Diericx jonstighe visitacie/
Want si duchten dit is haer murmuracie
Mijn violacie.
Ende my dunct hoe jonstighen confortacie
Hy op my spraeyt om recreacie
Dat zijn minnelijcke accordacie
Vloeyt sonder gracie.
Dies leef ick in smertigher tribulacie
Als die siele in deeuwighe condempnacie:+
Want cranck betrouwen stelt confirmacie +64
Der minnen fallacie.

Begheerte van hoocheden is die fondacie
Van liefden/ dies therte heeft regnacie
In Diericx soete imaginacie/
Dits de declaracie:
Dies karmen en suchten is mijn oracie.

B e g h .
Ey mutse mutse.

V r e e .
Ey vissop vissop.

B e g h .
Maect vast de lutse. aant.

V r e e .
Ey mutse mutse.

B e g h .
Sy slacht darme blutse.

V r e e .
Sy gaet daer fris op.

B e g h .
Ey mutse mutse.

V r e e .
Ey vissop vissop.

B e g h .
Steect Venus wis op. aant.

V r e e .
Ke swijcht arm sotken

B e g h .
Hoe staet hij op thooft?+

+65

V r e e .
Recht als een potken/

B e g h .
Venus martelaers teenen exempele.

V r e e .
Dats waer/ ende achter nae twijfs wempele.

B e g h .
Dat loct die knechtkens.

V r e e .
Het janct naer hele.

B e g h .
Tis seg ick mijn joncvrouwe.

V r e e .
Jae vanden quaertspele.

B e g h .
Hoe gloeyen haer wangheskens/

V r e e .
Al warent korskens.

B e g h .
Wat kijct duer thalscleet?

V r e e .
Haer witte borskens.

B e g h .
Ist niet ghenoechlijck
Alsmens mach mercken?

V r e e .
Wa dits watte/

B e g h .
Het is seker ghevoechlijck/
Voor maechdekens die simpelheyt soude betamen.

V r e e .
Schaemt u schaemt u/+

+66

B e g h .
Ke ja in sduyvels namen.

V r e e .
Wat wildy worden?

B e g h .
Een kindekens moedere?

V r e e .
Maect Dierick uus lijfs behoedere/

B e g h .
Soo boet hy u becoringhe al te gadere.

V r e e .
Dats u veel te betere.

K a t h .
O valsch verradere/
Begheerte van hoocheden putertierlijck/
By u stelle ick my selven chierlijck:
Want elck gaet so fierlijck// soo jent so rustich/
Dat eens mans herte jonck en lustich/
Tot hondert steden wel mochte ontschaect// zijn.
Alle huere moet nu dese note ghecraect// zijn/
En dat uut sorgen dat Dieric verkeeren mochte/
Midts der fierheyt datmen hem voor ogen brochte
Een ander vrouwe/ my refuterende:
Ende hy die mochte zijn begheerende
In schoonheyt/ om jonsticheyt te bejaghene:
Ende mijns herten troost oock te behaghene:
Hoe vreese voor schande daer inne labuert.

B e g h .
Sy heeft de mutse.[+]

[+]67

V r e e .
Haer herteken truert.

B e g h .
Om datse van hem is te deser spacie.

V r e e .
Haer couten haer spreken/

B e g h .
Dats haer recreacie.

V r e e .
Sy zijn eewelijck malcanderen op den staert.

B e g h .
Hy bemintse hertelijck.

V r e e .
Sy ist oock waert.

B e g h .
Haer vader en craecter gheen noten in.

V r e e .
Dat comt daer by.

B e g h .
Laet hooren den sin?

V r e e .
Van ancxte oft Dierick by tmeysken crope.

B e g h .
Dat mochte wel waer zijn.

V r e e .
Dits al de nope.

B e g h .
Hy en soudse niet trouwen.

V r e e .
Hy soude den duyvele.[+]

[+]68

B e g h .
Daer is tvlaeyken sonder suyvele.

V r e e .
Dat laten wy voor tghelach te pande.

B e g h .
Ick ben begheerte van hoocheden.

V r e e .
Ende ick vreese voor schande.

B e g h .
Ghy blusschet vier.

V r e e .
En ghy stooct den brandere.

B e g h .
Al wil deene beter wesen dan dandere/
Tis sause naer thof.

V r e e .
Recht pot naer lepele.

B e g h .
Nu willen wy gaen roeren onsen clepele
By Dierick die hollandere.

V r e e .
Ick gheefs accoort.

B e g h .
Nu gaen wy dan voort/
Totdat de karre valt over boort.

P a u s a .

B o d e .
Lof God ick ben soo verre ghegaen/
Dat ick Dordrecht sie voor my staen:
Dies wil ic mijn bootscap verclaren byzondere
En ist niet een abuselijck wondere[+]
Dat Dieric de hollander die rijc en machtich// is [+]69
In tvier van minnen betraept so crachtich// is
Dat hy Katherijnen die arm van goede// is
Wil trouwen? dies qualijck te moede// is
Sijnen vadere/ die nu beleyden// sal
Dat hy twee ghelieven scheyden// sal:
Twelcke mi seer jammert die redene is groot.

Ware die maecht rijcke ten ware gheen noot/
Maer neense/ dies tvlaeyken sonder suvel// is.
Noch segghe ick dattet goet de duyvel// is.
Elck steecter nae waermens oyt vermaende.
Mont toe van dien/ hy comt hier gaende/
Des coopmans broedere daer ic gesonden// sy.

Mijn bootschap wil ic hem vermonden// vrij/
Ende groeten hem minnelijck alsoot behoort.
Den heere der heeren des sondaers confoort/
Moet u beschermen van allen node/
Vercoren vrient.

O o m
Sijt willecome bode/
Wats u begheeren maect my dat vroedere.

B o d e
Jan die hollandere uwe gheminden broedere/
Een coopman van Middelburch verheven/
Ghebiet hem met desen brieve gheschreven
Aen u: seer biddende int overmercken
Dat ghy naer tbriefs inhout wilt wercken/
Alsoo hy u betrouwende is in desen.

O o m
Desen brief die moet my willecome wesen/+
Ick salse gaen lesen// gheeft my God gracie. +70
Gheschreven jonstighe salutacie
Aen u beminde broeder ghetrouwe:
Midts laste/ dies therte heeft murmuracie.
Verzijckende in druckelijcken rouwe.
Dierick de hollander onsen jonghen suene/
Is soo met Venus zade verblent/
Dat hy al rasende loopt ten gheduene: aant.
Dies hy noch schande noch eere en kent.
Hy mint een maechdeken sonder goet/
Ons corrigeren en mach niet baten:
By haer hy eeuwelijck wesen moet/
Al sou hy daer lijf en siel om laten.
Dus om te weerne van miskieve
Onsen sone/ ghequelt met Venus plaghen/
Wilt hem ontbieden met eenen brieve/
Want gaerne wy eere aen hem saghen.
Soo salmen hem u seynden somen eerst can/
Houdt hem by u soo langhe als ghy muecht.
Ick hope hy salse vergheten dan/

Die hem dus herte en sin ontvuecht.
Hier mede bevele ick u te gode/
Helpt doch ons eere hier inne verstijven.
Seynt ons den brief met desen bode:
Gods gracie wille ons altijt by blijven.
Bode ick sal u gaen antwoorde schrijven
Alsoo mijnen broeder aen my begaert.
Maer gaen wy eerst eten en solaes bedrijven/
Dan werdt u antwoorde van my verclaert.
Maer wie is dese bloeme vermaert/+
Die zijnder herten in jonsten is een verfraeystere? +71

B o d e
Tis binnen Middelburch een lijnwaet naeystere
Daer alle zijnen sin op staet.

O o m
Ist een schoon wijf?

B o d e
Seker vrient jaet.
Maer om datse arm ende cleyn van macht is/
Sy recht als fugetijf van haer gheacht is:
Twelcke sy al om der werelt schat// doen:
Vader en moedere.

O o m
Hij mach wel bat// doen
Soude hy so zijn hovaerdije werpen te quiste/
Soo verlore hi sinen welvaert met eenen miste.
Men sal hem het tortelduyfken (dats mijn vermeten)
Met andere quackelkens wel doen vergeten.
Want haer stralende oogen reyn van accoorde
Trecken die hertekens tot haren boorde:
Soo dat smans herte/ soo Venus leert/
Wanckelbaer als die weerhane keert/
Niet wetende waer datse haer liefde vesten.
Dus sluite ic mijn redene/ God voeget ten besten.
Gaen wy ter maeltijt bancketeren:
Tis sorchlijck in Venus boeck studeren.

P a u s a .

N e v e .
Daer goede hoede is/ daer is goede vrede.+

+72

K . V a d .
Dat seytmen daghelijcx.

N e v e
Tis oock waerachtich.

K . V a d .
Wat onruste dat blakende is telcker stede/
Daer goede hoede is daer is goede vrede.

N e v e
Soo waer oock noot dat voorsienichede/
Tvier dede blusschen vielt te crachtich.

K . V a d .
Daer goede hoede is daer is goede vrede.

N e v e
Dat seytmen daghelijcx.

K . V a d . .
Tis oock waerachtich.

N e v e .
Vercoren neve zijt voordachtich/
Aensiende om oneere te beswaerne/
Den schat die ghy hebt te bewaerne/
Prijswaerdigher dan gout oft eenich goet:
Dats de maechdelicheyt uwer dochteren soet.
Het is een juweel dat haest verloren is/
Ende een bloem die boven al vercoren is.
Dies behoedt u lam voor des wolfs betrapen/
Ende voor die vileynighe ghieren die gapen/
Om die maechdelijcke specie te destrueren.

K . V a d .
Die hoop ick in eeren te regeren/
Dat dies in duechden sal rijsen mare.+

+73

N e v e .
Siet wel toe het is een broossche ware.

K . V a d .
Ick hoper noch herte en sin toe te stellen.

N e v e
Hy plach wel hogher bomen te vellen/
Die metter haecxse van minnen die swaer is/
Eeuwelijck houdt.

K. Vad.
Ick kenne dat waer is.

Neve
So behoedt mijn nichte van sulcke plage// siet.

K. Vad.
Men velt alle boomen ten eersten slage// niet.

Neve
Tjan dat ware schade.

K. Vad.
Tware seker quaet.

Neve
Maer tbloemken dat op den acker staet/
Is eer ghepluct/ ghevelt/ gheschint/

Dan een bloemken datmen in die hoven vint
Ghesloten/ voor diese schandaliseren.
Die bloemkens die hem abandoneren
Op den acker/ en zijn doch niet gheacht
Byde bloemkens in hoven ghebracht.
Dus achtmen seere op der eeren graet/
Van een maechdeken die elc toocht scoon gelaet.
Want die ghieren vol alder vileynicheden
Vlieghen vast nae haer reynicheden
Midts den samblante diese toghen.+

+74

K. Vad.
Dat heeft menich schoon maecht bedroghen.

Neve
Hoedt mijnder nichten voor sulck verwinnen/
Die nu haer rooskens saeyt van minnen
Op Dieric den hollander des coopmans sone:
De welcke alle eere is ghewone.
Want sy en is zijns ghelijcke// niet/
Soo machtich van goede noch so rijcke// niet.
Dus tuycht nature/ en veynse twint
Dat hy haer eere niet en bemint.
Hy mochtse beroven van haerder eeren/
Maer therte dat soude ter hoocheyt keren:
Oft hy soudse houwen teender amye/
Op dattet hem paste.

K. Vad.
Voor alsulcke vilonye
Sal icse beschudden heb ick die macht:
Vercoren neve.

Neve
Tis goet ghewacht.
Men sal den steen schuwen daermen over valt.
Al caetsende werdt die handt verbalt.
Met cleynen reghen men dicwils nat// werdt
Wanneer die climmere aen thoochste blat// terdt
Dan valt die vrucht wel vanden rijse:
Dus moetet bewaert zijn.

K. Vad.
Dats dat ick prijse/

Soo haer hoop ick noch wel sal gheleert// zijn.

N e v e
Die arch beschudt mach wel gheeert// zijn.+
Soo ons die wijse man vermaende. +75

K . V a d .
Niet meer van dien sy comt hier gaende/
Daer ick mijn jonsticheyt vast toe gheve.

K a t h .
Ghegroet zijt vader/ zijt wellecome neve/
In u versamen is my te sochtere.

K . V a d .
Danck hebt mijn uutvercoren dochtere/
Die ick beminnen moet alsoot wel recht// is.
Hoe wel dat mijn persoon seer slecht// is.
Ick hore clachte van u dat ghijt verstaet
Dat ghy buyten der maechdeliker oorden gaet/
Sonder eenighe raet// van vrienden of maghen:
Ende dat ghy liefde secreet soudt draghen/
Sonder yemants vragen// twelc niet en behoort:
Dies reynicheyt dicwils valt overboort
In tgrief versmoort// by sulcke saken.
Want een herte gheveynst ter spraken/
Moet lacen al te periculues// zijn.

K a t h .
Och vader soud ick dus amorues// zijn/
Dat woort taenhoorne my seere deert.
Ghy weet wel dat niemant my en begheert/
Midts dat wy slecht ende sonder goet// zijn.
Sou een maechdelijck wesen so onvroet// zijn/
Moetwillich te vallen in thittich vier
Daerse hulpeloos soude blijven in dangier?+
Hy is sot die naer de wapene springt +76
Daer hy hem selven inne vermingt.
Want hy dies qualick ghenesen can
Als hijt begheert.

K . V a d .
Soo wachtes u dan.

K a t h .
Ick sal vader hope ick aen onsen heere.

N e v e
Vercoren nichte aensiet u eere/
Weest scamel van herten/ ende gelooft niet lichte/

Vreest en ontsiet des mans ghesichte:
Het ooghe tuycht wel dat therte niet en meent.
Weest danckbaer der soetheyt die hy u verleent/
Secretelijck hout int herte beloken
Schoon woorden en schaden niet ghesproken.
Want die tbetuyghen der ooghen acht
Die timmert op het ijs van eender nacht.
Vercoren nichte neemt dit voor ooghen.

K a t h .
Ick sal/ dat hoop ick.

K . V a d . .
Sy werden bedroghen
Die lichtelic geloven/ dus na mijn verclaren// leeft/
Merct hoe Medea daer mede gevaren// heeft/
Die Jason van haerder eeren beroofde/
Ende naemaels zijn herte van haer cloofde.
Merct hoe Dido voer/ die Eneam bi haer liet:
Dies sy haer selven brachte in tverdriet.
Sulck hindere mach ter herten ghenaken+
Die de woorden geloven van lachende spraken +77
Des mans/ ende hondertich werven quadere.
Wachtes u dochtere.

K a t h .
Ick sal seker vadere.

N e v e
Houdt gheen sprake ick bids u goedere
Dan in presencie van vader en moedere.
Want veel sprekens verblint het herte
En verblintheyt is der minnen smerte/
Ende smerte der minnen ontbint den knoop/
Dies de nature begheert haren loop.
Stoute maechden achtmen als bloote clercken.
Weest duechtbaer/ vreesende in alle wercken.
En slaet u vlercken// niet buyten rade.
Sijt simpel ghezedich ende schouwet quade/
Wiltheyt gaet buyten der maechden stacie.
Uut wiltheyt compter vele ter blamacie.
En zijt niet hovaerdich maer altijt gezeedsaem

Ootmoedich gerustich ende vreedsaem.
Dit behoort der maechdelijcker conqueste
Peynster om nichte.

K a t h .
Ick sal al mijn beste.

K . V a d .
Ghy en doet dochter ick hebbe ghehoort/
Dat ghy in secrete houdt sprake ende woort
Met Dierick den hollander den jongelinc stout:
Dies therte in sorghen is menichfout.
Ick weet wel claerlijck aldus ontbeert// zijns+
Want hy in eeren niet en begheert// dijns/ +78
Dus denct wat liefde dat hem op therte leyt.

K a t h .
Wat dient yemant sulcke woorden gheseyt/
Sijn wesen en mach my niet gheboren:
Dat icx my pijnde tware pijne verloren.
Maer theeft dicwils tander tijden ghebleken
Dat maechden en jongelingen tsamen spreken
Daer natuerlijcke joncheyt in ghenoecht
Soo elck hem tzijnder natueren voecht.
Voecht hem een yegelic niet tot zijns gelijcken?
De ouden metten ouden/ den rijcken metten rijcken
Ende jonghers met jonghers om haer jolijt
Al en hebben sy tot minnen gheen appetijt?
Maer begrijpers keeren principalijck
Die duecht int quade.

N e v e
En nemes niet qualijck
Tis om u eere dat wijt vermonden.
Niet te min wy en hebben noyt bevonden
Datter eenighe oneere in is gheleghen.

K . V a d .
Doet voorts als goede maechden pleghen/
Die haren vrienden obedient zijn.

K a t h .
Ick hope noch vader onversweghen/
Te doene als goede maechden pleghen.

N e v e
Schouwet alle oneerbare plaetsen en wegen/
Met den eerbaren suldy bekent// zijn.+ +79

K. Vad.
Doet voorts als goede maechden pleghen/
Die haren vrienden obedient zijn.

Neve
De croone van eeren sal u present zijn
Wildy volghen dat wy u raden.

K. Vad.
Nu dat laten wy daer ter minster schaden/
Naer wijsheyt behoort een solaseren
Dus gaen wy in onsen boomgaert spaceren.

Pausa.

Dierick singhende.
Ten baet my geen castijen,
castije ick my selven niet,
Mijn lief wil ic niet mijen'
daer therte getrou op siet.
Noch segghe ick dat hy veel lijdens// lijdt/
Die in onruste zijn drachten// draecht:
Tot dat blasphemie veel strijdens// strijdt/
Dies therte in eeuwigher dachten// claecht.
Die dus uut liefs ghedachten// daecht
Samblant tgheveynsde naeyken// naeyende
Mach wel segghen dat hy zijn jachten// jaecht
Hoorende tonrustich craeyken// craeyende.
O wy dus ben ick mijn saeyken// saeyende
Want vader/ moeder met ghequel// fel
Op my haer grammich draeyken// draeyende/
Soo ick daghelijcx hore aen haren rel// snel.
Wildick noch wercken naer haer bevel// wel
Refuterende die ick uut minnen// minne/
Sy souden hem duer thovaerdich rebel// spel[+]
Sijn vredende/ alsoo ick in tbekinnen// kinne: [+]80
Wat castijen ick in tghewinnen// winne.

Ick moet gaen tot die juechdelijcke// juecht
Daer ick mijn troostich spinnen// spinne
Aenschouwende de vruechdelijcke// vruecht
God voeghet voort in duechdelijcke// duecht.

P a u s a .

V a d .
Wat uut den oogen is/ dats uuter herten.

M o e d .
Ten is altoos niet.

V a d .
Dat is ons leedt.

M o e d .
Wie absent is/ moet altijt leven in smerten.

V a d .
Neen die uut den ooghen is/ is uuter herten.

M o e d .
Als ghestadicheyt doet tcoluer verswerten
Dan vloeyter liefde die niet en scheedt.

V a d .
Die uut den ooghen is/ is uut der herten.

M o e d .
Ten is altoos niet.

V a d .
Dat is ons leedt.

M o e d .
Als therte in tvier van minnen spreedt
Tis quaet te blusschene.[+]

[+]81

V a d .
Dats goet te wetene.

M o e d .
Liefde is oock quaet te verghetene.

V a d .
Soo schoone roosen mochten noch groeyen
Als die nu op Venus acker bloeyen.

M o e d .
Trouwen dats kennelijck.

V a d .
Soo leeft dan blijelijck/

Dierick sal noch vergheten vrijelijck
Katherina/ die hy dus seere vercoren// heeft/
Als hy de presentie van haer verloren// heeft
En verkiesen een ander troostelijck lief.

M o e d .

Dat mocht wel waer zijn.

V a d .

Siet hier den brief
Die mijn broeder (pijnt wel tverstant te vindene)
Ghesonden heeft om Dierick tontbindene:
Die leest/ en die salmen lesen in zijn presentie

Wanneer hy comt.

M o e d .
Dats de sententie/
Dus hoop ick dat hy comen sal tonsen wille.

V a d .
Hy comt hier gaende.

M o e d .
Swijcht dan al stille
Vercoren man ter duecht ghewone.+

+82

D i e r .
Ghegroet zijt vadere.

V a d .
Willecoom sone
Onser herten een troostelijck behoedere.

M o e d .
Wanen coomdy nu?

D i e r .
O vercoren moedere
Wy hebben als lustighe jonghelinghen
Den jongen maechden doen dansen en springen:
Elck mach verlinghen// naer tverlichten
Der soeter amorueser ghesichten
Die Venus gracie voor ooghen bringt.

V a d .
Sone siet dat ghy den hals omme wringt
Daer ghy uut hoocheden sout moeten dalen
Oft katijvicheyt soude tghelach betalen.

D i e r .
En sorcht niet vader voor mijn verminderen
Ick spoor al naer machtighe kinderen
Want in hoocheden verheffe ick mijnen moet
Met onse pruesheyt.

M o e d .
Dats harde goet
Siet dat ghy in eeren na ons vermonden// leeft.

V a d .
Hier is eenen brief sone/ die ghesonden// heeft
Van Dordrecht mijnen gheminden broedere:
Leest die/ soo zijn wy de saken vroedere+
Wat hy van ons begheert allegadere.

+83

D i e r .
Gaerne eerwaerdighe vadere.

Wats mijns/ hoe stae ic in mijn herte vercout?
Mijn tonghe is bevende als loof int wout
Om tghene dat therte door doghen siet:
Mijn bloet verandert nu menichvout

Mijn tonghe is flauwer dan een hout:
Mijn gesichte verduystert nu duer tverdriet.
Mijn crachte beswijct/ mijn juecht die vliet
Als een dief metter proyen bespiet.
Wats mijns gheschiet/ den brief ontvalt my
Mijn leden faelgeren/ tgrief overvalt my.

V a d .
Och hy valt in onmachte eylacen wacharmen
Duer sbrief gheschrifte.

M o e d .
Wy moghen wel carmen/
Seggende dat ons fortuyne versworen heeft/
Dat sy tot katijvigher liefden vercoren heeft
Onsen eenighen sone/ dus in torment// slaende
Sonder aftrexele.

V a d .
De minne is blent// gaende
Maer wi hopen die pap wert corts vercoelt// siet.

M o e d .
Hoe vaerdy sone?

D i e r .
Natuere en voelt// niet
Twas swaermoedicheyt dat my ter herten quam+
Doen ick om lesen den brief aen nam +84
Vercoorne moeder wilt hier toe zin// slaen.
Waer is den brief wat mach daer in// staen?
Segt my dat vader/ zijt druck ontvliende.

V a d .
Uwen oom van Dordrecht is u ontbiende/
Alsoo wy sone inden brief verstaen
Soo moet ghy terstont naer Dordrecht gaen
Om lastighe saken van comanschepen
Die hy alleene daer heeft begrepen.
Dus begheert hy hulpe aen u alst recht// is/
Want hy sonder knape oft knecht// is:
Dats vanden brieve den rechten sin.

D i e r .
Soud ick langhe wech zijn?

V a d .
Een maent oft min/
Soo langhe moet ghy daer in bedwanck zijn.

D i e r .
Een maent?

V a d .
Jae

D i e r .
Dat en sou niet lanck zijn.
Al waer den arbeyt noch veel strangher.

V a d .
Tsal een maent ghedueren/ maer niet langer:
Dus sone moet ghy u ooms profijt
Helpen vorderen/ want ghy voorsichtich zijt
Ter comanscappen/ dus wilt u derwaerts spoen+
Vercoren sone. +85

D i e r .
Ick salt gaerne doen
Vercoren vadere.

V a d .
Dat hoop ick vrijelijck/

M o e d .
Wanneer reysdy sone?

D i e r .
Morghen tijelijck
Vercoren moeder/ op dat my God spaert.

V a d .
Doet altijt tbeste.

D i e r .
Twert wel bewaert.

M o e d .
Adieu lieve sone.

V a d .
Adieu tot morghen
Dan salmen u voort alle dinghen besorghen.

P a u s a .

D i e r .
O alder bedrucste tijdinghe
Die mijn verblijdinge// slaet in dangier.
Nu wort mijn hert door drucx bestrijdinge
Een overlijdinghe/ als snee int vier.
Dus vermaledije ick inct ende papier
Tgheschrifte ende thantteecken putertier
Twelck jaecht van hier/ donsalich dier
Int hol van grieve+
Om eewich verscheyden te zijn van lieve. +86
Den roosboom der amorueser vruchten

Moet ick ontvluchten/ dats my verschenen:
Ende in ontroostighe ghehuchten
Gaen weenen en suchten// claghen en stenen.

Mijn juecht blijft dies in tzant verdwenen
Solaesheyt vliecht metten winde henen
Int druckelick leven/ vol smertighe wenen
Verschrict al bevende/
O aerde verslint my hier al levende.
Onser beyder vrientscap sal haest vergeten// zijn
Tonder ghesmeten zijn/ duer dese absentie:
Haer bloeysel van trooste moet af gebeten// zijn
In liefden versleten zijn// dits mijn sententie.
Ende uut hovaerdighe influentie/
Aenvaerde ick dese druckighe penitencie
Voor abstinencie// om reverencie.
Aen mijns sins verhoghen
Gae ick oorlof nemen met weenende ooghen.

P a u s a .

K a t h .

Soo elc vogelken na den dach verlingt
Duer tgras dat uut der aerden springt
En den visch op tzant na water gaept/
Gape ick naer troost die lieft in bringt:
Twelck nature in eewigher sorghen dwingt
Duer liefs verlanghen dat niet en slaept.
Mijn herte in Venus strick betraept
Hem verknaept// twelck honich raept
Als een die laept// van Venus drancke.[+]
Waer blijft hy die my mach dienen te dancke? [+]87
Wats mijns arme doloruese slichte/
Ick en sach zijn vriendelijcke ghesichte
Vol confortacien van den daghe.
Dies therte duerwont met Venus schichte
Bedruct leyt sonder troostighen lichte
Uut vreese dat ick hem niet en behaghe.
Waer beyt hy daer ick mijn jonste toe drage?
Oft ick hem saghe// soo ware mijn plaghe

Al teenen slaghe int ongherief
Ghesleghen/ daer ick soelaes besief.

B e g h .
Hy sal schier comen.

V r e e .
Ja hy duyvel jay.

B e g h . .
Ontbeydt/waeromme truerdy?

V r e e .
Sijt lustich en fray.

B e g h .
Ghy zijt soo gay
Als Pallas in haer rocxken.

V r e e .
Hoe soude hy uus derven?

B e g h .
Clinct seg ick u clocxken.

V r e e .
Hy souder af sterven

B e g h .
Miste hy tbrocxken/+

+88

V r e e .
Aen Venus trocxken.

B e g h .
Naeyt seg ick u socxken
Van ootmoet/ dies men eere vercrijcht.

V r e e .
Beyt Dierick comt

B e g h .
Swijcht duyvel swijcht.

V r e e .
Haer herteken nijcht.

B e g h .
En zijn ooghen sluypen al waert een dief.

D i e r .
Ghegroet zijt bloeme.

K a t h .
Och willecome lief.

D i e r .
Danck hebt reyn juecht.

K a t h .
Mijns sins virtuyt.

D i e r .
Mijns herten vruecht.

K a t h .
Schoon mannelijck fruyt.

D i e r .
O troostelijck cruyt.

K a t h .
O toeverlaet.+

+89

D i e r .
Mijn jonstich beduyt.

K a t h .
Mijn secreet mijn raet.

D i e r .
O maechdelijck zaet.

K a t h .
O eerlijck groeysele.

D i e r .
Mijnder juechden graet.

K a t h .
Mijns drucx vermoeysele.

D i e r .
O duechdelijck bloeysele.

K a t h .
Verjaecht ons nijdt.

D i e r .
Tfy schimpers broetsel vermaledijt

K a t h .
Verweet jolijt// want ghy nu zijt
Reyn jonghelinck stout/ alsoo menichfout
Willecom/ als looveren staen int wout.
Mijn herte verflout// ick en weet wat meent.

V r e e .
Ey siet doch wat ons God verleent.

B e g h .
Ke foey seg ick foey.

V r e e .
Elck macher me ghecken.

B e g h .
Tschijnt de doffere wilt treckebecken+ aant.

+90

V r e e .
Ke willecome mijn alder liefste druylken

B e g h .
Ick dancx u jonghelinck.

V r e e .
Wa suyckermuylken

B e g h .
Mijn longhergat quackelt/

V r e e .
Mijn buycxken crevelt/ aant.

B e g h .
Ick ben duerhackelt.

V r e e .
Noyt dus gheeevelt/
Van minnen die tuwaert vloeyt int secrete.
Ghy zijt my willecome/ hebt doch de wete/
Recht oft ghi den verekens troch duerbeten// hadt
Ende achter den oven in tvier geseten// hadt
Mijn weertste mutse.

B e g h .
Daer bindet knoopken.

V r e e .
Ke ja de duyvel schendet hoopken.

B e g h .
Wa dees meyskens en scamen hen niet met allen.

V r e e .
Sy souden metten tanden te samen vallen/
En waert gheen schande.

B e g h .
Weest seker te vreden.[+]

[+]91

V r e e .
Met Adams voorhamere sy gheerne smeden/
Haer selven stellende in Venus labueringhe.

B e g h .
Hoe comt dat by?

V r e e .
Sy hebben becueringhe
Wat wesen mach dees aertsche mijffelinghe.

B e g h .
Daer by boet menich zijn twijfelinghe.

V r e e . .
Dats seker waer.

B e g h .
Sy proeven die schijffelinghe.

V r e e .
Dat laten wy daer
Met schamelheden ghesloten int schrijnken.

B e g h .
Trect tuwaert datte.

V r e e .
Hoordijt Katherijnken?

B e g h .
Sy studeert nu vast in Venus schoolkens.

V r e e .
Haer ooghen branden al warent coolkens
Die in Diericx ghesichte geveynsdelijc slapen.

B e g h .
Sy soude wel by hem te bedden cruypen/
En ware vreese voor scande hier niet voor oogen.[+]

[+]92

V r e e .
Byden rebben dat en soudick niet ghedoogen
Conde ict ghekeeren.

B e g h .
Dat gaet daer henen.

V r e e .
Wat wort den roep?

B e g h .
Al suchten en stenen
Twelcke haer alle solaesheyt vermincken// sal/ aant.
Wantmen hier tscheybier drincken// sal.

V r e e .
So salder veel jammers op den coop// zijn.

B e g h .
Tsus/ denct wy moeten inden hoop// zijn
Stoken/ blasen/ om drucx verstringhen// al
Want dit scheyden de doot in bringhen// sal.

K a t h .
Waeromme versucht ghy?

D i e r .
Ick mach wel versuchten.

K a t h .
Segt waer voren ducht ghy?

D i e r .
En soudick niet duchten?

K a t h .
Ducht ghy voor my?

D i e r .
Voor u? o wy
Noyt sulck ghecry// dat aldus sy
Dies seg ick alle Venus wercken fy.+

+93

K a t h .
Noyt droever bely// dit gheeft my vry/
Hoe comt dit by// reyn fluer van lieve?
Sydy dan hier tuwen ongherieve?

D i e r .
Och neen ick reyn bloeyende rijs/

Al sate ick int aertsche paradijs/
Soo bleve ick in drucke cout als ijs
Sonder lof oft prijs// waer ick van hier.

K a t h .
Wat mach u letten dan? segt u avijs.

D i e r .
Willic? neen ic: twaer quaet/ noyt sulc afgrijs.

K a t h .
Ic en waerts u ooc niet waerdich/ dit ben ic wijs.

D i e r .
O bloeme jolijs// schoon violier/
Met onrechte sidy dus suspitieus van manier.

K a t h .
O jonghelinck fier// die liefs dangier
Secreet vernaeyt/
Daer is de vrientschap dunne ghesaeyt/
Dies cranck betrouwen de vruchten maeyt.
Tis een andere// ick hoore wel waert draeyt
Die u verfraeyt.

D i e r .
Och dat windeken waeyt
Tot my veel te stranck.

K a t h .
Gaet vrijlijck daer therte bet is ghepaeyt/
Ist u te lanck.[+]

[+]94

D i e r .
Noyt droever sanck/
Mijn sinnen cranck// zijn nu verbeent.
Al sate ick inden helschen stanck/
Dolorueser dranck// en was my noyt verleent/
Dat dit schimpich woort my dus vercleent.

K a t h .
O wy wacharmen noyt dus vereent/
Nature vermorwet de gramschap versteent:
Want daer smans herte duer doogen weent/
Daer werct seer smertelijck riguer.
Och zijn schoon mannelijck coluer
Verandert in bleecheden duer tghetruer
Noyt droever labuer// dan hier gheschiet.
Och wat is u dat ghy dus droevich siet
Lief alderliefste/ segt my tverdriet
Heb ick my yet teghens u misgaen?
Ick salt beteren al dat ick hebbe misdaen.

Och mijn aenschijn wort my al een traen
In dit vermaen// blijft jonste besweken.
Segghet my of therte sal my breken/
Mijn ooghen leken// my van rouwen.

D i e r .
Ick en cans niet langher in ghehouwen/
Scoon bloeme van vrouwen// en wilt niet screyen:
Ick moet nu sonder langher beyen/
Lief/ alderliefste van u scheyen.

K a t h .
Scheyen? wat hoor ick/ lacen wacharmen.
O doot verslint my met uwer ghijsarmen[+]
Sonder ontfarmen// int druckelijck swarmen [+]95
Half desperaet.
Mijn meeste blijschap wort clagen en karmen
Mijn heete tranen taenschijn verwarmen
O God wilt mijns bescarmen// eynt droef heyts tarmen
Van dese deerlijcke daet.
O bloemkens die uuter aerden gaet/
Verandert u als serpenten quaet/
Doet mijnen raet// nae dat dus staet
Wilt my verschueren.
Want mijnder sinnen toeverlaat/
Mijn weertste confoort/ mijns levens baet/
My nu ontslaet// den jonstighen naet:
Ick mach wel trueren.
O alder ellendichste der creatueren/
Wat sal my lacen nu ghebueren?
Tallen hueren// naer droef heyt te spueren
Ick nu verkiesen// moet/
Dat ick u hertelijck troost verliesen// moet.

B e g h .
Wat baet ghenoct?

V r e e .
Wat baet ghecreten?

B e g h .
Wat uut den ooghen is/ is haest vergheten.

V r e e .
Dats de oude costuyme.

B e g h .
Verstaet doch ditte/+

+96

V r e e .
Laet vlieghen die pluyme.

B e g h .
Hy en ghevoelt gheen hitte
Die verre vanden viere staet.

V r e e .
Dus meyndy dat die minne vergaet
Duer liefs absencie.

B e g h .
Dat valt in tclincxken.

V r e e .
Men vint soo menich proper dincxken/
Der herten behaghende.

B e g h .
Dats goet te condighen.

V r e e .
Ick segge die mensche moet hem besondigen/
Int schouwen der soeter minnekens.

B e g h .
Haer oochskens blinckende/

V r e e .
Haer blancke kinnekens

B e g h .
Die minnaers winckende

V r e e .
Het scinen goddinnekens// die scriven met pinnekens
Vierighen appetijt alleen.

B e g h .
Een vrouwenherte

V r e e s .
En is gheen steen/+

+97

B e g h .
Wie sout weygeren/ dus blijft smans herte in haer accoort.

V r e e .
En verscheyden minne die valt over boort/

Dus sluyte ick twoort.

K a t h .
Och dats argher dan moort
Noyt dus becoort// nu sal ick voort
Onghetroost blijven/ in alder maten.
O lievelick lief/ mijn herte schoort
Gheeft my confoort// nu alst behoort.
Dat ghy my troostelijck lief wilt laten
Suldy my nu in doloruese gaten
Doen verwaten? soo mach ick wel haten
Die huere dat ick oyt was gheboren:
Ende dat ick uut amoruese straten
Verdoolt moet vaten// te cleender baten

Te derven/ o wy noyt sulcke thoren
Den sluetel der jonstigher trezoren.

D i e r .
O alder weertste bloeme vercoren/
Al moet ick een luttel uut der stadt// gaen
U jonsticheyt en wordt niet verloren:
Mijn herte moet tuwaerts schaec en mat// staen/
Met swaren verdriete onder tradt// slaen/
Dat ick uus wesens derven// moet.
Wilt u oochskens vant amorueselic nat// dwaen/
Want therte ick eewich in u erven// moet.

K a t h .
Ghy weet wel dat ict besterven// moet/+
Soudy my fugetijf beschrijven? +98

D i e r .
En wat onruste dat ick verwerven// moet
Altoos suldy de liefste blijven.
Maer ick moet/ vercoren boven alle wijven
Te Dordrecht om groote saken van laste/
Mijn oom zijn coopmanschepe helpen bedrijven
Een maent/ dies therte heeft groote onraste.

K a t h .
Dies heb ick sorghe ghenoot te gaste
Dat ghy so corts niet en sult wederkeeren.

D i e r .
Ick sal/ betrout u te mywaerts vaste.
Ick ghelove u als een man van eeren
Binnen eender maent (wilt vruecht vermeeren)
Te wesen hier weder in u presencie.

K a t h .
Ick betrouts u dat ghy sonder verzeeren
My sult lossen van Venus penitencie:
Want therte in uwen obediencie
Subject nu staet verwonnen int crijt:
Om u te biedene groote reverencie/
Behoudelijck mijnder eeren altijt.

D i e r .
O alder vriendelijcste jolijt
Diet tempeest van drucke versincken// mach.
Ick bid u lief dat ghy troostlijck zijt
Met een ghifte/ diet grief vermincken// mach

Dat ic den dranc van vruechden drincken// mach/
Als ick moet derven u schoon ghesichte.+
Soo dat ick u doch ghedincken// mach +99
Reyn alder maechdelijcxste ghestichte
In wercken van eeren.

K a t h .
Een ghifte en gheve ick niet lichte
Jonghelinck/ want ick en hebbe gheen macht.
Wat soud ick u gheven arme slichte?
In rijckheden en heb ick virtuyt noch cracht.
Ende een maecht en is oock niet gheacht
Die eenighe ghiften consenteert.
Theeft menich reyn maecht in scande gebracht:
Want die ghiften gheeft oft presenteert
Hem selven oock abandoneert.

D i e r .
Ick hoore wel dat ghijs my refuseert
Dies therte labuert in grooten weene.
Seker die ghifte is al te cleene
Schoon maecht reene// verstatet int clare:
Ick en begheere niet anders van u alleene
Dan een vlechte van uwen hare.

K a t h .
Mijn herte verschrict int openbare/
Midts twijfel en weet ick wat doen oft laten.
Doe ict/ twort tschande/ o wy wat vare
Laet ict/ hy mochter my om haten.
Doe ict/ de fame loopt achter straten/
Laet ict/ soo is die jonste ghedaen.
Doe ict/ soo moet ick mijn eere verwaten.
Laet ict/ mijn welvaert moet tonder gaen/
Welck wil ick dan doen oft laten staen?+
+100

V r e e .
Ick raet u te latene.

B e g h .
En ick raet u te doene.

V r e e .
Neen/ dat ware schande.

B e g h .
Schande hier schande daer.

K a t h .
Wil ict bestaen?

B e g h .
Ja ghy.

V r e e .
Niet soo coene/
Ick raet u te latene.

B e g h .
En ick raet u te doene.

V r e e .
Ghifte beraedt oneere.

B e g h .
Hoort wat sermoene
Geeft hem die vlechte.

K a t h .
Ick sal voorwaer.

V r e e .
Ick raet u te latene.

B e g h .
En ick raet u te doene.

V r e e .
Neen/ tware schande.+

+101

B e g h .
Schande hier schande daer.
Sijn lievelijck wesen is soo eerbaer/
Hy salt wel helen.

K a t h .
Och noyt meerder vaer
Ick schaems my/ nochtans my seere deert/
Hem tontsegghene.

B e g h .
Hy ist wel weert/
Die ghifte tontfanghene.

K a t h .
Dat hoop ick certeyn.

B e g h .
Ten is gheen beroemer noch vileyn/
Doet zijn begheeren/ aensietet goet.

V r e e .
Die vrientschap is dunne daermense copen moet/
En coopt gheen liefde.

K a t h .
Och noyt meerder spijt.

B e g h .
Snijt af die vlechte twort u profijt.

V r e e .
Ja dan salmen segghen dat ghijer aen zijt.

B e g h .
Dats ymmers groot nijt/
Wat mach yemant letten dat hi die vlechte heeft?

V r e e .
Jae dat hijse dan ander meyskens gheeft/+
Heden oft morghen. +102

K a t h .
Och dats alle den noot.

V r e e .
Hier moet ghy voor sorghen.

K a t h .
Dats my een doot

Doneere is groot.

V r e e .
Een maecht sal alle ghiften versteken/
Want die ghifte gheeft/ moet eere ghebreken.

K a t h .
Dats een woort daer therte om sterven// mach.

V r e e .
Die met giften comt daer hy bi verwerven// mach
Dits tuygende dat reynicheit onder de voet// leyt.

K a t h .
Dat is tswaerste dat my inden moet// leyt
Vreese voor schande.

V r e e .
Soo wilt dan verwaten
Ghiften te ghevene.

K a t h .
Ick salt laten.

B e g h .
Dat sal u cleyn baten.

K a t h .
Wacharmen hoe soo?

B e g h .
In alder maten[+]
Suldy daer mede uus hertsen behaghen [+]103
Van u jaghen.

K a t h .
Och noyt soo veel plaghen.

B e g h .
Ghi muecht doch rijcke worden teewigen dagen/
Snijt af de vlechte.

V r e e .
En doetet niet.

B e g h .
Soo naect u katijvicheyt ende verdriet.

K a t h .
Och wats mijns gheschiet// noyt sulck bediet/
Mijn herte beweecht al waert een riet:
Begheerte van hoocheden die jonste bespiet/
Doet my vreese voor schande vermaledijen.
Liefde die eere noch schande aensiet/
Dan recht te doene dat natuere ghebiet/
Doet my (dies schamelheyt van my vliet)

De vlechte van mijnen hoofde snijen:
Mijnen lieve teender melodijen.
Die sal ick hem om zijn sins verblijen/
Jonstelijck gheven als nu ten tijen/
Uut rechter liefden sonder bedroch:
Hy heves noot.

V r e e .
Ontbeyt doch noch.

K a t h .
Waeromme?+

+104

V r e e .
Schaemt u.

K a t h .
Lacen ick en can
Nature begheeret.

B e g h .
Siet dat ghijt doet.

V r e e .
Ghelooft my.

K a t h .
Waerby?

B e g h .
Cruypt byden man.

K a t h .
Waeromme?

V r e e .
Schaemt u/

K a t h .
Lacen ick en can.

V r e e .
Hy sals hem beroemen.

K a t h .
Wat leyter an?

B e g h .
Aventueret

K a t h .
Ick sal

V r e e .
Twort teghenspoet.+

+105

K a t h .
Waeromme?

V r e e .
Schaemt u.

K a t h .
Lacen ick en can/
Nature begheeret.

B e g h .
Siet dat ghijt doet/
Want Dierick dat is een edel bloet:
Al zijn herte/ sin ende moet
Gaepter nae/ soo die visch naer twater doet.

D i e r .
O rancke der duechdelijcker seden/
Blijft mijn begheeren int sant vertreden/
Soo is die vrientschap wel overleden:
My refuserende soo cleynen ghifte.

K a t h .
O lievelijck lief zijt doch te vreden.
Een vlechte daer ghy om hebt ghebeden/
Heb ick van mijnen hayre ghesneden/
Om u te ghevene als arme slichte:
Op sulck betrouwen tallen steden/

Dat ghy ons liefde vol reynicheden/
Niet en sult laten tonder treden/
Schencke ick u van mijnen hayre een vlichte.

D i e r .
Ick dancke u reyn maechdelijck ghestichte/

K a t h .
Och van schaemten verandert mijn ghesichte/
Dat ick in twerck vercloecke dus lichte:+
Ghifte te ghevene/ tis onbetamelijck. +106
Houwet secreet/ want wes ick plichte/
Contrarie der eeren thooft op richte/
Tis al verloren wat ick vichte:
Boven al is u mijn jonste bequamelijck.
Al ghebuert u duecht van my nu namelijck/
En segghet niemandt/ want tware schamelijc/
Die sulcke mochte hem besondighen seere/
Arch vatende/ daer duecht vloeyt lancx so meere:
Dats dat ick begheere.

D i e r .
Tis wel ver staen/
Met rechte claech ick sulck vermaen/
Dat cranck betrouwen in therte moet gaen:
Waendy dat ick ben vol vileynicheden?
Dese vlecht die ick hier hebbe ontfaen/
Sal ick doen in desen gordele beslaen/
Om dat icxse daghelijcx sou schouwen aen:
En ghedencken uus wesens vol reynicheden.
Ick en begheerse niet teenigher cleynicheden/
Noch storve ick liever eerment wiste.
Mijn herte vloeyt vol certeynicheden/
Met liefden in uwer aleynicheden.
En sorcht niet al is u herte in twiste/
Tsal secreet verborghen blijven met liste.

K a t h .
Ick betrous u lief.

D i e r .
Soo muechdy oock wel.+
+107

K a t h .
Al duncket my miskief/
Ick betrous u lief.

D i e r .
U ongherief
Ware my ghequel.

K a t h .
Ick betrous u lief.

D i e r .
Dat muechdy oock wel.
Kath. Vileynich gheswel// beroemers fel/
Moeten eewich blijven vermaledijt.

D i e r .
O alder vruechdelijcxste jolijt/
Wy moeten scheyden tis meer dan tijt.

K a t h .
Dat woort mijn siele ende lijf duersnijt:
Maer ymmers nae dien dat wesen moet/
Siet dat ghy de arme doloruese verblijf.
Hout uwen dach dat ghy hier zijt/
Oft ick sterve in der minnen gloet.

D i e r .
Ick en sals niet versuymen.

K a t h .
O edel bloet/
In feyten van eeren mijn weertste goet/
Siet dat ghy doch u belofte doet.

D i e r .
Adieu mijn troost.[+]

[+]108

K a t h .
Adieu jonghelinck soet/
En vergheef mijns niet.

D i e r .
Neen ick voorwaer.

K a t h .
Dit scheyden deert my.

D i e r .
Noyt scheyden soo swaer.

K a t h .
Mijn ooghen tranen.

D i e r .
Mijn herte sucht.

K a t h .

Mijn juecht faelgeert.

D i e r .
Mijn vruecht die vlucht.

K a t h .
Alle mijn ducht/
Is dat ghy my vergheten selt:
Want verscheyden minne is onghetelt.

D i e r .
Ick en sal schoon liefste roode mont/
Adieu hier mede.

K a t h .
Adieu blijft ghesont.

P a u s a .

V r e e .
Her op seg ick/ op.

B e g h .
Wat segdy van dien?[+]

[+]109

V r e e .
Hy mach noch veertich mael omme sien.

B e g h .
Hy scheyde seer noode.

V r e e .
Tmach hem cleen baten.

B e g h .
Hy moet zijn tortelduyfken laten.

V r e e .
Dats hem groote pijne.

B e g h .
Alsoo gatet voort.

V r e e .
Ick vreese voor schande viel over boort.

B e g h .
En ic begeerte van hoocheyt was daer gehoort.

V r e e .
Ghy peept accoort.

B e g h .
Ick dede haer die vlechten gheven.

V r e e .
Ende schamelheyt was tonder ghedreven/
Die duyvel wouds.

B e g h .
Dat doet den minne.

V r e e .
Ick segghe dees meyskens zijn uut den sinne/
Sy en hebben gheen schaemte.

B e g h .
Wie pluct dat netelken?[+]

[+]110

V r e e .
Hoe vrijen dees knechtkens?

B e g h .
Op haer setelken.

V r e e .
Sy tasten naar tketelken.

B e g h .
Sy lecken sy loeyen.

V r e e .
Wat duncket u zijnde?

B e g h .
Als calveren en coeyen.

V r e e .
Wie souds hem moeyen?

B e g h .
Men souder mede ghecken.

V r e e .
Wy laten twee peerden eenen wagen trecken.

B e g h .
Wy laten die werelt staen daerse staet.

V r e e .
Hoe sullen wijt maken?

B e g h .
Ick weet ons raet/
Wy sullen tvier ontsteken aen alle zijen.

V r e e .
Gaet inne broerken.

B e g h .
Soudick voren lijen?

V r e e .
Ja ghy in trouwen.[+]

[+]111

B e g h .
God weet ick en sal.

V r e e .
Het behoort u toe.

B e g h .
Waey ghy stoort u.

V r e e .
Wie soud benijen?

B e g h .
Gaet inne broerken.

V r e e .
Soudick voren lijen?

B e g h .
Waer leyt de schaemte?

V r e e .
In hoverdijen.

B e g h .
Worpt dat op tdack.

V r e e .
Wie caetst de bal?

B e g h .
Gaet inne broerken.

V r e e .
Soudick voren lijen?

B e g h .
Ja ghy in trouwen.

V r e e .
God weet ick en sal.

B e g h .
Nu quaet

V r e e .
Nu goet/

B e g h .
Nu druck/+

+112

V r e e .
Nu ongheval.

B e g h .
Dat zijn ons cueren.

V r e e .
Terdt in de camere der natueren.

B e g h .
Ghelijck dan.

V r e e .
Nu beyde te gadere/
Is deene quaet/ dander is veel quadere.

V a d .
Tis al vry wit/ een man in de maersse/ aant.
Dierick is wech.

M o e d .
Laet raeyen die kaersse
Van minnen/ die wint sal schier ghedraeyt zijn.

V a d .
Dan sal die liefde schier ontwaeyt zijn.

M o e d .
Dat soudick hopen.

V a d .
Weest sonder ducht/
Een jonc mans herte keert metter vlucht/
Recht soo die pluyme doet in de lucht.

M o e d .
Dese minne soude hem cleene profijten.

V a d .
Al soudse haren navel ontstucken crijten/

Die vogel en comt niet meer op de hant// siet.+

+113

M o e d .
Al gaetse te woeckere sy en verliest een pant// niet
Theylichdom is uuter casse ghestolen.

V a d .
Sulck waent die mist.

M o e d .
Haer sinnen dolen
Soudse soo meenen te climmene in state?

V a d .
Sy mint hem hertelick.

M o e d .
Dats om haerder bate/
Waer hy katijvich sy liet den vinck// vliegen. aant.

V a d .
Wat salt haer menigen loosen winck// liegen/
Dat Dierick is uut haren ooghen.

M o e d .
Die fonteyne van trooste sal al verdrooghen/
Sy is tusschen twee stoelen in dasscen gestelt.

V a d .
Haer eyerkens zijn haer al te voren ghepelt/
Sy sal haer hant op een ydel stadt// legghen.

M o e d .
Dierick sal wel zijn eyerkens badt// legghen/
God groet u gras/ ghy waert eens groene.

V a d .
Wat dinck heeft hijer mede te doene/
Hy sal wel een ander lief verkiesen.

M o e d .
Twaer schade soude hy zijn juecht verliesen/
Om haer/ tis een hooveerdich clicxken.+ aant.

+114

V a d .
Wat soo ate hy zijn broot wel op een sticxken/
Bleve sy die waertste.

M o e d .
Ist qualijck by ghebracht?

V a d .
Sy ketelt haer selven datse lacht/ aant.

Dat laet ick my duncken.

M o e d .
Dats oock mijn betrouwen.

V a d .
Te Dordrecht woonen veel schoone vrouwen/
Daer hyse wel mede vergheten// sal:
Die hy dus bemint.

M o e d .
Dats mijn vermeten// al:
Laet ons solaes ende vruecht vermeeren:
Het radt der fortuynen mocht noch wel keeren.[1)]

1) keērē

Conclusie.

J o n s t .
Tscheyden van lieve is groote pijne/
Alder pijnen meest// elc smake den keest.

N a t .
Gods vrienden dit blijct wel aen Katherijne/
Drukich bevreest// tot in den gheest.

J o n s t .
Sy vreesde quaet beroemelijck tempeest/
Vol alder vileynicheyt// want sy prees reynicheyt.+

+115

N a t .
Tghesichte verlangt in venus foreest/
Jonste en certeynicheyt// sonder cleynicheyt.

J o n s t .
Dit hebdy in uwer alleynicheyt/
Heeren en vrouwen// ghy mueget aenscouwen.

N a t .
Al hebben wy van conste weynicheyt
Ghy sult int derde spel sien douwen/
Jolijt van minnen om drucx verflouwen.

J o n s t .
Sieckheyt rasteerden in tvel van rouwen
Den jonghelinc vol trouwen// met ongerieve/
Duer tderven van lieve.

N a t .
Sijnen dach en const hy niet ghehouwen/
Duer thinderlijck brouwen/ van miskieve/
Diet wel besieve.

J o n s t .
Het natuerlijck ghevoelen van Venus brieve/
Comt hooren/ soot jonstich sin verclaert.

N a t .
Tware weerdich datmen tmotijf verhieve/
Want het comt uut amorueser aert.

J o n s t .
Int ander spel wort u gheopenbaert/
Dat amorueselijc is der herten geclanck:
Dus elck neme thuyswaert zijnen ganck.

E y n d e v a n t t w e e d e s p e l .+

+116

Prologhe vanden derden spele.

J o n s t .
Alle Jupiters kinderen/ alle Venus scolieren
Alle Mercurius discipulen vruechdelijc/

Alle die edelheyt/ conste/ solaes hantieren
Verleene God een salich leven duechdelijck:
Die int hooren onser materien juechdelijck/
Van Katherijna sheermertens solaesheyt vaten.
Ick bidde u als jonstighe sin seer huechdelijc/
Wilt schimpich verwijt in twerck verwaten:
Alle tghene dat wy hier blij eken laten/
Heeft natuerlic gevoelen duer jonste gewracht.

N a t .
Als jongstighe sin my valt te baten
Met consten/ dan heb ick wel de macht:
Alle mijn troost te hemwaerts lacht
Duer liefs ghesichte bring ict voor ooghen/
En als therte ontroostich loopt ter jacht/
Doe ick den jonstighen miskief ghedoghen:
Elck tuycht van dies hy heeft gheploghen/
Ghelijck elck voghelken zijnen sanck// singt
Den minnaer om der liefster danck// dingt.

J o n s t .
Elck doet daer natuere toe trect.
Ende wat contrarie der naturen gaen// mach
Maect suchten met sorghen terstont verweet.
Therte daer in siecten verflout om slaen// mach
Soo verstandelike wijsheyt wel verstaen// mach/+
Die den spiegel van minnen perfect in tscijn// is: +117
Recht soo nature den sinne ontfaen// mach
Dat scheyden van lieve een swaer ghepijn// is/
Dat tverlangende herte meest int verdwijn// is
Tbleeck aen Katherijn de schoone maecht/
Soo ghy int tweede vervolch wel saecht.

N a t .
Sijn scheyden dat was haer seere tormentelic.

J o n s t .
Haer absencie brachte hem in siecten die groot was.

N a t .
Sijn belofte viel haer druckich inprentelick.

J o n s t .
Tversuymen zijns daechs/ tbegin zijnder doot was.

N a t .
Jalours ghepeys bereet ter noot was.

J o n s t .
Desperacie tverbroeyde herte vast domde.

N a t .
Confortacie verplet vast in den schoot was.

J o n s t .
Wanhope den dach van sterven nomde
Om dat Dierick zijnen dach versomde.

N a t .
Dit rees uut hovaerdije van moeder en vadere
Des jongelincx: die machtich waren van goede:
So ghi in tweeste spel (Gods vrienden te gadere)
Ghehoort hebt met blijden moede.
Als die subject zijn onder des ouders roede/
Was Dierick te Dordrecht ghesonden:+
Om dat hy Katherijne tharen onspoede/ +118
In liefden vergheten soude tallen stonden.
Maer tbegeeren haers byzijns vierich verbonden/
Brachte hem tot sieckten soo ghy sult hooren.
In ons derde vervolch vrienden vercoren.

J o n s t .
Men ontsloot die vriendelijcke conduyten/
Om dat hij solaesheyt soude verstringhen.

N a t .
Men speelder met harpen ende met luyten.

J o n s t .
Men sacher die jonghers dansen en springen.

N a t .
Jonghe maechden met lustige kelen singhen.

J o n s t .
Venus kinderen hadden met hem collacie.

N a t .
Met treckende oochskens sy hem omvinghen.

J o n s t .
Om hem te gheven confortacie.

N a t .
Dit dede zijnen oom om recreacie.
Sijnder sinnen: dit doen wy u te wetene/
Om Katherijne die maecht te verghetene.

J o n s t .
Alle blyscap diemen mochte stichten/
Was hem een tafele sonder sout.
En een kaerse wiens raeyen niet en lichten
Hy vlammich zijnde in twater cout.
Hoet minnende herte meer vruecht aenscout+
In absencie van lieve/ hoet swaerder grief is. +119
Het is al verdriet dat blij schap brout

Tot dat tlichaem als therte volmaect by lief// is.
Het is quaet stelen daer de weert een dief// is/

Ick bevind aen my selven ende niemant el// siet.
By natuerlick ghevoelen.

N a t .
Al en comt dit in tspel// niet
Tis u noodelick te weten vrienden verheven.
Tverlanghen den jongelinc so int gequel// liet/
Dat hem die meesters ontgaven tleven.
Hoe hy den dach zijns liefs voorschreven
Versuymde: dat suldy hier speelwijs mercken:
Ende hoe Katherijne in desperacien gedreven
Was: daer jalours ghepeyns quam wercken/
Dus hoort en swijcht beyde leecken en clercken.

Die baniere vanden derden spele.

Dits tderde vervolch dat Katherijne
Met blijden schijne, verwacht joyeusheden:
En hoe Dierick versuymt by haer te zijne
In den termijne, der precieusheden.
Daer Dierick van siecten viel int verdwijne
Duer smertighe pijne, der amoruesheden:
Dies was hem die constighe doctrijne
Der medecijne, al doloruesheden:
Comt hoort en vaet die melodieusheden.[+]

[+]120

Hier beghint dat derde spel vanden spieghel der minnen.

D i e r i c x o o m w o o n e n d e t e D o r d r e c h t .
O wv wat jammerlijcker saken/
Noyt so bescaemt hoe sal ict maken/
Dat Dieric die hollandere dus gaet al quelende?
Hy is bedect/ zijn lijden helende

Wie weet wat hem nu deeren mach?
Hy en hadde zedert noyt ghesonden dach/
Dat hy hier te Dordrecht quam in stede.
Hy heeft onghenoechte dat merck ick mede/
Want wat blij schappen dat hy aensiet
Van Venus discipulen dats hem al niet.
Tcomt hem alleleens weert snoec oft blieck// is.
Macht oock van minnen zijn dat hy sieck// is?
Wa neent/ want waermen van liefde craeyt/
Hy achtet recht als een wint die waeyt.
Nochtans soo twijfelt my als van dien/
Ick sal zijn water gaen doen besien/
Om hem te helpene: naer dat dus staet
Dus wil ick tot den meester gaen om raet.

Dierick sieck sittende.

O stranghe fortuyne: o wy wat brast// ghy/
Mijn sinnen beclast// ghi/ met siecten verlast// ghy
Den lichaem: die in tgrief ghevast// sy[+]
Van onghierieve. [+]121
Vierich verlanghen altijt mijn gast// sy
Hoe wreedelick tast ghy/ op my soo bast// ghy
Als ritsighe teve: dies ick ontpast// sy
In swaren miskieve.
Ghy steelt my/ als donnaerdighe dieve/
Playsance van lieve// des tuycht die brieve/
Eeuwich verscheyden te zijne van lieve/
Noyt pijne soo swaer:
Dus dunct my elck huere wel seven jaer.
Tscijnt dat den tijt vast achter waert springt/
Den dach verlingt// die sonne blingt
Langher dan haren loop verstringt/
Noyt craneker virtuyten.
Comt duysterheyt die den dach verdringt/

U liedeken singt// dat hem bedwingt
Elcken dach dat my druck in bringt
Tot eender minuyten.
Al hoor ick alle vruechdelijcke conduyten/ aant.
Santorien en fluyten// harpen en luyten
Tis al niet ick vinde ghesloten buyten
Mijn lief eerbaer:
Dus dunct my elck huere wel seven jaer.
Die maent lijdt vaste/ den dach die naect/
Daer therte naer haect// vierich ghestaect
Duer tderven haers wesens wel gheraect
Volmaect in trouwen.
Oft die groote siecheyt die my blaect
My so mismaect// ter herten schaect
Dat ick den dach daer sy naer waect+
Niet en can ghehouwen? +122
Ick weet wel therte breect my van rouwen/
Hoe sal ict dan brouwen// in eenigher vouwen
Dat ick met vruechden mochte aenschouwen
Haer aenschijn claer?
Want elck huere dunct my wel seven jaer.
Princesse van trooste moet ick u derven:
Als ghebroken scherven
Moet ick verdwijnen int openbaer.
Vierich verlanghen wilt my duerkerven/
Ter doot doen sterven.
Dus dunct my elck huere wel seven jaer.

De oom tot den medecijn sprekende.
Ghegroet zijt meestere.

Med.
Sijt willecome vrient.

Oom
Mijn jonste vloeyt tuwaert.

Med.
Dats onverdient.

O o m
Ghy moet my dit water gaen besien
Ick salt u wel loonen.

M e d .
Het sal u gheschien.

O o m
Ic hebbe becoringe wat die mensce deeren// sal
Dien twater toebehoort.

M e d .
Ick salt u vercleeren// al+ +123
Byder gracien Gods in duechden gheeert/
Soo ons Hypocrates/ Isack/ Vergilius leert/ aant.
Ptholomeus/ Galienus ende Aristoteles
Die vander naturen een meester es.
Sanguis/ sperma/ tuycht inder waerheyt/
Dat hy van melancolieuse swaerheyt
Alder meest ghecomplexioneert// is/
Die dit water toebehoort/ hoet gestudeert// is:
Soo contenten ende resolutien bewijsen. aant.
In dit water en sie ick vlieten noch rijsen
Sanies/ Pili/ noch squame daer toe
Rubeus color naer dat ick bevroe
Is dit water naer de ghedaente van wijne
Die onderroert is.

O o m
Wat plach dat te zijne
Lieve meester verclaert ons dat bysondere?

M e d .
Het betuycht ons een abuselick wondere/
Hoe naer dat ick twater noch bekinne.
Niger color die vlieter oock inne/
In de gedaente van swarte hoornen blinckende/
Die de natuere is seere vercrinckende:
Het verberret den lichaem/ het ontsteket bloet/
Nochtans hoet ghestudeert zijn moet/
Uut swaters ghesichte nae der schriftueren/
Soo en vindick niet dat hy nae der natueren/
Eenighe quetse heeft van binnen/
Dan inwendighe smerticheyt der sinnen/
Die den lichame int merch wort een quetsele.+ +124

O o m
Wat siecten ist dan?

M e d .
Tis sulck een letsele/
Dat den mensce dies versuft wort ende rasende/
In verwoetheyt buyten memorie dwasende.
Daer zijn hondert menschen by bedorven/
Onteert ende desperaet ghestorven.
Exempel merct hoe Echo van drucke/
Om Narcissus sterf tot haren onghelucke:
Ende hoe Narcissus int grief seer stranckt/
In eender fonteynen hem selven verdranck.
Ghelijck als Ero recht min noch meer mee
Duer Leander haer selven verdranc in de zee.
Merct voort hoe Dydo duer tonghemack
Om Eneas den ridder haer selven duerstack/
Ende wierp haer selven daer naer int vier:
Tis een evel soo fel ende puytertier/
Dat alle tormenten te boven gaet.

O o m
En isser gheen boete teghen?

M e d .
Trouwen heere jaet.

M e d
Soo u van my verclaert sal wesen.
Gheen medecijn en mach hem ghenesen/
Den mannelijcken persoon daer ghi na vraecht:
Dan den azem van eender suyver maecht.
Welcke asem hem alleene mach gheven
In deser siecten tsterven ende tleven.
Ende dier maechden en isser maer een nochtan
In de werelt/ die hem ghenesen can/+
Met die medecijne ghenoemt als voren: +125
Siet wat ghy doet.

O o m
Dats vreemt om hooren.
Ende hoe salmen onder rijcke ende ele/
Dit maechdeken kennen/ men vinter soo vele/
Tot zijnen confoorte ende niemant el?

M e d .
Sijn vierich begheeren die kentse wel:

Niet naerder en can iet u bedien.

O o m
Hout daer meester/ het wert noch bet versien/
Wordt hy ghenesen van deser swaerheyden.

M e d .
Die gracie Gods wil u gheleyden/
Ende laet u ten eynde u leet verwinnen.
Heere God hoe is hy ghequelt van minnen
Die mensche wiens urijne ick sach:
Hy sal ducht ick int eynde betalen tghelach.

K a t h .
O wy hoe ben ick gheinflammeert
In tvierich begheeren gheconfirmeert
Mijns liefs: daer jonste in jubileert
Met herten met sinne.
Tis heden den dach diet wel grondeert/
Dat hy/ die my vast verconforteert
Sou comen/ dies therte laboreert/
Solaes hier inne.
Nochtans dat twijfel vast argueert
Dat hope van trooste haer abuseert[+]
Roepende ick worde ghetrompeert [+]126
Van dien ick minne:
Ende dat hy den dach gheordonneert
Versuymen sal als diet cleene gloseert
Dies sorghe nature heeft verturbeert
In onghewinne.
Waer blijft hy daer therte in accordeert?
Boven al dat Venus boeck studeert
Sal ic van hem zijn met woorden gestoffeert/
Mijn vruecht wordt dinne.
Ick sie dat nu den dach passeert/
Den nacht is ons ghearriveert/
Die mane haer claerheyt nu fineert
Int shemels tinne.
Hy en comt niet dies therte lamenteert:
Dus houdick my selven gherefuseert

In ongheachter liefden verneert
Als een ghecraechde hinne.
O valsch man horrible ghediffameert
Dat ghy my met trooste dus tempteert
Dies blijve ick eeuwelijck ghedoleert
Wes ick beghinne:
Ontfermt mijns hemelsche coninghinne.

P a u s a .

D i e r .
O plaghe van siecten venijnighe beeste/
Die met tempeeste
Van misquamelijcker oreeste
Mijn herte plaecht.
Van alle dangieren zijt ghy de meeste:[+]
Met droeven gheeste [+]127
Roepe ick dies wrake inden foreeste/
Daer ghejonsticheyt jaecht.
Mijn[1)] herte dat beeft verschrict versaecht/
Het karmt het claecht:
Want ick hebbe lacen twelc my mishaecht/
Hoe sal ict coken?
Mijnen dach versuymt/ mijn trouwe gebroken.
O man valsch argher dan Judas ghebroet
Dat ghy dit doet
Den ghene/ die ghy in rechter ootmoet
Ghejonstich kent
Dats blaemte: want in der minnen vloet
Haer hertsen bloet
Soudse my offeren/ dit ben ick vroet/
Voor een present.
O doot doot/ afgrijselick serpent
In dit torment
My verslint: ick hebbe in Venus convent

1) mijn

Valschelijck ghesproken/
Mijnen dach versuymt/ mijn trouwe gebroken.
Och nu sal dit lievelick aenschouwen/
Bij deser ontrouwen/
My lacen voor vileynich houwen:
Dits tswaerste van al.
Mijn ooghen leken my van rouwen/
Hoe sal iet brouwen/
Daermen die edel bloeme van vrouwen
Mede paeyen sal?
Ick hebbe den vileynighen bal/[+]
Ghejaecht int dal [+]128
Van ontrouwen: dies blijf ick int ongheval
Al wordet ghewroken/
Mijnen dach versuymt/ mijn trouwe gebroken.
O princesse schoon bloeyende rosemarijne/
Ick ligghe in pijne/
Duer tderven van uwen blijden aenschijne/
Mijn hemelsche vruecht.
Nu versuym ick mijnen dach by u te zijne/
O Katherijne.
Wat sult ghy meynen? de schuit is mijne/
Tis mijnder onduecht:
Och lacen ten is/ hoe wel ghijt peynsen muecht/
Ick ben vervuecht
Met siecten: duer tderven van u reyn juecht.
Dus duer dit bestoken
Heb ic mijnen dach versuymt/ mijn trou gebroken.

B e g h .
Dats groote schande.

V r e e .
Dat ist voorwaer.

B e g h .
Sy wringt haer handen.

V r e e .
Noyt sulck misbaer.

B e g h .
Haer maechdelijck haer/
Trectse uut haren hoofde van drucke.

V r e e .
Sy mach wel claghen van onghelucke.[+]

[+]129

D i e r .
Eylacen wat hoor ick u daer vermanen?

V r e e .
Sy wascht haer aenschijn met heete tranen.

D i e r .
Och dies rolt mijn blij schap uuter banen/

B e g h .
Haer jonste vervliecht als reygers en swanen.

D i e r .
O wy wat hoor ick noyt meerder cleynicheyt.

B e g h .
Tis onnatuerlijck.

V r e e .
Tis seg ick vileynicheyt.

B e g h .
Soudt ghy bedrieghen die u bemint?

V r e e .
Tis Judas werck.

D i e r .
Och lacen ick bekint:
Vermaledijt moet die siecte wesen/
Diet my ghedaen heeft.

V r e e .
Wat segdy van desen?

B e g h .
Dat en is gheen onschult.

D i e r .
Noyt sulck ghequel.

V r e e .
Daer een man zijn wil/ hy comter wel.[+]

[+]130

B e g h .
Dats een woort van oude tijen.

V r e e .
Ghy hadt te schepe wel mogen derwaert rijen/

Hadden u die beenen niet willen draghen.

B e g h .
Ghy zijt den oorspronck van deser plaghen.

V r e e .
Tis seg ick u schult.

B e g h .
En wat batet ghekeven?

V r e e .
Haddet haer met brieven over gheschreven.

B e g h .
Soo en waert gheen noot.

V r e e .
Tfy u der blamen.

B e g h .
Tis al bedorven.

V r e e .
Ke jaet in sduyvels namen.

B e g h .
Men sals u eeuwelick schande spreken.

V r e e .
Tis al verraderije.

B e g h .
Tzijn vileynighe treken/
Waerment vermaent.

V r e e .
Veel arger dan moort/

S y g a e n b i n n e n .[+]

[+]>131

D i e r .

Och noyt dus becoort// druckich ghestoort/
Vreese voor schande werpt over boort/
Alle mijn solase.
Dat dit blamelic woort// mijn herte aenhoort/
Daer blijvick by voort// in drucke versmoort/
Als dallendighe dwase.
Mijn sijs comt nu tot eenen ase/
Men acht my als ghebroken glase/
Niet waert een blase// soo is mijn leven.
Sal ick dies tspel verloren gheven
Al is my die caetse nu ontschreven?
Soo mach ick wel beven// van grooten vare.
Neen: vaert wech gepeyns blijft hier verdreven
Recht als die mijn waertste lief verheven/
Mach hebben beseven// troost int openbare.
Ick wensche haer duysent mael een goet jare/
Ick cusse die vlechten van haren hare/
Voor taenschijn clare// haers wesens schoone/
Als die monstrancie van Venus outare:
Dies ick mijn druckich lijden spare/
Hoe ick besware// sy crijcht te loone/
Ghestadige vrientscap van mijnen persoone/
Boven al die levendich zijn beneden den throone.

P a u s a .

S a t u r n u s , b y h e m h e b b e n d e e e n g r o o t e k e t e l e d a e r j a l o u r s g h e p e y n s i n n e v e r b o r g h e n l e y t , s p r e e c t ,

Ick brasse ick brouwe/ ick blase ic stoke/
Als Saturnus/ tis wonder wat ic coke/
Hier in de ketel der memorien.
Blijschap verstelle ick in crancker victorien/[+]
Soo Scorpius twater verkeert in ijse: [+]132
Katijvicheyt/ rampspoet is mijn devijse/

Crochen/ stenen/ weenen/ suchten/
Claghen/ karmen/ vreesen/ duchten/
Soot eeuwich beroeren gheeft conditien/
Naer zijn rechtvaerdighe punitien:
Ende soo smenschen wille gheeft consent/
Soo brou ick een beroerlijck torment/
In smenschen memorien alsoo ghy siet:
Maer wat ick brouwe/ tis min dan niet.
Al coom ic met droefheden ter herten gestreken
Des menschen wille die macht al breken:
Maer dicwils rollen sy uuter banen/
En verkiesen ravens voor wilde swanen:
Want tallen hueren miskief soo spou ick
Inder memorien: raet wat brou ick
Met viere van ontrooste? noyt sulck engien/
Het is jalours ghepeys: springt uut laet u sien.
Als die blicxem door den vlammigen dondere.

J a l .
Wat isser gaens?

S a t .
Een abuselijck wondere
In tverstoken der minnen brandere:
Katherina sheermertens en Dieric den hollandere
Moet ghy gaen beclippen met jalousyen:
En met crancken betrouwene so op hem ryen/
Datse haer sinnen desperaet// terden
In verwoetheden quader dan quaet// werden.
Het is tijt eer datmen den pot meer schuymt/[+]
Dierick die heeft sinen dach versuymt/ [+]133
Sijn ghelofte ghebroken/ daer sy naer wacht/
Haer dunct dat hy haer niet en acht:
Dus vallet tuwaerts juyste in de clincke.
Spoet u derwaert/ beclipt die vincke/
Neemt vreese voor schande tot uwer baten/
En begheerte van hoocheden.

J a l .
Ick en sals niet laten/

O Saturnus in droefheden hoochst verheven.

S a t .
Siet dat die carre wel wort ghedreven/
Datse die bitter doot daer om smaken:
Siet scherp toe wilt naerstelijck waken
Hier moet ghy na haken// eer tlijden stelpe.
Neemt Mars gramschappe tot uwen helpe/
En wanhope die Judas de kele af beet/
Met hovaerdije die Lucifer tonder smeet:
Dits mijn beheet// bewaert de saken/
Fortuyne die radet.

J a l .
Ick salt wel maken/
Oorlof Saturnus wy willen scheyen.

S a t .
Mijn cracht van droef heyt moet u gheleyen/
Dat ghy cloeckelijck int labuer moet slaven.

J a l .
Nu wil ick nae Middelburch gaen draven/
En helpen Katherina haer carreken lichten.[+]
Ick sal meer onruste in twerck gaen stichten/ [+]134
Dant serpent int paradijs oyt wrachte/
Besmettende al tmenschelick gheslachte.
Opdat ick jalours ghepeyns ghenaemt// sy:
Want menich minnaer duer mi bescaemt// sy/
Als ick met ontrouwe come ten ghebrasse.
Hola/ noyt dinck soo wel te passe:
Ic sie begeerte van hoocheden en vrese voor scande
Die solaesheyt van lieve houden te pande:
Daer werp ick my ondere twordt al profijt.

B e g h .
Wa jalours ghepeyns/ groot willecome zijt/

V r e e .
Waer sydy op weghe?

B e g h .
Dat en dorfdy niet vraghen.

V r e e .
Comdy dus Venus discipulen plaghen/
Als honden die knagen// aen tdolende schaepken?
Segt ons dat neve.

J a l .
Al gheraden paepken/
Hoe mocht u dit comen int ghedochte?

V r e e .
Heb ict dan ghevonden?

J a l .
Ja ramp hebbe diet sochte.

V r e e .
Tenees a vous.

J a l .
Prenez en gre[+]
Cest pour vous deux. [+]135

B e g h .
Ick en deele niet me.

J a l .
Waeromme?

B e g h .
Ten is mijnen coop// niet.

J a l .
Ick werpet ghemeenlick inden hoop// siet.

V r e e .
Jae en stelt u selven uut den brande.

B e g h .
Ick ben begheerte van hoocheden.

V r e e .
Ende ick vreese voor schande.

J a l .
En ick ben jalours ghepeys in tknoopken.

B e g h .
Wa dits een soortken/

V r e e .
Wie copet hoopken?

J a l .
Tis recht goede vracht.

B e g h .
Sleyptse sonder zele.

V r e e .
Die beste van ons allen en duecht niet vele.

J a l .

Dats om dat elck een druckelijck lyen// heeft.[+]

[+]136

B e g h .
Cruyce oft munte wie ons dryen// heeft

V r e e .
Ick had liever te verliesen dan te winnen.

J a l .
Crijghen dees twee haer broot met spinnen?
Sy proncken al warent twee spaensce cauwen.

B e g h .
Thooft is vrouachtich.

J a l .
Wat segdy van grauwen/
Dravense qualijck vanden stalle?

V r e e .
Recht als twee goddinnen van onghevalle/
Aen den lichame oft ander arme sielen

J a l .
Neen als twee tortelblessen met beseyete hielen/ aant.
Ergher dan eenighe wolfs jonghen.

V r e e .
Wat duyvel gady maken?

B e g h .
Wat? noyt gheen gheckere.

V r e e .
Wat rampe die duyvel beschaemt den neckere.

B e g h .
Hoort jalours ghepeyns.

V r e e .
Ghy zijt Judas saet

B e g h .
Ghy bedroeft dat herte.[+]

[+]137

V r e e .
Ghy zijt quader dan quaet:

B e g h .
Ghy naeyt uwen naet/
Dies menich minnare valt desperaet.

J a l .
Ja wat braste ghye?

V r e e .
Hout op hout op.

J a l .
Begheerte van hoocheden jaecht inden top/
Den menighen met verwaenden wille.

V r e e .
Dus climt ghy naer hoocheyt.

J a l .
Ja metten brille
Van onbeleefthede/ seere verduystert.

V r e e .
Dan valt hy al lachende.

J a l .
Daer katijvicheyt luystert/
Dies menich uut wanhopen hem selven in tcrijt
Verhangt/ verdringt en vermoort seer subijt/
Ghy muecht wel swijghen.

B e g h .
Nu dat laten wy vlieghen.

J a l .
Ende vreese voor schande/

B e g h .
Die cant al bedrieghen:[+]
Sy maect gheveynstheyt die wonder doet [+]138
Somtijts ist quaet/ somtijts ist goet/
Naer dat fortuyne int ooghe gheraect.

J a l .
Wil ick u segghen dan watse maect?

B e g h .
Ja ghy/ wy moeten te samen schatten.

J a l .
Sy maect van heymelijcke camer catten/
Al enghe maechdekens.

B e g h .
Ke swijcht seg ick sotteken.

J a l .
Sy vercoopt menich ghebroken potteken/ aant.
Voor goet ende gave.

B e g h .
Laet staen dat wantelen.

J a l .
Vreese voor schande cant al bemantelen/
Al drincken dees meyskens van calewaerts biere/
Alst buycxken plat blijft. aant.

B e g h .
Ja dats de maniere.

V r e e .
Schamele noodtruft en is gheen leckernije.

J a l .
Men steect oock menighe steke op zije/
Die ghy verdonckert.

V r e e .
Wie soude dat spijten?+

+139

B e g h .
Wy en dorven malcanderen niet verwijten.

J a l .
Naer dat de waert is/ verleent hem God gaste.

V r e e .
Tis al tout ung.

B e g h .
Daer hebdijt vaste.

J a l .
Wy werpen onraste/

V r e e .
In twerck van minnen.

B e g h .
Waer labueren wy dan?

J a l .
In smenschen sinnen.

V r e e .
Wat gaen wy beghinnen.

B e g h .
Wat sullen wy voort stellen?

J a l .
Ick wil gaen twee ghelieven quellen/
Van Middelburch.

V r e e .
Dats seg ick een andere.

B e g h .
Katherijne sheermertens?

J a l .

Ja en Dierick de hollandere.[+]

[+]140

V r e e .
Daer wil ick oock wesen.

B e g h .
Ende ick oock voorwaer.

J a l .
Niet meer van desen.

V r e e .
Nu gaet tot daer.

J a l .
Neen ic wil te Middelburchwaert gaen scadden

V r e e .
Ende ick met u.

B e g h .
Neen dat zijn padden/
Ick wil te Dordrecht wesen in tstadt.

J a l .
By Dierick den hollandere?

B e g h .
Ghy sluytet vat/
Dits wech.

V r e e .
Adieu.

J a l .
Bewaert die saken.

V r e e .
Houdet yserken laeu.

B e g h .
Ick en sals niet laten.

J a l .
Doet hem aen een nieu mutse gheraken.[+]

[+]141

V r e e .
Dits wech.

B e g h .
Adieu.

J a l .
Bewaert die saken.

B e g h .
Saeyt cranck betrouwen.

J a l .
Daer sal ick om waken.

V r e e .
Katherina salt proeven.

B e g h .
Tsal haer cleen baten.

J a l .
Dits wech.

B e g h .
Adieu.

V r e e .
Bewaert die saken.

J a l .
Houdet yserken laeu.

B e g h .
Ick en sals niet laten.

V r e e .
Hier mede so lopen wy onser straten/
Toestoken om onse doloruese cueren/
Recht als verraders der natueren.

P a u s a .

K a t h .
O werc van ontrouwen venijnige drake/

Wrake// roep ic dat ghi dus quellic zijt:+
Vermaledijt// sy tgrief daer ick in wrake. +142
Wrake// nu derve ich vruecht ende jolijt/
Vermaledijt// sy die gheveynsde sprake
Wrake// over Dierick den ypocrijt.
Vermaledijt// moet die liefde zijn die ic smake.
Wrake// dat Venus my tonder strijt/
Vermaledijt// sy eeuwich dach huere en tijt.
O alder horribelste duecht versmadere/
Verradere// vileynich erch besluytere/
Looftuytere// gheveynst quader dan quadere/
Verradere// venijnich vruecht vermuytere/
Looftuytere// ontpluyckende der jonsten adere/
Verradere// werct ghy als goet ruytere?

Looftuytere// daer ick u jonste vergadere?
Verradere// sydy mijns drucx inspruytere?
Looftuytere trompeerder/ bedriechlic stuytere.
Och nu moet ick sonder toeverlaet/
Desperaet// blijven in tgrief ghenoost;
Onghetroost// sonder confoort oft raet/
Desperaet// dat Dierick my niet en gloost/
Onghetroost// in vileynighe daet.
Desperaet// ghy herte ende sin vervroost/
Onghetroost// noyt gheen tyran so quaet.
Desperaet// als ghy/ wiens aenschijn bloost/
Onghetroost// ende valsch in u propoost.

J a l .
En wist ghy dat niet?

K a t h .
Eylacen neen ick.[+]

[+]143

J a l .
Soudy mans ghelooven?

K a t h .
Och ja ick dies ween ick.
Dat my de tranen duer dooghen springhen.

J a l .
Hy moet elders vanden lijve dinghen/
Ghy zijt inden sondachs hoeck ghedreven.

K a t h .
Wacharmen wat segdy.

J a l .
Tis seg ick een leven/
Te Dordrecht te zijne.

K a t h .
Och noyt crancker profijt.

J a l .
Daer zijn veel schoonder vrouwen dan ghy zijt.

K a t h .
Trouwen dat ken ick.

J a l .
Wat meendy dan/
Dat ghy sout crijghen soo rijck eenen man?
Ke neen ghy/ hy weet al bet te doene.

K a t h .
Dat weet ick wel:

J a l .

Hoe sydy dan soo coene/
U herte aen sulck eenen man te legghene?

K a t h .

Eylacen dat en weet ick u niet te segghene.
Maer ymmers ben ick in tstrick gheraect/+
Der reynder minnen. +144

J a l .
Ghy hebbet wel ghemaect/
Men acht op u als wint die daer waeyt.

K a t h .
O wy wat hoor ick noyt soo mispaeyt.
O aerde ontluyct u/ o aerde verslont// my/
Die nu in Venus strick ghewont// sy/
Vanden ghenen daer therte ende sin op lacht.
Waer is Dierick die mijns niet en acht?
Dies mijn vruecht ende welvaert moet verdwinen.

J a l .
Bylo hy leyt erghens by ander concubijnen/
Met vruechden arm in arm en worstelt.

K a t h .
O jalours ghepeyns hoe wreet gheborstelt/
Sijt ghy/ die therte duervlamt met rouwen:
En macht oock waer zijn?

J a l .
Jaet by mijnder trouwen.
Hoe sou Dieric gehouwen// zijn lustige sinnekens/
Hy en soudse onder Venus goddinnekens/
Oorboren? sy zijn soo goedertieren/
Sy lopen met drien jae met vieren
Hem naer: hy en weet hem waer onthouwen.

K a t h .
Dat mach wel zijn.

J a l .
Hy heeft wensch van vrouwen/
Hy lijdt hem al etende/ hy en derf niet claghen.+ aant.
Ghy en sout haer thantwater nauwelijc dragen +145
Van scoonheden/ die hem alle huere bereet// zijn.

K a t h .
O jalours gepeys hoe muechdi dus wreet// zijn
Dat ghy met ontrouwe comt ten gheduene:
Mijn herte faelgeert my.

V r e e .
Hoort dien hoerensuene
Hy soude seg ick hondert menschen bederven.

J a l .
Staet uut den winde sy mochter af sterven/
Sy leyt in onmacht/

V r e e .
Breect op haer tanden/
Haer ooghen verduysteren.

J a l .
Hoort vreese voor schande/

Comt helpt my tvier vast onder de wint blasen/
Ick salt oock toestoken.

V r e e .
Twijf sou rasen.

J a l .
Men moet doen alsoot fortuyne vermaende.

V r e e .
Tsus seg ick, haer neve comt hier gaende/
Hem deert dat sy dus droeffelijck siet.

N e v e
O wy wacharmen wats hier geschiet/
Noyt sulck verdriet.
Mijn nichte leyt hier in onmachte gesleghen.[+]
Haer selfs en weet ick gheen bediet/ [+]146
Wee hem diet riet:
Dat sy dees quetse hier heeft ghecreghen.

K a t h e r i n a i n o n m a c h t l e g g h e n d e , w a e n t d a t D i e r i c k v o o r h a e r s t a e t .
Ey valsch vileyn.

N e v e
O bloeme vol seghen/
Wat is u? gheeft my dies versinnisse:
Uus hertsen begheeren sal ick pleghen.
O wy wacharmen sy en heeft gheen kinnisse:
Nu crijch ick in therte drucx ghewinnisse/
Duer tjammere dat ick hier moet aenscouwen.

K a t h .
Wech wech bedrieghere.

N e v e
Noyt meerder schinnisse/
Spreect my doch toe reyn bloeme van vrouwen:
Ick sal u ghejonstich blijven in trouwen.
Och sy leyt in onmacht al waerse doot.

K a t h .
Ey liefde liefde.

N e v e
Noyt soo veel rouwen.
Therte verschrict my duer den noot/
Mijn ooghen tranen van jammere groot/
Dat sy dus crijt/ wil God ontfermen:
In onmachte blijvende/ noyt swaerder stoot.

Elck jonstich herte macht wel bekermen/
Die liefde draecht.

Kath. tot haer selven comende.[+]
O wy wacharmen/ [+]147
Wats mijns/ ghenadige moeder ons Heeren.
Therte versmelt in druckelijck swarmen/
Al desperaet berooft van eeren.
Mijn vruecht moet nu in drucke verkeeren/
Mijn troost loopt lacen tot eenen inde.
Tfy liefde vermaledijt verseeren/
Daer ick ontrouwe en bedroch in vinde.

Neve
Wat is u reyn lievelijcke gheminde/
Dat ghy alleene bedrijft dit misbaer?
Conforteert u.

Kath.
Ey wie is daer/
Ick verschricke als tlam voor swolfs verdriet.

Neve
Ick bent nichte.

Kath.
Ick en sach u seker niet/
Dies ghy my lacen vervaert ende schu// vont.

Neve
Dat gheeft my vreemde daer ick by u// stont.

Kath.
Stondy by my?

Neve
Jae ick schoon maecht.

Kath.
Eylacen o wy.[+]
[+]148

Neve
Weest onversaecht/
Segt wat ghy jaecht// dat ghy dus claecht/
En u selven plaecht// ontghevende den moet.

Kath.
Ick en claghe niet neve.

Neve
Trouwen ghy doet/
Ghy corrumpeert uus hertsen vruecht:
Ghy verslijt u welvaert ende u juecht:
Ghy vermaledijt u selven/ wat hebdy voren?
Wanhopich ende desperaet versworen.

Ick hebt al staen hooren// voor die camere/

Hoe ghy in onmachte sloecht duert jamere/
Noyt onbequamere// werck certeyn.
Ghy hiete my bedrieghere ende vyleyn/
Daer ghy in onmachte laecht ghevallen:
Ey liefde/ liefde/ was uwen roep met allen/
Oft doot/ doot/ lacen twy versmoor ick?
Ghy en connes niet gheloochenen.

K a t h .
Eylacen wat hoor ick/
Ten staet my niet voren dat ict oyt sprack.

N e v e
Daer moet eenich voghelken zijn int dack/
Sonder reden en spreectmen sulcken woorden// niet.

K a t h .
En treckes tot uwen boorden// niet/
Ten gaet u niet aen.

N e v e
Neen/ ick moet die man// zijn.[+]

[+]149

K a t h .
Ghy en zijt voorwaer.

N e v e
Segt wie macht dan zijn?

K a t h .
En belchs u niet neve ick moetet helen.

N e v e
Jae wildy dan heymelijcke brocxkens stelen/
In Venus boomgaert?

K a t h .
Eylacen neen ick/
Tware vylonye.

N e v e
Ghy wilt dat meen ick.

K a t h .
By uwen oorlove.

N e v e
Swijcht tis al wint/
Elckerlijck weet wel dat ghy bemint/
Dierick den hollandere.

K a t h .
Die dat bevint/
Macht wel vermonden.

N e v e
Hoe ghijt ontkint
Wy hebbent bevonden:
Maer tsal secreet blijven tallen stonden.

K a t h .
Wil ict verbergen? neen ic/ naer dattet dus breet
Nu staet: ic moet dat lijden/ want hijt wel weet.+
Wat wil ick veel lieghen vercooren neve/ +150

Tis Dierick daer ick by sterve en leve/
En solaes begheve// o wy o wach.
Twas de ghene doen ick in onmachte lach/
Die ick aensach// tdochte my figuerlijck:
Dus riep ick op hem met woorden stuerlijck/
Vileyn/ bedrieghere/ ghediffameert:
By redene/ hy heeft my ghetrompeert/
Want lacen hy en acht my niet een stroo:
Vercoren neve.

N e v e
Wacharmen hoe soo?

K a t h .
Hoe soo? hy heeft my in tnette ghetoghen
Der reynder minnen/ ende dan bedroghen.
Hy beloofde my lacen twelck ick beclaghe/
Te comen tot eenen ghenoemden daghe:
Welcken dach dat hy ghebroken heeft.
Dies hy mijn herte vol drucx beloken heeft/
Omdat hy my dus ter lueren gheset heeft/
Als een vileyn.

N e v e
Wat hem ghelet heeft/
Is alte misselijck vercooren nichte.
Verhuecht u reyn maechdelijck ghesichte/
Hy is lichte// twelcke men cleen telt/
Met doloreuse siecten ghequelt:
Qualick ghestelt om erghens te gane.

K a t h .
Sulcken ontschult heeft my luttel ane/[+]
Al waer hy van siecten onghesont/ [+]151
Hy soud my ontbieden teenigher stont:
Op dat zijn jonste te mywaerts ghenegen// is.
Maer neense: dies vander hant gheslegen// is
Die voorleden vrientschap in feyten van eeren.

N e v e
Sijt te vreden den wint sal keeren.

K a t h .
Boven al soo claech ick/ twelck ick my scame/
Dat ick oyt gaf (want dat niet en betame)
Een vlechte van mijnen hayre ghesneden:

Op ghestadighe vrientschap vol reynicheden.
Want by deser ghiften mach elc verwecken/
Corruptie van oneeren.

N e v e
Hy salt wel decken/
Dat ghy der oneeren sult ontspringhen:
Want hy secreet is van allen dinghen.
Maer u vierich verlinghen/ valt al te fel/
In crancken betrouwene.

K a t h .
Ick weet harde wel/
Dat hy andere vrouwen beminnen// moet.
So sulcx dat experientie bekinnen// doet
En die sal hy die vlechten van mijnen hare
Nu gheven: dies therte sterft van vare:
Ende beroemen hem lacen noyt sulck misval/
Van onser liefden: daer houwet my al.
Const ick mijn vlechte weder ghecrijghen
Soo en truerde ick niet.[+]

[+]152

N e v e
Wilt hier af swijghen/
Tis jalousheyt die u ter herten nopen moet.
Op een verbeteren men altoos hopen moet.
Ick en hoorde noyt anders dan hy certeyn is/
Wie sal dan segghen dat hy een vileyn is?
Oft hem beroemende vol van discoorde/
Daermen noyt onduecht af en hoorde?
Ghy vertribuleert u selven met rouwen/
Roepende hy is aen andere vrouwen/
Soo u jalousheyt dies inspireert:
Maer my dunct dat ghy u dies blameert.
Aenghesien dat ghy u selven wilt kinnen
Tpersoons ontschuldich int werc van minnen.
Tonghebonden voghelken dats mijn devijse/
Mach int bosch wel vlieghen van rijse te rijse/
Alst sonder cluystere aen den voet is.
Hier mach hy op peynsen die wijs ende vroet is/

Vercoren nichte.

K a t h .
Dat leg ick nedere:
Maer had ick mijn vlechte van hem wedere/
Soo liet ick hem vlieghen van tacke te tacke/
Al sou ick sterven van onghemacke/
Midts hovaerdijen die my ter herten slaet.

N e v e
Sijt te vreden ick weet ons raet.

K a t h .
Wat raet?+

+153

N e v e
Hebt goeden moet.

K a t h .
Soudy my raet weten? lacen ghy en doet:
Beraet u selven/ ghy en cont my niet geraden.

N e v e
Aenhoort mijn redene/ wat macht schaden?
Tis quaet datmen niet hooren en mach.
Hoort nichte/ ick soude sonder verdrach/
Met cloecken sinne hier op stocken// vry
En trecken secretelijck daer hy getrocken// sy
Tot Dordrecht/ en cleeden my in mans habijte:
Ende vernemen die sake van mijnen profijte/
Wat hy bedrijft eert yemant wiste.
Const ghy dan by eenighen subtijlen liste
Die vlechten ghecrijghen binnen den neste/
Soo waert al goet.

K a t h .
Tware seker tbeste.
Mocht icker aen comen by eenighe saken/
Daer woude ic wel seven nachten om waken/
So en mocht ic van hem niet getrompeert// gaen:
Maer indien die vlechten ghecasseert// staen
Inden gordele alsoomen ghewaecht
Dien hy daghelijcx om zijnen lijve draecht
Soo is die quaet te ghecrijghen dat noop ick
Voor allen dinghen.

N e v e
Ten sal dat hoop ick:
Ick meene wy sullen hem wel bestoppen
Van verre/ soo sal ick op thaesken cloppen:+

+154

Ende halen hem uut op dat ick can/
Voor alle dinghen.

K a t h .
Daer houdicx my an.

N e v e
Dus wilt dan cloeckelijck nae u vermoghen/
Die vaert aenvaerden.

K a t h .
Willet mijn vader ghedoghen/
Therte sou te willigher ter aventueren staen.

N e v e
Ick sal segghen dat wy pelgrimage gaen/ aant.
Tot Sint Andries: dus weest niet onverduldich.

K a t h .
Daer ben ick een pelgrimage schuldich.

N e v e
Soo veel te betere/ gaen wy te gadere
Consent nu nemen aen uwen vadere/
Tot morghen vroech dat wijt bestaen sullen
Hoe dat wi te Dordrecht secreet nu gaen sullen.

J a l .
Wat segdy/ daer of?

V r e e .
Nu gaense schoyen.

J a l .
Laet loopen die carre

V r e e .
Noyt beter proyen.

J a l .
Ick hebbe staen stoken.+

+155

V r e e .
En ick hebbe staen blasen.

J a l .
Haer poorte crevelt.

V r e e .
Sy waent seg ick rasen.

J a l .
Sy sal haer gaen als een man vercleeden.

V r e e .
Maer jaloursheyt sal zijn netken spreeden.

J a l .
Ende vreese voor schande salt gordelken stelen.

V r e e .
Ick salt haer raden al sou zijt bequelen.

J a l .
Dats een cleyn sake al zijnse verbolghen.

V r e e .
Hoe maken wijt nu?

J a l .
Maer wy sullense gaen volghen.

V r e e .
Naer dat die spijse is so moetmen tlooc// maken.

J a l .
Wy sullen tpeper doen naer den rooc// smaken
Dus gaen wy/ ons blijschap is seer schaers
Wy maken ter werelt menich wanewaers.

P a u s a .

O o m
Eylacen wacharmen noyt soo tonvreden/
Mijn ooghen tranen van jammerlieden/+
Dat Dierick in siecheden dus moet verdwijnen. +156
Ick proeve alle meesters van medecijnen/
Om hem te heipene/ maer tis al niet.
Tot zijnen confoorte duer dit verdriet/
Soo heb ick hier eenen brief gheschreven/
Die ick aen zijnen vader verheven
Seynden sal/ ten doocht niet ghelaten. aant.
Hoort hier mijn knecht/ het sal u baten/
Siet dat ghy my desen brief vast draecht.

K n e c h t
Waer sal icken draghen meester?

O o m
Dats wel ghevraecht/
Aen Jan de hollandere die coopman mogende
Binnen Middelburch: rasch zijt u poghende
Ter bootschap/ sonder dies tontbeerne
Van dies ick u last gheve.

K n e c h t
Ick sal harde gheerne/
Die bootschap doen alsoot behoort:
Adieu meester/ nu loop ick voort
Tschepewaert met jonstigher herten blije:
Soo ben ick daer morghen metten ghetije.

D i e r. m e t z i j n a e n s i c h t n a e r M i d d e l b u r c h s i t t e n d e.
O Middelburch bequamelijck paradijs/
Propijs// van trooste/ wel soete stede:
Van snede// bewaert daer mijn bloeyende rijs
In prijs// van eeren dit is mijn bede.
Vrede// is in u besloten mede/+
Dede// nature dan noyt haren loop/ +157
So crijch ick duer tderven den besten coop.
Mijn herte dat Venus cuerkens leert/

Keert// tot die ghene die my bemint.
Print// mijn herte in haerder herte gheeert:
Meert// Venus ons liefde die niet en hint.
Bint// herte aen therte daer ghy trouwe vint.
Sint// ons ghestadicheyt dan te loone:
Want mijn bloet verandert in haer persoone.
Soo dat leeck volc naer den regene craeyt/
Spraeyt// therte zijn nette naer liefs accoort.
Voort// gaep ic naer den wint die daer draeyt.
Waeyt// uut Middelburch dats mijn confoort
Woort// van trooste/ daer therte naer spoort.
Hoort// Venus mijn gracie waeyt altemale/
Tot Katherina soo twater loopt ten dale.

B e g h .
Wat dats doch watte.

D i e r .
Het blust mijn pijne.

B e g h .
Nu springt die catte
Naer tspeck inde schrijne.

D i e r .
Tis mijnder siecheyt een medecijne/
Als ic taenscijn te Middelburch waert mach setten
Noyt ghuere van roosen ofte violetten/
En mochten soo soet zijn als die lucht/
Die van daer comt: het is een hemelsce vrucht/
Daer alle corrupcien by ghenesen:[+]
Hy weet diet proeft. [+]158

B e g h .
Tmach harde wel wesen/
Al hebdy den roock vander spijsen heet/
Sy is u om eten seer onghereet:
Ghy slaet als die sotten doen nae haer scauwe
Arm wanewaersken.

D i e r .
Dats my te nauwe/
Nochtans al ist met druck oft rauwe/
Als ic die maechdelijcke vlechte aenschauwe/
Soo wordick los van allen versijcke.
Noyt gheen sanctinne in hemelrijcke/

En dede aen een mensche sulcken miracule:
Want soot venijn vliet vanden tyriakele/
Doet my dese vlechte mijns lijdens derven.
Ick machse sdaechs cussen hondert werven/
Ende bestrijcken daer mede (ic moets vermanen)
Mijn aenschijn vloeyende vol heeter tranen:
My selven tot eender confortacie.

B e g h .
Soo en hoorde ick noyt van soeter collacie/
Men souder boecken af moghen schrijven.
Arm futselare wat muechdy bedrijven?
Naer uwe bederffenisse soo langt u.
Neemt liever een bast ende verhangt u/
Soo sydy slevens quijte met allen.

D i e r .
Wacharme waeromme?[+]

[+]159

B e g h .
Ghy sult seg ick vallen/
Vander carren/ ghi mochter u wel voor hoeden.

D i e r .
Waer soudick vallen?

B e g h .
In tgrief van armoeden.

D i e r .
Begheerte van hoocheden/ die woorden clincken
Ter herten lacen.

B e g h .
Ghy soudt u verdrincken/
In schoon watere: en hebdy gheen ghevoelen?
Soudy verkiesen marasschen en poelen/
Dats u ende uwe vrienden blamelijck.
Weest hovaerdich het wordt u vramelijck.
Climt op den roosboom/ u mach ghelucken
Dat ghi vanden hoochsten bome muecht plucken
Laet die slechte coolbloemen daerse staen/
Soo salmen u prijsen.

D i e r .
Och sulck vermaen/ aant.
Begeerte van hoocheden/ hout my verkerelt.

B e g h .
Hier zijn de scoonste vrouwen vander werelt/
Die rijcxste/ die machtichste die in tlant// zijn.
Ey arm katijf dat sou uwen tant// zijn.

Wat soudy u worpen aen arme sleteren/
Het zijn die beste die hem verbeteren:
Neemt dat voor ooghen ende anders niet
Oft tsal u berouwen.+

+160

Dier.

Noyt sulck verdriet/
Soo tlammeken vliet// voor swolfs ghelaet/
Verdwijnt mijn juecht/ wee hem diet riet:
Dies men my siet// half desperaet.
O begeerte van hoocheden quader dan quaet/
Verradelijck zaet// vol der blamacien/
Verhaert/ naeyt elders uwen naet/
Cort hier den draet// van tribulacien/
Nu moet ick met druckighe lamentacien/
Te deser spacien// te bedde waert.
Want siecheyt my alle die leden beswaert.

De knecht comende tot Diericx vadere.

Ic en quam noyt so verre/ ic ben immers hier/
Och sate ick nu totten ooren toe int bier/
Soo stonde mijn hayr van vaer te crullene:
Ick hope eer lanck mijnen buyck te vullene
Quame ick te Middelburch in de stadt.
Ick siese dies wordt mijn herte te badt/
Tis een lievelijck nat// datmen daer// drinct.
Ick wil te wijle dat my goet en claer// dinct
Den brief dragen soot mijnen meester vermaende.
Ho/ Jan die Hollander die comt hier gaende/
Dies wil ick hem groeten het is wel noot.
Hy die voor ons sterf die bitter doot/
Aen thout des cruycen onverdient/
Stercke u in duechden.

Vad.

Sijt willecome vrient/
Wats u begheeren/ maect my dat kinnelijck.+

+161

K n e c h t
U broeder te Dordrecht gebiet hem minnelijc/
Tuwaert/ met desen brieve gheschreven:
Ende bidt u dat ghy hem antwoorde wilt geven/
Van dat ghene dat hy u over schrijft.

V a d .
Gheerne bode siet dat ghy hier blijft/
Tot dat ick den brief hebbe overlesen.

Hy leest den brief.

Ey lacen God.

M o e d .
Wat mach u wesen?
Segghet my mijn uutvercoren man.

V a d .
My en is niet in trouwen.

M o e d .
Waeromme versucht ghy dan/
Als die der vruecht is af ghespleten?

V a d .
Heere God wat vraechdy.

M o e d .
En machmens niet weten/
Soo moetet ymmers harde quaet// zijn.

V a d .
Jaet: maer hier moet scherpen raet// zijn:
Want Dierick daer onsen troost aen staet
Is soo sieck datmen hem weet gheenen raet
Te helpen: wat batet veel gheheelt.

M o e d .
O God wat hoor ick.[+]

[+]162

V a d .
Als eene die queelt
Werdt hy van leden onmachtich ende lam.
Hy heeft noyt sint dat hy te Dordrecht quam
Eenighe ghesontheyt ghehadt noch vruecht
So luyt den brief: als hem elck verhuecht
Dan is zijn blij schap karmen en suchten.

M o e d .
Tis al om die sletere/ dat soudick duchten
Katherina/ dat hy dus carmt ende truert.

V a d .

Het mach ons wel leet zijn dat ons ditte gebuert/
Tclimt al ter hoocheyt dat wy bedreven hebben.

M o e d .
Sy moet hem claerlic wat teten gegeven hebben/

Dat hy met siecheden dus is bevanghen.

V a d .
Comt hy hier/ hy blijfter aen verhanghen/
Soo mijn sciencie tvermeten gheeft.

M o e d .
Nu tot dat hijse bet vergheten heeft
Sullen wy hem laten te Dordrecht in stede.

V a d .
Tsal beteren hoop ick.

M o e d .
Dat hoop ick mede/
Want verscheyden liefde die mach wel coelen.

V a d .
Dat moghen sy weten diet ghevoelen/
Oft diet werc der reynder minnen obedieren.[+]
Segt mijnen broeder dat hi hem goedertieren [+]163
Wil wesen: alsoo wy hem betrouwen:
Ende dat hi hem therte verhuecht wilt houwen/
Met schoonen vrouwen// alle den dach.
Soo dat hy die maecht vergheten mach/
Die hy te Middelburch heeft ghelaten.

K n e c h t
Ick salt gheerne doen.

V a d .
Het sal u oock baten/
Eenen goeden tabbaert/ comt hier binnen.
God late den siecken confoort ghewinnen.

Conclusie.

N a t .
Gods vrienden en ist niet vreemde taenscouwen
Waer dattet minnende herte jolijt in smaect?

J o n s t .
Die vlechten te cussene duer liefs betrouwen/
Gods vrienden en ist niet vreemde taenscouwen?

N a t .
Ende wille met wille soo vast te houwen/
In liefs herte/ daer therte in blijft gheschaect.

J o n s t .
Gods vrienden en ist niet vreemde taenscouwen/
Waer dattet minnende herte jolijt in smaect?

N a t .

Dus bleef Dierick den jongelinc wel geraect/
In siecten verflout met crancken hope/
Als begheerte van hoocheden gaf de nope.[+]

[+]164

J o n s t .

Elck wachte hem wel van sulcken sope/

Dats te minnen/ dat hem niet worden en mach.
Waert dat maer een dropelken op u drope/
Terstont soudy ghecrijghen den swaren slach/
En tlevende sterven voort ghelach.

N a t .
Gods vrienden alsoo ghy hebt ghehoort/
Soo track Katherina in mans habijte
Te Dordrecht/ maer cleen was haer confoort:
Dies sy hem tgordel stal uut spijte.
Dit suldy hooren (leeft nu in jolijte)
In tvierde des spieghels der reender minnen.
Op een ander tijt sullen wy tvervolch beghinnen.
Dus niemant en belghe hem te deser spatie.
Wy bevelen u alle Gods gratie.

E y n d e v a n t d e r d e s p e l .[+]

[+]165

Prologhe vanden vierden spele.

J o n s t .
God wil alle bedructe herten haer troost zijn.

N a t .
Hy bidt wel die voor hem selven bidt.

J o n s t .
Tware vromelic den minnaers die gevoost[1)]zijn/
God wil alle bedructe herten haer troost zijn.

N a t .
Ick hoore wel ghi sout ooc mede verloost zijn/
Vander qualen daer therte mede is besmit.

J o n s t .
God die wil alle bedructe herten haer troost zijn.

N a t .
Hy bidt wel die voor hem selven bidt.

J o n s t .
Tis noodelijck ick en kenne swart noch wit/
Soo ben ick ten eynde der coorden gedreven/
Verdonckert inder minnen pit/
Buyten gracien mijns liefs beschreven/
Om dat Dierick die jonghelinck verheven/
Sijnen dach versuimde uut siecten die crachtich is
So en wilse ter minnen accoort noch troost geven
Maer sy meent/ daer haer herte by clachtich is

1) l. genoost?

Dat smans woort in trouwen logenachtich is.

N a t .
De ontschuldige moet dicwils tgelach betalen/
Nochtans en weet hy niet hoet bier// smaect.+
En laet gheen onghenoechte in u dalen/ +166
Also lange als Venus werck dangier// maect.
Al ist dat den troostighen rosier// naect
Met ontrooste en nemes voor geen vercleninge
Tghetrouwe herte daer Venus vier// blaect/
Spreect dicwils verre van zijnder meeninge:
Maer bidt altoos om troosts verleeninghe/
Der liefster die therte mach verchieren:
Want vrouwen herten zijn goedertieren.

J o n s t .
Ick wil altijt naer uwen raet// doen
Ghy natuerlijck ghevoelen.

N a t .
Ghy en sult gheen quaet// doen
Met arbeydt crijchtmen vier uut den steene/
Wilt altijt met eeren naer dijnen staet// doen
In duechdelijcke conversacie reene.
Draechtse liefde tot uwen persone alleene/
Sy sal verwonnen blijven ten hinde.
Ende beclaghen met bitteren weene/
Datse uwen jonste soo luttel bekinde.

J o n s t .
Natuerlijck ghevoelen ick crijghe die smake/
Als dat warachtich al u motijf was.

N a t .
Ghejonstich sin duersiet die sake
Van Katherina/ en merct wat haer bedrijf was:
Hoe cranck betrouwen daer int ghekijf was.
Sy heeft haer vercleet in mans habijte/
Om therte twelck in tvergrammen stijf was+
Te bringhen tot vruechdelijcken jolijte. +167
Maer alle die saken vielen te onprofijte:
Dies moesten sy eeuwelijc daer omme quelen.
Doen ghinck sy bespueren/ ende al uut spijte
Hoe sy hem tgordele souden moghen stelen.

Sijn bedectheyt ende zijn troostelick helen/
Die heeft Katherina in twerck bedroghen/
Soo ghy aenschouwen sult met den ooghen.

J o n s t .
Ghy minnaers wilt hier jolijt in vaten/
Dat altoos die sake goet versint is.
Tis sotheyt die zijn wercken wilt haten
Duer een woort twelcke hem onbekint is.
Merct hoe hertelijck dat dit ghemint is/
Daer Katherina ende Dierick haer veynsen.
Wy gaen beghinnen wilt overpeynsen
Die soetheyt diemen u bewijsen sal:
Ick hope datter jolijt uut rijsen sal.

Die baniere vanden vierden spele.

Hier gaet Katherina in mans habijte Met cleenen jolijte, te Dordrecht waert. Hoe sy Dierick tgordel stal van spijte, Tzijnen onprofijte, twordt u verclaert. Alle minnaers in amourueser aert Worden beswaert, in zijn bequelen. Twordt hier nu beter gheopenbaert Vrienden vermaert, comt hoort ons spelen Hoe Katherina tgordel sal gaen stelen.[+]

[+]168

Hier beghint dat vierde spel vanden Spieghel der minnen.

N e v e
Vercoren nichte wilt u verhooghen/
Die stadt van Dordrecht sie ick met ooghen/
Gods eeuwighe gracie gheefs ons te goede.
Hoe meuchdy varen?

K a t h .
Ick ben al moede
Des scheeps/ dat soo laveerde en draeyde/
Midts datter in zee alsulcken storm waeyde/
So was ick in vreesen groot van misschiene/
Duer tvierich begheeren om hem te siene:
Vercoren neve.

N e v e
O bloeme van vrouwen
Ghy sult hem eer lanc termijn aenschouwen/
Daer therte om vierich leyt in twiste.

K a t h .
Neve waert dat mijn vader wiste/
Dat ick dus gae in mans ghelijckenisse/
Tware zijnder herten een verzijckenisse:[+]
Maer neen hy/ dat blijft noch in secreten.

[+]169

N e v e
Alle dinghen en waren niet goet gheweten/
Sulck begrijpt wel datmen hem qualic loont.

K a t h .
Weet ghy wel neve waer Dierick woont?

N e v e
Jae ick nichte/ neemt mijnder talen goom/
Hy woont hier te Dordrecht by zijn oom/
In een herberghe wat batet versweghen:
Inde swane ontrent die hooch poorte gelegen.

K a t h .
Mach dat oock waer zijn?

N e v e
Alsoo heb ick verstaen.

K a t h .
Daer willen wy best ter herberghen gaen/
Vercoorne neve.

N e v e
Verblijf den moet/
Hier staet de herberghe.

K a t h .
Dats harde goet/
Gaen wy daer binnen.

N e v e
Niet meer van desen.
God seghent hier al.

O o m

Willecome moet ghy wesen.[+]

[+]170

N e v e

Sullen wi hier herberge mogen hebben heer weert?

O o m

Ja ghy trouwen op dat ghijt begheert.

N e v e

So willen wy goede chiere gaen maken.

K a t h .
Dect ons die tafele voor alle saken.

O o m
Sit neder dan.

N e v e
Trouwent dat sal zijn.

K a t h .
Langt ons hier broot/

N e v e
Brengt ons den wijn.

K a t h .
Ter quader marct salmen wel teeren.

O o m
Ghy sult hebben uus hertsen begheeren/
Wat wildy eten?

N e v e
Al vanden besten.

K a t h .
Brengt kiecxkens en duyven.

O o m
Men sals u bevesten/
Vertoeft wat/ men salt u halen.

N e v e
Onsen Heere God salt al betalen/
Al droncken wy clareyt uut silveren schalen.[+]

[+]171

D i e r i c k b y d e n v i e r e s i t t e n d e .
Ick bederve/ ick sterve/ nochtans soo leve ick.
Ick versuchte/ ick duchte/ ic en weet waer by.
Ick rase/ en dwase/ den moet begheve ick
Ick bederve/ ick sterve/ nochtans soo leve ick.
Ick verschoot/ o doot/ van vare soo beve ick
U fel/ ghequel/ alle herten te swaer sy.
Ick bederve/ ick sterve/ nochtans soo leve ick.
Ick versuchte/ ick duchte/ ic en weet waer by.
Mijnen sin/ brengt in/ dat ick by haer sy.
O wy/ ay my/ ghy swaer ghepeys.
Ghy bedriecht/ en liecht/ soot openbaer sy.
En bringt/ verstringt/ miskief voor cheys
Ghedangiert/ duerviert/ in Venus forneys
Blijf ick/ dan schrijf ick/ my als van desen
Donghetrooste die niet en mach ghenesen.

K a t h .

Wie sie ick/ ay my heere God ghenade/

Wat nu te rade?
Dierick reyn amoureus van zade
Sit hier aen tvier.
Hy sucht/ hy crocht/ tvalt hem te quade
O wy dits schade/
Dat hy in siecheden passeert die trade/
Noyt sulck dangier.
Och hoe sal ick my voor den jonghelinck fier/
Gheveynsen hier:
Wiens opsien is soo goedertier/
Al waert een lam.
Ick sta veel crancker dan een papier/+
Wats mijns arm dier/ +172
Dat ick oyt dit doloruese bier
Om drincken nam.
Mijn herte vermorwet al wast eerst gram
In moede tam
Twelcke in druckighe tranen swam.
Hoe sal ick moghen
Mijn ghesichte keeren uut zijnen ooghen?

N e v e
O edel jonghelinck wat mach u wesen?
Ghy zijt so over melancoleus/
Is eenighe siecte in u gheresen/
Daer ghy van herten af zijt doloreus?
U soet ghesichte melodieus/
Dunct my al anders verkeert dant plach:
Ghy waert seer lustich ende amoureus/
Laetst dat ick u met ooghen aensach/
Binnen Middelburch.

D i e r .
Noyt blijder dach
Sydy van Middelburch?

N e v e
Jae wy voorwaer.

D i e r .
So coom ick sitten in u ghelach/
Ist u ghelieven mijn vrienden eerbaer.

N e v e
Ghy zijt ons willecome.

D i e r .
Mijn herte swaer/[+]
Dat sou ick gheerne met u verlichten. [+]173"

N e v e
Soo laet ons dan alle solaesheyt stichten.

D i e r .
Och ic hore so gaern van Middelburch spreken.

K a t h .
Dat woort dat doet my de ooghen leken.
Therte waent my breken// even ghedichte:
Dus keer ic mijn aenschijn uut zijn ghesichte.

J a l .
Wij moetender oock wesen.

V r e e .
Dat sprack een clercxken.

J a l .
Wy drijven de carre.

V r e e .
Wy rocken twercxken.

J a l .
Wy houden ons mercxken/

V r e e .
In Venus palleys.

J a l .
Ghy zijt vreese voor schande.

V r e e .
En ghy jalours ghepeys.

J a l .
Tsus laet ons drincken en swijghen/
Soo moghen wy meer verstants ghecrijgen.

N e v e
Maect seg ick goede chiere.

K a t h .
Drinct vanden wijne.[+]
[+]174

N e v e

Dats ons maniere.

K a t h .
Maect seg ick goey chiere.

D i e r .
Der vruechden riviere
Blust nu mijn pijne.

N e v e
Maect seg ick goey chiere.

K a t h .
Drinct vanden wijne.

J a l .
Dats waer Katherine/

V r e e .
Laet schossen laet brossen/ aant.

J a l .
Laet storten laet ghieten.

V r e e .
Sy soude hem so geerne aen den hals schieten.

J a l .
Hoe schaemtse haer nu.

V r e e .
Twee mijten breet.

J a l .
Sy can haer wel veynsen

V r e e .
Dat doetse God weet/ aant.

J a l .
Haer vierich begheeren is nochtans cloeck.+

+175

V r e e .
Hoe houdse maniere.

J a l .
Recht als een schoteldoeck.

V r e e .
Laet springhen den snoeck// aen elcken cant
Sy laet hem sitten verdorsten opt zant.

N e v e
Ick bringt aant.

K a t h .
Ja wien?

N e v e
Den onghetroosten.

D i e r .
Dat wacht ick.

K a t h .
Ende ick oock mede.

N e v e
Dits gheluck.

D i e r .
Tfy druck

N e v e
Vruecht comt van oosten/
Ick bringt.

K a t h .
Ja wien?

N e v e
Den onghetroosten.

D i e r .
Ick versuchte.+

+176

K a t h .
Ick duchte.

N e v e
By wat propoosten?

D i e r .
Ay my.

K a t h .
O wy.

N e v e
Elck houde zijn stede/
Ick bringt.

D i e r .
Jae wien?

N e v e
Den onghetroosten.

K a t h .
Dat wacht ick.

D i e r .
Ende ick oock mede.

N e v e
Jonghelinck voor u soo is mijn bede/
Ontfangt/ langt/ dit wit croesken met wijne.

K a t h .
Dats my/ vry/ soo suer oft suycker ware.

D i e r .
U tale/ boet mijn quale/ als medecijne
Ontfangt/ langt/ dit wit croesken met wijne.

K a t h .
Tsal goet zijn/ tis boetwijn/ voor alle pijne/
Och schinct/ drinct/ voor Venus martelare.[+]

[+]177

D i e r .
Ontfangt/ langt/ dit wit croesken met wijne/

K a t h .
Dats my/ vry/ soo suer oft suycker ware.

V r e e .
Juyste/ maer ghy hebt vanden hare/
Sint Joris vissop hout u verevelt.

J a l .
Sy sit en crevelt.

V r e e .
Haer herte verkevelt.

J a l .
Haer herte knevelt.

V r e e .
Sy waer gaerne eens/

J a l .
Mont toe van dien.

V r e e .
Tcomt alleens.

J a l .
Hoe drancse dat croesken uut tot den gronde.

V r e e .
Het dochte haer specie der herten ghesonde.

J a l .
Gheraet/ wat sach ick?

V r e e .
Laet hooren den vont.

J a l .
Sy settede juyste haren rooden mont/
Op de zijde daer zijnen mont gestaen// hadde.+

+178

V r e e .
Haer dochte peyns ick datse tvermaen hadde
Van zijnen aseme die altijt soet is.

J a l .
Sy sal segghen dat den wijn seer goet is/
Al waert half watere.

V r e e .
Laet plasschen laet wasschen.

J a l .
Die tvier te doene heeft die soecket in dasscen.

V r e e .
Dat mach hier blijcken.

J a l .
Redene soo eest.

N e v e
Laet ons wel teeren wi hebben lange siec geweest/
Dierick hoe staget?

D i e r .
Alsoot God weet.

N e v e
Dat ghy dus sieck zijt dat is ons leet.

D i e r .
Dats onverdient.

N e v e
Laet trueren lijen/
Ende set alle onghenoechte bezijen/
Ghy sout u verblijen// in lustighe grondekens
Met lachende oochskens/ met helsende mondekens
Daer elck juechdelijck herte by gherust sy:

Mismaect met lijdene.+

+179

D i e r .
Wacharmen dies lust my
Daer ick in siecheden valle so lanc so swaerdere.
Ghy siet wel die doot is my veel naerdere
Dan vrouwen te pleghen al seg ict noode.

N e v e
Neen ghy hebt al wat lievelicx tot uwen broode/
Sulck jonghelinck die jonck van daghen// sy/
Soo schoon soo minnelijck int behaghen// sy/
Ende daer by rijcke ende prues van moede/
Tware moghelijck dat hem viele te goede/
Alle huere ses vrouwen gheexalteert vry/
Tot zijnen ghebode.

D i e r .
Vrient ghy salueert my/
Maer ghy muecht segghen al u begheeren:
Wacharmen elck mensche mocht hem weeren
Van mijnen aenschijne dat staet so bleecachtich.

N e v e
Al is u herte mismaect ende weeckachtich/
Waert tusschen twee ronde borstkens gelegen/
Het soude haest gesontheyt hebben vercregen/
Uut der vrouwen herte/ al duer de lucht
Der confortacien.

D i e r .
Och mijn herte sucht
By desen: al muechdi lombaert of Griec wesen.

N e v e
Ghy moet claerlick vanden evel sieck// wesen:
Ghy sucht/ ghy crocht/ ghy gaept/ ghy gheeut/
Ende oock u bloosende aenschijn fleeut/+
Als diemen preeut// zijn lievelijck lief: +180
Dies hy van siecten lijdt ongherief.

D i e r .
God danck dies en heb ick noch gheen letsele/
Van minnen en had ic noyt siecte oft quetsele:
Onbecommert van desen/ ick henen springhe.
Ick en weet gheen vrouwe daer ic om ginghe
Twee voeten weechs/ in twerck der minnen.

N e v e
Neen/ dat moet ghi verwerpen wildijt winnen/

Want dat zijn trompen die tvolc bedrieghen.

D i e r .
Ick segghe mijn meeninghe.

N e v e
Nu dat laet ick vlieghen/
Een dief die lijdt die wilt ghehanghen// zijn.

D i e r .
Wa lacen waer naer soude mijn verlangen// zijn/
Ic en vant noyt weduwe vrouwen oft maechden
De welcke twee mispelen naer my vraechden:
Sou ick dan herte sin en ghedachten
Over gheven/ die mijns niet en achten?
Ick sals my wachten// indien ick can.

N e v e
Tware elcken leedt die dat claer wiste/

D i e r .
Jaet lieve man/
Want als die muys is in die valle/
Sy geraect seer qualijcken weder uut den stalle:
Hy is sot die hem selven bedroeft.[+]

[+]181

N e v e
Dat weet hy diet aen hem selven proeft.

D i e r .
Hoe meendy datte?

N e v e
Dat beseft ghy wel/
Als ghelijcke partuere caetst ghy in tspel/
Voor yemant el/ want elck wel weet/
Dat u herte met vierigher minnen heet
Ghejonstelijck steet// tot eender maecht
Van Middelburch/ die u voor al behaecht.

D i e r .
Wien my?

N e v e
Ja u/ ghy en dorft u dies niet veysen.

D i e r .
Ghy zijt seere verdoolt dat mach ick peysen/
Ick en vrijde noyt maecht/ het is een andere.
Besiet my eerst wel.

N e v e
Dierick die hollandere
Ist die ick meene.

D i e r .
Wat dat sou ick// zijn.

N e v e
Sijt ghijt/ soo moet ghy in Venus strick// zijn.
Hoedt u voor tclimmen eer dat ghy daelt/
Want verre gheworpen ende weder ghehaelt

Is sotternije/ schout sulck verlacken:
Men verbercht de minne als spillen in sacken/+ aant.
Wat wildy veel loochenen dat elck een siet? +182
Katherina sheermertens/ die en kendy niet
Die te Middelburch lijnwaet te naeyen plach
Ghy en vrijdese noyt dan nacht en dach.

D i e r .
Ick en droegher seker noyt liefde toe/
Al sprack icker teghens ick wast haest moe.
Merct by u selven/ al isse schoone/
Sy ware my te snoode van persoone.
Wat wil ick dan volghen vercoren vrient/
Tghene dat my in rijcheden niet en dient:
Alsulcke liefde schrijve ick met waesschen/
Inden sondachs hoec/ acht dagen naer paesscen.
Moeste mijn pruesheyt sulc versijck// stallen/
So soudic wel met den palmen in tslijc// vallen:
Dus prijs ick noch onghebonden best.

J a l .
Wat segdy daer af?

V r e e .
Die woordekens vest/

J a l .
Ghelooft ghijt nu?

V r e e .
Ey arme sottinne.

J a l .
Wie draechdy jonsticheyt ende minne?

V r e e .
Gaet uut den winde.

J a l .
Vliet vanden dijcke.+
+183

V r e e .
Jonste is ten hinde.

J a l .
Mint uus ghelijcke.

V r e e .
Recht als een catte in hemelrijcke/
Sydy hier ongheacht bedroghen.

J a l .
Neemt eenen stroowis ende droocht u oogen/
En veecht u nuese met u selfs slippen/
Want zijn jonsticheyt moet elders drippen.

K a t h .
Och wrake der tonghen die dat oyt sprack/
My lacen tot eender blasphemie groot:
Dies therte ghevoelt sulck onghemack/

Dattet roept naer de natuerlijcke doot:
En dat spijt hier schuylde onder tdack/
Therte soud bequelen moeten ter noot.
Tfy/ heeft hy op my aldus den hack/ aant.
Daer ick hem noyt dan duecht en boot:
Twas wonder dat therte niet en brack/
Doen hy sulcke onwaerde tmywaert schoot.
Hovaerdije die kijckende is duer den sack/
Hout nature ghewapent inden stoot:
Ick ware anders als een verworpen pack/
Daer doot ghevallen inden poot.
Non fortse/ al hang ick dus aen den tack/
Daer my solaes ende vruecht ontvloot/
Ick sal dat Venus noyt en wrack/
Noch wreken: ick worde van toorne root+
En verlichten mijn herte swaerder dan loot. +184

D i e r .
Nu ons ghelach/

N e v e
Tis seg ick al betaelt/
Al tghene datter nu is ghehaelt
Van spijse/ van drancke/ soo dat behoort.

K a t h
Nu soo willen wy te ruste rechtevoort.

D i e r .
Noyt gheselschap en was my bequamere.
Volcht my/ ghy sult dies in mijn camere/
Elck op een schoon bedde rusten.

V r e e .
Gaet/ qualijcken moetet u lusten.

J a l .
Amen in trouwen.

V r e e .
Dat sprack die costere.

J a l .
Elck spreke doch een pater nostere/
Dat darme verdoolde te weghe gherake.

V r e e .
Ja en zijnen wech in tvleesch huys make.

J a l .
Och dat ware myrakel/ mocht dat gheschien.

V r e e .
Ick rase van luste.

J a l .

Niet meer van dien/+
Laet ons een ander liedeken singhen. +185

V r e e .
Wat duyvel hoe conde haer twijf bedwingen/
Daer hy haer liefde stelt achter rugghe?

J a l .
Hovaerdije ende spijt hielt even vlugghe
Therte in schaemten vierich beloken.

V r e e .
En dede datte/ therte hadde ghebroken/
In swaer verdrietelick onghemack.

J a l .
Twas contrarie zijn meeninghe dat hy sprack/
Om dat hy liefs secreet soude helen.

V r e e .
Dat en vermoede sy niet.

J a l .
Ick weds sy sal hem gaen stelen/
Die vlechten van gherechter spijte.

V r e e .
Dat sal haer comen tot grooten verwijte/
Want zijt besterven sal int inde.

J a l .
Nu dat laten wy draeyen met den winde
Mer als twee dieven die achter den weech// keken
So salmen alst past de hant int deech// steken.

K a t h .
Och wats mijns allendighe fugitijve/
Dit grief van ontrooste moet ick bequelen:
Dus roep ic als een diemen berooft vanden lijve/
Wrake/ metter dolorueser kelen.[+]
Mijn jonsticheyt wil ick te gode bevelen/ [+]186
In dese duystere nacht:
Van thoorne sal ick hem tgordel stelen/
Daer mijn vlechten in zijn ghewracht:
Die plaetse daert leyt heb ick ghewacht.
Die claerheyt der manen als nu duer tglas// schijnt
Op mijn liefs bedde/ wat sal ick bestaen?
Wee my/ dat therte nu op dit pas// vijnt
Dat hy my vander hant wilt slaen.
Och zijn lievelijck aenschijn wel ghedaen/
Sie ick perfect duer der manen schijn:
Mocht ick te hemwaert met eeren gaen/
Wiens wangheskens blosen als een robijn:
Soo droncke ick balseme voor azijn.

J a l.
Springt seg ick int bedde.

V r e e.
Neen ghy moet u dwinghen.

K a t h.
Dwinghen?

V r e e.
Jae ghy.

J a l.
Vry laet u kinnen.

V r e e.
Beyt noch.

J a l.
Ghy sultet ghehinghen/+
Springt seg ick int bedde. +187

V r e e.
Neen ghy moet u dwinghen.

K a t h.
Sijn mondeken lacht.

J a l.
U machs verlinghen/
Ey sieten doch ligghen.

K a t h.
Ick rase van minnen.

J a l.
Springt seg ick int bedde.

V r e e.
Neen ghy moet u dwinghen.

K a t h.
Dwinghen?

V r e e.
Jae ghy.

J a l.
Vry laet u kinnen.

V r e e.
Ja soo muechdy metter grooter pinnen/
Leeren schrijven in Venus capitule.

J a l.

Dan soudse wel spellen sonder titule.

V r e e .
Sy is te cleene.

J a l .
Al groot ghenoech/
Men spant jonge paerden wel inden ploech.

V r e e .
Tis nochtans schande.[+]

[+]188

J a l .
Daer en leyt niet ane.

V r e e .
Pleghet hoy tot den paerde te gane?
Dat ware wat nieus.

J a l .
Neen achtet cleen/
Een vrouwen herte en is gheen steen.

V r e e .
Aensiet die eere.

J a l .
Neen duyvel neen/
Doet der naturen haers herten willeken.

V r e e .
Ja leert drayen met twee wervelen aen een spilleken

So muechdy eenen ghebroken pot werden.

J a l .
Hoe salse haer ghelaten?

V r e e .
Wat soudy oock sot werden/
U eere te hanghene reyn bloeme vermeert/
Aen den ghenen die uus niet en begheert?

J a l .
Wat duvel si en mach niet eewelic maecht//bliven

K a t h .
Och ic mach mi ellendige wel geplaecht//scriven
Den hongerigen siet hier zijns hertsen kies
Van spijse daer ick af moet ghejaecht// blijven
Sonder te proevene/ noyt sulck verlies.
Ick sie den roseboom daer vruecht uut wies/+
Al met troostighe roosrancxkens behanghen: +189
Mocht ick die plucken als gras oft bies/
Therte soude dies// vruecht voor cheys ontfangen.
Maer neen ic/ therte blijft ghevangen
In vreese der schanden/ noyt sulcke onruste.
Wech valsch verrader/ want duer vierich verlangen
Beswijct my therte int vier van luste.

J a l .
Tware goet dat hy haer becoringhe bluste.

V r e e .
Dat ware ghenoechelijck.

J a l .
Hy weet diet smaect.

K a t h .
Ick sie zijn blancke armkens naect.

J a l .
Dits der naturen een paradijs.

K a t h .
Tversoeten mijnder sinnen.

J a l .
Der vruechden rijs/
Propijs// daer Venus bloemkens bloeyen.

K a t h .
Sijn byzijn en soude my nemmermeer vernoeyen
Tis eenen bant die goet om knopen is.

V r e e .
Waert also wel eere alst wijn vercopen is.

J a l .
Soo soud haest ghedaen zijn.+

+190

V r e e .
Dat laten wy schuylen. aant.

J a l .
Ick souwen eens vriendelijcken labbermuylen.

V r e e .
Neen oft hy ontwecte/

J a l .
Soo waert al kinder spel/

Want ghestolen brocxkens die smaken wel.

K a t h .
Och noyt quam my te voren sulck ghequel/
Mijn herte in zijnder herten rust:
Mijnen mont leyt zijnen mont en cust:
Mijn armkens omvlechten hem even stijf:
Mijn borstkens ghevoelen zijn mannelijc lijf/
Nae der naturen/ lust nu ghetuycht/
Daer therte voetsel der minnen uut suycht:
Dies sal ick in spijte den ghepeynsen/
Nu ondergaen.

V r e e .
Neen ghy moet u veynsen.

K a t h .
Soudick my veynsen?

V r e e .
Jae ghy ontbeyt.

K a t h .
Noyt felder aenhooren.

J a l .
Hy mint een andere.

K a t h .
Noyt meerder thoren.[+]
Therte sal my schoren. [+]191

V r e e .
Wy hebbent u wel gheseyt te voren/
Heden onteeren

J a l .
Morghen verstooten zijn/
Met desen sope sult ghy begoten zijn

V r e e .
Merct violetkens

J a l .
Ja die ghepluct zijn/

V r e e .
Ende dan ghehandelt/

J a l .
Hoe sy bedruct zijn.

V r e e .
Jae en ongheacht zijn van jonghe sotten.

J a l .

Tsghelijcx soo prijstmen

V r e e .
Ghebroken potten.

J a l .
Als roose botten// die scherp int steken zijn
So sal een maechdeken scherp int spreken zijn
Voor haer eere.

V r e e .
Dat soudse met rechte
Hoe suldijt maken?

K a t h .
Ick sal hem die vlechte[+]

[+]192

Gaen stelen die ick hem hebbe ghegheven:
Maer nature die croont.

J a l.
Ist qualijck bedreven?

V r e e.
Aensietet verwijt.

J a l.
En die achter sprake

V r e e.
En donaerdich spijt.

J a l.
Volbringt die sake.

V r e e.
Steelt hem die vlechte.

J a l.
Vry als een wijf.

V r e e.
Hij salt hem beroemen.

J a l.
Sijt niet te slechte.

V r e e.
Tis een katijf
Dat hij u in liefden dus ontvalt.

K a t h.
Och hoe stae ick lacen beraest verbalt/
Weer ick hem dit gordel wil stelen oft niet:
Wat wil ick aenvaerden/ mijn bloet dat walt/
In twijfel/ ghelijck een pot die siet.
My dunckt dat therte in vruechden vliet/
Als ick aensie zijnen rooden mont:[+]
Soeter dan Venus oyt vruchten liet [+]193
Den beleefden int stuck der minnen vont.
Al sate ick diepe inder hellen gront/
Meer vruechden creghe ick tot mijnen jolijte/
Dan ick hem dit gordel sal stelen terstont
Uut onwaerden/ plats tot zijnen spijte.
Jalours ghepeys bringt te verwijte/
Donsalich spijt op my ghedreven:
Roependе als wolven binnen den crijte/
Hy sal mijn vlechte den vloyen// gheven/
Als dieven die metter proyen// beven
Dies ontsteel ic hem tgordel/ al ist my scande/
Uut sorghen dat ick mijn eere verheven
By zijnen beroemen mocht laten te pande.
Adieu lief/ vertredende buyten den lande

Adieu troost/ wiens vruecht in drucke verkeert.
Adieu herte duerwont met Venus brande/
Mijn herte nu Judas wercken leert.
Adieu lievelijck lief mijn herte verseert/
Dat ick u met ontrouwe moet verwaten:
Nochtans hoe dat mijnen druck vermeert/
Ick en cans uut hovaerdijen niet ghelaten.
Met den gordele gae ick nu mijnder straten.

J a l.
Dats factum

V r e e.
Sibe sielken.

J a l.
Wat toochtse hem nu?[+]

[+]194

V r e e.
Haer achter hielken.

J a l.
Laet draeyen twielken.

V r e e.
Laet fleuten laet pijpen.

J a l.
Het druckich ghecrielken/

V r e e.
Gaet nu aen tnijpen.

J a l.
Die vruchten rijpen/

V r e e.
Van tribulacien.

J a l.
Waer sullen wy slapen?

V r e e.
In desperacien/
Met lamentacien// van jalouzijen.

J a l.
Ick lache van vruechden.

V r e e.
En ick moet verblijen/
Duer donruste dyen// die den jongelinc naect.

J a l.
Het schip is nu aen boort gheraect/

Men derf tseyl nu niet meer ontployen.

V r e e .
Waer is Katherina?

J a l .
Sy gaet nu schoyen/[+]
Te Middelburch waert met haren neve. [+]195

V r e e .
Sy zijn vroech ghelopen over schreve/
Van ancxste oft yemant den dans verpepe.

J a l .
Tis sonder sorghe/ sy zijn nu tschepe.
Laet waeyen twindeken dat inden top// gaet.

V r e e .
Wat sal Dierick seggen wanneer hy op// staet.

J a l.
Dat langt my te wetene.

V r e e.
Ick hebs oock becueringhe

J a l.
Wy moeten daer wesen ten labueringhe.

V r e e.
Twordt seg ick al trueringhe.

J a l.
Laet vlieghen tpluymken.

V r e e.
Wy duycken aen tbedde.

J a l.
Wy spelen tluymken.

V r e e.
Ghy saeyt dat cruymken van miskieve/
Dies elck jalousheyt crijcht van lieve.

J a l.
Wy gapen naer valscheyt/

V r e e.
Als den hoender dieve.[+]

[+]196

J a l.
Dat tuycht onsen brieve/

V r e e.
Van Judas rancken
Als die blocsleypers die achter straten jancken.

D i e r.
Heere God hoe is mijn herte tonvreden/
Ende vast droeve hebbe ick gheleghen
Al in dese duysterlijcke nacht:
Droomende dat twee dieren heden/
Hadden die pluymage eens valcx ghecregen/
Daer therte murmuracie uut raept
Twee ghieren op den nest bestreden
Eenen sperrewaer/ maer het ghinc hem tegen
Dat die tortele met hem vlooch ter jacht/
Die als een ghier van felder zeden/
Die sperreware zijn aes heeft ontdreghen/
Dievelick daer hy leyt en slaept.
Die ghieren belaghen ter selver steden
Den sperreware/ diese hebben ghesleghen
Met haren langhen clauwen in de vacht.

O Heere tempel der salicheden/
Ick duchte voor hindere/ wat sal ick pleghen/
Dat my dees frenezije betraept?
Dits nu uut mijnen bedde gheschreden/
Die sonne beschijnt bosschen en weghen/

Daer elck solacelijck herte om lacht.
O herte in siecheden onbesneden/
En truert niet/ met tranen wordy gedwegen:
Die soete vlechten dijns liefs die gaept[+]
Naer troost/ dijn grief wordt noch gheacht. [+]197

J a l.
Daer duyvel daer.

V r e e.
Alsoo soud eerst nopen.

J a l.
Waer sydy maech?

V r e e.
Achter tbedde ghecropen.

J a l.
Ick legghe en luystere.

V r e e.
Certeyn en icke.

J a l.
Hoe legdy ghevouwen?

V r e e.
Crom als een picke.

J a l.
Ende ick verschricke.

V r e e.
Elck stelle zijn hamerken

J a l.
Ten wercke van droefheden.

V r e e.
Kijct hier int camerken/

J a l.
Den dranck van vruechden

V r e e.
Hem nu verleedt is.[+]
[+]198

J a l.
Wy comen hem te bate.

V r e e.
Jae als hy ghecleet is.

J a l .
Ghy telt van vieren.

V r e e .
Ende ghy van sessen al.

J a l .
Sijn schoone juweelken

V r e e .
Hy nu ghemessen sal.

J a l .
Al ghinghe hi ter zee hy en vonde geen watere

V r e e .
Sulck waent hy mist.

J a l .
Houdt uwen snatere.

V r e e .
Jae breydelt mijn tonghe.

J a l .
Cruypt dan daer achtere
Tot dat water van droef heyt loopt duer den trachtere.

D i e r .
Wats dit// hoe duchtick
Verhit// ontvluchtick der melodijen.
Ghecleet soo ben ick

Verleet/ soo sten ick sonder verblijen.
O verlicht u herte
Ende swicht dijn smerte der frenezijen.
Gaet cust die vlechten+
En blust// dijn vechten/ van jalouzijen. +199
Och wats hier// ghemaect?
Dit dangier// ontschaect solacelijck strijen.
Dijn verholen// solaes
Is ghestolen// arm dwaes/ als nu ten tijen.
Mijn bloet// verschrict
Den moet// verstict/ hoe sal ict lijen?
Als gheboghen// beken
Dat die ooghen// leken/ aen allen zijen.
O doot/ u cracht
Waer noot// hier bracht/ wilt my duerrijen.
Tfy// vruecht
Ghy// muecht wel henen schrijen.
Vermaledijen// moet ick den dach/
Dat ick die vlechte oft tgordel oyt sach.

Jal.
Ja dats den slach.

Vree.
Gheeft hem die hant.

Jal.
Hoe smaket suypen?

Vree.
Al naer den brant.

Jal.
Swijcht/ neemt verstant// van alle dinghen/
Ende dan soo sullen wy ons liedeken singhen.

Dierick soeckende den gordel.
Dat ick veel soecke tis al om niet/
Tgordel moet dievelijck wech gedregen// zijn:
Dies therte ghevoelen moet sulck verdriet/+
Dattet haestelic vander doot wilt belegen zijn. +200
O gordel ghi en sult niet meer aen mi omslegen zijn/
Dits my met heeten tranen die ogen duergietende.

O ogen/ ghy en muecht niet meer gedwegen zijn/
Met die vlechten dijns liefs alle vruecht genietende
Adieu solaes in drucke vlietende/
Alle mijn confoort is uut ghesloten/
Dies my nu tleven is verdrietende:
Want siecte den wellust heeft uut ghegoten.
Ay my wat comt my int herte gheschoten?
Oft waer is/ neent/ tis noyt dus ghequelt.
Verstandenisse roept/ wats hier ghesproten?
Ghi zijt tusscen twee stoelen in dasscen gestelt.
Sy heeft u menighen trap ontelt/
Die weertste/ die blusschen mach u dangier:
Want sy met liefden haer herteken helt
Tot eenen anderen/ ende dats haer putier.
Tmach wel waer zijn: vercouder dan een pier
Is de nature droef heyt bevolen.
Haer mutsaert is als een vileynich dier/
Heeft my mijn gordelken ghestolen.
Sy sant hem met valscheyt hier ter scholen
Om tgordel te stelene tot mijnen spijte:
Comt doot/ en maect my slevens quijte.

J a l .
Soudy vrouwen ghelooven?

D i e r .
Ja en soud ick niet?

J a l .
Dat selve doet menich man verdriet.[+]

[+]201

V r e e .
Gheldeloos werden

J a l .
Elck machs hem schamen.

V r e e .
Uut eeren terden

J a l .
Int velt van blamen.

V r e e .
Der mans ghesichte

J a l .
Gaet uut den ooghen.

V r e e .
Soo ist vrouwen herte

J a l .
Haest om ghetoghen.

D i e r .
Och dat vindick aen my wel/ ic ben bedrogen.

V r e e .
Sy verset haer canse.

J a l .
Laet loopen tbolleken.

V r e e .
Springt vanden danse.

J a l .
Ghy en zijt gheen polleken.

V r e e .
Sy is ghestadich/

J a l .
Recht als een trachtere.+

+202

V r e e .
Sy siet u gheerne/

J a l .
Maer tis van achtere.

D i e r .
Och dies ben ick een eeuwich suchten tachtere
Waer isse nu?

V r e e .
Dats goet ghevraecht/

J a l .
Daermen den blinden int heete gat jaecht.

V r e e .
In een warm camerken/

J a l .
By haren lieve.

V r e e .
Hy stelt zijn hamerken

J a l .
Tot haren gherieve.

V r e e .
Hy beseghelt den brieve

J a l .
Juyste op dit pas.

V r e e .
Wat leert hy haer nu?

J a l .
Hoese ghewonnen was.

V r e e .
Het is een vuyl ghebras.[+]

[+]203

J a l .
Sy suypen/

V r e e .
Sy lecken/

J a l .
Sy vechten

V r e e .
Sy tocken

J a l .
Sy treckebecken.

V r e e .
Dit zijn die kecken

J a l .
Juyste naer den aert

V r e e .
Die vrouwen ghelooft

J a l .
Is hanghens waert.

D i e r .
Dits dat mijn herte ende moet beswaert/
Souse lacen soo onghestadich zijn?
So mach vrouwen herte wel ongenadich zijn:
Maer daer en can ic mijn herte niet toe gegeven.
Wech jalours ghepeys.

J a l.
Ist qualijck bedreven?

V r e e.
Wat quackelijn quack. aant.

J a l.
Wie stal die vlechten?+

+204

V r e e.
Haren soeten smullaert// met zijn twee knechten.

J a l.
Nu doetse den dullaert// zijn speerken rechten

V r e e.
Dat gaet daer henen

J a l.
Laet spitten laet delven/

V r e e.
En ghelooft ons niet/

J a l.
Ghelooft u selven.

V r e e.
Ghy climt arm dwaes

J a l.
Twee trappen te hooghe.

V r e e.
Ghy zijt den knoop peyns ick

J a l.
Achter den elleboghe:
Dies ghy den block sleypt tenden grade.

D i e r.
Wat hoor ick/ ay my/ o God ghenade:
Vreese voor schande tuycht sulcken smade
Mijns liefs/ dat ick ben tenden rade.
Tfy jalours ghepeys/
Ghy bringt sulcken last ter herten int quade/
Duert roepen mijns liefs onghestade/
Dat ick hier late/ noyt sulcke schade
Miskief voor cheys.
Hoe mach een bloeme soo reyn van sade+
Groeyende met eerlijcken blade/ +205
Met onghetrouwe nu passeren die trade
In Venus palleys?

Twijfel versekert my vroech en spade/
Eer sy my eenighe ontrouwe dade/
Sy soude noch liever duergaen die pade
Int helsche forneys.
Och dees wanckelbaerheyt hout dese reys
Therte in siecheden met veel gheschreys.

J a l .
Nu valt hem siecheden op die lede.

V r e e .
Hy moet te bedde.

J a l .
Dies heb ick vrede.

V r e e .
Sijn beenen faelgeren.

J a l .
Sijn leden begheven.

V r e e .
Sijn coluer verandert.

J a l .
Sijn handen die beven.

V r e e .
Sijn cracht beswijct.

J a l .
Sijn juecht verschoyt.

V r e e .
Sijn troostelijck hopen/+

+206

J a l .
Is uut ghepoyt.

V r e e .
Wy en brochten noyt// meer roys te pande

J a l .
Ick ben jalours ghepeys.

V r e e .
Ende ick vreese voor schande/
Die de minnaers bringhen can int dangier.

J a l .
Tsus mommeken mom/ zijn oom is hier/
Die hem seer gheerne soude doen ghenesen.

O o m
God helpe alle siecken.

D i e r .
Willecome moet ghy wesen/
Vercoorne oom.

O o m
Hoe ist hier ghestilt?
Mijn lieve neve.

D i e r .
Alsoot God wilt/

Die wellust die wordt nu so lanck so nauwere/
Dies therte my wordt soo lancx soo flauwere:
Want die cracht mijnder juecht geheel verteert// sy
In doloruesheden.

O o m
Eylacen dat deert// my/
Costmen u doch helpen met eenighe saken:
Ick hebbe u dit suypen siet nu doen maken
Van verjuyse/ om tstercken der naturen:+
Want het purgeert[1)] die quade humueren/ +207
Die inden lichame gheleghen zijn:
Dus moet ghijt in suypen.

D i e r .
Neen/ dat soude my teghen zijn/

1) >pnrgeert.

Mijn nature en souds niet connen verdragen.
Ay my/ wat steecten heb ick met vlaghen?
Alle purgacien van medecijnen/
Alle confortancien// om sdrucx verdwijnen/
Alle substancien// van spijse van drancke/
En connen my niet arm slichte crancke
Hier gheblusschen van mijnen onghevalle.
Mijn suyckere nuttende verkeert als galle.
Alle dat ick drincke van water van wijne/
Dat dunct mijn tonghe dranc van venijne.
Tbroot smaect als aerde/ of tdunct mi cranc zijnde
En wat ic riecke dat dunct my al stanc zijnde.
Mijn ooren schateren my als trompetten/
Dat sy my thooren der vruechden beletten.
Ick en voele in tasten nauwe heet by cout.
Mijn handen zijn doof verstorven als hout.
Mijn ooghen swellen noyt pijne soo hart/
En verduysteren/ dat ic nauwe wit voor swart
En onderkenne/ dit grief beswaert my.

O o m
Hoe mach dat by comen?

D i e r .
Dese lucht die vaert my/
Sy dunct my soo brack soo sterck van guere/
Datse contrarie is mijnder natuere:+
Dus en mach ick nemmermeer ghenesen/ +208
Voor dat ick te Middelburch sal wesen.
Het vogelken is gheerne daert gebroet// was
Alsoo tverstandich herte bevroet// las
Daer is die lucht een medecijne// mede/
Dies ick mach crijghen deser pijne// vrede.
Mijn juecht/ daer welvaert uut ghegoten is
Volmaectelijck in Middelburch ghesloten is
Dus wildy my tleven verlinghen wat/
Doet my daer voeren/ hoe eer hoe bat/
Oft herte dat sal dies roepen wrake:

Ay my wat seg ick.

O o m
Weest te ghemake/
Verlicht u herte cloeck als een man:
Ghy sulter wesen soo ick eerst can:
U begheerte en sal u niet ghebreken// hier:
Ick sal den schipman gaen spreken// schier/
Die u te Middelburch (hebt goeden moet)
Ghetrouwelijck voeren sal.

D i e r .
Lieve oom soo doet/
My is te bet dat icx vermane.

O o m
Uwen oorlof/ ic pijne my derrewaert te gane/
Lieve neve verlicht u herte alteenen:
God wil u bate ende boete verleenen.

J a l .
Dus soudement brassen.[+]

[+]209

V r e e .
Dus soudement coken.

J a l .
Ick en sach mijn leven noyt vier bet stoken/
Van vruechden lache ick/ op mijn siele

V r e e .
Het helpt my tot in mijn achter hiele/
Dat hy te Middelburch wilt wesen.

J a l .
Saghe hy de poppe hy ware ghenesen.

V r e e .
Ey arme blocksleypere/

J a l .
Ey Venus martelare.

V r e e .
Sy heeft een stucxken in vanden hare/
Dies is hy siecxkens.

J a l .
Ke fy seg ick matte

V r e e .
Wilde die quackele vallen opt platte/
Soo waert al vetman.

J a l .

Jae netter dan net.

V r e e .
Dierick is nu met druck en lij en beset/
Om dat hy zijn gordel heeft verloren.

J a l .
Hy gaet nu tschepe/

V r e e .
Al is hy nu voren/+
Wy hopen noch twercxken te voldoene. +210

J a l .
3840 Wy sullen met hem eer morghen noene/

Te Middelburch. wesen/ hebt goeden moet.

V r e e .
Wy sullens hem af gaen/

J a l .
Soo die droeseme den wijne doet
Dus gaen wy/ wy hebben tghetijde ende wint/
God gheve hem ramp die ons seere bemint.

P a u s a .

K a t h
Wat heb ic gedaen? tfy my verradighe/
Als onghenadighe
So heb ick mijnen lieve beraden leedt/
Soo Dalida als venijnighe quadighe
Was een versmadighe
Van Sampson/ doen sy hem thayr af sneet.
Insghelijcx als een nijdighe slanghe wreet
Van toorne heet
Soo heb ick nu mijnen lieve ghestolen/
Dit gordel daer zijnen troost aen steet:
Dat ick wel weet
Dat zijn sinnen in Venus tempel dolen.
Met Judas discipulen gae ick ter scholen/
Ende schrijve met colen
Voor jonstighe minne tyrannezije.
Alsoo dat schaepken den wolf is bevolen
In ontroostighe holen/+
Alsoo heb ick die liefde ghestelt op dzije +211
Dat claech ick u moeder Gods marie.

N e v e
Och wat is u edel bloeme eerbaer/
Dat ghy dus claecht?

K a t h
Lieve neve sydy daer
Die een pylaer// der confortacien// zijt
Dies therte in jubilacien// schrijt
Om dat ick mijn secreet ontdecken// mach
Tot uwen persone.

N e v e
Wat ick verwecken// mach
Tot uwen confoorte op dat ick leve
Het sal u bereet zijn.

K a t h
Danck hebt lieve neve
Der goeder jonste in dit versamen.
Nye sint dat wy te Dordrecht quamen
En cost ick nacht noch dach ghedueren/
Om dat ick contrarie mijnder natueren
Uut causen van hovaerdijen ongherieffelijck/
Mijnen lieve hebbe ghestolen dieffelijck
Die vlechten dien ick hem hadde ghegheven:
Dies hou ick my fugetijf gheschreven/
Arghere dan Helena die wel gheraecte
Die Paris haers dancx in Griecken ontscaecte/
By ontrouwe daer latende erve ende goet/
Daer menich voor Troyen om storte zijn bloet:
Want sy culpable was van al.[+]
Oock ergher dan Medea die den scat ooc stal [+]212
Haers vaders/ ende haren broeder vermoorde
Om Jason. Dese en vlien noch niet binnen boorde
Teghen die quaetheyt lacen wacharmen
Die ick ghedaen hebbe.

N e v e
Laet staen u carmen
Eer ghy u sinnen meer verstoort:
Hebdy yet genomen/ peynst dat u toebehoort/
Ende dat hi uwe maechdelike vlechte verheven/
Gheen andere vrouwe en can ghegheven:
Al beroemt hy hem van desen buyten oghen/
Hy en can daer gheen litteeckene af ghetogen:
Twelcke uwer eeren corrumperen// can.

K a t h
Och wat heeft dit murmureren// an
Den man/ my druckich int ghepijn// siet
Ic gaf hem die vlechten/ sy en zijn mijn// niet.
En al warense mijne alsoo ick bevroe/

Het gordele behoort my niet toe:
Dus heb ick buyten zijnder lieften
Sijn goet ghecreghen al ist met dieften.
Maer mijn goet en heeft hy niet ghehouwen/
Sijn woort verwecte twerck van ontrouwen/
Sijn meeninge begreep ic na twoorts vercleninge
Sijn woort heeft spijt ghestelt ter meeninghe:
Is dan die meeninghe contrarie twoort
Om roem van vrouwen overhoort
Te werpene? dies liefde blijft bedect/
Soo ben ick allendich wijf beghect:+
Want hijt woort uut onweerden op mi verhaelt heeft +213
Dies donschuldighe tghelach betaelt heeft
Sou hy zijn liefde noch autentijck// baren.

N e v e

O vercoren nichte laet sulck versijck// varen:
Overdenct dat inder herten gront// sy
Is tghene dat met woorden inden mont// sy:
Twoort betuycht gheerne dat therte in// heeft/
Ghelijck die voghele ons tbekin// gheeft
Wie dat hy is aen zijn pluymage
En al spreectmen duer een faulx visage
Schoon woorden/ daer vliechter altoos mede
Die contrarie der duecht begrijpen stede/
Hoe dat zijs hem wachten int witte int swarte.
In contrarien van desen/ een duechdelic herte/
Al macht hem veynsen voor donbekende
Met woorden/ daer vloeyt altoos ten ende/
Daer duechdelike meeninge int woort uut rijst
Dies hy liefs herte soet accoort bewijst/
Tsy met verwervene van ghesichte/
Oft met versuchten: dus lieve nichte
En mislaet u van desen niet te seere
Dat ghy ghedaen hebt/ dats om u eere
Te beschuddene (met goeder herten eerbaer)

Voor vylonye.

K a t h
Ghy segt seker waer/
Vreese voor schande deed my aenvaerden:

N e v e
O maechdelijc wesen van grooter waerden+
Verhuecht u/ ick hebbe vernomen// vry +214
Dat Dierick te Middelburch ghecomen// sy
Tot zijns vaders huys heymelijck in secreten.

K a t h
En mach hy vanden gordel niet weten?

N e v e
Hoe sou hijt gheweten schoon goederhande?

K a t h
Och wist hijt/ wy cregen eeuwelijck schande.

N e v e
In dat quaet en can hy niet ghegroeyen/
Weest onversaecht.

K a t h
Hy macht wel vermoeyen.

N e v e
Vermoeyen is onsekere.

K a t h
Dat pleechtmen te segghene.

N e v e
Nu nichte/ om dat al neder te legghene/
Volcht my binnen/ wy sullen raet// vinden
Dat vruecht der herten sal toeverlaet// sinden.

Conclusie.

J o n s t .
Want crancke verstandenisse brast veel lijdens.

N a t .
Dat bleeck aen Katherina die tgordele stal.

J o n s t .
Jalours ghepeys maect luttel verblijdens/+
Want crancke verstandenisse brast veel lijdens. +215

N a t .
Elk aenvaert die wapene sonder veel strijdens/

Daer hy hem selven mede dooden sal.

J o n s t .
Want crancke verstandenisse brast veel lijdens.

N a t .
Dat bleeck aen Katherina die tgordel stal/
Soo ghy ghesien hebt.

J o n s t .
Daer hebdijt al
Ende aldus voort duer dit ongheval
Dierick tot sulcke siecte gherochte
Dat hem zijnen oom sonder eenich gheschal

Met grooter haest/ te Middelburch brochte.
Maer doen dit Katherina te wetene gerochte/
Soo was sy te meer bevrijt van trueren:
Want daghelijcx datse zijn huys besochte
Ende ghinck cussen het rincxken vander dueren/
Recht uut berueren// vander natueren.

N a t .
Comt hoort wat Venus kinderen labueren/
Ghy sulter in worden verhuecht van gheeste.
Men sal u dan toghen in eender figueren
Ghy en hoorde sgelijcx noyt in geenen jeeste.
Een dansspel ende een joyeuse feeste
So dede die coopman voor zijn huys houwen
En daer quamen met vruechdelijcken oreeste
Maechden/ jonghelingen/ heeren en vrouwen:
En Katherina quam ooc ter feesten in trouwen/[+]
En brochte tgordel ghegort datse hem nam. [+]216
Comt hooret vijfste/ vrienden lofsam
Daer hem Katherina troost ontseyt en gracie.

J o n s t .
Al dat in Venus bad zijn leven oyt swam/
En leedt van liefde noyt sulcke temptacie
Als Dieric: maer hoort voort een soete collacie.

E y n d e v a n t v i e r d e s p e l .

Prologhe vant vijfde spel.

J o n s t .
Die vlamme des heylighen gheests onsprekelijck/
Verlicht u alle amouruese sinnen.

N a t .
God verleene hem die onduecht is verstekelijc/ aant.
Die vlamme des heyligen geests onsprekelijc.

J o n s t .
Ende alle jonstighe herten ghebrekelijck/
Late God profijt der sielen ghewinnen.

N a t .
Die vlamme des heyligen geests onsprekelijc/
Verlichte u alle amouruese sinnen:
En sonderlinghe die ons materie beminnen/

En warachtich bekinnen/ twelcmen hier sien mach
Van Dieric de hollandere soot gescien mach.

J o n s t .
Natuerlick ghevoelen gheeft hier sententie/
Als jonstighe sin/ diet wel duersiet:
Ende al by redelijcker influencie/[+]
Dat na der naturen dus is gheschiet. [+]217
Alsomen u speelwijs hier doet bediet
Dat Katherina sheermertens hem tgordel stal
Uut vreesen van schanden/ tsghelijcx verdriet
Uut begheerte van hoocheden Dieric bequal:
Dies hy te Middelburch sonder eenigh gescal
Ghebrocht was van zijnen oom vercoren:
So ghy int vierde vervolch hebt mogen horen.

N a t .
Sijn vader en moeder daeromme bedroefde/
En sochten aen wij se meesters raet:
Maer die medecijnen die hy behoefde
Dat was reyn troostelijck toeverlaet
Van lieve: en die staken sy vast achtere:
Dies Dierick den amouruesen draet/
Int ontknopen viel veel tonsachtere.
Uut vreesen van scanden dochtet hen lijen lachtere/
Dat hem Dieric aen die maecht verneren woude
Daer zijn herte in accorderen soude.

J o n s t .
Nae dat hem tgordel ghestolen was/
Versiecte hem therte van daghe te daghe.

N a t .
Sijn troostelijc hopen hem al verquolen was.

J o n s t .
Jalours ghepeys was hem een plaghe.

N a t .
Mistrouwen van lieve hing aen de craghe.

J o n s t .
Blasphemie int herte venijn vast ingoot.[+] [+]218

N a t .
Spijt was met onwaerden oock ten ghelage.

J o n s t .
Twijfel meer drucx dan vruechden boot.

N a t .
Misbruycken van lieve soo vierich schoot/
Dat hy alle huere riep om die doot,

J o n s t .

4025 Uut natuerlijc ghevoelen muechdijt begrijpen

Die glose van onsen text bequamelijck.

N a t .
Elck wille naer twerck verstant vast nijpen/
Uut natuerlijc gevoelen muechdijt begrijpen.

J o n s t .
Elck smake die vruchten die hier rijpen/
Twordt alle minnende herten vramelick.

N a t .
Uut natuerlijck gevoelen muechdy begrijpen/
Die glose van onsen text bequamelick.
Ghy sult hier horen/ tis oock betamelick
Hoe Katherina die alle solaes vermochte/
Secretelijck Diericx huys besochte.

J o n s t .
Sy besochtet huys/ men vinter noch meer
Om taenschouwene datse beminde/
Ende dede soo menighe lose keer
By nachte by daghe dat hijt bekinde.
Naer dat ick in Venus boecken bevinde/
Ghinck sy den rinck cussen vander dueren:
Al wasse in smertelijcke allinde/+
Haer en mochte genen anderen troost gebueren: +219
Dies moeste sy eeuwelick claghen en trueren/
Soo ghy in dit vervolch seer soet
Sult horen en vaten: maect blijden moet.

N a t .
Om Diericx herte te conforteren
Een croonspel dat joyeus int schouwen was aant.
Dies elck stont te jubileren
Met eeren voor scoopmans huis gehouwen was:
Daer menich lievelick opsien van vrouwen was/
Menich schoon jonghelinck appart en jent/
Menich reyn maechdeken dat vol trouwen was
Ghejonstich in duechden obedient.

J o n s t .
Daer was elck zijnder liefste ontrent.

N a t .
Daer sachmen vriendelick coluer vernouwen. aant.

J o n s t .
Daer was liefs wesen int herte gheprent.

N a t .
Daer sachmen met trooste miskief verspouwen

J o n s t .
Daer was thertelic suchten en het handen douwen.

N a t .
Daer was menich vrolick liedt ghesonghen.

J o n s t .
Daer was alle onghenoechte int verschouwen.

N a t .
Daer was menigen lustigen spronc gesprongen.+

+220

J o n s t .
Elck wille in taenschouwen therte verjongen/
Ghy sullet horen/ verhuecht uus sins gedachte
Hoe dat Katherina tgordel ten danse brachte.

N a t .
Doen Dierick tgordel met ooghen aensach/
En mocht hy haer wesens niet langer derven:
Maer hi riep als een die niet voorder en mach
Ick moetse spreken oft ick sal sterven.
Sijn vader gheloofde hem menichwerven/
Hy soude hem die schoone maecht doen spreken:
Om dat solaesheyt in hem soude erven.
Maer lacen God dat moeste hem ghebreken/
Uut hovaerdijen was hem troost ontsteken:
Ende uut vreesen haer selven te blameren/
Ontseyde hem Katherina te conforteren.

J o n s t .
Soot natuerlijck ghevoelen weet te studeren
Om der liefsten mede te exalteren
Sal ick hier als jonstich doen blijcken.
Pijnt den spieghel der minnen te visiteren/
Den keest int herte soo te fonderen
Datter duecht uut vloeyen mach tallen wijeken.
Wy bidden u ghemeenlijc arm met den rijcken
Om audiencie/ swijcht uwer talen:
Wy gaen beginnen/ vruecht moeter uut dalen.+

+221

Die baniere vanden vijfden spele.

Dits tfijfste spel ghy amoruese figueren, En wilt niet trueren, hier sal ghebueren, Hoe Katherina cust het rinexken vander dueren Als roose flueren: dies vruecht gheschien sal: Ende hoe sy het jonstelijck berueren

Der natueren, sal willecueren Ten danse te comene ter selver hueren Om bespueren,
oft hijt gordel sien sal: Comt sietet figuerlijck hoement bedien sal.+

+222

Hier beghint dat vijfde spel vanden Spieghel der minnen.

D i e r .

Ontbeyt ghy en sult my niet ontswinghen/
Ghy moet noch singhen
Den sanc die ghy my hebt ghesonghen
Eer ghy van hier gaet.
Waer isse? uut den slape moet ick ontspringhen
Och alle mijn dinghen
Is droom/ bedroch/ der vruecht ontspronghen/
Dies my dangier// slaet.
My dochte dat in een vierich verlinghen
Mijn armen omvinghen
Die weertste: die therte moet verjonghen
Als violier// saet.
Ick hoorde haer lievelick keelken clinghen/
Solaes verstringhen:
Dies dunct my noch therte is onbedwonghen
Dat in Venus rosier// staet.
O bedrieghelijck droom: al dijn ghehinghen
Om drucx bedwinghen
Acht ic als vianden duer tsant ghedronghen
Int helsche vier// quaet.
Ick en hebbe mijn troostelijck bestier// raet+
Als jonstich fier// naet +223
Noch binnen Middelburch niet ghesien:
Dies therte met siecten verflaut in dien.

O Heere laet u gratie hier gheschien.

V a d .
Ist niet groot jammere?

M o e d .
Eylacen jaet/
Dat Dierick in siecten dus mismaect is.

V a d .
Hoe sullen wijt maken?

M o e d .
Ick en weet ons gheenen raet

V a d .
Ist niet groot jammere?

M o e d .
Eylacen jaet.

V a d .
Wat medecijn dat over hem gaet/
Sy segghen dat therte vol drucx ghestaect is:
Ist niet groot jammere?

M o e d .
Eylacen jaet/
Dat Dierick in siecten dus mismaect is.

V a d .
Hoe hy aen dit miskief gheraect is/
Dat verwondert my uuter maten seere:
Dat hy dus sieck is.

M o e d .
Dat weet ons Heere.[+]
Nae dat ons van medecijnen bewesen is [+]224
Hy en heeft gheen siecte die gheresen is
Uut corruptien des lichaems gheconquesteert
Daer natuerlijcke siecte in regneert:
Maer tis een siecte diet wel verhaelt/
Die duer tghepeyns aen therte daelt/
Nae dat ons die medecijns oorconden.
Warachticheyt in desen heb ick bevonden/
Dat hy in drucke plats versteent sy:
Hij wringt zijn handen/ nu sucht en dan weent hy
Dat elck herte mochte ontfermen/
Als hy alleene is.

V a d .
Wy moghen wel kermen/
Dat Dierick dus qualijcken is te moede/
Daer hy rechte oor is van onsen goede/
Ende der rijcheyt die hy verwerven sal.

M o e d .
Ick duchte dat hy besterven sal

Der siecten/ daer hy af gaet al quelende:
Want hy is in treckich/ zijn grief vast helende
Nyemant en can van hem gheweten
Wat hem opt herte leyt in secreten:
Dies hy van siecten lijdt ongheval.

V a d .
Dat ist alder quaetste noch van al/
Ick vermoede dies therte van sorgen// claecht
Dat hy noch liefde verborghen// draecht
Aen Katherina sheermertens vaet mijn verclaren/
Al en wil hijt uut hovaerdijen niet openbaren.+
Merct doen hy tbyzijn zijns liefs verloos/ +225
Soo wast dat hem siecte terstont vercoos/
Die hem lancx soo stranghere viel op de lede
Doen wy hem versonden te Dordrecht in stede/
Soo ons ghebootschapt was alle daghe.

M o e d .
Och lacen dit is dat ick noch claghe/
Dat hy soo nedere minnen moet:
Tleven mijns kints waer beter dan goet/
Dat moet ick lijden.

V a d .
Och noyt soo veel rouwen.

M o e d .
Ick soudese hem noch liever laten trouwen/
Dan dat hijt becoopen sou metter doot.

V a d .
Stelt u te vreden ten is gheenen noot/
Iek weet ons raet.

M o e d .
Laet my dat horen/
My verlancter naer.

V a d .
O bloeme vercoren/
Wy sullen om ons soons verlichten/
Een eerlick croonspel gaen doen stichten/
Daer lustighe maechden ende jonghelinghen
Met vruechden sullen dansen en springhen/
Ende jonstelick singhen/ om den danck.
Ick hope dat dan zijn sinnen cranck
Dies sullen worden verjubilacijt.+
+226

Siet hy daer yemant die hy begracijt/
Hy mochte dies los werden van ghetruere.

M o e d .
Waer soudemen dit houwen?

V a d .
Recht voor ons duere/
Isser dan yemant hie hem bemint/
Sy sal haer verthoonen.

M o e d .
Dats waer/ ick kint/
Want het bloed cruypt daert niet gaen en can.

V a d .
Blijfter dan by/

M o e d .
Ja ick vercoren man
Wilt blijdelijck sonder murmureren// staen.

V a d .
Laet ons de feeste ordonneren// gaen
Ter confortacien van onsen kinde:
God latet ons met duechden vergaen ten hinde.

P a u s a .

K a t h .
Heere God waer toe ben ic nu verweet?
Uut crachten van liefden natuerlijc trect
Herte en memorie in liefs presencie.
Alle mijn begheeren te hemwaerts rect/
Wille die offert hem onbedect
Mijn maechdelick herte voor reverencie.
Mijn sinnen bewijsen hem obediencie/[+]
Mijn wesen in zijnen persoon verheven is. [+]227
Mijn liefde soo Venus gheeft sentencie
In zijnder liefden volmaect ghegheven is:
Dies inwendige droefheyt van mi gedreven is.
Ick moet nu gaen/ het is my tschoonste/
Aenschouwen die plaetse ende die woonste
Daer mijn lievelijck lief woonachtich sy
Al soude ick zijn die ongheloonste
Die fugetijfste ende die ghehoonste
Die nu ter werelt in liefden clachtich sy.

Ick moet uut minnen die crachtich sy
Volghen der naturen verblijdinghe.
Daer therte int herte mijns liefs voordachtich sy
Gheert te zijne met troostigher bedijdinghe:
Dies wil ick derwaerts sonder vertijdinghe.

V r e e .
Waer wildy henen?

K a t h .
Voor mijns liefs duere.

V r e e .
Keert omme in sduvels name/ wat hebdi vuere?

K a t h .
Ick moet mijn lief sien oft horen spreken.

V r e e .
Ja ja laet hy u gheven dat u mach ghebreken
Onaerdighe brocke.

K a t h .
Noyt meerder spijt/
Wat segtmen nu?[+]

[+]228

V r e e .
Dat ghy gheen maecht en zijt/
Dit seytmen daghelijcx onder den duyme:
Om dat ghy heymelijck voor een costuyme/
U lievekens huys bemercken// gaet
Des morghens als ghy ter kercken// gaet.

K a t h .
Och wee my/ dat yemant dat verclaert

V r e e .
Ghy moet gaen leeren hoe ghy gewonnen waert
Dies u na liefs samblant verlanghen// moet.

K a t h .
Dat doetet/ datmen u hanghen// moet
Ghy valsch verradere/

V r e e .
Ey goet jaer siet

K a t h .
Wie sydy katijf?

V r e e .
En kendy my niet
So sidy blint geworden in Venus warande/

K a t h .

Ick en sach u niet.

V r e e .
Ick ben vreese voor schande
Die reyn maechdekens voor oneere moet bescermen.

K a t h .
Vreese voor schande/ o wy wachermen
Sijt ghijt/ ick en can u niet ghekinnen.[+]

[+]229

V r e e .
Dat doet de blintheyt uwer minnen
Dat ghy vreese voor schande niet en kint.

Keert wedere.

K a t h .
Hoe soo?

V r e e .
Siet wat ghy beghint
Of tsal u comen tot grooten verwijte.

K a t h .
Ick en ben noch alsoo niet ghesint

V r e e .
Keert wedere.

K a t h .
Waeromme?

V r e e .
Siet wat ghy beghint.

K a t h .
Nature wilt wesen daer therte mint/
Dies sal ick daer gaen tot uwen spijte.

V r e e .
Ontbeyt.

K a t h .
Waeromme?

V r e e .
Siet wat ghy beghint/
Of tsal u comen tot grooten verwijte.

K a t h .
Ick en vragher niet naer een enckel mijte/ aant.
Volmaect consent heeft my hier ghebrocht.+
Hant vander banck tvleesch is vercocht/ +230
Aldus soo ist onghereet om coken.

V r e e .
Ke foey seg ic foey salmen theylichdom croken
Wa nu suldy me dansen de rechte keeren// siet.

K a t h .
Segt doch dat waen ic/ so en scuerdi u cleren// niet
Soo muechdy blijven in u ghemack thuys:
Hout datte en datte.

V r e e .
Ay my mijn backhuys/
Ramp hebbe die voghele ick late hem springen.

K a t h .
Wa vreese voor schande waendy my dwingen?

So waert scaep wel vanden wolven verbeten.

V r e e .
Ick blijve lacen vander hant ghesmeten/
Sy wilt tot haren lieve waert drabben.

K a t h .
Ick sal u dat aenschijn in stucken crabben/
Volchdy my meer nae een voet/ dat meen ick
Beyt oft ghy soo coene zijt.

V r e e .
God weet/ neen ick/
Want ghy dunct my van minnen al buten keere.

K a t h .
Ick en vraghe na schande noch na eere/
Ick moet dat huys sien daer mijn lief binnen is.

V r e e .
Haer achter steertken dat crunckelt so seere/+
Sy en vraecht nae schande noch nae eere +231

K a t h .
Dat staet daert staet.

V r e e .
Men vinter noch meere/
Dies die maechdelicheyt quaet om kinnen is.

K a t h .
Ick en vraghe nae schande noch nae eere/
Ick moet dat huys sien daer mijn lief binnen is.

V r e e .
Nu ist dat die caetse goet om winnen is/
Als vreese voor schande moet achter// staen.
Gaet vry/ ghy muecht blame en lachter// vaen
Maer ic sal van verre gaen volgen opt spuere.
Wacht ditte/ sy is voor haer liefs duere.
Dus wil ick gaen horen ende oversien// al
Wat dat van dese saken gheschien// sal.

K a t h .
Wats ditte? ay my/ noyt soo confuys
Vermaledijt huys
Wat dedy op der aerden oyt ghemaect?
O wach die steenen/ hout/ ende gruys
Dits my een cruys
Mijn lief met fortsen te houwen ontschaect
Therte is in zijn presencie gheraect
Twelck huenich smaect
Maer tlichaem blijft buyten thuys alleene.
Waer mijn lief met scherpen doornen omstaect
Al waer ick naect
Ick soud duerworstelen uut liefden reene+
Al soud lijf duerwont zijn tot den beene. +232
O valsch slot der onghenadicheden
Die in versmadicheden
Den gheminden buyten thuys hout staende.
Dit is die eetcamer der onversadicheden
Daer met ghestadicheden

Mijn lief zijn voetsel is in ontfaende:
Mocht ick met eeren zijn tot hem gaende
Waermens vermaende
Ten was noyt sulck jolijt gheweten.
Ware Venus die duere in stucken slaende
Soo ware ick omvaende
Mijn liefken heymelijck in secreten
Al soud ick der eeren zijn af ghespleten.
O camer der soetheden daer hy in gelegen is
Hoe dat versweghen is
Die ghene die therte vrientschap jont
Daer tbedde van trooste in ghecreghen is
Weet dat my teghen is
Dat my dafscheyden van hem duerwont.
Och waer ick by hem tware my een vont/
Mijnen rooden mont
Soud ick hem offeren in feyte van minnen.
En waer hy van siecten onghesont/
Mijn borstkens ront
Die souden tleedt daer af verwinnen.
Waer ick een muysken ick croper binnen.

V r e e .

By den rebben ick sal van spijte ontsinnen:
Tcladdeken dunct my versuft ende gheck zijn.[+]
Hoort dit/ sy soude gheerne aent speek zijn/ [+]233
Dies ick van herten ben zeere tonvreden:
Het yser is heet/ men macht wel smeden.
Sy slacht die maechdekens broosch ende cranc/
Die maecht blijven teghens haren danck.

K a t h .

Heere God/ en oft mijn lief nu wiste
By eenighe liste
Dat ick hier buyten thuys moet trueren:
Hoe sou hy mijn droefheyt werpen te quiste
Verwart in twiste
Met troosten/ die therte nu duerschueren.

Heere God wat lievelijcker humueren/
Troostich berueren
Mach ick hier duer dese grendelen vaten?
Ick moet den rinck cussen vander dueren/
Ter avontueren// heeft hi hem gehandelt in eenige maten.
Och hi dunct mi soeter dan honichraten
Tot mijnder baten
Sal ick hem kennisse gheven van desen/
Ende cloppen/ dan loop ick mijnder straten.
Hier staen twee gaten/
Dus sal ick haest den hoeck om me wesen:
O Heere wilt my mijns griefs ghenesen.

Dierick te veynstere loopende seyt.

Wats daer? ay my: laes ick verschoot.
Ontbeyt ick come: alsulcken stoot/
En mochte noyt voor een duere gesmeten zijn.
Dies springhe ick uut mijnen bedde al bloot.
Wie macher cloppen ist oock groot noot?+
Daer moet die waerheyt af gheweten zijn. +234
Ick en sie hier niemant cleyn oft groot.
Twas yemant die my onwaerde boot:
Om dat ick met drucke moet beseten zijn.
Van dat dit ghepeys in mijn herte schoot/
Soo wordt mijn aenschijn van verwen root:
Hoe mach die vrientscap so saen versleten zijn
Van Katherina die tjonstich slot ontsloot
Ende my den jonstighen dranck versoot
In ontrooste die my moet ghemeten zijn?
Ende nu verwisseltse haren cloot.
Dus roep ick alle huere om die doot/
Als die van vruechden af ghespleten zijn.

Onwaerde ende spijt was doverhoot/
Dat sy my vander dueren ontvloot:
Soo die honden vanden backe ghebeten zijn. aant.
Noyt cloppen ter herten my soo verdroot.
Och viel ick die doot nu inden poot/
So die lammeren vanden wolven gegeten zijn:
So soude den druckigen cheys gequeten zijn.
O Venus laet nu u propheten zijn
Den bedructen jonstich/ in de secreten zijn.

P a u s a .

A m o r . I
Noch prijse ick ghifte voor conversatie. aant.

A m o r . II
Ende conversatie prijse ick meest.

A m o r . I
Om liefde te crijghene en troostighe gratie/+
Soo prijse ick ghifte voor conversatie. +235

A m o r . II
Al maect ghy daer teghens veel arguatie/
Conversatie is der duechden keest.

A m o r . I
Noch prijse ick ghifte voor conversatie.

A m o r . II
Ende conversatie prijse ick meest.

A m o r . I
Segt redene waer by.

A m o r . II
Sy verlicht den gheest
Van minnen/ soo Venus gheeft sentencie.
In conversacie groeyt die presencie
Van lieve/ als roosen ende violieren.
Die oogen/ die thooft des lichaems bestieren/
Bringen daer uut liefs samblant vol duechden
Alle hueren hondert manieren van vruechden.
Ende uut der conversatien brievenisse
Trecken liefs herten in liefs believenisse.
Daer de ooghen bespieders zijn van solase/
Der herten ghevoech zijnde.

A m o r . I
Ey wat slechter dwase
Tis al een eewich trueren// jaet//

Daer die ghifte buyten der dueren// staet.
Wat is conversacie sonder giften ghestichte?
Tis een keersse berooft van lichte/
Een scaep sonder herder/ een lant sonder heere.
Ghifte verwerft lof/ prijs ende eere+
Ende verweet nature tot minnen/ +236
Ghifte verblint des menschen sinnen/
Ende houdse in liefde plats gheneghen/
Sonder af scheden.

A m o r . II
Daer seg ick neen teghen.
Die ghifte en maect gheen liefde vry/
Noch noyt en dede.

A m o r . I
Segt redene waerby.
Ghy houdt die ghifte met allen snode.
Wat duncket u zijnde?

A m o r . II
Ghifte is een voorbode
Om tot der liefden te gherakene.
Sy placht accordantien te makene
Tusschen die amoreuse menschen:
En gelooft hem al dies nature mach wenscen
Dat haer wederpaer seer wijs ghesint
Die miltste in duechden is diemen vint:
Ende die duechden die daer tgepeys verwecken/
Sijn die ghene die therte tot liefden trecken.
Tis al niet dat gifte mach rocken oft spinnen:
Ten is maer een clockseel vander minnen.
Ende tclockseel en geeft oock gheen gheluyt/
Sghelijcx is ghifte recht op een beduyt/
Sonder virtuyt// daermen voor buygen mach.
Die duecht/ daer ghifte af tuyghen mach/
Dat maect die liefde/ maer ghifte// niet.+
+237

A m o r . I
Dats ymmers een wonderlijc geschrifte// siet.
Maect gifte geen liefde? dats immers sotten cout

A m o r . II
Dats mijn meyninghe.

A m o r . I
Ghy en weet niet waert hout.
Segt my waer ghy reyn jonste bemerct
Daer ghifte nemmermeer en werct? aant.
Ghelijck dat sciencie versterct die conste/
Is ghifte een zeghel van goeder jonste/
Ghetuyghenisse ghevende (hoet bedect is)
Dat jonste van lieve goet ende perfect is/
Den benoosden in Venus strick ghetoghen.

A m o r . II
Dat selve heeft menighe minnare bedroghen.

A m o r . I
Bedroghen? ten doet

A m o r . II
Trouwen Heere jaet.
Want die gave ofte ghifte ontfaet
Moet ghierich zijn van herten principalijck:
Ofte hy betrout zijn lieveken qualijck.

A m o r . I
Hoe soudy my dat vroet maken?

A m o r . II
Trouwent harde wel
Ick neemt by mijn selven ende niemant el.
Gheve ick ghifte/ daer ghy af spreken wilt/
Dats een teekene dat mi haer jonste gebreken wilt
Ende uut sorghe coop ick dan soo ick meene/+
Haer liefde te mywaerts/ al en heeftse gheene. +238
Want die giften beminnen van aertscen goede/
Als ghifte faelgeert/ sy zijn vlus moede/
Den genen daer eerst de gifte uut geresen// quam.
Maer tvoorpoint dat ick om lesen// nam
Die conversatie van Venus discipelen/
Die mach alle onghenoechte duerstrijpelen.
Want hoe dat ghifte liefs jonste bespiet
Sonder conversatie soo ist al niet/
Dan pluymen teghens den wint ghetelt.

A m o r . I
Ende conversatie/ sonder goet oft ghelt/
Dat en is niet dan een hant vol sonnen.

A m o r . II
Hout op dat werck/ tware goet versponnen.
Conversatie mach sonder ghifte wel staen.

Tis al om de conversatie ghedaen
Van lieve/ dat ghifte die hant aenslaet.
In conversacie naeytmen der vruechden naet/
Daer groeyet saet/ van amoureusheden.
In liefs presencie vaetmen joyeusheden.
Want die stralende ooghen staen in secreten
Met jonstige boochskens die troost uut meten
Int minnende herte om drucx ontvluchten.
Die handen duwen/ dat vriendelijck suchten/
Dat deerlijck opsien sonder spreken/
Maect nature met luste soo ontsteken/
Dattet minnende herte plats tonder blijft.

A m o r . I
Ick segghe die sulcke woordekens schrijft/[+]
Die moet goet clerck zijn. [+]239

A m o r . II
Hy weet dat diet proeft.
My dunct dat die minnare bet behoeft
Conversatie van lieve dan ghifte// vry:
Want conversatie tgesichte van tgeschrifte// sy
Daermen met vruechden mach bancketeren
Dansen/ hoveren ende solaceren
Met soete woorden hem die benoost zijn.
Dit leven moet den minnaers een troost zijn
Die int propoost zijn/ van miskieve.
Ende alsmen dus bancketeert met lieve
Dat jonste een vruechdelijck ooghe opslach/
Een minnelijck helsen set voort ghelach/
Daer vloeyt liefde/ die uut naturen rijst.

A m o r . I
Nae dat ghy met redenen dit al bewijst
Soo moet ghy gheproeft hebben vanden zope
Der conversacien.

A m o r . II
Ick leve op hope
Der conversacien daer ick of briefde:
Want nieuwe wandelinge maect nieuwe liefde/
Nae dat ick in Venus pallays bemercke.

A m o r . I
Ick come met ghiften al te wercke
Al binnen den percke// der conversacien:
Dies my alle Venus kinderen begracien
Reyn soet van nacien// om den prijs.
Met der herten betoogende/ scoon lief wildijs[+]
Der vruechden rijs// staet u bereet. [+]240

A m o r . II
Jae op de zijde daer uwen aessack steet.
Die ghifte begheeren/ verstae diet can
Beminnen die ghifte meer dan den man.
Want die ghifte ontfaet/ die wroecht ten fijne/
Den ghifte ghevere altijt ghevoecht te zijne.
Dus vercopense haren lichame puerlijck
Om ghifte te crijghene: ende ongeduerlijck
Is sulcke liefde/ ende cleyn van wasse.
Haer oneere bleystert als vier van vlasse:
Dies men den ghever/ zijns goet verloren/
Liever van achter siet dan van voren.
Dus zijnse met sotheden seere beruert// siet
Die liefde copen: want sy en gheduert// niet.
Men timmert op ijs van eender nacht/
Die ghestadighe vrientschap niet en acht:
En die selve wanckelbaer zijn van sinnen/
Die moghen met ghiften leeren minnen:
Ende schrijven met pinnen/ alst wesen moet
Niet langhe op een/ is die sinnen goet/
Den slingher minnaers teender doctrijne.

A m o r . I
Dat slae ick uut/ die caetse is mijne.

A m o r . II
Tjan dier mede besmet is/ die treckes hem ane.

A m o r . I
Dit pijnen wy vander hant te slane/
Ick en cander niet meer op studeren:
Als wy weder comen/ sullen wy argueren/[+]
Op dit pas en zijn wy niet vroeder van geeste. [+]241

A m o r . II
Waer gaen wy henen?

A m o r . I
Wy gaen ter feeste/

Die Jan de hollander die coopman rijcke
Heeft op ghestelt.

A m o r . II
Ja dats de practijcke/
Om te vergaren der vruechden bewinderkens.

A m o r . I
Laet ons ter eeren van Venus kinderkens
Die soete feeste gaen helpen vermeeren.

A m o r . II
Der vruechden beminderkens salmen eeren/
Die den bedructen[1)] connen verlichten.

A m o r . I.
Men sal vrijers en jongelingen/ die vruecht stichten
Beghiften met rosen hoedekens.

A m o r . II
Nu gaen wy die lievelijcke bloedekens
Aenschouwen/ tis misselijck wien wy saghen
Die onser herten mochten behaghen.

P a u s a .

K a t h .
O Hovaerdije/ die een doloreus inbijt// zijt
Vermaledijt// dat ghy int crijt// zijt
Als duyvels quaet naet.
Want ghy stiert als een ypocrijt// nijt[+]
Dies bedruckich spijt// maect mijn jolijt// quijt [+]242
Daer toeverlaet// staet/
Mijn maechdelic herte/ dat na Venus raet// slaet
Ten danse is/ daer vruecht ontfaet// tsaet
Van trooste/ ten propooste/ van hogen// dingen
Sal ic hem dit gordel dan voor oogen// bringen
Al heb ick hem tgordel verholen// gestolen
In troostighe zolen// bevolen// duerquolen
Sijn sinnen sinnelijck/
Ick en can niet in de roemige molen// scholen
Noch schrijven met colen// der vyolen// dolen

1) > bedructrn.

Duer minnen minnelijck.
Dus heb ick aen/ int bekinnen kinnelijck
Tgordel innelijck// tot ghewinnen winnelijc.
Ghegort// stort// Venus u gracie nedere
Dat ick vanden danse getroost come wedere.

Hier comt Dierick heymelijc ter veynster ten dansewaert siende, ende wacht oft Katherina zijn lief ergens quame ten danse, want sy daer noch niet ghecomen en was.

Dier.

Wat sie ick hier maechden ende jonghelingen
Dansen en springhen/ om drucx bedwinghen/
In dese wijcke:
Maer die gene daer therte na moet verlingen
En troost mach bringen// na Venus gehingen
Vliet vanden dijcke.
Och sy en comt niet wat ick gape oft kijcke
Noyt dierghelijcke// haer jonste slaet swijcke.
Beydt/ machse dat wesen?+
Och neense Heere God van hemelrijcke +243
Haer valsche practijcke// in Venus cronijcke
Moet ick nu lesen.
In sliefs samblant blijve ick mispresen
Met ontroostighe pesen: dit hinderlijck wesen
Schietse vaste:
Daer my die siecte af is gheresen
Ick soude ghenesen/ als van desen
Waert dat God paste:
Dat ick mijn lief mochte hebben te gaste
Daer ick nae taste// vermoeyt in laste.
Och sy en is oock dat niet.
Neense eylaes/ dat Venus oyt braste

Alsulcken onraste// die therte beclaste
Dats eerst verdriet.
Als therte liefs jonste niet en aensiet
Wat hier gheschiet/ in der vruechden vliet
Het dunct my al druck.
O Venus versoet mijn ongheluck.

P a u s a .

K a t h .

Heere God oft ick mijn lief aensaghe
Soet van behaghe// daer ick nae vrage
Wiens wesen verlicht ghelijc den dage
Hoe dat ick claghe// ter herten binnen.
Alle die schoonheyt van Venus goddinnen
Om troost ghewinnen// int hof van minnen
Die minnaers beschrijven mogen met pinnen
En heeft geen bekinnen// by mijns liefs vruecht.[+]
Mocht ic hem aenscouwen/ ic ware verhuecht [+]244
Mijn jonghe juecht/ die smaect die duecht
Die hy uut zijnen persone ghevuecht
Hoe hy cleen puecht/ mijn vrient te zijne.
Twijfel die wordt hier colorijne
Met blijden grijne// ende roept ten fijne
Dit gordel dat costelijck is int schijne
Sal hem een pijne// zijn om bemercken.
Omdat ick met dievelijcke wercken
Als Judas clercken// in Venus percken
Dit gordel (daer jonste by mochte verstereken
Int vruechdelijck hereken// van jolijte)
Ghestolen hebbe uut vierighen appetijte
Tot zijnen verwijte// hier binnen den crijte.
Sal hy dat druckich nemen in spijte?
Nu ick maecx my quijte// God wilt al bringen
Ten besten/ ik gae dansen en springhen.

P a u s a .

V r e e .
Ou jalours ghepeys

J a l .
Ou vreese voor schande

V r e e .
Comt seg ik ten danse/

J a l .
God weet ick en sal.

V r e e .
Den druckighen cheys/[+]

[+]245

J a l .
Comt nu ten lande.

V r e e .
Ou Jalours ghepeys/

J a l .
Ou vreese voor schande

V r e e .
Der minnen forneys staet nu in brande.

J a l .
Haelt water hanse

V r e e .
Noyt sulck misval.
Ou jalours ghepeys

J a l .
Ou vreese voor schande

V r e e .
Comt seg ick ten danse

J a l .
God weet ick en sal.

V r e e .
Ey siet Katherijnken/ aant.

J a l .
Maect gheen gheschal. aant.

V r e e .
Hoe gaetse al prossende

J a l .

Als eenen mostaert// pot.

V r e e .
Het is een maechdeken dat vriendelijc aert// hot.+

+246

J a l .
Ke hem seg ick hem.

V r e e .
Wat dats een maerlken.

J a l .
Sy is seer properkens/

V r e e .
Jent als een paerlken.

J a l .
Sy maect een vruechdelijck gheveertken.

V r e e .
Sy springt seer lustich

J a l .
Haer achter steertken
Is quick ende wackere.

V r e e .
Soud dan wel crunckelen

J a l .
Soo seyt den backere.

V r e e .
Sy licht haer achterste vierendeelken.

J a l .
Sy houd wel/ hoort

V r e e .
Ja watte

J a l .
Wel tintelteelken.

Haer Venus carbeelken// gaet op en nedere

V r e e .
Hoe schijnt de sonne:+

+247

J a l .
Tis nu schoon wedere.

V r e e .
Sy verclaert haer oochskens aen allen zijen.

J a l .
Dierick salt al vermaledijen
Wanneer dat hy dat gordel aensiet.

V r e e .
Hem naect nu droefheyt

J a l .
Ja swaer verdriet/
Recht als een dolorues jalousken.

V r e e .
En sy hanghet gordel op haer coersken.

J a l .
Dat is quansuys/ ick hebbe dat ick u gaf.

V r e e .
Wat is tghepeys

J a l .
Beromter u af/
Arme bluts die karre is u ontdreven.

V r e e .
Ick weds ghi en sult mijn vlechten niet geven
Yemant van uwen lacke gaeyen.

J a l .
Tjan manneken ghy hebbet juyste geraeyen.

V r e e .
Nu dat laten wy staen op zijn beloopken

J a l .
Ker ja wy den neckere schende thoopken.+

+248

V r e e .
Gaen wy dan luysteren aen beyde zijen
Wiemen met onruste sal bestrijen.

P a u s a .

D i e r .

O druckich herte wilt u ontpluycken
Solaes gebruicken// en scept met cruicken
In svruechts beluycken// troost en confoort
So die violetkens met groene struycken
Ootmoedich duycken// voor swinters stuycken
Moet jonste hier smuycken// in liefs accoort.
Al dat den hemelschen Heere behoort
Solaes oorboort/ dies druck versmoort
Blijft in misschieve.
Ten zijn niet dan onbeschreven brieve

Int hol van grieve
Teghens tsamblant van mijnen lieve.
Ontbeyt wat gordel ist datse daer draecht?
Nature die jaecht// verschrict versaecht
Als een die vraecht// oft gordel mijn is.
Jaet lacen wacharmen/ o moeder o maecht
Mijn herte claecht// druckich belaecht
Als diemen plaecht// daer drucx ghepijn is.
Sy die mijn herte een troostelijck schrijn is
Alle drucx verdwijn is/ mijn medecijn is
Van jolijte
Heeft my dit gordel doen stelen van spijte
Tot mijnen verwijte.
Comt doot en maect my slevens quijte.+

+249

J a l .
Sterft oft ghy wilt

V r e e .
Ja ja sy sal te vreden zijn.

J a l .
Seker den rouwe sal haest gheleden zijn.

D i e r .
Och so moet mijn herte druckich duersneden zijn.

J a l .
Merct vrouwen ghedachten/

V r e e .
Die zijn wanckelbaer

J a l .
Als wintersche nachten.

D i e r .
Eylacen dats waer.
Ick vint aen my wel/ ick ben bedroghen.

J a l .
Sy heeft u tnette over thooft ghetoghen.

D i e r .
Noch peyns ic hoe datse aent gordel geraect is
Dat sy my thoonde.

J a l .
Hoe dat ghemaect is
Sal ick u segghen het rechte bediet.

D i e r .
En weet ghy dan daer af?

J a l .

Wat duyvel en sou ick niet?
Doen ghy laetst te Middelburch van haer sciet
Wat gheloofde ghy doen?+

+250

V r e e .
Dats oock een vraghe.

J a l .
Ghy beloofde tot eenen ghenomden daghe

Weder te comene.

D i e r .
Dat kenne ick in trouwen.

J a l .
En ghy en hebt u beloof te niet ghehouwen.

D i e r .
Dat lijd ick eylacen God wacharmen.

V r e e .
Tis u schuit/

D i e r .
Och ick mach wel karmen
Vander swaerder dolorueser onseghen.

J a l .
En sy is van onghenuechte ghesleghen
Aen eenen die daghelijcx drinct versmoort/
Een tuysscher een vechter.

D i e r .
Och wat brengdy voort?
Jalours ghepeys ick moets my schamen.

J a l .
En ghedenct u niet dat te Dordrecht quamen
Twee ghesellen die met u droncken en aten
Die hem met groote woorden vermaten
U lief te kennene?

D i e r .
Och lacen jaet.[+]
Sy sliepen bey tsamen (noyt meerder quaet) [+]251
In mijn camer dies ick miskief bequal.

J a l .
Deene was haer putier diet gordel stal.

V r e e .
Daer hebdijt al/

J a l .
Tis bedreten quepaersken.

V r e e .
Ghy sleypt den block aant.

J a l .
Ey arm wanewaersken. aant.

V r e e .
Sy spint u cathoen uut uwen horen/

J a l .
Sy ghect met u

V r e e .
Dats goet om horen.

J a l .
Tis pijne verloren
Dat ghy die quackele waent beclippen.

V r e e .
Sy stopt u de ooghen met u selfs slippen.

J a l .
Sy set u tusschen twee stoelen in dasschen.

V r e e .
Ke swijcht sy can wel tvercken wasschen
Met haren bedecten vuylen gheveerte.

J a l .
Sy can wel spelen met den steerte.[+]

[+]252

V r e e .
Van coloertse my

J a l .
Jae onder thuycxken.

D i e r .
Wat maectse nu?

V r e e .
Sy warmt haer buycxken/
Teghen dat haren pol comt binnen den fille[1)]

D i e r .
Wat is haren roep?

J a l .
Way way ick en wille
Dit vechten dit toeken niet verdraghen.

V r e e .
Sy ketsen sy jaghen/

J a l .
Sy worstelen met vlaghen

J a l .
Als quackels plaghen

V r e e .
Thuys macher af waghen// sonder vraghen
Soo neerstelijck labueren sy alle aen een

J a l .
Sy en luycken snachts oogen noch been.

V r e e .
Sy legghen en loerooghen over dweers.[+]

[+]253

J a l .
Sy lachen en boerten met veel gheveers.

V r e e .
Sy jaghen tmuysken achter de camere.

J a l .
Verstaet arme bluts/ dits groote jamere
Daer sy me comen moet ten labuere.

D i e r .
Eylacen ist wonder dan dat ick truere?
O alder vermaledijtste creatuere

1) > sille?

Wat dedick op daerde oyt gheboren?
O valsche verradighe wat hebdy vuere
Dat ghy met ontrouwe comt ten ghespuere
Daer u liefs herte u heeft vercoren?
O Venus u claech ick mijnen thoren
Dat mijn liefs jonste my af gaet ter noot.
Fortuyne heeft my met allen versworen
Dies roep ick alle huer nae de doot.
Mijn cracht beswijct mijn bloet verschoot/
Duer den spijt die therte vertravelleert

Val ick in onmachte mijn sprake faelgeert.

J a l .
Hy leyt in onmacht

V r e e .
Ey gheeft hem cruyt.

J a l .
Staet uut den winde

V r e e .
Syn keersse is uut
Om met vruechden te doene offerhande.[+]

[+]254

J a l .
Ick ben jalours ghepeys.

V r e e .
En ick vreese voor schande
Wy dienen juyste int parlot te gadere.

J a l .
Duyct seg ic hier achtere hier comt sinen vadere
Ende oock zijn moedere tgaet hier aent nijpen
Van drucke laet ons den dans vol pijpen.

V a d .
Wats dit eylacen/ noyt meerder druck
God wils ontfarmen van dit ongheluck
Dierick leyt hier in onmacht ghesleghen[1)].

M o e d .
O moederlijck herte wat sal ick pleghen
Mijn aenschijn wordt met tranen ghedwegen
Dat mijns hertsen troost in onmachte sy
Lacen wacharmen.

D i e r i c k b e c o m e n d e .
Eylacen ay my.

V a d .
Wat ist lieve kint der duecht ghewone?

D i e r .
Och helpt my te bedde.

M o e d .
O vercoren sone
Wat mach u letten segt my dat goedere:

D i e r .
Sydy daer mijn uutvercoren moedere

1) ghsleghen.

Mijn hertelijck troost ende onderstant
Daer ick noyt ontrouwe in en vant?+

+255

Eylacen ick en kende u seker niet.

M o e d .
Ick bent seker sone

V a d .
O duer dit verdriet
Ist dat my solaes en vruecht ontvlucht// sy.

D i e r .
Ay my wacharmen

M o e d .
Waeromme versucht// ghy?

D i e r .
Waeromme? ay my/ hoe sou ict helen?
Ick moet dit segghen oft ick sout bequelen
Metter doot afgrijselijck van treken.
Siet vader ick moet mijn lief gaen spreken
Katherina Sheermertens die ick beminne
Voor alle die werelt.

V a d .
O hemelsche coninghinne
Is dat die ghene die ghy bemint?

D i e r .
Jaet seker vadere

V a d .
Och vercoren kint
Soo wildy uut weelden in armoeden terden
Int grief van catyvicheden.

M o e d .
Tfy moet u werden.
Ghy en acht weelde rijcheyt noch eere.
Hadt ghy schaemte dat seg ick u noch mere[+]
Ghy en soud u niet bederven aen arme sleters. [+]256

D i e r .
Beghindy te rasene?

M o e d .
Soect seg ick wat beters.
Lieve kint in rijcheden verheft die moet.
Laet sulcke claddekens sonder goet
Aen haers ghelijcke haer herte legghen.

D i e r .
Wat dinghe segt ghy?

M o e d .
Ick moet u segghen.
Want mijn moederlijc herte en cant niet lijen

Nature wilt strijen// in hovaerdijen/
Lieve sone om dat u vader rijck is.
Dus peynst dat niemant uus ghelijck is
Ten ware gheboren ridders kinderen.

D i e r.
En ist niet ghenoech?

V a d.
Och noyt sulcke hinderen.
Lieve sone hoe muechdy dit bitterlijck claghen
Van Venus plaghen// die therte duerknaghen
Dus langhe voor ons verborghen draghen?
Sonder ghewaghen// groot ofte smal
Dat gheeft my wondere.

D i e r.
Ick segghe eens voor al
Dat ick niet langhe leven en sal
En mach ic Katherina die bloeme vol minnen+
Niet spreken/ ay my ick moet ontsinnen. +257
Wat wil ick beghinnen/ om troost ghenieten?
Ick moet uut mijnen bedde schieten
Sonder verdrieten// loop ick daer henen/
Daer mi troost van lieve mach zijn verschenen.

V a d.
O lieve sone waer wildy gaen?
Op u beenen en condy niet ghestaen.
Maer vercoren kint zijt doch te vreden
Wy sullen u die maecht reyn soet van zeden
Doen spreken daer ghy confoort aen vint.

D i e r.
Gheloofdy my datte?

V a d.
Ja ick vercoren kint.
Verhuecht u belemmerde sinnen die quelen.

D i e r.
Haest u doch derrewaert

M o e d.
Lieve sone wy selen.
Ons beghint u swaer miskief te deerne.

D i e r.
Ic en sprake God vanden hemel niet so geerne
Als haren persoone.

M o e d.
Och wat moet ick hooren.

V a d.
Adieu lieve sone/

D i e r.
Och vader vercoren+
Brengtse met u ende en lates niet. +258

V a d .
Wy sullen/ laet varen u verdriet.
Adieu/ God laet goede antwoorde bringhen

Daer uwe herte nae mach verlinghen.

P a u s a .

K a t h e r i n a v a n d e n d a n s e t r e d e n d e .

Al hore ick der soeter voghelen sanck
Als enghelen gheclanck
Om een verlichten der sinnen cranck
Tis cleyn bediet.
Al saech ick liefs herte in liefs ontfanck
Om jonste en danck
Schencken den amoruesen dranck
Tware my al niet.
Als therte liefs samblant aensiet
Daer vruecht in vliet
Soeter dan Venus oyt vruchten liet
Mijn druck wordt vruecht.
My en is van gheender vruecht gheschiet
Dan die therte bespiet
In liefs ghesichte daer jonste in wiet
Als volmaecte duecht.
Och twas een verlichten der jongher juecht
Troostich ghenuecht
Doen ick al dansende (noyt soo verhuecht)
Mijn lief aensach.
Tis een vruecht die ic niet vergheten en mach
Noyt blijder dach[+]
Dies schrijf ick droefheyt voort ghelach. [+]259
O wy o wach
Ick moet nu thuyswaert sonder verdrach.

V a d .

Diet vier te doen heeft moetet soecken in dasscen.

M o e d .

Dat blijct aen ons wel/ die ons verneren.

V a d .
Tot Katherina Sheermertens wi ons ganc verrasscen
Diet vier te doen heeft moetet soecken in dasscen.

M o e d .
Const ict in eenighe manieren uut wasschen
Wy en souwense vry aldus niet eeren.

V a d .
Diet vier te doen heeft moetet soecken in dasscen.

M o e d .
Dat blijct aen ons wel die ons verneren.
Want lacen wy moeten accorderen
Met den katijvighen/ noyt soo veel rouwen/
Willen wy tleven ons kints behouwen
Soo ghy wel sien muecht.

V a d .
Och dats te deerne
Maer het moet wesen.

M o e d .
Wy en doens niet gheerne
Want wy ons eere daer mede verliesen.

V a d .
Van twee quaden moetmen tminste kiesen
Dus stelt u te vreden.[+]

[+]260

M o e d .
Niet meer van desen
Hier woont die maecht

V a d .
Daer willen wy wesen.

M o e d .
Hola/ mijn lieve man blijft stille staende/
Laet ons nu spreken dat Dierick vermaende:
Sy comen hier gaende// al te gadere/
Die neve/ die dochtere ende die vadere:
Ick hope sy sullen ons leedt verschoonen.
Ghegroet zijt te samen.

K. V a d .
God moets u loonen/
Begheerdy yet?

D. V a d .
Ja wy trouwent vrient

K. V a d .
Ick ben tuwen besten.

D. V a d .
Dats onverdient.

M o e d .
De sake is cleene/ maer sy is nootelijck

D. V a d .
Wy hebben wat raets te doene grootelijck.
Ons is kennelijck dat Dierick onsen sone
Hier voortijts te sprekene was ghewone

Teghen Katherina die daer staet/
In duechden in eeren.+

+261

M o e d .
Dat en was niet quaet
Men hevet sghelijcx noch meer ghesien/
Ende daghelijcx doet.

D. V a d .
Nu te propooste van dien
Soo hebbense in liefden so verre getemmert/
Dat Dierick soo grievelijck is belemmert
Van liefden die uut Katherina vloeyt/
Als dat hem tleven op de aerde vernoeyt:
Ende is soo sieck/ eylaes dies versucht ick
Dat hijt besterven sal/ dat ducht ick
Ende niemant dan sy van alle die leven
En mach hem der siecte remedie gheven.
Dus bid ick van zijnen weghe voort
Datse den bedructen een troostelijck woort
Verleene/ die daer in pijnen leyt:
Dats mijn versoecken.

K. V a d .
Ten is niet misseyt/
Heeftse hem int nette van minnen ghevangen
Daer hy met siecten om is behanghen/
Soo waert redelijck datse met haren solase
Die sy miskief doet/ zijns griefs ghenase.
Maer ick en hoorde noyt datse liefde droech/
Tot zijnen persoone.

M o e d .
Wy wetens ghenoech/
Dus bidden wy minnelij ck sonder cesseren
Datse den siecken wilt conforteren/
Oft hy moet sterven int grief van drucke.+

+263

K. V a d .
Dochter wat segdy van desen stucke?

K a t h .
Wat wil ick segghen vercoorne vadere/
Tghene datmen my tijcht al te gadere/
Daer en weet ic seker niet af cleen noch groot.
Heeft Dierick van siecten eenighe noot/

Hy wij te dat den ghenen diet hem doet:
Want ict ontschuldich wesen moet.
Hy en soude zijn pruesheyt groot van liste/
Aen my arme slichte niet worpen te quiste:
Ick ware zijns onweerdich om verhooghen.
Och die tranen vlieten nu uut mijn ooghen
Dat hy met my om dat wy arm zijn
Dus spot en ghect.

D. V a d .

Wilt sonder gecarm[1)] zijn/
Hy en ghect met u niet/ dies woorts ontbeert:
Want liefde werct daert nature begheert/
Met haren jonstighen engiene
Sonder eenighe rijcheyt taensiene.
Dus is hy by uwer liefden ghesleghen/
In deser siecheyt.

K a t h .

Dair en seg ick niet teghen/
Ick en bens niet die hy meent te minnen:
Want hy en gafs my noyt te kinnen.
Maer oft hy in eenigher manieren bedrogen is
Van liefden/ ende hem den voghel ontvlogen is/
Dat weet ick niet/ dies hy van drucke[+]
Sieck is by eenighe onghelucke. [+]262
Sou ick van daer sulcke winden waeyen
My teender oneeren/ den man gaen paeyen:
Soo mochtmen segghen al omme int wije/
Dat ick zijn boel ware oft zijn amije.
Ick sal my wachten van sulcke rontheyt/
Ic hebbe liever mijn eere dan zijn gesontheyt.
En al ware ick machtich als die gheresene
Met mijnen trooste hem te ghenesene/
Als hy ghesont ware ick soude vergheten zijn/

1) gaecarm.

Ghelijck die sleters die versleten zijn:
Want hy sou climmen ten hoochsten boorden
Dies ick hem recht gave.

M o e d .
Och noyt strangher woorden
En hoorde ick maecht van eeren spreken.

K a t h .
En peynst niet dat ick hem wil versteken
Oft dat ic te goet ware hem troost te sendene.
Maer ic duchte mijn eere daer mede te scendene.
Waer ick zijns beschuldich in eenighen sticke
Ick souder gaen ten eersten clicke
Soo my nature gheeft te verstane.
Maer goey maechden en pleghen niet te gane
Tot eenighe mans bedde sonder redene:
Men pleechter oneere af te smedene/
Al en waerder gheen oneere in gheleghen.

N e v e
Sy seyt die waerheyt.[+]

[+]264

D. V a d .
Al gatet my teghen
Ick moet die waerheyt volghen van dien:
Maer u en sal geen schande van hem geschien
Die onder tvolck becuerlijck zijn.
Hoe soudy soo onnatuerlijck zijn
Dat ghy die siecke sout laten sterven/
Die van u ghesontheyt mach verwerven?
Ghy sout in zijn doot heel beschuldich zijn.

K a t h .
En wilt dan niet onverduldich zijn/
Ick sal u mijn meeninghe segghen van desen:
Ick en wil tot zijnen persone niet wesen.
Maer wilt hy tot my comen seg ick ten lesten/
Mijn troostige woorden zijn tot sinen besten:
Ja willet mijn vadere consenteren.
Een jonghelinck mach hem wel verneren/
Te comene tot eender maecht bequame
Met eeren: maer een maechdelijcke name/
En can soo met eeren niet ghegaen

Tot eenen jonghelinck.

M o e d .
Tis wel verstaen

D. V a d .
Nu dats ghedaen/
Katherina/ en verwaent u niet te seere
Op u reynicheyt.

N e v e
Sy spreect voor haer eere/
Niemant en derfs haer ondanck weten.+ +265

K. V a d .
Al zijn wy hier in armoeden gheseten/
Wy hebben ons kinderen alsoo lief
Als die ghene die rijcke zijn.

M o e d .
Gheen ongherief
En sal u ghebueren van uwen kinde.

K. V a d .
Wat wy uwen sone (eerbare gheminde)
Van troostighe woorden connen verleenen
Salmen ons vinden bereet al teenen/
Indien hy by ons te comene begheert.

D. V a d .
Wy dancken u minnelic/ wy en zijns niet weert/
Uwen oorlof/ beraet u als van desen.

N e v e
Gods gracie die wil u bystant wesen/
Dat ghy alsulcken raet muecht kiesen
Datter Dierick zijn siecte by mach verliesen.

K a t h .
Wrake aen my selven/ wrake boven wrake
Dat die tonghe contrarie der herten spreect.
Tfy schaemte/ tfy eere/ ghy zijt de sake.
Dat therte liefs jonste dus versteect.
O Venus dat ghy dit niet en wreect/
Dats vreemt dat ick mijn lief verstack.
My dunckt lacen dat mijn herte breect
Om dat ick sulcke onwaerde tot hem sprack/
Daer hy van siecten leyt int onghemack.
Is hy sieck/ en steec ic hem dus voor thooft?
Mint hy my/ en slae ick hem vander hant?+
Ghelooft hy den genen die hem niet en gelooft? +266
Betrout hy daer hy noyt trouwe in en vant?

Seynt hy om troost zijn schip aent lant
Daer tseyl van ontrooste staet te winde?
En by mijnen toedoene blijft versant
Daer eeuwelijck druck is en allinde?
So ben ic wel waerdich dat my God schinde.
Wil ick hem gaen geven een troostelic woort?
Och neen ick/ hy is mijn overhoot.
Wil ick my gaen voeghen in zijn accoort?
Och neen ick/ ick ben van have te bloot.
Wil ick gaen cussen zijn mondeken root?
Och neen ick/ men mochter erch in vaten.
Wil ick hem ghetrouwe zijn totter doot?
Och neen ick/ het soude mijn eere verwaten.
Ey lacen wat wil ick doen oft laten?
Ick salt laten/ maar ic en doet niet gheerne/
Schamelheyt en willes niet ghedooghen.
Eylacen en ist niet seere te deerne
Dat schamelheyt liefde stelt int verdrooghen?
Wacharmen dit wijtick mijnen ooghen/
Die welcke vlieten in stromen van tranen.
O valsche tonghe ghy hebt gheloghen
Den liefsten/ die rollen mach uuter banen:
Dits wech/ ick en cans niet meer vermanen.

Conclusie.

J o n s t .
Die menige spreect verre van zijnder meeninge
Uut vreese van schande/ so ghi hier hoort.[+]

[+]267

N a t .
Twoort bracht die herten in druckige weeninge
Die menige spreect verre van zijnder meeninge.

J o n s t .
Hoverdije ende spijt bracht sulcke vercleeninghe.
Als datse die doot wierp beyde over boort.

N a t .
Die menige spreect verre van zijnder meeninge

Uut vreese van scande/ so ghi hier hebt gehoort.

J o n s t .
Haer herte dat gaf volmaect accoort
Om Dierick te conforterene minnelijck.
Maer reynicheit verwandelde sprake en woort
Uut vreese van schande: dits u wel kinnelijck:
Dies den thoren en spijt was onverwinnelijc
Met den genen die troost aen haer versochten.
Int seste spel suldy aenhoren sinnelijck
Hoe datse Dierick tijdinghe daer of brochten.
Alle reyne amoreuse ghedochten
Moghen wel jammerlijck twerck beclaghen:
Dat dese twee herten tmiskief becochten
Des bitteren doots/ duer Venus plaghen.
Alle die loyale minne draghen
Comt aensiet dit sterven van twee ghelieven
Ghi en hoorde noyt sulcx in boecken oft brieven.

N a t .
Alsoo verre als ons begrijp begrijpen mach
Inder naturen ment hier bewijsen sal.
Tis waerdich datmer tverstant uut nijpen mach
Duer die duecht die daer uut rijsen sal.[+]
Inden spiegel van minnen/ die elc prijsen// sal/ [+]268
Mach elc hem spiegelen en minnen by maten.
Hoort voort twelck u verjolijsen// sal
Een soetheyt die wy hier blijcken laten.
Dan gaet God bevolen uwer straten.

E y n d e v a n t v i j f d e s p e l .

Prologhe vanden sesten ende laetsten spele.

J o n s t .
Vaert wech miskievelic sneven en suchten.
Vaert wech dangier en melancolije.
Hertelijck weenen vreesen en duchten

Vaert wech miskievelijck sneven en suchten.
Die roseboom vol jonstelijcker vruchten
Groeyt uuter herten met grooter melodije.
Vaert wech miskievelijck sneven en suchten
Vaert wech dangier en melancolije.
Int ghebruyck van lieve ick my verblije.
Dies wensche ick/ buyten alle miskieve/
Alle reyn herten confoort van lieve.

N a t .
Jonstighe sin lieve vrient/ laet coelen
Den brant van vrientschappe.

J o n s t .
Och natuerlijck ghevoelen
Den standaert van vruechden is nu ontwonden.
Droefheyt leyt onder bancken en stoelen
Vertorden/ mijn herte is ontbonden.[+]
Ick hebbe reyne confortacie ghevonden [+]269
Aan de liefste die sonne mach beschijnen:
Dies vermaledije ick tallen stonden
Die ontroostige antwoorde van Katherijnen.
Daer tverlangende herte bi moeste verdwijnen/
Van Dieric/ dit heeft my confoort in gebracht:
Recht duer compasselijcke minnen pijnen
Mijns liefs/ daer therte ende sin op lacht.

N a t .
Hoe quaet hoe wreedt datmen twerck acht
Tis altijt teenigher saken goet.

J o n s t .
Twas ymmers duechdelijc om my gewracht:
Hoe quaet hoe wreet datmen twerck acht.

N a t .
Ende daer heeft Dierick omme verpacht
Die doot/ duer nijdighen overmoet.

J o n s t .
Hoe quaet hoe wreet datmen twerck acht
Tis altoos teenigher saken goet.
Want het brengt my inder vruechden vloet.

N a t .
Des eenen ongheval/ is eens anders gheluck.

J o n s t .
En eens anders gheluck/ brengt veel drucx in.

N a t .
Deene heeft voor blijschap verdriet en druck.

J o n s t .
Eens anders miskief brengt veel ghepluckx in:
Nae dat fortuyne (int soeten of int besueren)+
Doet draeyen dat radt van aventueren. +270

N a t .
Hoe dat dontroostich net ghespreyt is
Daer saechdy af int vijfste dat onderscheet.
Ende hoe dat Dierick troost ontseyt is
Uut vreese van schande/ al wast haer leet.

J o n s t .
Hoe hovaerdije ende scamelheyt daer inne street
Hoorde ghy int vijfde vervolch spelen.
Ende nu zijn wy te toghene bereet
Die antwoorde diese hem brenghen selen.

N a t .
Daer tverlanghende herte lach int bequelen
Verflaut in minnen plats onder den voet/
Gapende nae troost duer tjonstich bevelen
Recht als die visch nae twater doet.

J o n s t .
Tsal elcken jammeren in zijnen moet
Die desperacie die hy bedreef
Doen hy in zijns liefs verscheeden bleef.

N a t .
Jalours ghepeys brochte hem ter doot
En wanhope van lieve/ die hem meest quelde.

J o n s t .
God helpe de siele uut alder noot.
Jalours ghepeys brochte hem ter doot.

N a t .
Vader en moeder bedreven sulcken rouwe groot
Dat onmoghelijck ware dat ict vertelde.+
+271

J o n s t .
Jalours ghepeys brochte hem ter doot
En wanhope van lieve die hem meest quelde.

N a t .
Voor Katherina (wiens herte tot Dieric helde)
Hielt ment verborgen/ men dorstet haer niet verclaren.

J o n s t .
Maer sy ghinck smorgens als donghetelde
Ter kereken/ en hoorde van die daer waren:
Dat haer liefs lichame daer stont in baren/
Ghestorven uut desperacien stranck:

Om datse haren troost wilde sparen/

Dies sy in onmachte daer nedersanck.

N a t .
Daer nae was sy ghedraghen/ eer lanck/
Tot haers vaders huyse. Maer doen si bequam
Soo menighen heeten traen doen spranck/
Duer doge/ dat haer aenscijn inden dauwe swam.

J o n s t .
Desperacie haer soo ter herten clam
Datse alle blijschap van herten cloofde.

N a t .
Haer gheluwe hayr dat sy doen nam
Ende troct met strenghen uut haren hoofde.

J o n s t .
Buyten kennisse stont sy/ als die verdoofde.

N a t .
Sy wilde haer selven uut desperacien nemen tlijf.

J o n s t .
Wanhope haren troost ende blijscap roofde.[+]

[+]272

N a t .
Al haer roepen was vermaledijt wijf.

J o n s t .
Vreese voor schande coocte daer even stijf.

N a t .
Daghelijcx verwijte/ die stal haer tleven.

J o n s t .
Ghy en hoordet noyt jammerlijcker bedrijf
Dan soment u speelwijs te kennen sal geven.

N a t .
Dus hoort en swijcht Gods vrienden verheven
Den spieghel der amoreuser ghesichten
Gaen wy beghinnen/ wilt blijschap stichten.

Die baniere vanden sesten spele, ende is het laetste.

Aldus notable wilter den sin toe keeren Elc soude met recht hier zijn dochter bringen. Want sy sullen hier moghen vaten en leeren Hoe een eerbaer herte haer selven sal dwinghen. Twort die fonteyne van minnen claerst int springhen Daer oyt af ghespeelt was in al u leven. Elck reyn minnare macher nae verlinghen Om die soete woordekens uut liefs monde ghegheven.

Schoonder dicht van conste was noyt gheschreven In spelen, alsoo byden wercken mach blijcken: Weerdich boven Paris oft Troylus te zijne verheven. Alle gesten, historien moetender voren wijcken, Ende oock alle consten van Rhetorijcken.+

+273

Hier beghint dat seste ende laetste spel vanden Spieghel der minnen.

J a l.
Hoort broerken hoort

V r e e.
Wat macher braden?

J a l.
Wat rampe comt voort

V r e e.
Ick doet met staden.

J a l.
Siet neefken/ wat hebbe ick hier gheladen?

V r e e.
Het dunct my een cruycke gevult met drancke.

J a l.
Tis medecijne voor darme crancke.

V r e e.
Ist dan voor Dierick?

J a l.
Jaet inder noot.

V r e e.
Wat dranck macht wesen?+

+274

J a l.
Tfenijn der doot.
Dat sal ick in zijnen dranck gaen minghen.

V r e e.
Soo mach hy wel zijn eynde vaers singhen.

J a l.
Als hy den dranck proeft in miskieve.

V r e e.
Hoe heet den dranck?

J a l .
Wanhope van lieve
Daer menich minnare om ghestorven// is.

V r e e .
Ick vraghe waer dit venijn verworven// is.

J a l .
Weet ghy dat niet?

V r e e .
Neen ick.

J a l .
In onverduldigher natueren:
Daer liefs betrouwen staet buyten der dueren
In Saturnus catijvighe onghemoet.

V r e e .
Dat fenijn is argher dan draken bloet.
Het brengt die doot in.

J a l .
Hout uwen snatere:
Dierick gaept als visch naer twatere/
Teghen dat Katherina tot hem comen sal.+

+275

V r e e .
Dats een sake die Dierick luttel vromen sal.

J a l .
En comtse niet/ het herte sal hem breken.

V r e e .
Neense trouwent/ dat heb ic achterwaert gesteken

J a l .
Wy zijn argher dan duyvels jonghen.

V r e e .
Den voghel is buyten tnet ghespronghen/
Int velt van ontrooste met veel gheschreys.

J a l .
Ghy zijt vreese voor schande

V r e e .
Ende ghy jalours ghepeys
Die den minnaren brengen mach int verseeren.

J a l .
Waer is begheerte van hoocheden?

V r e e .
Byde groote vrouwen en heeren
Doet hy den standaert int velt op rechten:
Soo datse malcanderen met fortse bevechten
Om te verwerven des werelts schat:
Ende den setel te hebben daer Alexander in sat
Ghecroont met eeren als de coene.

J a l .
Ick hore wel hy heeft oock ghenoech te doene

V r e e .
Ke ja/ hy en dient oock niet int spel.
Met eenen winck ghecrijchtmen hem wel
Hadmen hem te doene.+

+276

J a l .
Neent duyvel neent

V r e e .
Dats daer/ die quackele is verbeent:

Daer Dierick by comen sal int verdrieten.

J a l .
Wanhope van lieve sal ick gaen ghieten
In zijnen dranck/ wanneer dat past.

V r e e .
Dan sal hy sterven.

J a l .
Daer hebdijt vast.
Ick lache van vruechden duer dit bestieren.

V r e e .
Dierick sal hem qualijck tieren
Als die vader Katherina niet en bringt.

J a l .
Tis al nae Katherina dat hy verlingt.

Dus gaen wy horen na tgheveerte.
Alst past soo sullen wy steken met den steerte.

P a u s a .

V a d .
Uut een onwetent hert en quam noit goet woort

M o e d .
Elck voghel slngt alsoo hy ghebect is.

V a d .
Daer sluytet/ hier mede gaen wy voort.
Uut een onwetent herte en quam noit goet woort+

+277

M o e d .
Wie heeft oyt van strangher maecht gehoort
Dan Katherina/ daer Dierick op verghect is?

V a d .
Uut een onwetent herte en quam noit goet woort

M o e d .
Elck voghel singt alsoo hy ghebect is.

V a d .
Al ist datse simpel ende bedect is/
Sy viel met onwaerdicheden int spel.

M o e d .
Die smuyckende zuegen mogen haren draf wel/
Daer experiencie het bewijs af gheeft.

V a d .
Haer dunct datter geen beter maecht en leeft.

M o e d .
Tis nochtans een hovaerdighe brocke.
Isse maecht/ dat schrijve ick met eenen stocke
Int doncker/ daer niemant letteren en siet.

V a d .
Sy mach wel maecht zijn.

M o e d .
Ick en gheloofs niet/
Sy dunct my te verwaent van haren ghelate/

V a d .
Nauwe gaet haers ghelijcke opt strate
Van curieusheyt/ ick siet soo noode.

M o e d .
Seitmen niet/ dat arm hovaerdie stinct voor gode?

V a d .
Sy en weet haer hoe hebben van hovaerdijen.[+]

[+]278

M o e d .
Sy en can nauwe over een stroo gheschrijen
Soo proper gaetse.

V a d .
Dat zijn de saken.

M o e d .
Sy is quaet ende onwaerdich van haerder spraken.

V a d .
Dat mach hy wel segghen diet bevint.

M o e d .
Sy en is van niemant wel bemint.

V a d .
Wat daer af is/ dat staet bezijden.

M o e d .
Hoe dat wijt maecten/ sy en woude niet lijden
Dat Dierick van haerder liefden sieck is.

V a d .
Het comt alleens weert snoeck oft blieck is
Wy hebbens ghenoech van dien propooste.

M o e d .
Als wy hem daer leyden/ sy sal hem troosten
Met soete woordekens vroech en spade.

V a d .
Hy storve my liever dan ick dat dade.
Sy en soude claerlijck niet te goet// wesen
Hem te besoeckene.

M o e d .
Nu het moet// wesen/
Nae dat die fortuyne draeyt haer rat.[+]

[+]279

V a d .
Wat rampe en kentse ons niet bat
Dat wy haer staen subject te zijne?

M o e d .
Ick weet wel man tis verloren pijne.
Maer si wouts haer onsculdich maken met allen
Dat Dierick sieck is.

V a d .
Sy mochte noch wel vallen
Metten palmen int slijck seer bedruct.

M o e d .
Men heeft al veel schoonder bloemen gepluct

V a d .
Nu/ dat laten wy duere// springhen.
Wat tijdinghe sullen wy vuere// bringhen
Om Dierick te versoetene zijn misval?

M o e d .
Bylo datse noch tavont hier comen sal
Ende versoeten alle zijn druckich jamere.

V a d .
Nu al coutende gheraken wy inde camere
Daer Dierick van drucke moet lamenteren.
Och God wilt alle siecken conforteren
In eeuwighe blijschap/ sonder bedroch// siet.

Dierick te bedde legghende.

Comtse vader?

Vad.

Och sone neense noch// niet.

Maer sy hebbense belooft herwaerts te sinden.

D i e r .
Waerom en comtse niet?+

+280

M o e d .
Men en canse niet ghevinden.

D i e r .
Niet vinden? Och noyt sulck ghequel
En canmense niet vinden? nu hoore ick wel
Sy is met haren putier gaen strijcken.
Ende daerom lietse tgordel blijcken/
Als te segghene dits tuwen spijte:
Ende daer mede schelle ic u die vrientschap quijte
Ick gae met mijnen lieve hier banen.

J a l .
Al sout u costen een zee vol tranen
Den voghel is wech.

D i e r .
Noyt dus verbolghen.

J a l .
Tduyfken moet den doffer volghen.

V r e e .
Rouckoe rouckoe

J a l .
Dats haer bederve.

V r e e .
Merct/ vrouwen liefde

J a l .
Dat en is gheen erve.

V r e e .
Die vrouwen ghelooft

J a l .
Die is seer gheck.+

+281

V r e e .
Heden morghen satense beek aen beek
Ende droncken een pintken malevezeyen.

J a l .
Men en conster soo langhe niet ghebeyen
Men besloecher dat paerdeken inde vuyst.

V r e e .
Twas haest u haest u

J a l .
Daer hebdijt juyst.

V r e e .
Dit is haer droefheyt/ haer bitter weenen aant.

J a l .
Jae nu craectse haesnoten

V r e e .
Juyst met haer teenen

J a l .
In een cleen bosselken

V r e e .
Therte macher af tintelen.

J a l .
Hy moet na tmosselken

V r e e .
Int gherseken wintelen.

J a l .
Ende dit moet u schande zijn teeuwigen dagen.

D i e r.
Ay my ic en cans niet langher verdraghen.
Comt alfs ghedrochte ende wilt my plaghen
Verslaet my met blicxem ende met dondere.
Ghy serpenten wilt my tlijf af knaghen.+
Dootstekers vermoort mi/ ic en sal niet clagen. +282
Huysen/ berghen maect my slevens sondere.
Verslint my aerde als een verslondere
Des levens/ ick wil in u versincken.
Verdrinct my wateren en hout my tondere
Soo langhe dat ick my mach verdrincken.
Versmoort my fenijnighe luchten die stincken.
Persecutie vernielt my met veel misvals.
Comt helsch vier wilt my tleven mincken.
Alle duyvels jonghen breect my den hals/
En voert my ter hellen met veel gheschals.
O God wat seg ick? ey vermaledijt wijf
Verradighe aen siele ende oock aen lijf.
Wee my dat ick oyt wert gheboren.
O onghetrouwe ende valsch is u bedrijf/
Des moet ick arm desperaet catijf
Onghetroost in mijn sonden versmoren.
Wrake aen u allen diet sien oft horen
By haerder tyrannicheyt moet ick sterven:
Want hope en troost tis al verloren.
Hadde ick een mes ic soude my selven bederven.
Ic en mach doch nemmermeer troost verwerven:
Wat make ick dan levende catijf verwaten?
Men acht mijns als ghebroken scherven.
Ick ontsinne/ mijn lief loopt achter straten.
Och mocht ick slevens nu zijn verlaten.

J a l.
Wat segdy hier af maech?

V r e e.
Ick legghe hier ghecropen.+
+283

J a l.
Wat segdy daer af?

V r e e.
Alsoo sout nopen

Die vruchten rijpen van tribulacien.

J a l .
Hy leyt int grief van desperacien.

V r e e .
Hy sal nu sterven in swaren miskieve.
Wat ghiet ghy daer in?

J a l .
Wanhope van lieve.
Ende als hy dat ghedroncken heeft in zijn vel/

V r e e .
Dan singt hy mortuus

J a l .
Dat hebdy wel.
Wy souden verschalcken een cot vol simmen.

V r e e .
Dus soumen dees jonghe herten timmen
Die amoreus zijn.

J a l .
Laet lopen den cloot

V r e e .
Wanhope dat is tfenijn der doot/
Dat siele ende lijf mach bringhen in plaghen.

D i e r .
Ay my wat steeck is dat? ic mach wel claghen.
Mijn cracht beswijct mi/ mijn juecht die minct.
Mijn herte zijn selfs bloet nu drinct.[+]
Ick duchte ick en sal niet langhe leven. [+]284
Och gheeft my drincken

M o e d .
Wel kint ick salt u gheerne gheven.
Lief sone verblijt doch u sinnen cranck.

D i e r .
Ay my: soo en dranck ick noyt quader dranck.
Tis argher dan eenich bloet van slanghen/
Therte salder af bersten.

J a l .
Den voghel is ghevanghen.

V r e e .
Den dranck is hem int lijf ghesoncken.

J a l .
Wanhope van lieve heeft hy ghedroncken.

V r e e .
Dats tghene dat hem therte schueren// sal.

J a l .
Sus dief sus/ hoort watter ghebueren// sal.

D i e r .
O Venus vermaledijde goddinne
Hoe wel slacht ghy de spinne
Die int raem van ghewinne
Die vlieghen vanct.
Met soetheyt loet ghy ons int beghinne

Daer jonstighe minne
Tot onsen confoorte als coninghinne
Nae blijschap lanct/
Die ghy vercrepelt hebt ende vercranct/
Dus therte janct/+
Dat ghy my totter doot verstranct/ +285
Als onghenadighe.
Planeten der minnaers een verradighe
Verradighe sydy daer blijve ick by.
Tfy boven fy/
Dat ghy den amoreusen o wy
Dus hebt bedroghen.
Al quame mijns hertsen troost tot my
Uut liefden vry
Ende maecte van trooste groot ghecry
Tsoude my cleen verhoghen.
Ick ben te verre int nette ghetoghen/
Al quamen ghevloghen
Gods Engelen/ sy en hebben geen vermogen
My te verblyene
Maer crachtich my te vermaledyene.

V a d .
Och lieve sone wilt u herte keeren
Tot de ontfermherticheyt ons Heeren:
Want aertsche minne dat is al wint.
Nu en weest niet wanhopich mijn vercoren kint/
Maer hoopt op Gods ghenadichede:
Hy ist die alle u misdadichede/
Vergheven mach/ dus en verslaet u niet.

D i e r .
Wie mach daer clappen? haest u en besiet
Oft dat Katherina mijns hertsen lief is?
Vraechdy waer haren minnen brief is?
Neens/ tis morghen datse my versolaest.+
+286

V a d .
Wat segdy sone?

M o e d .
Och hy leyt en raest/

Noyt moederlijc herte en was soo tonvreden:

D i e r .
Ontbeyt Katherina ick come beneden.

V a d .
Och vercoren sone waer wildy henen?

D i e r .
Ick moet op Katherinens schouderen lenen.

M o e d .
Sy en is hier niet sone.

V a d .
Noyt sulcken jamere.

D i e r .
Daer loopt een muysken achter die camere.
Valsch wijf gaet uut mijnen ooghen/
Vangt dat voghelken tis in huys ghevloghen
Wanneer ick dansen sal morghen vroech.
Neen ick/ ick hebbe noch herts ghenoech.
Ic en wil geen cruyt/ ontbeyt soudi mi spouwen?
Katherina ende ick wanneer wy houwen
Ghy comt morghen te witmoes wel te tije.

M o e d .
Eylacen noyt meerder frenezije
En mocht ghebueren/ hy raest noch vaste.

V a d .
Swijcht seg ick hy sluymt.

M o e d .
God verleene hem raste/[+]
Want lacen daer en is gheen spreken an. [+]287

V a d .
Mijn ooghen die tranen.

M o e d .
Och vercoren man
Sal dees liefde ons kint aldus bederven?

V a d .
Hy en ontcomes nemmermeer.

M o e d .
Hy salt besterven
Daer hovaerdije de rechte sake af sy.

D i e r i c k c o m e n d e t o t k e n n i s s e .
Och God wat is mijns/ eylaes ay my/
Mijn zenuwen die crimpen/ mijn bloet vercout.
Mijn oogen verduysteren/ mijn tonghe vout.

Mijn lijf versluert/ mijn herte jaecht.
Mijn siele die beeft/ nature die claecht/
Dat my de doot dus comt bestrijen.

V a d .
O sone roept aen God tallen tijen/
Hy sal u vertroosten/ dat soude ick hopen.

D i e r .
Ic sal vader/ ay my wat vervaerlijcker nopen
Comen my ter herten/ o wy wacharmen.
O ghenadighe God wilt mijns ontfermen:
Dat ick oyt liefde droech dat is my leet.
Och taenschijn vloeyt my vol tranen heet/
Lieve vader om dat ghy soo droeffelijck siet:
Och vercoren moeder en weent doch niet/
Uwen druck moet my ter herten gaen:[+]
Maer ic bidde u beyden/ hebbe ic u yet misdaen/ [+]288
Duer Gods ontfermen willet my vergheven:
Dats mijn begheren.

M o e d .
Och levende leven/
Ter herten en quam noyt meerder druck.

D i e r .
O Heere God/ u claghe ick mijn ongheluck/
Dat ick van liefden dus sterven moet.
Ick kenne my beschuldich int sondich stuck
God willet haer vergheven diet my doet.
O Katherina schoon lieffelijc beeldeken soet/
Ons liefde comt nu tot eenen inde.
Die te na den viere set zijnen voet/
Verbrant hem selven als donbekinde:
Nae dat ick in mijn rekeninghe vinde.
Ick gheloofde schoon samblant der oogen/
Ick gheloofde die woordekens diese sprack:
Eylacen nu vinde ict al gheloghen.
Sy acht mijns als een verworpen pack/
Metter doot cruype ick nu inde sack.
Spieghelt u alle die jonck ende dwaes zijn/
Om dat ick die liefde soo inne track:
Daer voren sal ick int solaes zijn
Metten ghenen die der wormen aes zijn.
Och wee den ooghen die noyt en saghen.

Och wee die voeten die noyt beghinghen.
Och wee die handen die ghiften draghen.
Och wee die tonghe die troost mach bringen.
Och wee die ooren die vruecht ontfinghen.+
Och wee die nuese die haer soetheyt roock. +289
Och wee den lichaem dat in daerde moet springen.
Och wee den wille diet herte ontloock/
Daer therte met crachtighe liefde inne doock.
Ick en wijts haer niet/ ick wijtet my selven:
Ick hadde by maten moghen minnen.
Men mach den put soo diep niet delven/
Datter den spitter moet blijven binnen:
Sghelijcx machmen aen my bekinnen:
Almachtighe God willet my vergheven/
Ick en weet van rouwen wat beghinnen.
Van vreesen siele ende lijf nu moet beven/
Want ick en mach niet langher leven.
O Maria gloriose maecht
Wilt my arme sondare nu ontfermen.
Ick bidde u dat ghy mijn vane draecht/
Op dat ick den viant mach ontswermen.
Die nope des doots voele ick wachermen/
Mijn ooghen breken noyt soo bevreest.
Mijn sprake faelgeert/ wilt my beschermen
Genade o God al ben ic oyt sondaer geweest
In uwen handen bevele ick mijnen gheest.
Hy hevet betaelt dat wy noch schuidich zijn/ aant.
Lief wijf en wilt niet onverduldich zijn/
Ick hope aen Gode wes hy begonnen heeft/
Dat hy hem in zijn besten ghewonnen[1)] heeft:
Want scoonder kennisse en mochte noyt gebueren
Dan hy ghehadt heeft.+
+290

1) ghevonnen.

M o e d .
Och therte sal my schueren/
Van drucke/ die nature verwint
In rechter liefden/ och vercoren kint
God wil uwer sielen ghenadich zijn.

V a d .
Stelt u te vreden: wilt mijns beradich zijn
Wanneer men den lichaem van groter waerden
Nae onsen staet sal doen ter aerden?
Want daer moet tpropoost op comen int leste.

M o e d .
Ontrent den avont/ dat dunct my tbeste/
Soo mogen wy alle onse vrienden versamen.

V a d .
Nu laet ons eendrachtelijck gaen ramen/
Waermen hem begraven sal noch heden:
Gods gracie wil zijn siele bevreden.

P a u s a .

J a l .
Hach hach hach hay

V r e e .
Waeromme lacht ghy?

J a l .
En soude ick niet lachen?

V r e e .
Neen ghy/ ghy sout weenen.

J a l .
De man is doot/ en waer nae wacht ghy?
Hach hach hach hay[+]

[+]291

V r e e .
Waer om lacht ghy?

J a l .
Ist qualijck ghevrijt?

V r e e .
Dit wercxken wracht ghy
Maer ghy sult dat noch al eens besteenen.

J a l .
Hach hach hach hay

V r e e .

Waerom lacht ghy?

J a l .
En soude ick niet lachen?

V r e e .
Neen ghy/ ghy sout weenen

J a l .
Wat moghen dees minnaers meenen/
Dat sy die liefde soo inne trecken?

V r e e .
Sy zijn sotter dan sot/

J a l .
Elck macher me ghecken

Datse hem in vreesen vander doot setten.

V r e e .
Nu laet ons het roucaproen opt noot setten/
Ende requiem singhen voor alle sielen.

J a l .
Wy willense seghenen metter hielen/
Op datse de wespen niet en beschijten.

V r e e .
Elck mach wel weenen/+

+292

J a l .
Elck mach wel crijten
Die vanden selven evele sieck sy.

V r e e .
Tcomt alleens weert Swave oft Grieck sy/
Daer natuerlijcke liefde grijpt haer stede.

J a l .
Daer wercken wy twerck

V r e e .
Soo sluytet mede/
Hem toorconden die de note ghecraect heeft.

J a l .
Het blijct aen Dierick diet ghesmaect heeft
Den doot/ duer Venus onderwintsele.

V r e e .
Die liefde is soete

J a l .
Ja int beghinsele/
Maer den steert is bitterder dan galle/
Daer liefde leet wert.

V r e e .
Bij desen misvalle aant.
Is Dierick te Molengijs gaen wandelen.

J a l .
Die minne is seer quaet om handelen/
Sy slacht den viere.

V r e e .
Dat woordeken clinct.

J a l .
Die te vele wijns drinct/+
Die wert wel droncken.

+293

V r e e .
Daer sluytet tslot/
Hy wachts hem die wille.

J a l .
Sy duncken my sot
Die om tghebruycken der naturen/
Daer vierighe liefde af gheeft berueren
Onse valsche cueren// seer lueghenachtich
Gheloven ende houwen voor warachtich
Int herte soo crachtich dat zijt besterven.

V r e e .
Tis qualijck ghemint

J a l .
Want sy bederven
Hem selven puer wetens sonder noot.

V r e e .
Wy zijn beyde schuldich zijnder doot

J a l .
Hoe brassen wy wanhope

V r e e .
Als duecht versmaders

J a l .
Ende hier by heeten wy verraders.

V r e e .
Tbeghinsel was soete dat wy voort brochten.

J a l .
Maer die doot lach inden steert ghevlochten.

V r e e .
Vreese voor schande is nochtans goet.[+]

[+]294

J a l .
Het is hem quaet dier af sterven moet/
En seer verradelijck.

V r e e .
Dat moet ick lijen.

J a l .
Hoe sullen wijt maken?

V r e e .
Ick wil gaen bestrijen
Katherina tot haren onghelucke.

J a l .
Sy sal oock sterven van grooten drucke/
Als sy die mare daer af verhoort
Dat Dierick doot is.

V r e e .
Ick wil seg ick voort
Eermen die braykens trect vanden roostere

J a l .
Ende ic wil gaen duycken in een nonnen cloostere

V r e e .
Byden rebben dat en soude ic niet ghedoghen

J a l .
Ick hebbe dicwils inder naturen ghevlogen/
Daer ghy verjaecht waert uuten neste.

V r e e .
Mont toe van dien.

J a l .
Elck doe zijn beste/
De duyvel die kent den necker wel.+

+295

V r e e .
Ende ghy kent Screeuwert den ghecker wel/
Want ghy studeert in zijn capitule.

J a l .
Quaet ey quaet kiecken.

V r e e .
Dats onsen titule.

J a l .
Sulck die nu lacht

V r e e .
Die mochte wel grijnen.

J a l.
Waer is begheerte van hoocheden?

V r e e.
Al by Katherijnen/
Hy steect haer tsuycker in met lepelen.

J a l.
Hy weet zijn ganghen

V r e e.
Hy sal noch wepelen/
Dan salse vercrevelen in Venus forneys.

J a l.
Ghy zijt vreese voor schande/

V r e e.
Ende ghy jalours ghepeys.

J a l.
Adieu.

V r e e.
Adieu dan/

J a l.
Nu wy scheyden claer[+]
Want hier mijn regnacie gheleden is. [+]296

V r e e.
Venus gracie moet u gheleyden voorwaer.

J a l.
Adieu

V r e e.
Adieu dan

J a l.
Nu wy scheyden claer.

V r e e.
Elck mach de mutse daerom vreesen swaer
Dat Dierick totter doot bestreden is.

J a l.
Adieu

V r e e.
Adieu dan

J a l.
Nu wy scheyden claer
Want hier mijn regnacie gheleden is.

V r e e .
Al ist dat zijnen sterf dach heden is
Ick hope dat ic sulck verdriet verwerven// sal/
Dat Katherina ooc corts daer na sterven// sal.

P a u s a .

N e v e
Och lacen wacharmen ic hebbe gehoort
Dat Dierick van puerder liefden doot sy.
Alle mijn vruecht valt over boort/
Duer tjammer dat alle herten te groot sy.
Mijn herte nu swaerder dan loot sy/
Uut sorghen oft Katherina hier van yet wiste.+

+297

Ick weet te voren wel dat het noot sy/
Datment verberghe by eenighe liste.
Waer sy daer af beruert in twiste/
Sy sout besterven dit ongheval
Och het ware schade ghinghe sy soo te quiste/
Dus hoop ick datment verberghen sal.
Heymelijck sonder groot gheschal/
Sal ict haren vader te kennen gheven:
Hoe sy hem ghemint heeft boven al
Die mans personen die moghen leven.
Salicheyt duecht moet daer aencleven.
Hy comt hier gaende (heb ick beseven)
Als man van eeren in duechden ghepresen.
Maria die reyne bloeme verheven
Daer de Goddelijcke vrucht is uut gheresen
Beware u neve.

K. Vad..
Willecome moet ghy wesen
Neve dien ick jonstich rekene.
Begheerdy yet?

Neve.
Ja ick hebbe u wat te sprekene
Van lastighe saken scherpt u ghedochte.
U is kennelijck datmen aen u versochte
Van Jan den hollandere den coopman machtich
Dat Katherina u dochter wijs ende voordachtich
Haer selven daer toe verneeren soude
Als datse Dierick conforteren woude
Die sieck van minnen was/ ende uut hovaerdijen
Wast hem gheweyghert/+

+298

K. Vad..
Dat moet ick u lijen.
Maer schamelheyt was deerste sake.

Neve.
Och lacen dat weygheren roept nu wrake
Dies ons allen veel drucx verworven is.

K. Vad.
Wacharmen hoe soo?

Neve.
Dat Dierick ghestorven is

Uut rechter onghenuechte van dien.
Vierigher liefde en was noyt ghesien
Dan hy tot haren persone ghedreghen// heeft/
Al ist dat hijt versweghen// heeft
Totdat hy niet langher en conste ghebeyen.

K. Vad.

Och lacen wacharmen/ elc mach wel schreyen
Dat hy aldus ghestorven is van minnen:
Want wy zijn doorspronck.

Neve

Och wat salse beghinnen
Katherina de suyverlijcke maecht?
Die sulcke liefde te hemwaerts draecht
In puerder volmaecte liefde reene:
Dat haer die werelt dunct te cleene
Om hem vrientschap in te bewijsene.
Somen den hongheren pleecht te spijsene/
Haelde sy haer voetsel even ghedichte
Van vruechden in zijn soet aensichte:
Al en dorst zijt u perfectelijck noyt openbaren.+

+299

K. Vad.

Och lacen wat hore ick u hier verclaren.
Droechse liefde buyten mijnen consente.
Daer wy sitten in dusdanighen arme tente?
Oft liefde te draghene buyten mijn weten
Daer wy in aldusdanige armoede zijn geseten?
Dats groote dwaesheyt dat te beghinnene
Ende daer boven zijn overhoot te minnene.
Och wee my dat sulck werck ghebuert.

Neve

Siet neve dat ghy er vele om truert
Dats al de doot een ey ghepelt
Arbeyt om niet. Maer wat ghy doen selt
Sal ick u segghen. Nae dattet dus steet
Verberghet ymmers dat zijs niet en weet.
Al ist vier heet/ tmochte noch wel coelen.
Maer quame haer dit smertelijck ghevoelen
Met swaren riguere ter herten gheronnen

Sy mochts wel besterven.

K. Vad.
Ist dat wy connen
Wy sullent verberghen.

Neve
Twaer wel ghedaen.
En laetse ymmers buyten den huyse niet gaen.
Want men sal het lichaem met groter waerden/
Ontrent den avont doen ter aerden.
Ende morghen tijelijck verstaghet voort
Salmen duytvaert doen/ als dat behoort:
Soot metten vrienden is over draghen.[+]

[+]300

K. Vad.
Nu laet ons Katherina soet int behaghen
In huys houden/ ende doen haer recreacie
Dalmoghende God verleene ons gracie.

Pausa.

Kath.
Wats dit? ay my: noyt sulcke onraste
En beclaste// mijn jonghe sinnen.
Twaer verloren dat ick my te slapene paste.
Mijn lief riep vaste// scoon bloeme van minnen
Pelgrimage moet ghy met my beghinnen aant.
Nae dat wy malcanders jonste bekinnen.
Des ben ick te binnen/ dat ick sal ghewinnen/
Veel lijdens.
O Heere verleent my wat verblijdens.
Noch dunct my dat hy de hant vast biet
Noyt sulck verdriet// nu wilt hy schreyen:
My dunct vast mijn lief en wilt niet beyen.
Sal my dese frenezijen verleyen
In vreemde contreyen// daer sotten reyen
En versuften rasende?
Soo en worde ick nemmermeer versolasende
Want in droef heyt blijve ick seere expeert.
Al waert dat my die aerde version de

Ick gheefs oorconde// ick waerts wel weert.
Om dat ick met fenijnighe monde
Mijns liefs ghesonde// dus hebbe verteert/
Den ghenen versteken die troost begheert.
Is dat hem deert// dat hy ontbeert+
Mijn troostich woort/ +301
Soo gheve ick tot sterven volmaect accoort.

B e g h .
Sout hem niet letten?

V r e e .
Wa trouwen jaet.

B e g h .
Twerck is verradelijck

V r e e .
Noyt werck soo quaet.

B e g h .
Twaer moghelijck dat hem therte brake.

V r e e .
Twerck is tyrannelijck

B e g h .
Het roept seg ick wrake.

V r e e .
Het stinct voor gode.

B e g h .
Het is onvrouwelijck.

V r e e .
Sijn lief te verstekene?

B e g h .
Ja dus ontrouwelijck/
Men schrevet nouwelijc// in Judas boecken.

V r e e .
Al wildese elc een van Gods monde vervloecken

B e g h .
Dat heeftse verdient.+ +302

K a t h .
Noyt sulck verseeren

B e g h .
Ghy werpt u uut den stoel van eeren.

K a t h .
Och lacen dats tghene dat my rout.

V r e e .
Haddy hem ghetroost

B e g h .
Hy hadde u ghetrout.

K a t h .
Och lacen wat brengdy my al te voren.

V r e e .
So hadse dan haer maechdom verloren.

B e g h .
Hy hadse der vrouwen vrouwe ghemaect.

V r e e .
Sy ware met eeren aent goet gheraect.

B e g h .
Dat moet ick lijden al waert my leet/
Die totter ontfermherticheyt is bereet
God is hem duecht schuldich cort oft lanck.

V r e e .
Ghy mocht nu ghebruycken die armkens blanc

Haddy nae liefs accoort ghedaen.

B e g h .
Ghy sout ymmers die bruyt zijn

V r e e .
Alsoo hebbe ick verstaen
Maer nu is u blijschap over boort ghestiert[+] aant.

[+]303

B e g h .
Duer uwe eerbaerheyt

V r e e .
Ghy weet waert miert
Begheerte van hoocheden

B e g h .
Alle tgheveerte
Weet ick van hoofde totten steerte.
Ghy vreese voor schande

V r e e .
Ghy zijt die catere.

B e g h .
Soo langhe gaet die cruycke te watere
Datse ten eynde breken moet.

V r e e .
Ghy sullet betalen

B e g h .
Al dat ghy misdoet.
Ghy zijt uut om zijn qualickvaert.

K a t h .
Dat woort mijn siele ende lijf beswaert.
Waer gae ick best henen?

B e g h .
Ter kercken waert.

K a t h .
Ter kercken? dats noch te vroech.

V r e e .
Waer wildy bet gaen?

K a t h .
Nu van dien ghenoech
Begeerte van hoocheden schout sulc vermanen.[+]
Ick wil gaen bidden met heeten tranen [+]304
Den almoghenden God secreet ende stille
Dat hy Dierick ghesontheyt verleenen wille.

P a u s a .

B u r g . I
Och lacen wacharmen noit sulc verdriet

B u r g . I
Wat isser ghebuere?

B u r g . I
En weet ghijs niet?
Begheerdijs/ ick segghet u herde gheerne/

B u r g . I I
Ick begheert te weten

B u r g . I
Tis seere te deerne
Ten was noit meer drucx in stadt verworven.
Dierick den hollander die is ghestorven
God late zijn siele confoort ghewinnen.

B u r g . I I
Ghestorven?

B u r g . I
Jae

B u r g . I I
Waeraf?

B u r g . I
Van minnen.

B u r g . I I
Van minnen? Heere God dat gheeft my vry.+

+305

B u r g . I
Ja van minnen.

B u r g . I I
Hoe comt dat by?

B u r g . I
Om dat hem zijn lief niet troosten wouwe
Die hy van herten was seer ghetrouwe
So dat hi sterf in veel verdrietelijcke smertens.

B u r g . I I
Wie was doch die bloeme?

B u r g . I
Katherina Sheermertens.

B u r g . I I
En lietse hem om troostige woorden tachtere?

B u r g . I
Wacharmen jaes

B u r g . I I
Ke God gheve haer schande en lachtere:
Het was doch lacen soe goeden bloet.

B u r g . I
Het is zijn uutvaert diemen hier doet
God wil zijnder sielen verleenen vrede.

K a t h .
Och wat hore ick/ noyt sulcke jammerhede

Is Dierick ghestorven by mijnder treken?
God ontferms dat ick sulcken werc oyt dede.
Therte wil my van drucke breken.
Mijn ooghen die lopen al warent beken.
Och herte herte wat hebdy al onvrede
Och God waerom en ben ic niet gestorven mede?
Mijn aderen schueren my van bitteren rouwe.
Ick en can een woort niet meer ghespreken.
Mijn leden faelgeren het staet my nouwe.[+]
Ontfermt my Maria moeder en vrouwe. [+]306

B u r g . I
Wats dit? eylacen noyt soo versaecht:

Och hier leyt een suyverlijcke maecht
In onmacht gheslaghen/ noyt sulck misval.

B u r g . I I
Gheeft haer doch cruyt.

B u r g . I
God weet ick sal
Op datse becomen mach by sulcke saken.

B u r g . I I
Wie ist? ist die maecht daer wy af spraken?

B u r g . I
Jaet claerlijck dat mach ick my wel vermeten.

B u r g . I I
Ick sie wel sy en heves niet gheweten
Dat Dierick doot was.

B u r g . I
Eylacen dats schade.

K a t h .
Ay my/ lacen/ och God ghenade.
Wat naect my lijdens onverhoets?
Hoe sal ic thuys comen?

B u r g . I I
Weest goets moets/
Scoon suyverlike maecht en wilt niet screyen:
Wy sullen u gheerne thuys gaen leyen.

P a u s a .[+]

[+]307

E e n m a n g h e h e e t e n L e o .
Soo tgoddelic berueren// baert zijn kueren
Moet ick wel vueren// alle dinghen
Na der natueren// des menscens figueren
Van quaetheit pueren// om duechts verstringen.
Alle die gheneghentheyt die wy bringhen
Na Gods gehingen// daer sonde mach in mingen
Om duechts verdringhen// tot eenighe tijen
Mach de mensce int goede of int quade dwingen
Ende oock ontspringen// als vogelen die singen
Om duecht te bringhen// in melodijen.
Ghelijck als Sol tvolck doet verblijen
Aen alle zijen/ ende Mars doet strijen
Uut enuijen in veel landen:

Gheef ick gheneghentheyt tot hovaerdijen
Des sy ontschrijen// oneerlijck lijen
Ende hem bevrijen// met vreese voor scanden.
Wat begeerte van hoocheden heeft in handen
Daer blijft ghebanden// verdriet met manden
Recht als vianden// vol violencie
Waer sidy mijn kinderen?

V r e e .
Tot uwer reverencie/
Sijn wy hier Leo gheminde vadere.

L e o
Hoort hier mijn kinderen beyde te gadere.
Aenghesien die sake die gheschiet// is
Dat Dierick den hollander int verdriet// is.
Der doot uut minnen overleden[+]
Dies is Katherina sheermertens so tonvreden [+]308
Datse vast roepende is nae de doot.
Aldus moet ghy labueren/ het is wel noot
Inder natueren wille ende consent
Wil icx ghedaen hebben die redene ghy kent
Dus moet ghy derwaerts rechtevoort.

B e g h .
Wat sullen wy daer maken?

L e o
Hoort ende volhoort.
Ghy vreese voor schande/ vaet die practijcken/
Ghy sultse in desen spieghel doen kijcken.
Daer salse mercken hoe sy haer misgaen heeft
In liefden/ ende watse haer lief ghedaen heeft
Des hy ghestorven is eert was tijt.

V r e e .
Hoe heet dese spieghel?

L e o .
Daghelijcx verwijt
Die met blaemte onder tvolck ghestelt was.
Dat noch meer is dat hy soo ghequelt was.
Dies elck van drucke roept o wy
Begheerte van hoocheden/ hoort hier tot my
Ende weest ontluyckich der vruechden maerse.

B e g h .
Wat brengdy daer?

L e o
Het is een kaerse
Die Saturnus wrachte om drucx vermeeren.

B e g h .
Wat kaerse ist?+

+309

L e o
Sy heet faute van eeren.
Die suldy inde camer ontsteken
Soo machse bekennen haer selfs ghebreken
Ende bidden den oppersten Heere ghenade
Van dies sy misdaen heeft: leeft by rade
Ende volcomt rasch mijn bevelen.

B e g h .
Heer vader wy selen/
Dits uwen oorlof wy sullent soo maken
Datmen noch vertellen sal die saken
Alsse doot is over hondert jaer.
Adieu dits wech/ wy gaen tot daer.

P a u s a .

K a t h e r i n a h a l f d e s p e r a e t o p t b e d d e .
Och noch roepe ick wrake even stijf
Dat ick arm vermaledijt wijf
Mijn lief liet sterven troosteloos.
Comt plaghe versmoort my siele ende lijf/
Duer mijn tyrannelijck bedrijf
Noyt moordenaers herte en was soo boos.
Hem/ die my jonstich was altoos
Jaechdic met siecte met droefheyt met leden cranc
Int ijs van ontrooste daer hy bevroos/
Soo Narcissus in een fonteyne verdranck.
Des wensche ick my inder hellen stanck.
Waer blijfdy doot onaerdighe beeste?
Comt met onsachtelijcke tempeeste
Ende trect my alle die leden van een.+
Boven alle verradighe ben ick die meeste/

+310

Dies ligghe ick soo doloreus van gheeste
Dattet herte schueren wil van bitter geween.
Breect herte/ ghy waert veel harder dan steen
Bruyct nu compassie tot u/ als tot hem te voren.
Metter doot moetet onsachtelijck been
Nu knaghen/ want ick siet al verloren
Dies wil ict al van mijnen hoofde schoren.

N e v e
Hebt Gode voor ooghen

K . V a d .
Laet u gheen ontroost becoren
Vercoren dochter hebt goeden moet:
Van jammer soo weent mijns herten bloet
Dat ghy dus onverduldich zijt.
Want ghy doch onbeschuldich zijt
Der doot: men wijtes u seker niet
Dat Dierick ghestorven is.

K a t h .
Och noyt sulck verdriet
Alle mijn blij schap alle mijn vruecht
Alle mijn troost daer jonste in vliet
Alle tverlichten mijnder jongher juecht
Alle tbetrouwen van zijnder duecht
Sijn mannelijck wesen/ zijn schoon ghelaet
Hebbe ick versmaet/ noyt wijf soo quaet.
Comt doot en wilt my niet langher sparen.
Ick ben in my selven soo desperaet
Ick en weet my van drucke hoe ghebaren.[+]
Ick sal ducht ick uut mijnen sinne varen. [+]311
Ay my: ick en cans niet langher ghedoghen.
Van siecte moet my therte beswaren
Nemmermeer en mach ick verhooghen.
Dus vloeyen die tranen uut mijn ooghen.

B e g h .
Kijct ist nu niet tijt?

V r e e .
Jaet duyvel jaet.

B e g h .
Springt dan int crijt
Kijct ist nu niet tijt?

V r e e .
Twort al profijt
Ons vaders raet.

B e g h .
Kijckt ist nu niet tijt?

V r e e .
Jaet duyvel jaet.

B e g h .
Twijf is van drucke half desperaet.

V r e e .
Van alder blijschap aant.

B e g h .
Haer selven weerse.

V r e e .
Ick hebbe mijnen spieghel

B e g h .
Ende ick mijn keerse.

V r e e .
Dits daghelijcx verwijt+

+312

B e g h .
Ende dits faute van eeren.

V r e e .
Sy mach haer wel spieghelen.

B e g h .
Dus salse leeren.

V r e e .
Ick sal hem gaen houwen in haer ghesichte.

B e g h .
Tis best dat ick die camer verlichte
Met faute van eeren.

V r e e .
Daer hebdijt juyst
Swijcht/ hoort al lachende inde vuyst.

K a t h .
O doot/ onsaechtelijcke doot
Diet al verslint/ cleyn ende groot
Met onghemake
Die weertste die Godt oyt gheboot

Is u ghevallen inde poot
Veninighe drake.
O wy noyt jammerlijcker noot
Dat Venus der minnen strael oyt schoot
Des roepe ick wrake.
Mijn aensicht verandert nu bleeck nu root
Mijn leden zijn swaerder dan een loot
Dies ick nu nake
Den doot/ door tlijden dat ick smake.

B e g h .
O ghy muecht wel sterven

V r e e .
Ghy hebbet verdient.[+]

[+]313

B e g h .
Wie heeftse doot?

V r e e .
Haren liefste vrient.

B e g h .
Ey valsche cladde

V r e e .
O onaerdighe sletere.

B e g h .
Hadt ghy hem vermoort

V r e e .
Noch waert veel betere.

B e g h .
Dats waer/ dat coemt uut hitten van bloede

V r e e .
Uut verstoortheden

B e g h .
Uut grammen moede

V r e e .
Ende dit hebdy ghedaen uut puerder quaetheyt.

B e g h .
Met coelen sinne.

V r e e .
Alsulcke versmaetheyt/
En was liefs herte noyt bewesen.

B e g h .
Ghy en moecht nimmermeer ghenesen
Der grooter schanden.[+]

[+]314

V r e e .
Ghy zijt de quaetste

B e g h .
Die gheveynste

V r e e .
Ende die verhaetste
Diemen mach vinden binnen desen lande.

B e g h .
Ghy doet alle vrouwen schande.

V r e e .
Sy vermaledijen u achter u ooghen.

B e g h .
Tfy moet uus worden

V r e e .
Hoe const natuer ghedoghen
Dat ghy hem troost hebt ontseyt?

B e g h .
Tis nu al niet

V r e e .
Dat ghy veel schreyt.

B e g h .
Soudy u lief laten sterven?

V r e e .
Ende uut wreeden ontrooste

B e g h .
Laten bederven
Die ghy met woorden wist te verhueghen?

V r e e .
Had hem doch ghepaeyt met eender lueghen.

B e g h .
Neens/ si woude blijven in haer ghemac thuys

V r e e .
Dat quam uut hovaerdijen+

+315

B e g h .
Ja ramp hebbe haer bachuys/
Datse alsulcke tyrannicheyt doet.

V r e e .
Hovaerdighe maechden

B e g h .
En waren noyt goet.

V r e e .
Merct desen spieghel

B e g h .
Ja tis nu tijt.

K a t h .
Eylacen wat sie ick?

V r e e .
Daghelijcx verwijt.

B e g h .
Merct hoe u tvolck misprijsen sal

V r e e .
Beschreeuwen

B e g h .
Befoeyen

V r e e .
Met vingheren wijsen sal.

B e g h .
Wie sal u veronschuldighen?

V r e e .
Ghy en hebt gheen spreken.

B e g h .
Die kinderen sullen haer tonge nae u uut steken/

V r e e .
Waer dat ghy gaet

B e g h .
In steden in dorpen.[+]

[+]316

V r e e .
Elck sal u hondert vloecken nae worpen.

B e g h .
Sy ist oock weert
Die den genen laet sterven die troost begeert.

K a t h .
Eylacen dats tghene dat my deert

Tis mijn schuit dat bekenne ick al.
Ic hebbe my met ontrouwe int werc geneert
Jalourſheyt dede dat ick tgordel stal:
Dwelck hy met sieckheden soo seer bequal.
Ende boven desen hebbe ick mijn liefste lief
Met ontroost vernieut sijn ongheval:
Dies hy ghestorven is door tgrief.
O alder weertste dien ick oyt verhief
Ick sal u volghen al wort het my suere
Metter doot int smertelijck ongherief.
Ick bent wel weerdich dattet my ghebuere.
O doot waer na beyt ghy? mijn lief is vuere/
Ey doet daghelijcks verwijt uut mijn ooghen
Het breeckt my therte/ sin ende natuere
Uut vreese voor schanden: hoe sal iet gedoogen?

Ick en sals niet langher verdraghen moghen.

K. Vad.
Och vercoren dochter laet staen u claghen
Dat bidde ick u op vaderlijcke trouwe.
Mijn herte en cans niet wel verdraghen
Uwen swaren bitterlijcken rouwe.
Al is Dierick ghestorven/ reyn kersouwe/
En laet dat niet ter herten dalen.[+]
Alst Gode ghelieft in eenighen vouwe [+317]
Metter doot moetmen tghelach betalen.

Neve
Och nichte uut deser grooter qualen
Uut dit weenen/ uut dit suchten/
Uut dit claghen/ uut dit duchten/
So pijnt u te vluchten/ int huys van vruechden.
Peynst/ was Dieric een bloeme vol duechden
Tsaet van minnen is noch int groeyen.
Daer sullen noch also schoone roosen bloeyen
Als die op Venus acker verdrooghen:
Ende peynst dat uwe liefelijcke ooghen
Macht hebben droefheyt te doen verliesene
Oock om een ander roosken te verkiesene.
Vreest doch dit grieffelijck onghemack.

Kath.
Och wrake der tonghen die dat oyt sprack
Daer groote vileynicheyt in verworven is.
Soude ick den ghenen die ghestorven is
Om mijnen persoon in reynder minnen
Vergheten? ende mijn solaes beghinnen
Met eenen die der ooghen behaechde?
So waer ic wel weerdich dat my God plaechde
Neen ick/ die blaemte sal ick schutten.
Ick moet tmorseel der doot nu nutten
Om den ghenen diet herte onderdaen leeft
Dwelck hy om mijnen persoon ontfaen heeft/
Soo vreese voor schande betuycht int crijt.
Ey valsche spieghel daghelijcks verwijt

By u verlies ick tsolaselijck hopen.+
O moeder ons Heeren/ uut swaerder nopen +318
Mijn blosende wangen zijn valuwe ende bleeck
Mijn ooghen staren/ therte is soo weeck/
Dattet my begheven wilt alteenen.
Mijn voeten zijn couwer dan steenen/
Niet dan huyt en beenen// so zijn mijn handen.
Uut begeerte van hoocheden ende vreese voor scanden
Ben ick gheraect in dit perlot.

K. Vad.
Dochter roept aenden almoghenden God
Die noyt sondare en liet benoost.

Kath.
O almoghende God zijt nu mijn troost
Ende vergheeft my al dat ick oyt misdede.
Och vader nu bidde ick u om een bede
Nae dien dat ick nu sterven moet
Soo begheer ic dat ghy om Gods wille doet/
Mijn lichaem in mijns liefs graf begraven.
Ick en begheere ter werelt niet meer haven
Dan ick metten ghenen die ick begheerde
In minnen/ verrotten mach in deerde.
God laet ons in liefden malcanderen sien
Ter eeuwigher glorien: macht doch gheschien
Vercoren vadere soo verneert u
Tot mijnder begheerten.

K. Vad..
Ick consenteert u
Met heete tranen vercoren kint.

Kath.
Adieu mijn vader die mijn herte bemint.+
Adieu hertelijck vrient vercoren neve. +319
Tot Gode ick mijn herte gheve.
Ick ghevoele de doot fel ende onsachtelijck.
Ay my: die pijne is onverdrachtelijck.
Ontfermt mijns God in dit verdriet.

K. Vad.
Eylacen sy sterft

N e v e
Sy en doet noch niet
Tzijn weedommen die haer aen therte steken.

K . V a d .
Sy en gheeft gheen kennisse.

N e v e
Sy sal noch spreken
Hoop ick aen Gode.

K . V a d .
Eylacen ay my.

V r e e .
Begheerte van hoocheden waer duyvel sydy?
Ontsteect die keerse

B e g h .
Ontbeyt ick doe

V r e e .
Gheeftse haer inde hant/ rasch comes toe/
Wantse tghetal sal helpen vermeeren
Die doot zijn/ ende sterven met faute van eeren.

K a t h .
O Maria alder ontfermhertichste moedere
Staet my nu by/ want ick hebs noot:
Ghy zijt den sondare een behoedere[+]
Voor des viants temptacien groot. [+]320
Ontfermt u mijns/ bloeyende rose root/
Mijn sonden zijn sonder comparatie:
Ick kenne my schuldich vander doot
Mijns liefs/ want sonder confortacie
Liet ick hem sterven in desperacie.
Wee my der grooter tyrannezije
Tfy sy der schamelheyt int bekinnen.
Wee my der stinckender hovaerdije.
Tfy sy mijn verwaende sinnen.
Wee my dat vlechten sulck grief beghinnen:
Tfy sy der liefde die ick begonste.
Wee my dat lief mach sterven uut minnen.
Tfy sy der grooter gheveynsder jonste/
Dat ick hem noyt ghetroosten en conste.
Elck acht mijn eere als stof en sant:
Elck maect mijn maechdelicheyt onreynich:
Elck versmaet my meer dan eenich tyrant.
Elck hout mijn eerbaer leven vyleynich:

Elck prijst mijn trouwe voor oncerteynich:
Elc wijst mi met vingeren voor vrouwen en heren
Elck roept ick hebbe der duechden weynich:
Elck spout na my noyt sulck verseeren:
Dus moet ick sterven mits faute van eeren.
Ick bens weerdich ende hondert werven meer
Datse my om mijn quaetheyt haten.
O Heere laet dit schandelijck seer
Mijnder armer sielen comen ter baten.
Och vercoren vader en wilt niet laten
Tghene dat ick u hebbe ghebeden:[+]
Metter doot gae ick nu mijnder straten. [+]321
Ick hope dat ick noch comen sal heden
By Christum inden troon van vreden.
Adieu schoon werelt vol vruechden/
Adieu schoon lustighe jonghelinghen/
Adieu schoon maechdelijcke juechden/
Metter doot moet ick nu henen springhen.
Spieghelt u aen my/ en wilt u herte dwingen
Eerment duerviert met Venus brande.
Niemant en mach my nu verdinghen/
Ick moet mijn leven nu laten te pande:
Twelck al ghedaen heeft vreese voor schande.
Ick sterve seer gheerne/ ick hebt verdient/
Onfermhertighe God zijt mijns ghenadich.
Uut minnen volghe ick mijnen vrient
Die my in duechden was beradich/
Al ben ick sondich ende misdadich/
Helpt my den viant wederstaen.
Ick voele die felle doot versmadich/
Mijn sprake faelgeert tis al ghedaen:
Wilt mijn siele in uwe ghenade ontfaen.

K. Vad.
Och lacen Heere God/ si hevet gheleden

Neve.
Vercoren neve zijt doch te vreden/

Ghy weent elck herte macht bekermen.

K. Vad.
Och God wil haer lieve siele ontfermen/
Nu heb ick alle mijn troost verloren.+ +322

Neve
Vercoren neve al is sy voren/
Wy moeten volghen alst God begheert.

K. Vad.
Och ten is gheen wonder dattet my deert/
Sy was soo duechdelijck van manieren/
Soo saechtmoedich ende soo goedertieren/
Soo wijs soo eerbaer ende soo vroedich/[1)]
Beleeft/ naerstich/ gheen tijt ledich
Datse my in grooter eere hielt staende.
Ende nu isse die dood te niete slaende
Met haren onsaechtelijcken riguere.

Neve
Mijn ooghen tranen van desen ghetruere/
Duer tjammere en can icx niet ghelaten.
Och vercoren neve wilt u saten
Des drucx/ ende wilt ons raet gheven/
Waermen de maechdelike persoon verheven/
Begraven sal/ want sy vermaender af
Recht eerse sterf.

K. Vad.
Int selve graf
Wildese begraven zijn (hoet versweghen sy)
Daer Dierick den hollander in gheleghen sy:
God laetse met liefden voor hem versamen:
Sy minde hem hertelijck.

Neve.
Des segghe ick amen.
Nu gaen wy neve den last aenvaerden/
Hoemense met eeren sal doen ter aerden/
Haren maechdelijcken persone seer soet.+
Dat God die siele vertroosten moet. +323

Pausa.

1) >vredich?

V r e e .
Weent broerken weent

B e g h .
Ick en can niet gheweenen/
Alle mijn ooghen nae tlachen staen.

V r e e .
Dus soudemen dese amoreuse verbeenen. aant.
Weent broerken weent.

B e g h .
Ick en can niet gheweenen.

V r e e .
Elck mocht hem vervaren.

B e g h .
Elck mocht hem vereenen.

V r e e .
Jae voor dees mutse: sout dus vergaen.
Weent broerken weent.

B e g h .
Ick en can niet gheweenen/
Alle mijn ooghen nae tlachen staen.

V r e e .
Nu is al ons regiment ghedaen.

B e g h .
Soo sullen wi elders gaen// doen ons kueren.

V r e e .
Men heet ons verraders der natueren.+

+324

B e g h .
Dats metten ghenen diet qualijck loont.

V r e e .
Die ons seere aen trect

B e g h .
Die blijft ghehoont/
Soo verre als die saken druckich zijn.

V r e e .
Onse hanteeren mach wel gheluckich zijn/
Diet wel ghebruyct/

B e g h .
Dat staet daert staet.

V r e e .
Vreese voor schande en is niet quaet/
Het belet de sonden der onreynicheyt.

B e g h .
Men heet ons verraders

V r e e .
Men doet ons cleynicheyt/
Al storven die minnaers by onsen gheschille.

B e g h .
Men macht al wijten des menschen wille/
Dat is die werckman.

V r e e .
Ja eer wijt beghinnen.

B e g h .
Hy loct ons in damoreuse sinnen.

V r e e .
Ja/ ende dan soo schut hy zijnen piet/ aant.

B e g h .
Ende laetse sterven/+

+325

V r e e .
Int swaer verdriet

Van minnen: therte blijft een dootlijck pant/

B e g h .
Die hem ghewachten can voor den brant/
Hy heeft om blusschen gheen waters noot.

V r e e .
Gheen heeter vier

B e g h .
Gheen hitte soo groot/
Als tvier van minnen.

V r e e .
Dat sprack een clerck.

B e g h .
Wy spinnen van als/

V r e e .
Wy rocken twerck/
Als van minnen twee standert draghers.

B e g h .
Wy zijn tempteerders.

V r e e .
Der herten plaghers/ aant.
Ende daer me steken wy onsen bijsere.

B e g h .
Nu gaet voren inne.

V r e e .
En sidy niet wijsere?
Begheerte van hoocheden moet voren gaen.

B e g h .
Dits dan by oorlove/+

+326

V r e e .
Wy en sullen niet verloren gaen/
Maer by amoureuse herten vercoren gaen.

C o n c l u s i e .

J o n s t .
Ghy minnaers wilt hier jolijt in vaten/
Eer ghy te diep terdt inde vloet.

N a t .
Ende wilt ghy minnen/ mint by maten.

J o n s t .
Ghy minnaers wilt hier jolijt in vaten.

N a t .
Dus moestense beyde haer leven laten
Duer schaemte ende hovaerdighe ootmoet.

J o n s t .
Ghy minnaers wilt hier jolijt in vaten
Eer ghy te diep terdt inde vloet
Van minnen: aensiet wel wat ghy doet.
Mint uus ghelijcke/ ick raet u voor tbeste:
Want die te hooghe minnen moet/
Men ontrooft hem den voghel uuten neste.

Ende die van thoge moet vallen int leste
Seer neder: dat pleecht verdriet te zijne.
Tbleeck aen Dierick ende Katherine.

N a t .
Twas quaet ghemint/ want zijt bestorven

J o n s t .
God behoede ons allen alsoo te minnen.+

+327

N a t .
Haer selven sy desperaet bedorven.

J o n s t .
Twas quaet ghemint/ want zijt bestorven.

N a t .
Hovaerdigheyt hevet al verworven/
Datmen van Dierick weet te ondervinnen.

J o n s t .
Twas quaet ghemint/ want zijt bestorven.

N a t .
God hoede ons allen alsoo te minnen.

J o n s t .
Alsmen die waerheyt pijnt te bekinnen/
Tgoet is de duyvel ten mach gheen goet zijn:
Want het schiet[1)] om hoocheyt te ghewinnen/
Die herten die int vereenighen soet zijn.
Als die complexien tsamen als bloet zijn
Dan comt die vermaledijde rijcheyt/
Ende brast int herte een onghelijcheyt.

N a t .
Dese onghelijcheyt stroyt haer fenijn
Op die reyne amoruese figueren.
Hoe ghelijck sy inder natueren zijn/
Datse nochtans malcanderen niet en ghebueren.
Dan moetense eeuwelijck daerom trueren.
Ja en connense haer herte niet trecken
Uut liefs herte: sy moeten die doot besueren/
Na datse hem selven vierich bevlecken.
En dede tgoet die minnaren souden te veel plecken
Vereenigen/ diemen nu vander hant slaet.+

+328

J o n s t .
Neemt danckelijck na dattet aldus staet
Tghene dat natuerlijck ghevoelen seer prijst.
Om dese minnaers daer dese materie uut rijst
Overvloedighen rouwe bedreven was.

1) >scheit?

Doen Katherina die maecht nam haer logijst
In Diericks graf dwelc schoone verheven was
Menigen druckigen traen om haer gegeven was.
God wil haerder sielen ghenadich zijn.
Ick hope elc int eeuwich leven beschreven was
Daer die gheminde herten ghestadich zijn.
Ghy jonghe sinnen wilt beradich zijn
Dat ghy dit werck in dancke ontfaet:
Haer ter eeren daer therte ende sin op staet.

N a t .
Jonstighe sin wracht dit uut jonsten/
Uut natuerlijc gevoelen den minnaers ter eeren.

J o n s t .
Neemt danckelijc al en ist geen werc van consten

N a t .
Jonstighe sin wracht dit werck uut jonsten.

J o n s t .
Die ghene daer wijt eerst om begonsten
Wil Godt behoeden voor eenich verseeren.

N a t .
Jonstighe sin wracht dit werck uut jonsten
Uut natuerlijc gevoelen den minnaers ter eeren:
Wy bevelen u allen den Heeren der heeren.

EYNDE VANT SESTE ENDE LESTE SPEL VANDEN SPIEGHEL DER MINNEN.

Die personagien vanden spieghel der minnen.[+]

[+]329

J o n s t i g h e s i n ende N a t u e r l i j c k g h e v o e l e n sprekende de Prologen ende conclusien vande ses spelen.

K a t h e r i n a S h e e r m e r t e n s ,	een jonghe maecht.
B e g h e e r t e v a n h o o c h e d e n ,	een sinneken.
V r e e s e v o o r s c h a n d e ,	een sinneken.
S a t u r n u s ,	een man qualijck gecleet/verbonden als een crepele.

Phoebus,	een man met een mantel bespraeyt me sonnen/ het aensicht blinckende.
Venus,	een schoone vrouwe/ ghecroont ende haer mantel besaeyt met tsamen gevoechde herten.
Dierick den Hollander,	een Jonghelinck.
De moeder van Dierick,	een eerbaer vrouwe.
De vader van Dierick,	een coopman.
Die bode van Diericks vader.	De oom van Dierick, een borgher.
De neve van Katherina,	een borgher.
De vader van Katherina,	een schamel borgher.
De Medecijn Meester.	Jalours ghepeyns, een sinneken.
De dienaer van Diericks oom.	Twee amoreuse jonghelinghen.
Twee ghemeyn borghers.	Leo, een man hebbende het aensicht gelijck een Leeuwe.[+]

[+]330

Dierick Coornhert totten goetwillighen Leser.

Ten sal geen wonder zijn oft gebuerde dat eenighe grijsaerts/
[2] den welcken hun selfs juecht al vergheten is/ dit juechdelijcke
[3] amoreuse werck lasteren/ als of tselfde de joncheyt
[4] leerde tgene/ daer die van selfs te vele toe ghenegen is/ ende
[5] (somen seyt) een luys inden pels stelde oft den duyvel boven
[6] der dueren schilderde/ daer sy al te wel in comen connen.
[7] Want wat salmen doch voort moghen brenghen/ hoe goet
[8] het oock sy/ dwelcke/ (gemerct hier op aerden niet volmaect
[9] en is/) onstrafbaer gevonden mach werden inden ooghen der
[10] geenre die meer roems soecken int schelden van eenige
[11] fauten/ dan int naevolgen ende volbrenghen van tghene sy
[12] selfs verstaen wel ghedaen te wesen? het is wel soo/ dat de

[13] dolinghe deser twee minaren niet te verschoonen en is/ ten
[14] waer men de gemeen menschelijcke broosheyt tot een vijghe-
[15] blat wilde gebruycken: maer daerom en ist niet verboden
[16] alsulcx te bescrijven. Want men siet de chronycken of
[17] historien niet alleen wel geoorloft/ maer ooc (als de beste leer-
[18] meesters vant menschelijcke leven) by na boven alle andere
[19] boecken ghepresen ende in grooter eeren ghehouden te wesen.
[20] Maer soudemen daer brantstichtinghe/ roof/ gewelt/ dootslach/
[21] moort/ oploop/ verraderijen/ ketterijen/ ende dierghelijcke+
[22] bescreven lasteren uut wannen of uut monsteren: Heere God +331
[23] hoe cleyn soude het overblijfsele zijn dat wel gedaen is ende
[24] ten goeden exempele dient: wie weet niet dat het minste
[25] hoopken ter werelt vroom ende noch meest onvermaert is?
[26] Soo moeten oock ymmers de meeste daden ende gheschie-
[27] denissen alsulcx wesen als het meeste volck is/ te weten
[28] onrecht/ onbehoorlijck ende lasterlijck. Nu en ist oock gheen
[29] minder oorbaer het quade te kennen om sulcx te vermijden/
[30] dan het goet te verstaen om dat te beleven. Ooc mede en
[31] behoeft gheen tijt vant geheele menschelijcke leven meerder
[32] onderwijsinghe dan de onbesochte/ lustighe ende sorghelijcke
[33] juecht. Waer mede is dan dese joncheyt/ wiens onbedochte
[34] weelde van alle goet onderwijs een walghinghe heeft/ beter te
[35] trecken of te locken/ dan met materie die haer bevallich ende
[36] als honich soet schijnt ende nochtans niet en is sonder het
[37] sout van eenen truerighen uutganck dier ellendigher liefden?
[38] men vint nauwelijcx sorchvuldicheyt inden ouders voor hun
[39] kinderen die quellijcker ende ancxtelijcker becommert/ dan
[40] dat huer sonen of dochteren houbaer zijnde huer selfs (buyten
[41] der ouders weten ende believen) mishilijcken ende dat wel
[42] met recht: gemerckt verlies van goede dragelijcker is dan
[43] het verlies ende qualijc varen van huer kinderen/ om de
[44] welcke sy de goeden vergaren ende bewaren: machmen
[45] dan nutter/ oorbaerlijcker ende beter exempel vinden om+
[46] de jonghe luyden van dierghelijcke ontsinnighe ende dolle +332

[47] sotheyt af te schricken/ dan met dit dootlijck leven ende met
[48] desen deerlijcken ja sorgelijcken doot van dees twee onsalighe
[49] amoreuskens? Terentius/ ick swijge de gheyle Plauturs/ wert
[50] in allen scolen den kinderen voorgelesen ende geleert/ niet
[51] teghenstaende hy met exempelen van ongehoorsaemheyt/
[52] ongetrouheyt/ schalcheyt/ bedroch/ ende hoerderyen duergaende
[53] heens doorspect is/ welcke sonden daer noch al meest
[54] ongestraft blijvende ten goeden eynde comen. Werden dese
[55] fabulen dan/ die vol lachterlijcke exempelen zijn niet ver-
[56] worpen/ maer daghelijcx met hoogher prijsinghe gebruyct
[57] ende dat noch by de onnosele kintsheyt om de conste der
[58] spraken ende abele versieringhen: soo en soudet oock gheen
[59] redene zijn dese gheschiedenisse als onstichtelijcken te ver-
[60] achten die ter contrarien eer prijs ende lofwaerdich is. Want
[61] die en hout niet voor ooghen dan cuysche eerbare ende ghe-
[62] trouwe liefde: geschiede sulcx buyten believen der ouderen/
[63] ten derft wederomme geen straffinge van so jammerlijcken
[64] ende deerlijcken eynde. Daer en ghebreken oock ghewislijck
[65] gheen chierlijcke woorden (na eysch van dien tijden ende
[66] lants ghebruyck) gheen constighe beledinghe der materien
[67] noch oock gheen vernuftighe vindinghe om de historie ey-
[68] gentlijck ende lieflijck uut te beelden. Is dan desen spiegel[+]
[69] der minnen of den maker van dien prijsens waerdich/ [+]333
[70] overmits hy de juechdelijcke herten met zijn lustighe ende
[71] profitelijcke leeringhe (daer al de conste van rhetorijcke
[72] alleenlijc toe streckt) vermakelijcken onderwijst: De ver-
[73] spreyder ende ghemeynmaecker desselfs en behoort seker
[74] gheen ondanck te begaen aen den Leser/ maer danck: die
[75] hem groot ghenoech sal wesen by alsoo verre dit selfde
[76] goetwillichlijck ontfanghen werdt/ ende de gebreken (diemen
[77] hier sal mogen vinden) verschoont/ of ten minsten goetlijck
[78] verdragen worden. De versleten outheyt des exemplaers en
[79] gaf voorwaer geen cleyne oorsake om dolen/ ten is oock
[80] allemans dinck niet te bestaen yet in eens anders werck te

[81] veranderen of te beteren: want dat heet zijn seysene in eens
[82] anders coren gheslaghen. Sijnder gebreecken die mach elck
[83] na zijn goetduncken beteren: of by ghebreecken van const
[84] ende wetenschappe het selfde onghestraft laten: op dat hi
[85] int schelden van dat boven zijn verstant is/ hem selfs niet en
[86] schelde ende een welverdiende schande en behale.

Vaert wel.

Ghevisiteert ende gheapprobeert by den gheleerden Heere Jacob Wy, Licentiaet inder Godtheyt, vander C.M. daer toe gheadmitteert, Pastoor vanden grooten Baghijn Hove binnen Haerlem.

Aanteekeningen.

132 Sheermertens is een patronymicum, afgeleid van den naam Metten of Marten. Deze soort geslachtsnamen, afgeleid van een mansnaam met voorvoeging van *her* en het lidwoord in den tweeden naamval (meestal luidt het voorvoegsel *ser* of *tser* niet zooals hier *sheer*) zijn van vrij hoogen ouderdom en deden in de middeleeuwen dienst als vadersnaam of toenaam voor één persoon. Dat die toenamen niet alleen voor adellijke personen, zooals het voorvoegsel *heer* schijnt aan te dulden, werden gebruikt schijnt te blijken uit het feit, dat in 1286 als schepen van de stad Damme genoemd wordt een zekere 'Karstiaen Ser Boidekins soene'. (Winkler, De Nederlandsche Geslachtsnamen, blz. 143). Het blijft evenwel vreemd dat hier de naam gebezigd wordt voor een arm linnennaaistertje, wier vader toch wel niet met *heer* zal zijn aangesproken. Oorspronkelijk zijn deze namen Westvlaamsch, al vroeg hebben ze zich verbreid over heel Vlaanderen en Brabant, later over Zeeland en daarna over de Noordnederlandsche gewesten; deze verspreiding is al in de Middeleeuwen begonnen. Hier zal de naam gebruikt zijn ter typeering van een Zeeuwsch meisje. Zie verder Winkler, t.a.p.

145 broerken, neefken, soms ook nichte 152, paepken 2554, zijn de benamingen, waarmede de zinnekens elkaar aanspreken. Neefken is de gewone meest voorkomende term; in dit stuk noemen de zinnekens elkaar echter meestal broerken, misschien omdat ze in werkelijkheid broeders zijn als zonen van Leo; maar ook elders komt dit voor, b.v. Hero ende Leander blz. 5, 'Waer zijdy broerken?' Oorspronkelijk was broertje de benaming van den zot bij de rederijkers. Het lag voor de hand deze benaming ook op de zinnekens toe te passen, die dikwijls de rol van zot of nar speelden; verg. Ndl. Wdb. III 1439.

149 v e r s i m p e l e n , zw. ww., op dezelfde wijze gevormd als *vergauwen, versnellen, verdoeken, versubtylen* enz. Doch dit ww. beteekent hier niet: in simpelheid overtreffen, wat hier geen goeden zin zou geven, maar: stemmig, zedig, ingetogen maken. Het ww. komt heel weinig voor (verg. De Vreese, Charon 394), en is afgeleid van s i m p e l in de beteekenis van gedrukt, stemmig, zedig; verg. Everaert X 23: 'Wel vrauwe hoe staet? Ghy ziet zo simpele', ook XXXIV 74, en Verdam VII 1124.

168 e e n v o g e l i n t d a c . Waaraan de uitdrukking ontleend is weet ik niet. De beteekenis moet ongeveer zijn: er is reden voor.

179 m u t s e , zinnebeeldige uitdrukking voor verliefdheid, veel voorkomend In de 16de en 17de eeuw, zie Ndl. Wdb. IX 1280. In dit stuk treft men het aan in de volgende verbindingen: t m u t s k e n o n d e r d e k e l e h e b b e n 179, verg. Aeneas ende Dido, blz. 40: 'tmutsken onder de klnne'; d e m u t s e g h e s p e n 637, verg. Narcissus ende Echo, blz. 30: 'Ghy zijt mijn mutsghespere' en tSpel van Suzanna (Roode Roos, blz. 45): 'Dan zullen wy lemanden vast omgorden en gespen die muts'; d e m u t s e h e b b e n 1251, verg. Everaert XIV 164: 'de mutse crighen'.

250 c e n t e p l u e r e , gieter, fr. *chantepleure*. De overgang van *an* tot *en* is een eigenaardigheid van het Picardisch (zie Haase: Das Verhalten der Pikardischen Denkmäler in Bezug auf *a* und *e* vor gedehntem *n* p. 46-48); zoo komt voor *center* = *chanter*. De vorm van dit woord is allicht een bewijs, dat de schrijver werkelijk uit Rijsel afkomstig is en onder Franschen Invloed staat.

319 *tant* in de beteekenis van gading? Hangt het misschien samen met ofr. *tant*, dat hoeveelheid beteekent?

331 n o o t , dikwijls gebruikt als beeld van iets onaangenaams; n o t e n c r a k e n , zich iets aantrekken; g h e e n n o t e n i n i e t c r a k e n 1256, de ontkenning is hier vreemd, daar de uitdrukking moet beteekenen: geen pleizier van iets hebben, iets onaangenaam vinden; verg. A. Bijns N. Refr. 109: 'des mijn herte soo zueren note gecraect heeft' en onze uitdrukking: 'een harde, bittere noot kraken' (Stoett, Spreekw. 1427).

399 o m met een inf. en daarvan afhangende en voorafgaande gen. is een veel voorkomende rederijkerszegswijze: 'om deughts verstercken', 'om

drucx verstringhen' 1735, 'om drucx verflauwen' 2113, 'om deughts verstringhen' 5735, enz.

403 spreyt tnetken van joyevsheden. Dergelijke rhetorische figuren ter omschrijving van het adj. zijn bij de rederijkers zeer in zwang; verg. 'den druckigen naet vernaeyen 991, bedroefd zijn; tgheveynsde naeyken naeyen 1521, geveinsd zijn; tgrammich draeyken draeyen 1526, boos zijn; het socxken van ootmoet naeyen 1682, ootmoedig zijn; den dranck van vruechden drincken 1871, verheugd zijn; der vruechden naet naeyen 4450 enz.

409 mijns, gen. van het pers. vnm. wats mijns is op te vatten als een ellips van wats mijns gheschiet, wat ook herhaaldelijk voorkomt, o.a. reg. 1592 en 1938. Wat sal mijns ghescien was in het mnl. een staande uitdrukking, beantwoordend aan onze zegswijze 'wat zal er *van mij* worden' (zie Verdam, Twee Mnl. genitieven, Taal- en Letterbode II 150); de *s* achter wats moet dan door een soort van attractie naar die van mijns ontstaan zijn. Vreemd is de uitdrukking binnen mijns 1066, In de beteekenis van: in mijn macht; de gen. moet hier afhangen van binnen; zie Ned. Wdb. II 2717 vlg.

429 ciborie eigenlijk beker, waarin de hostie bewaard wordt, daarna bij overdracht als vereerende benaming voor Maria en andere vrouwen gebruikt, zelfs voor Venus, verg. Roode Roos, blz. 98, waar tot Venus wordt gezegd: 'suyver ciborie, schoon als ivoorie sydy vuer my blinckende'; zie ook Ndl. Wdb. III 2031. Hier is een eenigszins vreemd gebruik gemaakt van het beeld; het is gebruikt in de oorspronkelijke beteekenis nl.: uw lieflijk gelaat trekt mij aan als de gewijde beker, terwijl het adj. amoureus bij de overdrachtelijke beteekenis behoort. Verg. met deze uitdrukking termen als: *vat, fonteine* en vooral *monstrancie* reg. 866.

449 Men vindt reeds in het Mnl. de uitdrukking 'met sinte Jorys vissop begoten, bedropen zijn', door Verdam, Mnl. Wdb. III 1074 verklaard als: niet afkeerig van luidruchtige kermisdrukte, uitgelaten dartelheid. Deze beteekenis heeft de uitdrukking hier niet; hier moet zij beteekenen: verliefd zijn, blijkens reg. 1214, waar vissop gebruikt wordt als synoniem van mutse. De uitdrukking komt verder voor in de regels 1035: 'sy hebben Sint Joris vissop ghedroncken' en 3299: 'Sint Joris vissop hout u

verevelt'. In den Handel der Amoureusheyt treft men deze uitdrukking herhaaldelijk aan, overal zeer goed te vertalen door verliefdheid. Ook in een referein van 1524 (Tijdschr. XXI 108): 'Want besprinct begoten heeft Sint Joris sop, ververllken doerscoten myn herschen cop' past deze verklaring. In Veelderh. Geneuchl. Dichten blz. 158 heeft het een obscoenere beteekenis, die De Vreese (aanteekening op Charon 455) altijd aan de uitdrukking wil hechten.

Het leven van den heiligen George nagaande, heb ik niets kunnen vinden ter verklaring van deze uitdrukking, dan een episode tijdens de martelingen, toen de toovenaar Athanasius twee dranken bereidde die Sint Joris uit moest drinken, waarvan de eene hem van zijn zinnen berooven, de andere hem dooden moest. (Berichte über die Verhandlungen der kön. sächs. Gesellschaft der Wissenschaften, Leipzig 1861, blz. 176). Is nu misschien met dit v i s s o p die zinnenberoovende, bedwelmende drank bedoeld, dan ligt de figuurlijke beteekenis van verliefdheid voor de hand. Dat deze episode zéér bekend was blijkt uit een klein hs., berustende op de Leidsche Bibliotheek, bevattende de legende van Sint Joris, waarin het verhaal van het drinken een onevenredig groote plaats beslaat (verg. Stallaert, Taalverbond 1852) -. De uitdrukking 'het is Joris en Trijn' (Harrebomee I, 367) in de beteekenis van: het eene oogenblik hevig verliefd, het andere hoogloopende ruzie, zal wel niet hiermede samenhangen, maar aan de poppenkast ontleend zijn.

457 w a e r s w a n e n, voor waar houden, meestal met de bijgedachte van iets, dat niet waar is, dus: zich laten foppen, misleiden. Deze beteekenis heeft het ww. in reg. 1038: w a n e w a e r s m a k e n 2902, foppen, er in laten loopen, verg. Everaert XIX 182: 'ic salhem vry wel doen wanen waers'; w a n e w a e r s e k e n 457, 4690, iemand die zich iets wijs laat maken, sukkel. Van Helten (Tijdschr. XIV, 34, 68) brengt dit ww. wegens zijn beteekenis van bedriegerij in verband met het mnl. *wers*. minder goed; dit is echter geenszins noodzakelijk, daar het bedriegelijke niet moet gezocht worden in w a e r s, maar in w a n e n.

595 Het aantal door het suffix -s e l (verlengd tot -s e l e) van een ww. afgeleide subst. is in de rederijkerstaal zeer groot: v e r s o e t s e l e 599, b e v r o e t s e l e 604, c r a e c s e l e 607, o n t s c h a e c s e l e 609, g e r a e c s e l e 611, *spraecsele* 614, b e h o e t s e l e 1117 enz.

602 op de tonghe rijen, besproken worden; verg. *op der lieden snatere rijden* (Stoett, Spreekw. 1897).

636 segick is in de gemeenzame, eenigszins platte omgangstaal eigenlijk geheel een tusschenwerpsel geworden. Het komt veel voor, o.a. in de kluchten van Everaert, en in het algemeen in de gesprekken der zinnekens, en is te vergelijken met de wijze, waarop menschen uit het volk tegenwoordig in hun verhalen invoegen 'ik zeg' of 'zeg ik', eng. 'I say'. In den Spiegel der Minnen komt het op talrijke plaatsen voor b.v.: 'tis seg ick een man, vroom, rasch en snel' 385, 'spreyt seg ick tnetken van joyevsheden' 403, 'tis seg ick een leven in Dordrecht te zijne' 2667, 'ke fey seg ick matte' 3833 enz. enz. Daarnaast een enkele maal seck in: 'ke segt seck matte' 448. Zie hierover de artikelen van Muller en De Vreese, Tijdschr. XI 31, 244, XII 289, 300.

636, 2079 enz. vincke, vogelnaam op menschen toegepast. Meestal worden die diernamen gebruikt in minachtenden zin, zooals ook blijkt uit het gebruikt van quackel 318, 1342, lichtzinnig meisje; verg. fr. caille (kwartel), 'personne d'esprit frivole' (Godefroy). De zinnekens spreken elkaar soms ook aan met matte 448, 3833, mot; dit komt ook voor in Narc. en Echo, blz. 49: 'Keiren foy zegh Marteken'. Verg. ook Muller, Tijdschr. XXV 22 vlg.

637 de clincke slaen, pleizier maken; verg. Veelderh. Geneuchl. Dichten, blz. 40:

> Wel Hanneken gaet ghy hier en slaet der klincken
> Ghy soud't nu op de Marckt ghaen.

Meestal luidt de uitdrukking in de clincke vallen 1813, 2521; verg. Verdam III 1552. Everaert gebruikt naast in de clincke vallen X 273 ook in de clyncke slaen XVII 42.

654 Soo soudiu trompen wel vercocht hebben, gij zoudt er leelijk ingevlogen zijn, gij zoudt bedrogen uitgekomen zijn; trompen beteekent bedrog, *fallacia* (Kil.); verg. voor de uitdrukking het nnl.: 'aardigheden, moppen, grappen verkoopen'. Er kan hier ook gedacht worden aan een woordspeling met trompe, muziekinstrument, dat door het rederijkersvernuft in verband kan zijn gebracht met fr. *tromper*, waaraan

het zijn nuance van bedriegelijkheid ontleende. Dergelijke woordspelingen vielen bij de rederijkers zeer in den smaak en dat ze speciaal bij het woord *trompe* voorkwamen, bewijst wel de plaats in Houwaerts Tragedie vander orloghen 252:

> Maer ghy hangt menich tromp op den neuse
> Soe dat hy in tleste geheel wordt vertorden.

Zie Van Veerdeghem, Noord en Zuid XVI, blz. 11.

656 d u e r d e m a n d e d r u y p e n, ergens met schande afkomen. Meestal luidt de uitdrukking: door de mand vallen, hd. *durch den Korb fatten*. De oplossing voor deze spreekwijze heeft men gezocht in oude huwelijksgebruiken (De Cock, Spreekw. 347), zoodat d o o r d e m a n d v a l l e n vrijwel dezelfde beteekenis kreeg als: een blauwtje loopen; in Vlaanderen wordt deze beteekenis nog aan de uitdrukking gehecht. Hier echter beteekent het niets anders dan: falen, bedrogen uitkomen; verg. nnl. 'voor een examen druipen', waarvoor men in Groningen zegt: een korf krijgen. Zie ook Ndl. Wdb. IX 184.

774 d e b l a u w e h e u k e o m h a n g e n, voor den gek houden, meestal in liefdeszaken. In Vlaanderen kent men nog de uitdrukking: 'met de blauwe huik voor iemand uitgaan', nl. een niet gemeend huwelijksaanzoek voor iemand doen (De Cock, Spreekw. 133); verg. mnl. d i e b l a u w e h u k e a n h a n g e n; referein van 1524 (Tijdschr. XXI 112): 'wilt sy my nu tblou huycxken om hanghen' en talrijke plaatsen opgegeven in het Ndl. Wdb. II 2796 en Vr. en Minne, gloss. 115. De bedrogene kreeg dus de huik aan, waaronder waarschijnlijk zal zijn verstaan een lange mantel met een kap, die hem over het hoofd werd geslagen, zoodat hij als het ware geblinddoekt werd (verg. Stoett, Noord en Zuid XIV 30). B l a u w heeft de beteekenis van iets leugenachtigs, bedriegelijks, verg. hd. 'einem etwas blaues vormachen' en fr. 'contes bleus'. (Zie Ndl. Wdb. II, 2796).

789, 4691 c a t h o e n u u t d e n h o r e n s p i n n e n, voor den gek houden, bedriegen. H o r e n moet hier beteekenen o o r e n, zooals uit andere plaatsen, waar deze uitdrukking voorkomt, blijkt; het is echter zeer wel mogelijk, dat de schrijver hier werkelijk gedacht heeft aan een horen, waaruit katoen werd gehaald, zoo iets als de bekende goochelaarskunst;

ook bij Houwaert komt deze uitdrukking voor, Tragedie vander orloghen 260: ‘en wout ghy dan uwen man tcatoen uuter ooren spinnen’. Moeilijk te verklaren is hier het gebruik van u u t, men zou verwachten i n, zooals ook voorkomt Roode Roos, blz. 142: ‘Catoen moeten wy die werelt in dooren spannen (l.: spinnen)’. De beteekenis is dan: iemands ooren met katoen opvullen, zoodat hij niets hoort; in Zuid-Nederland komt nog de uitdrukking voor w o l, k a t o e n i n z i j n o o r e n s t e k e n, in den zin van zich doof houden (Ndl. Wdb. XI 34). Verg. ook Jupiter ende Yo (Van Veerdeghem, Noord en Zuid XVI): ‘om haer ooren met catoen te vullen’ (er is hier sprake van het bedriegen van Juno), en uitdrukkingen als: ‘iemand de kap met hooi vullen’ (Stoett, Spreekw. 1361), ook mnl. ‘covel timpen met vloeken vullen’ (Tijdschr. VIII 223).

849 v e r c h e y n s e n, aanbieden, opofferen, afstaan; hier te vertalen door: van zich afzetten; verg. Everaert III 609: ‘Wille cracht memorie, verstannesse ghepeynsen moet ic huer vercheynsen’, XVII 20: ‘ic moet by hu zo menich goet gheselscip laten daer ic voorspoet plochte te verscheynsene by’, en ook XXV 340 is het ww. In deze beteekenis gebruikt. In den regel beteekent dit ww. juist het tegenovergestelde, nl. oorspronkelijk: schatting inzamelen, daarna: bekomen, ontvangen, verkrijgen in het algemeen: verg. Charon 404: ‘ick hebbe wondere of dese groote heeren als Cresus en Cyrus, diet al vercheinsen, of sy somtijts om Charons schipken peinsen’; De Roode Roos blz. 159: ‘O vrouwelijck geest, Gods vruecht moet ghy verscysen’ en blz. 175: ‘Dies maeck ick my bereet derwaerts te gaene om vruechts verchysen’. Deze beide tegenstrijdige beteekenissen zijn waarschijnlijk te verklaren uit de afleiding van c i j n s, c h i j n s, belasting, nl. aan den eenen kant: belasting betalen: dus: opofferen, afstand doen, aan den anderen kant: belastingen ontvangen, dus: verkrijgen, ontvangen.

998 f e i t. De uitdrukking i n f e i t e n v a n gevolgd door een znw. beteekent: op het stuk, op het punt van en is meestal niet meer dan een omschrijving van het bnw. of bijw. I n f e i t e n v a n e e r e n, op eervolle wijze, *die vrientscap in feiten van eeren* 2811, eervolle vriendschap, i n f e y t e v a n m i n n e n 4309, uit liefde, verg. fr. *fait, au fait de* en zie Stallaert op f e i t.

1034 v e t m a n, t i s a l v e t m a n, het is geheel in orde, geheel naar

den zin. Verg. hiermede termen als *fijnman, goetman* en vooral *magerman*, den bekenden kok van een schrale keuken, door Breughel vereeuwigd.

1041 c l a d d e , eig. vlek, modder, daarna als scheldwoord gebruikt, mnl. *claddaert*; verg. Roode Roos, blz. 46: 'quaey cladde'. In figuurlijke beteekenis is dit woord het eerst aangetroffen in een referein van 1524: 'vul claddekens cryghen ooc nae haer menen dorre vogelkens of lichte scuytkens' (De Vooys, Tijdschr. XXI 112). Hier hebben we er dus nog een voorbeeld van, dat dit woord in de eerste helft der 16de eeuw in figuurlijke beteekenis werd gebruikt.

1060 i n d e n d e r d e n s c h a k e l e h a n g e n , eig. laag hangen, dus van het gezicht gezegd: een lang gezicht trekken. De uitdrukking zal wel ontleend zijn aan de wijze, waarop de pot boven het vuur hing; in den schoorsteen was nl. een haal of hangel, soms getakt, soms uit schakels bestaande (verg. Verdam VII 253). Hing de pot gehaakt aan den derden schakel, dan hing hij dus laag en was de afstand van boven naar beneden lang.

1215 l u t s e , lus, mnl. *litse*. De vorm met *u* is elders nog niet gevonden maar is toch zeer aannemelijk, verg. mnl. *lucht, bluxeme, blusschen*, enz.

1221 w i s , stroobos. Men stak een stroobos uit ten teeken, dat er iets te koop was; verg. mnl. *wisch utesteken, bierwisch* tot teeken, dat er bier te krijgen was enz.

1308 t e n g e d e u n e l o o p e n , pleizier maken in slechten zin; verg. Everaert XXXII: 'vraukin vanden gheduene', fr. *femme de joie*.

1702 d r u y l k e n , troetelnaam in platte taal (verg. Neurdenburg, Nyeuvont 279 Aanm.). Van Helten, Proeve van Woordafleiding, blz. 40, leidt het af van *druilen*, talmen, dus d r u y l , eig. luiaard, domkop, als zooveel scheldwoorden later als liefkoozing gebruikt. Het is echter waarschijnlijker, dat het woord samenhangt met *drulen, droelen* (spotten), vooral als men er mede vergelijkt de benaming *druyl* voor kaboutermannetje (Kil.). Zie ook Verdam II 422.

1704 l o n g e r g a t . In het mnl. is dit woord alleen nog gevonden in de Clute van Playerwater 315: 'Longher gaten, dit seldy bey becopen'; in de 16de eeuw slechts op enkele plaatsen, b.v. Charon 226: 'mijn longhergat is

vol vremdts gheschrieuwen', Mars ende Venus blz. 58: 'Ick sal hem doorkerten siet in sijn longhergat noch van quaden spijte'. Meestal treft men aan later, in de 17de eeuw *longeren*, ook als uitroep gebruikt, verg. 'Pots longeren, Gans longeren!'

1732 b i e r komt verscheiden malen voor in figuurlijke uitdrukkingen, meestal om een onaangenamen toestand aan te duiden: s c h e y b i e r d r i n c k e n 1732, v a n c a l e w a e r t s b i e r e d r i n c k e n 2604; verg. ook Everaert VI 317: 'twort morghen al van zueren biere', Reinaert I 1960: 'cloosterbler' enz. enz.

2064 T i s a l v r y w i t, e e n m a n i n d e m a e r s s e. Deze spreekwijze wordt ook opgegeven door Harrebomee I 365*b*, II 67*b*, III 448b, als voorkomende in een handschrift met spreekwoorden afgeschreven door Reyer Gheurtsz (zie Inleiding), misschien wel ontleend aan dit stuk. Wat de beteekenis er van is heb ik niet kunnen nagaan.

2091 c l i c k e, onbehouwen, onbeschaafd mensch, eig.: stok, *clava, kolve* (Kil.). Deze overgang van beteekenis is te vergelijken met ons: *vlegel, stijve hark* (V. Helten, Proeve van woordafleiding, blz. 84), ook met *bengel, kloet*. Reg. 4926 beteekent c l i c k e: aanmaning, afgeleid van de andere beteekenis van *click*, nl. klop, slag.

2094 s y k e t e l t h a e r s e l v e n d a t s e l a c h t. Deze uitdrukking komt ook voor bij De Roovere: 'sulck ketelt hemselven dat hy lacht', gezegd van een opgeblazen, zelfbewust man (Volkskunde 1906, blz. 78).

2255 c o n d u y t, eig. soort van compositie, die gezongen werd terwijl de priester zich naar het altaar begaf (Godefroy). Hier in het algemeen voor muziek gebruikt, verg. Coussemaker, Instr. de musique au m. âge. (Ann. Archéologiques VII 94).

2286 I s a c k. Vermoedelijk is bedoeld een Joodsch geleerde, Isaac Judaeus gestorven in 't midden der 10de eeuw. Hij stond als schrijver van geneeskundige boeken in de middeleeuwen in groot aanzien en wordt ook door Jan Yperman in diens 'Cyrurgia' genoemd. Hij heeft een boek geschreven: 'de diaetis universalibus et particularibus; de febribus; de elementis; de urinis etc.' Ook een 'Gids voor artsen' wordt aan hem toegeschreven. In 1515 is in Leiden een uitgave van zijn werken verschenen.

2293 contenten ende resolutien. Vroeger sprak men van resolutie in den zin van oplossing, verdeeling, verlamming, b.v. *resolutio nervorum*, zenuwverlamming. Daar dit hier geen zin geeft, moet men het woord niet opvatten als medische term; er is waarschijnlijk mee bedoeld de oplossing van een vraagstuk; dan zou de plaats verklaard moeten worden: dat volgens den inhoud en het onderzoek de patient lijdende is aan een of andere ziekte, i.c. melancolie.

2576 tortelbles. In het volksboek van Malegijs (ed. Kuiper, blz. 229, 248, 249) komt *Tortelblisse* voor als duivelsnaam; ook bij Jan van Hout: 'O Tortelblesse en Bleccas comt ruct my van deser aerden' (Prinsen, Jan van Hout, blz. 206). Verg. ook Mar. v. Nieumegen 299, waar Moenen uitroept: 'Hulpe melcflessen van corten blisse' (1. tortenblisse?) en Teirlinck, Brabantsch Sagenboek I 239.

2602 wantelen. Kan dit ww. een vervorming van wandelen zijn? verg. *wenteltrap* < *wendeltrap* (Frank-Van Wijk 787).

2604 van calewaerts blere drinken, op lichtzinnige wijze pleizier maken. Calewaerts hangt misschien samen met *kalis*, een woord, dat volgens Kluyver (Tijdschr. XIV 53 vlg.) in het begin der 16de of einde der 15de eeuw uit de taal der vagebonden in het algemeen Nederlandsch is overgegaan. De opvolgende beteekenissen van dit woord zijn geweest: zigeuner - vagebond - doorbrenger - arme drommel. Aan dr. Kluyver is geen ander voorbeeld van dit woord bekend dan uit de tweede helft der 16de eeuw. Indien we dus hier met een afleiding van *kalis* te maken hebben, dan blijkt het, dat het woord reeds in de eerste helft der 16de eeuw voorkwam in de beteekenis van doorbrenger, pleiziermaker. Het is echter waarschijnlijk, dat men hier ook moet denken aan *caluw* en vooral aan *caluwaert*, kaalkop, grijsaard. *Caluw* beteekent ook kaal, berooid, arm, en zal waarschijnlijk in verband gebracht zijn met *kalis*, evenals *kalis* zijn overgang in beteekenis te danken kan hebben aan het bijna gelijkluidende *caluw*.

2697 het hantwater draghen, meestal luidt deze uitdrukking: *het hantwater geven* en beteekent met iemand te vergelijken zijn. Onder *handwater* verstond men in de middeleeuwen waschwater om de handen in te wasschen; aan de hoven werd het handwater den vorst of heer gereikt door

iemand, die hem in stand gelijk was. Vandaar de beteekenis: vergelijkbaar zijn met. Datgene, waarmede men in vergelijking komt, wordt uitgedrukt in een bepaling met het voorz. *van*; zie Ndl. Wdb. V 2028.

2883 S i n t A n d r i e s was de naam van een fort in 't latere Staats-Vlaanderen; nu ligt daar nog een buurtschap van dien naam. Deze plaats is waarschijnlijk van oudsher aan den heiligen Andries gewijd geweest en kan hier, ook wat de ligging aangaat, bedoeld zijn.

2911 d o g h e n , verbonden met een verl. deelw. is een elliptische uitdrukking, te vergelijken met nnl. *dienen* In uitdrukkingen als: *het dient gezegd*, enz.; t e n d o o c h t n i e t g e l a t e n : men mag het niet laten.

2989 v e r k e r e l e n , verwarren, in verwarring brengen, iemand in zijn plannen storen; verg. De Bo 1095, Bruer Willeken (Roode Roos 186): ‘Maer ick staen en sien al waer ick verkerelt’ en Everaert XXVI 1: ‘noyt zo verkeerelt’.

3273 s c h o s s e n e n b r o s s e n , veel voorkomende woordverbinding, beteekenend: feestvieren, slempen; b r o s s e n is een bijvorm van b r a s s e n , dat ook een enkele maal in deze verbinding voorkomt: Dram. Poezie ed. Leendertz 410: ‘om schossen en brassen waerdl licht te been’. Voor voorbeelden zie Ndl. Wdb. III 1150 en 1586; ook Tijdschr. XXI 109: ‘ons hoveren ons drincken ons eten ons schossen ons brossen’ en Everaert XXXIV 99: ‘met schossen brossen’.

3278 s c h o t e l d o e c , eig. vaatdoek, daarna slechte vrouw; verg. ‘allemanswis’. In Vlaanderen komt dit woord nog voor: ‘tis ne schoteldoek, iedereen wrijft er zijn handen aan af’ (Volkskunde 1906, blz. 225).

3281 b r i n g e n met den datief van den persoon, gewone uitdrukking bij het drinken op Iemands gezondheid. Men dankt voor dezen wensch met de woorden d a t w a c h t i c k , verg. Esb. van de Bervoete Broers 224: ‘ick bringt u matere, ic wachs gerdyaen’. Ook bij Houwaert komt deze zegswijze veel voor (Noord en Zuid XVI 4). Verg. behalve Ndl. Wdb. III 1286 ook een referein van 1524 (Tijdschr. XXI blz. 97):

> In den most tyt eest dat den wyn wel smaect
> dan eest ick brenckt u myn liefste greyn.

3382 a l s s p i l l e n i n s a c k e n, spreekwijze om aan te duiden, dat iets moeilijk te verbergen is, verg. Harrebomee II 289 en Ndl. Wdb. VI 103: ‘dat sluit als haspels in een zak’ en Leander ende Hero: ‘en quaet om verberghen zijn spillen in zacken’.

3414 d e n h a c k o p e n e n h e b b e n, het op iemand gemunt hebben, verg. nnl. ‘den pik op iemand hebben’. In het ww. *hakken* is de beteekenis van onaangenaam zijn, vitten, bewaard gebleven; zie Ndl. Wdb. V 1537.

3522 l a b b e r m u y l e n, platte uitdrukking voor kussen, verg. Sacr. van der Nieuwervaert 1317. Naast labbermuylen komt ook voor *smoddermuylen* (Mars ende Venus, blz. 78) en *moddermuylen* (Aeneas ende Dido, blz. 25 en in een referein van 1524, Tijdschr. XXI 113).

3732 s m u l l a e r t, minnaar, afgeleid van *smul*, iemand, die verzot is op eten en drinken en zingenot.

3985 In de 16de eeuwsche rederijkerstaal wordt dikwijls een met -i c h of -l i j c van het ww. afgeleid adj. gebruikt als part. praes., voornamelijk in verbinding met het koppelwoord, ter omschrijving van het ww.; b.v.: ‘God verlene hem die ondeucht is verstekelijc die vlamme des heyligen Geests ontsprekelijk’ 3985, ‘Wilt mijns beradich zijn’ 5455. Zie voor voorbeelden Van Helten, Gloss. op A. Bijns.

4048 c r o o n s p e l. Het zingen en dansen om een kroon of krans was In de 16de eeuw algemeen in zwang. De krans werd in het midden opgehangen als prijs voor de dansers of als middelpunt waarom men danste, blijkens een verbod van 8 Juni 1585, waarbij verboden werd te dansen: ‘pro sertis et coronis floridis adipiscendis, quae pendere solent sub vesperam in mediis plateis’. Nog in 1854 werd er te Brussel om de kroon gedanst (verg. Gittée, Volkskunde II 147).

4056 v e r n o u w e n. Brab. vorm voor *vernuwen, vernieuwen*, van kleur verschieten, verg. mnl. ‘syn blie vernuwen’.

4244 h a n t v a n d e r b a n c k, t v l e e s c h i s v e r c o c h t, veel voorkomende spreekwijze, verg. Aen. ende Dido blz. 46:

> Hy mach wel singhen eenen ghemeenen zanck
> Hant vander banck ‘tvleesch is verkocht.

Zie ook Ndl. Wdb. II 978, V 1784, Bredero I, 230 enz. Gewoonlijk is de spreekwijze van toepassing op een vrouw, die niet meer vrij is; hier beteekent het meer in het algemeen: bemoei je er niet mee, je hebt er niets mee te maken, het zijn je zaken niet!

4359 van den backe gebeten, van zijn plaats aan den etensbak weggedrongen worden, weggejaagd worden, verg. Tijdschr. XXI blz. 109: 'Al ben ic nu vanden back gebeten als mager ossen' en Ndl. Wdb. II 874 met Verb.; de uitdrukking van den dake bijten 722 heeft dezelfde beteekenis.

4366 amoureuse. In vele rederijkersstukken komen personages voor met het epitheton amoureuse; meestal zijn het bijpersonen, dus niet zooals in de Italiaansche comedie, waar de *amoroso* een onmisbaar element is (Creizenach, Geschichte des neueren Dramas II 272), die evenals de 'jeune amoureux' in Fransche stukken een hoofdrol vervult, maar toch zeker wel daarmee verwant. Men zal hier wel moeten denken aan invloed van Fransche tooneelliteratuur. Hier treft men aan de amoureuse jongelingen, in Pyramus en Thisbe D'amoreuse, in Mars ende Venus Gheest van amoureusheden, in Leander ende Hero Amoureuse fantasije en Amoureuse affectie, in Jupiter ende Yo D'amoureuse Gheest enz. Bij Bredero is de Amoureuse in den Stommen Ridder afgedaald tot Amoureusje, den knecht.

4419 sciencie versterckt die conste, typische rederijkersopvatting, verg. o.a. een tweetal refereinen van 1524 (Tijdschr. XXI 115) met den 'stock': 'Donwetende en connen gheen const gheprijsen' en 'Duer swercks verseren rhetorica meest groeyt'.

4607 prossende. De gewone beteekenis van knoeien (zie Schuermans i.v. en Franck-Van Wijk 526) past hier niet; in Brabant wordt een slordige vrouw een 'prosse' genoemd; Everaert gebruikt het woord in het algemeen voor meisje, vrouw, verg. 261: 'tis een frissche prosse'. Misschien hangt het samen met het hd. protzen, bluffen; de beteekenis zal hiermede wel overeenkomen.

4608 hotten. Van dit ww. is in het mnl. geen voorbeeld bekend, het komt alleen voor in een O.-Vl. gedicht: 'Christus woorde en sijn ghebot

van dusenten men niet een en hot'; Verdam III 613 meent dat hier *hot* staat voor *hout* terwille van het rijm. Hetzelfde zou men hier kunnen aannemen en: 'een maechdeken dat vriendelijc aert hot' vertalen door een meisje, dat een goede inborst heeft. Ik vermoed echter dat dit hier althans niet de juiste verklaring is. Hotten beteekent: schudden, schokken, ook: slagen, goed gaan (Ndl. Wdb. VI 1134); deze beteekenissen echter geven hier m.i. geen zin. In de drukken van 1577 en 1617 is *hot* vervangen door *hort*, wat den zin niet verduidelijkt, maar wel een bewijs is, dat *hot* niet begrepen werd.

4690 d e n b l o c k s i e y p e n, uitdrukking ontleend aan een straf, waarbij de beenen van den misdadiger in een blok werden gesloten; figuurlijk gebruikt om aan te duiden, dat iemand iets bezwaart, verg. 'een blok aan het been hebben' (Ndl. Wdb II 2905). D e n b l o c k s l e y p e n beteekent dus: in lastige, onaangename omstandigheden zijn, dikwijls met de bijbedoeling van: bedrogen of voor den gek gehouden worden; verg. Narc. ende Echo, blz. 37: 'Ey arme dwasaert hoe sleypt ghy den block' en b l o c s l e y p e r 3831 in de beteekenis van arme sukkel; b l o c s l e y p e n 3611 is gebruikt in verachtelijken zin, dus nadert de oorspronkelijke beteekenis van misdadiger, verg. ook Narc. ende Echo, blz. 83: 'ke swijcht ghy blocsleypere'. Kiliaen vertaalt het door straatslijper, leeglooper, *homo anteambulus*.

5262 h a e s n o t e n c r a k e n. De hazelaar was een zeer bekende boom in de Mnl. poëzie; men schreef hem invloed toe op het sluiten van huwelijken. Ook werd hij gebruikt als teeken van lichtzinnig, onbezorgd leven; verg. een nyeu liedeken vanden haselaer (Antw. Liedtb. 215, zie Kalff, Het Lied in de Middeleeuwen, 351 vlg.):

> Nu loopt al paer en paer
> Die ghaeren den elleboghe roeren
> Loopt inden haselaer.

en:

> Wilt bij u boelken blijven
> Oft loopt inden haselaar.

5446 Het was een algemeene opvatting het sterven als een schuld te beschouwen, die moest worden afbetaald; verg. o.a. Elckerlijc 857: 'Hi heeft

leden, dat wi alle moeten gelden' en Sohuyfman 120: 'sy heeft betaelt dat wy schuldich sijn'. Verg. zelfs nog Tollens, Overwintering 854: 'die 't met den dood betaalt'. Schuldig beteekent eigenlijk: moetende afstand doen van; de opvatting berust dus klaarblijkelijk op begripsverwarring, men zou verwachten: des levens schuldig, in plaats van: des doods schuldig. Deze verwarring is al heel oud, in den Heliand komt voor: ferhes sculdig 5231, naast dodes wirdig 5237, maar ook dodes gesculdien 5244. Zie Van Helten, Tijdschr. I 159 en Gloss. Lsp. op *Verboren*.

5491 t e M o l e n g i j s g a e n w a n d e l e n, sterven. Nagenoeg dezelfde uitdrukking komt voor in Vander Mollenfeeste van Anth. de Roovere (Rhetoricale werken, blz. 53):

> Al in dat lantscap van der mollen
> Moet du trecken sonder waen
> Als wildu daer teghen strijen of grollen
> Ten mach u helpen niet een spaen
> Als de bode coempt tis ghedaen
> Hoe jonck, hoe schoone, hoe vroom, hoe wijs
> Als dopperste ghebiedt soe moet ghy gaen
> Trecken int landt van mollengijs.

Wel is het vreemd, dat we hier hebben M o l e n g i j s in plaats van m o l l e n g i j s; misschien is er verband gezocht met *mole*, aarde, of is het een woordspeling met plaatsnamen (als *Molenbeek* enz.), zooals veel voorkwam (verg. Neurdenburg, aanteekening op Nyeuvont 403). In de drukken van 1577 en 1617 is Molengijs vervangen door Mollengijs.

5628 p e l g r i m a g e, pelgrimsreis wordt dikwijls gebruikt als beeld van *sterven*; verg. Elckerlijc 50, waar God spreekt:

> Gaet hene tot Elckerlijc ghereet
> Ende segt hem van mynen tweghen saen
> Dat hi een' pelgrimagie moet gaen
> Die niemant ter werelt en mach verbi

en zie verder Ruys, Duyfkens ende Willemynkens pelgrimagle, blz. 25.

5672 m i e r e n eig. jeuken; de onpersoonlijke uitdrukking: w a e r h e t m i e r t beteekent: waar de schoen wringt, waar het kwaad zit; verg. Ndl. Wdb. IX 699.

5840 w e e r s e , afkeerig, wars van. Hier heeft het woord reeds geheel onze tegenwoordige beteekenis, die zich misschien ontwikkeld heeft uit mnl. t e w e r s h e b b e n , ergens genoeg van hebben, ergens verdriet van hebben; verg. Franck-Van Wijk 777.

6073 v e r b e e n e n , voor den gek houden; v e r b e e n t 1763, versuft, bedwelmd, verslagen; v e r b e e n e n kan ook beteekenen: zich op sluwe wijze van iets meester maken, zoo beteekent v e r b e e n t 5175 verschalkt (verg. De Jager in Taalgids 1861, 369 en De Bo i.v.).

6094 s i j n e n p i e t s c h u d d e n . De uitdrukking moet beteekenen: zich nergens iets van aantrekken en wegloopen, In den steek laten. Verg. Houwaert, Tragedie vander orloghen 351: ‘alst regent schuylen en schudden uwen piet, en laten uwer naesten in tverdriet’; Comedie vanden Pays 277: ‘Alst qualick gaet dan schudden wy onsen piet’; Jupiter ende Yo: ‘dan schudden sy van liefden haren piet’ (Noord en Zuid XVI 4). Met deze uitdrukking kan misschien samenhangen *den piek schuren*, wegloopen, de plaat poetsen; mogelijk ook *bot schudden*, dat echter in beteekenis niet overeenkomt, verg. Ndl. Wdb. III 675.

6104 d e n b i j s e r e s t e k e n , weggaan, er van door gaan; verg. Everaert III 448: ‘stilt uwen clap, steict uwen bysere’. In het Wvl. komt in deze beteekenis voor: *de bij se steken* (De Bo), waarmede te vergelijken is de Noordhollandsche schooljongensuitdrukking *de bink steken*, schoolverzuimen; zie Ndl. Wdb. II 3712 en 2671 op bijzen.

Woordenlijst.

A achter een cijfer verwijst naar de hiervóór gaande Aanteekeningen; e p . naar Coornherts narede.

A b u s e l i j c k 1274, 2300 enz., vreemd, wonderlijk, altijd in verbinding met *wondere* gebruikt.

a c h , a c h , a y 1036 enz. duivelsche lach; vgl. *hach, hach, hay* zie Verdam en Ndl. Wdb. i.v.

a c h t e r 980, a c h t e r v e l d e d o l e n , door het veld dwalen.

a c h t e r h i e l 3585, 3828, t o t i n m i j n -, tot in het uiterste van mijn ledematen, versterkende uitdrukking.

a c h t e r l a t e n 5702, nalaten, verzuimen; e n e n t a c h t e r e l a t e n o m i e t , iemand iets laten ontberen.

a c h t e r s t e k e n 4009, achterhouden, onthouden.

a e n s i e n 538, 846, 1443 enz., in 't oog houden, letten op, in aanmerking nemen, overwegen.

a e n t r e c k e n 6082, aanhalen, tot zich trekken, vgl. mnl. *hem enen aentrecken*, zich met iemand bemoeien (Verdam I 169).

a e s s a c k 4486, knapzak, spijszak, bij uitbreiding geldzak; verg. Nyeuvont, Aanm. 129.

a f f e x i e 229, 383 enz., neiging, toegenegenheid.

a f g a e n 3842, *met den 3^{den} nv.*, zich verwijderen van, verlaten.

a f g r i j s 972, afgrijzen, afkeer; i n - z i e n , verafschuwen.

a f t r e c x e l e 296, 658 enz., hetgene, dat aftrekt van. In de zestiende eeuw beteekende dit woord al *verleiding, bekoring* (Ndl. Wdb. i.v.), hier heeft het nog de oorspronkelijke beteekenis.

a c c o o r t 430, dienst, ondergeschiktheid. Verg. voor deze beteekenis Mar. v. Nyeumeghen 255.

a c c o o r t g e v e n 1268, 5648, toestemming geven, bereid zijn tot; a c c o o r t p i j p e n 2037, het eens zijn met.

alleens, alleleens, meestal verbonden met het comt in de uitdrukkingen: tcomt hem alleleens weert snoec oft bliec is 2226, entcomt alleens weert Swave oft Grieck sy 5482, het komt overeen uit, het is onverschillig.
als, gevolgd door het lidwoord met een bnw. als znw. gebruikt, dient ter omschrijving van een adverbiale uitdrukking: als die vroede 328, 539, verstandig; als dongetelde 5099, onopgemerkt, enz.; gevolgd door te met inf. gebruikt ter aanduiding van het doel eener handeling: als te segghene 5247, om, ten einde te zeggen.
alteenen 3823, 5951, voortdurend, steeds, gestadig.
al te gadere 1236, geheel en al; met allen 4723, 5227, volstrekt, geheel en al.
altoos 1538, volstrekt, - niet, volstrekt niet.
amije 1402, geliefde, minnares, bijzit.
anhebben 3897, in zich hebben, bevatten, beteekenen.
anleggen 386: daer en legt niet an, versterking van de voorafgaande bewering, te vertalen door: daar mankeert het niet aan. Eigenlijk beteekent deze uitdrukking, het hindert niets, het doet er niets toe.
arch 1413, kwaad, leed; - vaten 983, kwalijk nemen; 1985, argwanen.
argueren 4, 4510, redetwisten, afkeuren, lat. *argutare;* argueringhe 346, twist, strijd; arguacie 1195, 4370, tegenwerping.
asch, in dasschen slaen 434, tot niet doen worden, vergooien, verspillen (Verdam I 476).
audientie maken 1174, toeluisteren.
aventueren 1956, wagen; ter avontueren 4331, misschien.
Baar 5101, lijkbaar; in baren staen, op de baar boven de aarde staan; ook in het mnl. is de uitdrukking zonder lidwoord de gewone, zie De Vries ln Tijdschr. VII 240.
back 4359, A.
bane, uuter banen rollen 2443, uitdrukking ontleend aan het kegelspel, verkeerd gaan, het rechte spoor verlaten; 5001?
banen 5249, weggaan, heengaan, langs den weg slenteren (Ndl. Wdb. II 966).
bast 2974, strop (Ndl. Wdb. II 1055).
bate, te baten vallen 2137, te hulp komen; tot sinen - nemen 2523 tot hulp nemen.
batement, (titelblad) vermaak, genoegen, tooneelvoorstelling; ofr. *esbatement*.

baten, met den 4den nv. 3064, opleveren, doen verkrijgen; verg. mnl. *enen iet baten*, iem. iets doen verkrijgen, Verdam I 600.
bedecken 703, geheimhouden, ontveinzen; bedect 5194, geveinsd, ook: eenvoudig, stemmig; bedectheyt 3141, geheim.
bederven 851, 3203 enz., vergaan, te gronde gaan; - wederk. ww. 5290, zelfmoord plegen; bederfenisse 325, 578, ondergang.
bedieden 4094, vertellen, verhalen.
bediet 1938, gebeurtenis, zaak. Dikwijls verliest het woord geheel zijn beteekenis, zooals ook hier; - 2714, 4668, verklaring.
bediedenisse 84, uitleg, verklaring.
bedijden, groeien, gedijen, later verzwakt tot: in zekeren toestand komen, worden, zooals in: met troostigher bedijdinghe 4209, op aangename wijze, in een prettigen toestand, zie Ndl. Wdb. II 1191.
beduyt 1690, 4410, holl. vorm voor biedet, zie aldaar.
bedwanc 293, macht, heerschappij; - 1616, hier een woord van weinig beteekenis, alleen ter wille van het rijm gebruikt.
beeld 335, vrouw, verg. hd. *weibsbild*; beeldelijck 428, beeld-schoon.
befoeien 5890, uitschelden, berispen;zie bescreeuwen.
beghinsel 245, 1140, begin, aanvang.
begrijpen 3906, aanvaarden, opvatten.
begrijper 1498, kwaadspreker, lasteraar.
beheet 2533, bevel, gebod.
behoef 253, behoefte, nut, voordeel.
bekent 1508, opgemerkt, gezien.
bekinnen 357, leeren kennen, bespeuren; 4580, de waarde van iets inzien (Verdam I 782;) deze plaats moet waarschijnlijk vertaald worden door: is niet te vergelijken met; bekin 17, inzicht, kennis.
beclassen 42, 2235 enz., bezoedelen, besmetten; 4567, 5625, bezwaren, zie Ndl. Wdb. II 1593.
beclippen 2513, 2522 enz., verschalken, voor den gek houden.
becommeren ep. 39, kwellen, bezig houden.
becoort 632, enz., gekweld, gefolterd; becoringhe 2283, angst, zorg; 1236, 3603, lust; 1717, verzoeking, verleiding.
becopen, tmiskief des bitteren doots -, 5021, verg. mnl. *die doot becopen*, Verdam I 812.
becueringhe 1717, 3693, zie becoringhe.

b e c u e r l i j c k 4935, strafbaar, laakbaar? als afleiding van b e c u e r e n, beboeten.
b e l a g e n 4651, bedriegen.
b e l e e d e n 1185, behandelen, aanleggen; 1279, het ergens op aanleggen, *dirigere* (Kil.); h e t b e l e e d e n, te werk gaan; b e l e e d i n g h e ep. 66, behandeling.
b e l e e f t 3563, veel beleefd hebbende, veel ondervinding hebbende, zie Verdam I 828; 6052, verstandig.
b e l e g g e n 3680, bezetten.
b e l e y d e n 1279, zie b e l e e d e n.
b e l e m m e r d 4795, 4864, verward.
b e l e v e n ep. 30, naleven, betrachten.
b e l y 1742, verklaring, bekentenis.
b e m e r c k e l i j c k 31, opmerkelijk, groot, aanzienlijk.
b e m e r c k e n 4219, beschouwen; 460, achtslaan op, zorgen voor.
b e n i j e n 601, zich ergeren aan.
b e n o o s t 4423, 4467 enz., bedrukt, treurig, *oppressus* (Kil.).
b e q u a m e l i j c k 367 enz., aangenaam, geschikt, schoon; b e q u a m e 919, schoon.
b e q u e l e n 2895, 3413 enz., de slechte gevolgen van iets ondervinden, iets bezuren; 3158, als znw. gebruikt: leed, lijden; 4001, wegkwijnen, verg. *Charon* 446.
b e r a d e n 1903, iemand iets bezorgen, verg. Ndl. Wdb. II 1838.
b e r a d e r 520, raadsman; b e r a d i c h 5455, 6035, behulpzaam.
b e r i j t 280, heerschappij, macht, oorspronkelijk: rechtsgebied (Ndl. Wdb. II 2189).
b e r o m e n (h e m) 4626, pochen, trotsch zijn op; b e r o e m e l i j c k 2105, pralend, blufferig, hoovaardig; beroemer 1912, grootspreker, pocher.
b e r o e r l i j c k 2498, oproerig, onrust veroorzakend, verg. Everaert, Tspel vanden Crijch; b e r u e r i c h e y t 236.
b e r u e r e n 135, aandoening; d e e w i g h - 254, 2495, de macht die eeuwig in beweging brengt, de godheid.
b e s c a e m t 2217, bedroefd, beschaamd.
b e s c h e e t 55, inzicht, goed oordeel, *ratio* (Kil.); verg. de uitdrukking *een woord van bescee*.
b e s c r e e u w e n 5890, berispen, uitschelden, nog in Z.-Nederland in gebruik (Ndl. Wdb. II 2194).
b e s c r i v e n 6157, opnemen, opschrijven ter eeuwige zaligheid (Openb. 5); zie Verdam I 1006.

beschudden 1413, beletten, afweren, verhoeden.
beschuldich 4925, 4939 enz., schuldig aan.
beseffen, beseven 536, 573, 2119 enz., begrijpen; 1676, 2478, gevoelen; 5561, vernemen, bemerken.
besluyter 2645, afgeleid van besluyten, omvatten, bevatten.
bespieden 4441, het toeleggen op, zie Verdam I 1084.
bespueren 356, het spoor volgen, najagen.
bestaen 664, 1901 enz., ondernemen, wagen.
besten, teenes - zijn 4854, tot iemands dienst zijn, verg. *Elckerlijc* 295; 5449, wat goed voor iem. is, iemands geluk, voordeel.
besterven 4146, sterven.
bestier 4115, manier van doen, uiterlijk voorkomen, hier omschrijving van een persoon (Ndl. Wdb. II 2157).
bestoppen 2875, verschalken, foppen, *fallere* (Kil.).
besueren 359, 6145, meestal gebruikt In verbinding met *dood*: iets met den dood bekoopen.
beswaren 2484, zich bezwaard gevoelen; - 1360?
beswijken 594, 802 enz., door aandoening overstelpt worden.
betrapen 1276, 1366 enz., vangen, overweldigen.
betrouwen 1857, 2000 enz., iemand in iets gelooven (met den 3^{den} nv. van den persoon en den 2^{en} nv. van de zaak); - znw. 1970, 2095, ver wachting, op -, in de verwachting, de hoop dat.
bevesten 3199?
bewaren 2533, 2624, letten op, acht geven op.
bewegen 111, leiden, besturen, afgeleid van wech, zie De Bo i.v.; *dirigere in viam* (Kil.).
bewijsen 72, verhalen; vgl. 7ste *Bliscap van Maria* 865, ed. Leendertz: ‘dus lust ons wel te hoorne dit hooge bewijs’.
bewint, van bewinde 14, rederijkersterm ter omschrijving van de bepaling, waarbij het staat: neerstig van bewinde, neerstig (Ndl. Wdb. II, 2429).
bewinden (hem) 562, 1165, zich bezighouden, inlaten met.
bewinder 4515, hij, die zich bezighoudt met iets.
bybrengen 1038, 2093, bewerken, tot stand brengen, inrichten.
bycomen 1743, 5697, gebeuren, plaats grijpen.
bysere, den - steken 6104 A.
bysonder 1273 enz., bepaaldelijk, inzonderheid.

binnen hebben 1066, bezitten; te - zijn 5630, op de hoogte zijn, goed weten, verg. *Elckerlijc* 876.
blaemte 2401, 5941, schande, zonde; blamelijck 489, schandelijk.
blase 2472, blaas, als zinnebeeld van nietigheid gebruikt.
bleisteren 4494, flikkeren, verg. Ndl. Wdb. II 2823.
block 4690; blocsleyper 3831, 3611, zie aant. op 4690.
bloot 1470, arm, behoeftig; blootelijck 34, duidelijk.
blutse 1217, 4627 enz., domoor, sukkel, verg. de Vlaamsche uitdrukking: 'hij ziet zoo bluts as een musch' voor iemand, die er onnoozel uitziet (De Bo).
boeten 1246, 3292, stillen, genezen; boete 2328 enz., geneesmiddel, *remedium* (Kil.); boetwijn 3294, geneesmiddel.
bont en grau 782, bruin en grijs bont, pelswerk.
boomgaard 1515, lusthof, tuin.
boort, aen thoochste - hellen 551, zich houden aan denhoogsten kant, hoogerop trachten te komen in maatschappelijk aanzien; over - vallen 1270, omvallen, zie Ned. Wdb. III 458; tot zijnen boorde trecken 2768, zich aantrekken; binnen boorde vlien 3887, te vergelijken zijn met(?).
boven 5336, tusschen tweemaal hetzelfde nw. geeft aan, dat een begrip in den hoogst mogelijken graad moet gedacht worden, verg. mnl. *schande boven schande, rouwe boven rouwe* en nnl. *wonder boven wonder*.
brabbeling 324, beuzelarij.
brayken 5517, braadvleesch.
brander 1264, 2511, brandhout, in het algemeen, brand; den - stoken blijkbaar in beteekenis gelijkgesteld met: den brand stoken (Ndl. Wdb. III 1085).
brassen 265, slempen, feestvieren; 662, 2234 enz., beramen, altijd van iets slechts gezegd; 2487, 3950 enz., brouwen, tot stand brengen.
breet staen 2781, bekend zijn, verg. mnl. *breet maken, breet werden*.
brief 5025, geschrift in het algemeen, verg. Ndl. Wdb. III 1325.
brieven 4477, vertellen, mededeelen; brievenlsse 4381, mededeeling.
bringen 3281 A.
brijn 967, zout; bracker dan brijne, zouter dan zout, verg. A. Bijns N. Ref. VII en X.
brocke 4215, 5199, ongunstige benaming van een persoon, verg. galgenbrok, brutaal brok, enz. (Ndl. Wdb. III 1494).
broosheyt ep. 14, zwakheid, vooral in zedelijken zin.

broot, om sijn - gaen 569, bedelen; tot sinen - hebben 3326, tot zijn beschikking hebben.
brootsack 647, bedelzak.
brouwen passim, koken; brouwen om iet 473?
Centepluere 250 A, 349.
certeyn 2833, betrouwbaar.
chiere 528, onthaal, gelaat; chierlijck 1239, sierlijk, mooi.
chijs 373, 3214 enz., belasting, schatting.
ciborie 429 A.
Dach, van den dage 1669, vandaag, verg. mnl. *heden den dage*, Verdam II1.
daecht 1520. Het moet een werkw. zijn, dat bij *gedachten* behoort, zooals in de volgende en voorafgaande regels. De beteekenis is niet duidelijk.
dac 168, 2766 A; 722, zie aant. 4359 op back.
dangier 660, 1631, 1754, 3660 enz., leed.
dancx, haers - 3881, vrijwillig, met haar toestemming.
dat 475, 531, 1052, indien, gesteld dat.
deren 931, 2022, leed doen, verdriet doen, spijten; dats te deerne 201, dat is jammer.
deucht 514, 1982, enz., iets goeds, vriendelijkheid (Verdam II 263).
deurhackelt 1705, doorkorven, zie Ned. Wdb. V 1555.
duerryen 3668, overrijden, doorsteken.
deurstripelen 4440, doorstrepen, doorhalen, te niet doen, zie De Jager, Frequ. I 720.
deurvliegen 120, doorboren, vervullen (Verdam II 347).
diet 524, 583, 2355 enz., als men, indien men.
diffameren 2379, 2789, onteeren, fr. *diffamer*.
dinghen 2145, 4100, streven, trachten naar.
discoord 2835, twist, boosaardigheid.
dobbel 953, valsch, dubbel.
doen, te - hebben 3311, 4830, 5174, noodig hebben.
doghen 2911 A.
doleren 340, onzeker zijn, dwalen.
domen 2162, onderwerpen, bedwingen.
domineren 216, heerschen, in een sterrenbeeld staan?
dootlijck ep. 47, den dood ten gevolge hebbende, vreeselijk.
douwen 2112, wegkwijnen, verg. mhd. *touwen, töuwen*.
drabben 4255, draven, loopen, *cursitare* (Kil.), verg. De Jager, Frequ. I 75.

drippen 3407, druipen, eng. *to drip*.
druylken 1703 A.
druc 65, 191, verdriet, droefheid; druckich 632 enz., droevig, zwaar.
duicken 447, 1033 enz., zich verschuilen.
duym, onder den duyme 4217, heimelijk, stilletjes.
dwale 305, eig. doek.
duwiere 312, schuilplaats, spelonk, *flandr. spelunca* (Kil.).
dwingen (hem) 823 enz., zich beheerschen.
Een 335. met volgenden superl., thans vervangen door den partitieven gen. een tsoetste beeldeken, een van de liefste meisjes.
eerlijc 400, vereerend, heerlijk, verg. mhd. *êrlich*, dat ook belde beteekenissen heeft; 894, 4172, schitterend, prachtig, dikwijls van de kleuren van bloemen gezegd, verg. Verdam II 565.
ey, tis al de doot een - gepelt 5606, beteekent: arbeyt om niet.
eygentlijck ep. 67, naar waarheid.
eyndevaers 5145, eig. de gebeden der stervenden, ironisch gebruikt zooals in onze uitdrukking: 'zijn testament maken', verg. mnl. *enen sijn endelvers lesen*.
en, ende, door elkaar gebruikt.
eng 303, nauw; 2598, preutsch, verg. *Mar. v. Nyeumegen* 79.
engien 4899, kunstvaardigheid, behendigheid; 1030, als vereerende benaming van een persoon: edel, uitstekend mensch; 2507, mensch, wezen, schepsel, in 't algemeen.
erve 5254, vast goed, iets waarop men rekenen, vertrouwen kan.
erven 1846, in eigendom overdragen aan, onderwerpen aan; 4072, ten deel vallen, iemands deel worden (Verdam II 730).
even 803 enz., zeer, zie ghedichte.
expeert 5640, ervaren.
Faelgeren 8, 1593 enz., te kort schieten, bezwijken; mijn sinnen -, mijn leden -, ik val flauw.
faute 5777, gebrek, gemis.
feyt 998 A, 2018 enz.
figuere 3970, voorstelling, toog, verg. Everaert III 719.
figuerlijck 2787, in persoon.
fijn 4489, 4586, einde; ten fijne, ten slotte.
fleeuwen 3344, verflauwen, *vetus flandr*. (Kil.), verg. De Bo 282.

fonderen 11, zich toeleggen op, werk maken van.
forneys 3754 enz., vuur. Veel voorkomende rederijkersterm: in thelsche forneys, in Venus forneys enz.
fortse 4280, 5167, kracht, geweld. Non - 437, 3422 enz., wat doet het er toe, enfin, mnl. *wattan*. Veel voorkomende 16de eeuwsche uitdrukking. Zie voor voorbeelden Tijdschr. XII 131 vlgg.
frenesye 199, 3629 enz., waanzin, zinsverbijstering, eng. *frenzy*.
fris 1218, jeugdig, bloeiend, syn. van fray.
fugetijf 1336 enz., nietig; als - geacht, - geschreven 3879, geminacht.
Gaey 4629, minnares.
gaen, 't gaet my naer 504, het gaat mij ter harte, ik trek het mij aan.
gay 1679, vroolijk.
gapen 1367, 3635, verlangen naar, er op uit zijn, zie Verdam II 917.
gat 1832, ellendige plaats, kerker, spelonk; 4336, steeg, smalle doorgang, verg. hd. *gasse*, eng. *gate* en ndl. *zeegat*.
gebeyen 5584, wachten, afwachten.
gebeuren 788, 1982 enz., ten deel vallen; verg. het zeventiendeëeuwsche: *dat zal u gebeuren!* (Ndl. Wdb. IV 403); geboren 1488, waarschijnlijk voor: gebeuren in bovenstaande beteekenis.
gebieden (hem) 1296, zich in iemands gunst aanbevelen, beleefdheidsformule, fr. *se recommander*; 5851, scheppen, in het aanzijn roepen. Deze beteekenis is ontstaan uit een ellips, de volle uitdrukking is: *enen gebieden te levene*, zie Verdam II 967.
gebod, te sinen gebode 3332, te zijner beschikking; verg. hd. *zu gebote stehen*.
geboren 1488, zie gebeuren.
geborstelt 2687, eig. van stekels voorzien, gezegd van een zwijn; wreet -, met harde stekels voorzien, kwaadaardig.
gebras 2545, rommel, spottende benaming voor allerlei zaken door elkaar; ten - se komen, bij het zoodje komen, zie Ndl. Wdb. IV 477.
gebruycken 5668, genieten van.
gedencken 79, herinnering, geheugen.
gedeune 1318 A.
gedichte (altijd verbonden met *even*, dat ter versterking dient) 803, in hevige mate; 3256, 5594, onophoudelijk, herhaaldelijk.
gedien 433, worden, komen tot.
gedogen 2142, lijden, dulden; gedoocheyt 455, pijn, kwelling.

g e d u e r e n 3874, rust hebben, uithouden.
g e e v e l t 1705, gewond, gekwetst.
g e h u c h t 1641, oord, streek (uitgebreider beteekenis dan tegenwoordig).
g e c r i e l 3588, gewemel, gewoel.
g e c r y 1740, eig. geroep, geschreeuw; hier: geween.
g e l a c h 277 enz., vertering; 3249, gezelschap. Dit woord heeft in de 16de eeuw dezelfde beteekenissen als tegenwoordig, verg. Van Dale i.v.
g e l a t e n (h e m) 3496, zich houden, zich gedragen.
g e l d e l o o s 3706, zonder geld, arm.
g e l i j c h e y t 547, overeenkomst, h a d d i v a n s c h a e m t e n e e n i g e -, te vertalen: hadt gij iets wat leek op schaamte.
g e l i j c k e n i s s e 3174, gedaante.
g e l o v e n 1003 enz., beloven.
g e m a c, i n s i j n g e m a c 4249, 5883, kalm, rustig.
g e n e g e n t h e y t 5736, neiging, lust.
g e n e r e n (h e m) 935, 5899, zich bezighouden met (Ned. Wdb. IV 1518).
g e n e r e r e n 210, doen ontstaan, veroorzaken.
g e n o e g e n 302, aanstaan; 1492, behagen scheppen in; g e n o e c h l i j c k 1229, aangenaam.
g e p i j n 1065, moeite, last, verdriet.
g e p l u c 5071, voordeel, afgeleid van p l u k k e n, in de beteekenis van: de vruchten van iets plukken, het genot hebben van iets, voordeelen inoogsten, verg. Verdam VI 494.
g e r a e c s e l e 611, iets dat schoon, voortreffelijk is; afgeleid van mnl. *geraect*.
g e r a k e n 336, treffen; met eene er van afhangende onbep. wijs, 3963, er in slagen, dikwijls alleen een omschrijving van het ww.
g e r e c h t 73, oprecht.
g e r i e f 321, gading.
g e r u s t 3321, tot rust gekomen.
g e s c h a l 3961, 4002, ophef, drukte.
g e s c h i e d e n i s s e 86, *res gestae*, verhaal van ware gebeurtenissen, gebruikt als tegenstelling van m a t e r i e, verzonnen verhaal.
g e s c h i l 6090, tweestrijd, b y o n s e n -l e te vertalen door: door den zielestrijd door ons opgewekt.
g e s c h o r e n 834, verl. deelw. van s c h e r e n, misschien in de beteekenis van scheuren, snijden? In alle Germ. talen komt deze beteekenis voor, maar in het mnl. is zij niet opgeteekend (Verdam VII 471).

geseedsaem 1476, braaf, Ingetogen.
gesichte 3930, blik.
gesloten 1382, afgesloten van.
gesonde 814, gezondheid, geluk.
gestaect 2261, bevestigd, stevig; 't ongestaecte 340, het onvaste, onzekerheid.
gestichte 411 enz., het geschapene, hier gebruikt ter omschrijving van een persoon.
geur 27, heeft hier zijn beteekenis verloren en is in het algemeen gebruikt voor iets aangenaams; met jonstighen - e, met genegenheid.
geveer 4711, misbaar, drukte.
geveerte 5184, 5673, wedervaren, lotgevallen.
gevoeg 4384, voordeel, wensch.
gevoeght 4490, verbonden met, zie Ndl. Wdb. IV 1954.
gevoost 3094, lees genoost?
gewagen 556, melden, vertellen.
gewelt, met gewelde 978, met kracht.
giericheyt 695, hebzucht, begeerte naar geld en goed; gierig 4427, begeerig, verlangend.
ghijsarme 1787, tweesnijdende strijdbijl.
gioole 453, kooi.
glorieren 380, zich beroemen, pochen op.
glose 4026, uitleg, verklaring.
glosen 2656, achtslaan, letten op; gloseren 2364, heeft dezelfde beteekenis (Ndl. Wdb. V 161).
Gods vrienden 2103, beteekent niet veel meer dan: lieve vrienden.
te goede geven 518, 3164, tot een goed einde brengen, verg. mnl. *te goede maken*; te - vallen 3330, ten deel vallen, verg. Verdam II 2045.
goederhande 3942, vriendelijk, zacht.
goedertieren 312, zachtaardig, welwillend.
gram 5866, toornig; gramme moet, drift, vlaag van drift.
grau 782, zie bont.
grief 560, 877 enz., ellende, smaad, vernedering; int hol van grieve 877, 1637, in het hol van ellende, in groot verdriet.
grijn 4586, grijnslach, lach.
grijnen 5527, weenen, schreien.
groefheyt 1183, grofheid; beteekenis hier niet duidelijk.

grondeken 3319, soort vischje, nnl. grondeling, hier gebruikt om een meisje aan te duiden; verg. bij Kil. *grondte* en Verdam II 2166.
gronderen 524 enz., onderzoeken.
groot 1151, erg, hevig; 568?
gruys 4278, steengruis.
Haeyen 197, zwaaien.
haecxe 1374, bijl, fr. *hache*.
haes, op thaesken cloppen 2876?
haesnoten 5262 A.
haest 1364, 3709 enz., spoedig, snel.
hack, den - hebben op 3414 A.
handelen 3542, 4331, met de hand aanraken, *manu tractare* (Kil.).
hanse 4603, vriend, *socius, collega* (Kil.).
hanteren 3, omgaan met, beoefenen, fr. *hanter*; 6084, omgang, verkeer.
hant, vander - slaen 2810, 4508, verwerpen.
hantwater dragen 2697 A.
haer, van den - ehebben 3298, verliefd zijn?
hebben 5207, zich houden, zich gedragen.
hele 1225, geheimhouding, stilzwijgendheid.
her op 2030, heidaar! kom hier! verg. Leendertz, *Dram. Poëzie* 637.
herken 4592, begeeren, verlangen.
heuchdelijck 2133, plechtig.
heuke 774 A.
hiel, seghenen metten - en 5478, verzaken, smadelijk verlaten, verg. A. Bijns 121: 'De Lutheranen.... seghenen de kercke metten hielen' (Ndl. Wdb. VI 727).
hinde, inde, ende, 3, 3126 enz., einde.
hinder 1460, leed, verdriet.
hoede 1351, waakzaamheid, zorg; met crancken - 103, in een treurigen toestand, verg. mnl. *in swaerre hoede*.
honen 6083, benadeelen, bedriegen.
hoocheyt 148 enz., aanzien, macht, vermogen; meestal in het meervoud gebruikt.
hotten 4608 A.
houden 4397, beschouwen als (snode - geringachten); hem - 3879, zich beschouwen, zich houden voor; met het als onderwerp 2828, 4416, gelegen zijn aan, aankomen op, verg. mnl. *het hout al elder*, het zit hem

ergens anders (Verdam III 645); h o u t d a t v a n m i j 793, aanvaard dat, geloof dat van mij, neem dat van mij aan; h o u t d a t t e e n d a t t e 4250, gewone uitdrukking, als men iemand een klap geeft; s i n e n d a c h - 2015, op den beloofden dag verschijnen, verg. *zijn woord houden*.
h o u w e n 5371, brab. vorm voor huwen.
h o v e r e n 4466, feestvieren.
h u y s a r m e n 645, thuiszittende armen.
h u m e u r e n 3778, vochten, sappen van het menschelijk lichaam.
I d e l 2085, ledig, verlaten.
i m m e r s 2676, in elk geval, ongetwijfeld, zeker.
i n b i j t 4525, maaltijd, ontbijt.
i n n e b r e n g e n 34, doen optreden in een stuk.
i n n e t r e c k e n 5416, 5473 enz., ter harte nemen (Verdam III 942).
i n p r e n t e l i j c k 2159, zeer diep; afgeleid van *inprenten*, nadrukkelijk doen verstaan.
i n t r e c k i c h 4148, teruggetrokken, in zich zelf gekeerd.
I s a c k 2286 A.
J a c h t 35, het najagen van iets, ook van het voorwerp zijner liefde.
j a n k e n n a e r 1226, hunkeren naar.
j e e s t e 3971, verhaal, geschiedenis.
j o l i j s 1752, schoon, bekoorlijk.
j o n c w i j f 777, jonge vrouw, dienstmaagd.
j o n s t e 5 enz., vriendschap, genegenheid.
C a e t s e 966, worp, stoot, slag; 1067, 2474, 4268, worp, zet.
c a l e w a e r t s 2604 A.
c a m e r i e r e 777, kamervrouw.
c a m e r c a t t e 2599, bijzit.
c a p i t u l e 495, 3484, kapittel, verg. Franck-Van Wijk 292.
c a r b e e l 4617?
c a s s e r e n 2870, met den Franschen uitgang - *eren* afgeleid van *casse*, zoodat it ww. beteekent: opbergen, opsluiten, en niet zooals het fr. *casser* en het ook in het Ndl. voorkomende *casseren*: breken.
c a t i j f 304 enz., eig. ellendeling, rampzalige, hier als liefkoozende benaming gebruikt; c a t y v i c h 506, ellendig, veracht.
c a t h o e n u u t d e n h o r e n s p i n n e n 789 A, 4691.
k e 448, 1032 enz., basterdvloek, als uitroep gebruikt.
k e e r 4247, draaiing, wending, d e r e c h t e - e n d a n s e n, de goede wending nemen.

keest 967, 1176 enz., pit, kern, den - smaken, vaten, het fijne van de zaak begrijpen.
kecke 3724, streek.
kennen 1375, 2670 enz., erkennen; 4673, 5993, bekennen.
kennelijck 314, duidelijk, bekend.
kennisse geven 5979, bij kennis zijn.
ker 4632, basterdvloek, als uitroep gebruikt, zie ke.
kersouwe 1010, 5918, madeliefje, fig. reine maagd.
ketelen 2094 A.
ketsen 4705, achternaloopen (De Bo 452).
kies 3501, keuze, alles wat men maar wenscht.
kint 1575, jong meisje.
cladde 1041 A.
claer 428, schitterend, blank; claerlijck 1484, duidelijk, zeker.
claren 790, tot een goed einde brengen, verg. Verdam III 1485.
cleene, tis my te - 667, 819, 990, het is te min voor mij, het is beneden mijn waardigheid, zie Verdam III 1507.
cleynicheyt 175, 1994, 2108 enz., smaad, hoon, minachting.
clicke 2091 A, 4926.
climmen 173, streven naar.
clincke 637 A, 1813, 2521.
clockseel 4408, klokketouw.
cloven van 1457, aftrekken van, scheiden van.
coel 5868, met - en sinnen, uit koelen bloede, *temperatus animo* (Kil.).
coersken 4624, keurslijfje?
coken 2488 enz., te werk gaan, klaarspelen, brouwen.
collacie 773, preek, in sportenden zin gebruikt; 2182, omgang; 2970, 3982, spel, blijspel.
colorijne 4585, eig. hartstochtelijk, van een hartstochtelijk temperament. De beteekenis is niet duidelijk.
compact 1105, afspraak, plan.
compasselijck 1113, beklagenswaardig, medelijdenwekkend.
complexie 206 enz., temperament, *complexie oft aengeboren aert*, (Coornhert, XX Lustighe historiën, ed. Nauta blz. 4).
condigen 1815, vertellen, mededeelen.
conduyt 2255 A.
conquesteeren 924, overwinnen, winnen.

conqueste 1478, verovering, fr. *conquête* (van een vrouw gezegd).
consent 4243, wil, vrije wil, *voluntas* (Kil.).
contenten 2293 A.
conversatie 4366, omgang.
corrigeren 1311, aanmerkingen op iets maken, verg. Verdam III 1939.
corskens 1227, kersen?
corts 1600, 1856, weldra, spoedig.
cot 5304, hol, hok, een - vol simmen, een hok vol apen; zie voor de geheele uitdrukking Esbat. van den Schuyfman 503.
couver 785, overvloed, lat. *copia*.
cracht 1144, geweld; by - e, door geweld gedwongen.
craeyen 196, roepen.
craghe 4019, keel, hals; cragen 2378, kelen, worgen.
crevelen 450, 1704, 3300, onrustig zijn door verliefdheid (Ndl. Wdb. VIII 186).
crijt 332 enz., strijdperk; 2590, fig. tweestrijd.
croken 4246, schenden.
cronen 1027, 3550, jammeren, klagen, kreunen.
croonspel 4048 A.
cruyt 4728, 5721, geneesmiddel.
cuere 2060, kuur, manier van doen, grap; 2633, 5499, 6080, valsche streek.
curieusheyt 5205, veeleischendheid, aanmatiging.
Labbermuylen 3522 A.
lachen op 29, lachen tegen, vriendelijk zijn tegen. Nog in Z.-Nederland in gebruik.
lack 4629, losbandig, lichtzinnig.
lapen 1665, drinken, fr. *laper*; verg. De Bo i.v. labberen en De Jager, Frequentatieven.
lastich 1610, 5568, moeilijk, ernstig.
laten 1831, verlaten, in den steek laten.
lau, het yserken - houden 2625, de zaak warm houden.
lee 60 voor leede, dat. v. leet, verdriet.
letten 1919, 5649, hinderen, deren; 2800, tegenhouden, verhinderen te komen.
leur, ter - esetten 2799, misleiden, bedriegen.
liefte 3902, goedvinden, wil.

liegen 2080, bedrogen uitkomen, missen; menigen loosen winck liegen?
lijden 2260, 3317 enz., voorbijgaan; 1043, met stilzwijgen voorbijgaan, zie Verdam IV 509; voren lijen 2051, voorgaan.
lijden 711, geduld hebben, wachten; hem - 2696, tevreden zijn met, zich tevreden stellen met, verg. Verdam IV 563; 4012, verdragen, lijden.
lijden 4165, bekennen.
lijt 576 (derde pers. enk. van liggen), in een toestand zijn, zijn.
liste 59, handigheid, vaardigheid; met - staande uitdrukking, handig; van - 4891, knap, verstandig, bijw. gebruikt, groot van - zeer verstandig.
loerooghen 4710, gluren, schuin aanzien, lonken.
logijst 6153, verblijfplaats, rustplaats.
longergat 1704 A.
looftuiter 2646, vleier.
loock 448, ui, look, spijs in het algemeen.
loon, te - 1005, formule zonder beteekenis.
loop, sinen - doen 2528, gaan, loopen.
tluymken spelen 3606, zich verstoppen, duiken; afgeleid van luimen, zich bukken.
lusticheyt 337, opgewektheid, vroolijkheid.
lutse 1215 A.
Machtig 1775, vermogend, rijk, aanzienlijk.
maerl 4609, merel.
maersse 2064 A, 5774, korf, mand, later: hoeveelheid, overvloed.
mande, duer de - druypen 656 A.
manier 1753, wijze van zijn, van -, omschrijving van het voorafgaande adj.
mare 1730, roem.
materie 33, stof, onderwerp, verhaal; 86, (gebruikt als tegenstelling van geschiedenis) verzonnen verhaal.
matte 448, 3833 mot; zie aant. op 636.
medecijn 2279, 4131 enz., medicijnmeester, geneesheer.
melancolieusheyt 90, zwaarmoedigheid; melancolieus 208, zwaarmoedig.
melodye 658, 1946, vreugde, genot. Nog tegenwoordig in deze beteekenis in het W.-Vlaamsch bekend (De Bo) verg. Everaert, *Crijch* 6.
menighe, die - 953, menigeen.

meren 2933, grooter maken, vermeerderen.
mercken 184, 387, opmerken, bespeuren; merck leggen aen iet, 124, zijn aandacht wijden aan, achtslaan op.
met 1577, ten gevolge van, door, verg. mnl. *met dien, met scaemten* (Verdam IV 1506).
midts met den 2^{den} nv., passim, drukt een instrumentalis uit: door, met.
mieren 5672 A.
mijffeling 1718?
mijns, wats - 409 A, 534, 832, 1584 enz.
min noch mee 2321, niet minder en ook niet meer, juist zoo, precies zoo.
mineren 267, ondermijnen, verminderen.
misbruyck 131, verkeerd gebruik; - maken, verkeerd handelen;
misbruycken van liefde 4023, misplaatste liefde.
misgaen (hem) 1776, verkeerd handelen.
mislaten 3932, misbaar maken, wanhopig zijn.
mispaeyt 2679, onvoldaan, misnoegd.
mispel 3358, gebruikt om iets aan te duiden van weinig waarde, verg. De Jager, Lat. Verscheidenheden en mnl. *niet een mispel*.
misquamelijck 2386, pijnlijk, ongeluk aanbrengend; afgeleid van misquame, ongeluk, smart.
missaecken 129, loochenen, ontkennen.
misschien 3168, overkomen, gebeuren van iets slechts of onaangenaams.
misselijck, tis - 37 enz., misschien; 2801, verschillend, velerlei. Deze plaats te vertalen: allerlei dingen kunnen hem opgehouden hebben.
mist 1340, nevel, hier overdrachtelijk gebruikt.
misval 832, 2827 enz., ongeluk, leed.
moeyen (hem) 2046, zich bekommeren om.
mogende 2515, aanzienlijk.
Molengijs 5491 A.
monstrancie 866, hostiekastje, hier als vereerende benaming voor een vrouw gebruikt; zie aant. op 429.
morseel 5942, brok, hap, fr. *morceau*; tmorseel der doot nutten, sterven, veel voorkomende uitdrukking.
mortorie 431, marteling; bijvorm van mortirie, martirie.
motijf 106 enz., voornemen, doel, plan.
mutsaert 3699, minnaar, afgeleid van mutse, verliefdheid.

m u t s e 179 A, 637 enz.
n a e c t e l i j c k 227, geheel en al, volkomen.
n a e t , d e n - v e r n a e y e n 991, iets anders aanleggen; *den naet naeyen* beteekent: iets klaarspelen, uitvoeren.
n a t i e 1192, natuur, aard, aanleg.
n a t u r e 164 enz., karakter, geaardheid.
n a u w e 783, ternauwernood, nauwelijks.
n e d e r r i j s e n 67, nederdalen, van het een op het andere komen.
n e d e r l e g g e n 2847, laten varen, laten loopen (Verdam IV 2266), te vertalen: dat kan me niet schelen.
n e v e 2553 A.
n i j d e r 176, lasteraar, kwaadspreker.
n y e s i n t 3873, nooit sinds, nooit sedert.
n o c h t a n s d a t 2359, hoewel, alhoewel, niettegenstaande.
n o e m e n 2162, spreken van.
n o c k e n 1807, snikken.
n o o d e l i j c k , n o o t e l i j c k 2199, 3100, 4855, noodzakelijk.
n o o t 331, 1256, zie aant. op 331.
n o o t s i j n 1355, 5550, noodig zijn; t e r n o o t 1153, in deze moeilijke omstandigheden.
n o p e n 548, 743 enz., in beroering brengen; 2872, begrijpen, vatten (verg. *snappen*).
n o p e 988, 1150, 5947, kwelling, verdriet; 1259, angst; 3076, stoot.
n o u w e s t a e n 5716, slecht staan: h e t s t a e t m i n o u w e , het ziet er treurig voor mij uit, *rem angustam habere* (Kil.).
n u in de verbinding a l s n u , 1118, voor het oogenblik; verg. ndl. en mnl. *als dan* en het 17de eeuwsche *alstoen* (Verdam IV 2567).
O f f e r e n (h e m) 341, zich wijden aan.
o f t 1092, 1674, indien.
o m 5061, wegens, ter wille van, ten behoeve van.
o m - v e r 399 A, 1735 enz.
o m d a t 1992, 4072, opdat.
o m g e t o g e n 3709, overreed, veranderd.
o m m e w r i n g e n , d e n h a l s - 1571, zich afwenden van.
o n -, het praefix o n geeft evenals in het Mnl. een zeer sterke tegenstelling te kennen: o n a e r d i c h 4215, slecht; o n b e d o c h t ep. 33, onbezonnen, onverstandig; o n d e u g h t 2430, slechtheid; o n g e m a k 2323, 5850,

ellende, smart; o n g e n o e c h t e 2223, 5580, verdriet; o n g e r i e f 1675, 1744, 5907, ellende, verdriet; o n g e t e l t 2027, geminacht; o n g e t e m - p e r t 47, hartstochtelijk, buitensporig, *intemperatus* (Kil.); o n g e t e m - p e r t h e y t 266, teugelloosheid, buitensporigheid; o n g e v a l 476 enz., ongeluk; o n g e v a l l i c h 559, ongelukkig; o n g e v o e c h 509, schande, schandelijk gedrag; o n g e w i n 768, 2366, schade; o n m o e t 819, verdriet, moedeloosheid; o n r a s t e 1849, 1854 enz., verdriet, leed; o n s a e c h t e l i j c k 5807, 5848, hard, pijnlijk, smartelijk; o n s e g h e n 4677, onheil, ongeluk; o n s m a e c x e l e 613, slechte smaak; o n s p o e t 100, 2172, tegenspoed; o n t r o o s t 1153 enz., droefheid; o n v e r d u l d i c h 2883, 5151, 5813 enz., wanhopig, eig.: niet bestand tegen leed, niet berustend; o n v r a m e l i j c k 486, ongelukkig, rampzalig; o n w a e r d e 3417, 4346 enz., verachting, smaad; o n w e t e n t 5186, dom.
o n b e c l a s t 265, onbevlekt.
o n b e l e e f t h e y t 2588, ongeoefendheid.
o n b e s c h u l d i c h (met den 2^den^ nv.) 5814, onschuldig aan.
o n b e s n e d e n 3633, niet gesnoeid, van b e s n i j d e n, snoeien; h e r t i n s i e c h e d e n -, hart waarin het verdriet welig groeit.
o n b e s o c h t ep. 32, onervaren, zonder ondervinding.
o n d a n c k, - w e t e n 4953, kwalijk nemen, verg. mnl. *enen des ondanc weten*; - b e g a e n a e n e n e n ep. 74, zich iemands ongenoegen op den hals halen.
o n d e r g a e n 3533, overreed worden, toegeven.
o n d e r k e n n e n 3799, onderscheiden.
o n d e r r o e r e n 2298, iets roeren zoodat het onderste boven komt; hier, van wijn gezegd, beteekent o n d e r r o e r t dus: troebel.
o n d e r s c h e e t 5075, nauwkeurige uiteenzetting, de bijzonderheden (Verdam V 400).
o n d e r s t a n t 1172, hulp, steun.
o n d e r v i n n e n 6129 (voor o n d e r v i n d e n, ter wille van het rijm) te weten komen, leeren.
o n d e r w i j s e n 513, terechtwijzen, overreden.
o n g e d u e r i c h e y t 235, onbestendigheid.
o n g e s o n d e 1155 enz., leed, ellende; eig.: ziekte.
o n s c h u l t 2451, 2806 enz., verontschuldiging, excuus.
o n t b e r e n 4897, zich onthouden van, s w o o r t s - niet zeggen.
o n t b i n d e n 1557, losmaken, bevrijden van.

ontgeven 2751, begeven,
ontgevende den moet, terwijl uw gemoed u begeeft, terwijl gij flauw valt.
ontluycken 5774, ontsluiten, ontluyckigh zijn, zie aant. op 3985.
ontpaeyen 198, 525 enz., ontstemmen, ontevreden maken, *flandr*. (Kil.).
ontpast 2240, ontstelt, verontrust.
ontpluycken 2648, doen ontplooien; - (hem) 4635, zich openen, ontplooien.
ontreden (hem) 1052, zich vrijmaken, zich ontdoen, zich ontslaan.
ontschaken, hem laten - (t.w. het hart of de zinnen) 644, 752 enz., zijn hart laten onstelen; verg. A. Bijns, N. Refer. 149.
ontschrijen 5746?
ontsetten 1067, beletten, verijdelen.
ontsinnen 4314, 4784, het verstand verliezen, krankzinnig worden.
ontslaen 1800, laten varen, loslaten.
ontstucken 2072, aan stukken. Meestal luidt het woord onstucken; verg. mnl. *ontwee*.
ontswermen 5440, ontkomen (Ndl. Wdb. X 2073).
ontswingen 4095, ontgaan, ontloopen (Verdam V 1314).
ont(t)ellen 3693, zie trap.
ontveugen, ontvoegen 1321, in verwarring brengen.
onversweghen 1505, niet onopgemerkt.
ooch, buten ooghen 3895, achter ooghen 5875, heimelijk, achter iemands rug; verg. mnl. *vore oghen*, openlijk.
oorboren 2692, 4642, gebruiken.
oorconde, tot eender - nemen 952, tot getuige nemen, meestal gezegd bij plechtige verzekeringen; - geven 5642, getuigen.
oorconden 4137, verklaren, getuigen.
oorlof, bi uwen oorlove 2775, (beleefdheidsformule) met uw verlof.
oorspronck 5587, oorzaak, schuld.
ootmoedich 96, zacht, lief, nederig.
op 5915, met een beroep op; verg. mnl. *op genade, op trouwe*; op een 4504, achtereen?
opdat 1403, 2809, 3870, indien.
openbare, int openbare 1890, op duidelijke wijze, merkbaar; 2275, stellig, zeker.
opgeven 784, met ophef spreken van.

opsien 4051, 4457, het opkijken, de blik.
oreest 2386, storm; 3974, rumoer, feestvreugde.
over 3240, overmatig, bijzonder.
overbijsen (laten) 113, haastig laten voorbijgaan; afgeleid van bijsen snel loopen; verg. Gloss. A. Bijns i.v.
overdragen 5620, afspreken, overeenkomen (Verdam V 2130).
overhooft, overhoot 673 enz., meerdere, iemand van hoogeren stand; 4357, voornaamste oorzaak?
overilden 1964, voorbijgaan.
overlijdinghe subst. van overlijden, sterven; een - worden 1633, omschrijving van het ww.
overmercken 1297, overwegen, overdenken (Ndl. Wdb. XI 1897).
onwaerdicheyt 5195, minachting; met onwaerdichede, opsmadelijke, beleedlgende wijze, om iemand te beleedigen.
Padde, dat zijn padden 2621, dat is maar gekheid.
paeyen 275, 586, 4910, 5882, tevreden stellen.
papegaey 795, benaming voor een nagemaakten vogel, waarop geschoten werd, dus: mikpunt, doelwit. Verg. Coster, Teeuwis 774 ‘ic schiet noch de papegay’ en Bredero, Molenaer 112 ‘de papegay sel lang genoech staen’.
palm, metten palmen int slijc vallen 653, 3396, ergens slecht afkomen. Verg. Harrebomee II 169. (palm, handpalm).
pas geven 460, goed gaan, slagen; pas beteekent dikwijls: een goede toestand. Zie Kil.: te pas zijn, *valere* en Verdam VI 172.
passen 1403, bevallen, onpers.: het past enen, het bevalt hem; hem - te 44, 5626, zich zetten tot, gaan (met een volgend werkwoord) verg. Verdam VI 181.
parlot 4732, kapittel, verg. Verdam VI 281; 5955, In 't algemeen: toestand.
pelgrimage 2628 A.
piet, sinen - schudden 6094 A.
pijnen 669, 1556 enz., trachten; 3822, zich beijveren, haasten.
picke 3640, zeis.
plaghe 5791, ziekte, pest.
planteyt 785, overvloed, volop; lat. *plenitudo*, eng. *plenty*.
plats 449 enz., geheel en al, volkomen; op 't platte, ronduit, verg. Elckerlijc 335.
plichten 1978?

p o g h e n 2916, zich haasten, zich spoeden; 4584, zich inspannen, c l e y n -, weinig zijn best doen, zich weinig moeite geven.
p o y e n 3762, uitdrinken, verg. Huygens, Korenbloemen II 430; u u t g e p o y t, uitgedronken, uitgeput.
p o l 3712, minnaar, geliefde.
p o o t 4361 enz., klauw.
p o p p e 3830, lichtzinnig, wuft meisje.
p o r r e n 164, prikkelen, aanzetten.
p r a c h e n 719, bedelen, dwingen, verg. De Jager, Frequ. II 455.
p r e e u w e n 3345, stelen, ontnemen, verg. Gloss. A. Bijns i.v.
p r e u s 431, fier, *superbus* (Kil.); p r e u s h e y t 171 enz., trotschheid.
p r i e e l 598, lusthof (vereerende benaming).
p r i n t e n 2932, drukken in.
p r o e v e n 2906, beproeven, probeeren.
p r o f i j t 334, 5835, voordeel; p r o f i j t e n 616, pleizier doen, voordeel aanbrengen.
p r o p i j s 2924, 3517, rederijkersterm om iets aangenaams aan te duiden.
p r o p o o s t 74, 2661, 4533, plan, voornemen; 949, redeneering, uiteenzetting; t e - e v a n d i e n 4862, ter zake, naar aanleiding daarvan; 5217, onderwerp; b y w a t -? 3285, waarom?
p r o s e 143, zinspreuk, devies.
p r o s s e n 4607 A.
p u t e r t i e r i c h e y t 696, slechtheid, snoodheid.
p u t i e r 3696, 4688 enz., minnaar.
Q u a e t s m o e t s 961, slecht, boosaardig.
q u a c k e l 318, 1342 enz., kwartel, smadelijke benaming voor een vrouw, zie ook aant. op 636.
q u a c k e l e n 1704 enz., popelen, beven, verg. De Jager, Frequ. I 342.
q u a c k e r n e l l e k e n 151, bekoorlijk, dartel meisje, altijd in ongunstigen zin. Zie Ndl. Wdb. i.v.
q u a l e 1151, leed, ramp.
q u a l i c k v a e r t 5679, ongeluk, verderf, het tegenovergestelde van *welvaart*.
q u a e r t s p e l 1226, kaartspel.
q u e l e n 2218, 4147 enz., lijden, ziek zijn, wegkwijnen.
q u e l l e n 981, lijden.
q u e p a e r 4689, kweepeer, b e d r e t e n q u e p a e r s k e n, bedorven lekkernij.

quetse, quetsele 846, 2309, 2311, ziekte, kwaal.
quyte maken 4596, zich ontdoen van, zich niets aantrekken van; 4658, verlossen van; - schellen 5248, opzeggen.
quist, te - ewerpen 582, 1339, 4892, verkwisten, wegwerpen; 4324, te niet doen.
Rad, onder t - slaen 1843, uitdrukking, ontleend aan het folterwerktuig, dus: radbraken.
raet, bi - 5781, beteekent ongeveer: welberaden; buyten - 1472, verg. mnl. *buitertiere* en nnl. *buitensporig*.
raey 247, straal; raeyen 2065, stralen, schijnen.
ramen 252, opmaken, verklaren; 5461, beraadslagen, maatregelen nemen.
rasen 4766, raaskallen; 5374, ijlen; rasende 1071, waanzinnig, dol, buiten zich zelf.
rasteren 2114, beslag leggen op (Verdam VI 1061).
rechtevoort 3430, dadelijk.
redene 574, redeneering, bewijs; bi - 573, 2790, met reden, te recht; boven - 48, onverstandig; het is - 3313, het is billijk.
refuteren 305, weigeren, ontzeggen.
regeren 1093, regeeren; regiment 6079, leiding, regeling, heerschappij.
regnacie 1209, bestuur, heerschappij.
reinicheit 174 enz., kuischheid, ingetogenheid; 995, oprechtheid, eerlijkheid, *sinceritas* (Kil.).
recreacie 56, uitspanning, verpoozing, *remissio animorum* (Kil.).
rel 1527, gebabbel, gepraat.
resolutie 2293 A.
riden 2454, gaan, varen.
ritsich 2240, vurig, wulpsch.
roedragher 648, eig.: dienaar van justitie, hier in 't algemeen: gezel.
roemer 1018, snoever, grootspreker; roemich 4538, blufferig, snoevend.
roy 3763, last, omslag, drukte.
rocken 452, 3259, 6101 enz., op touw zetten (uitdrukking ontleend aan het spinnen).
roost, ten - esien 402, eig. op het gebraad letten, op zijn zaken passen, verg. *Sacr. v.d. N. vaert* 367.
rosenhoed 132, 4521, krans van rozen.
rugghe, achter - stellen 3443, geringschatten.
ruytheyt 4, onbeschaafdheid, domheid.

Sack 167, verachtelijke uitdrukking voor lichaam.
salueren 3332, eig. groeten, daarna: aangenaam aandoen (Verdam VII 113), complimenteeren, vleien.
samblant 357, 1390 enz., gelaat, uiterlijk voorkomen; 1521, schijn?
santorie 2256, soort muziekinstrument.
saten (hem) 6058, zich beheerschen, kalm worden.
sause naer thof 1266, van dezelfde soort, synoniem van pot naer lepele 1266; verg. Harrebomee II 236.
schachen 1037, schaterlachen.
scadden 2620?
schaec en mat staen 1842, geheel overwonnen zijn, verg. Stoett, Spreekw. 1683.
schakel, in den derden - ehangen 1060 A.
schamel 492 enz., eerbaar, ingetogen; schamelheyt 1721, 1944 enz., ingetogenheid; schamelijck 490, schandelijk.
schat 1337, geld, aanzien.
schateren 3793, schallen.
scheybier drinken 1732 A.
scheuren 5714, barsten, uiteenspringen.
schijffeling 1720?
schijn 964, 2208, toestand waarin men zich bevindt; ongeachte -, minachting; met blijden - e verg. mnl. *in bliden scine*; in t - sijn 2151, duidelijk zijn.
schijte 1058, scheldwoord: slet.
schinden 4984, ongelukkig maken.
schoen, recht in sijn - gaen 305, welgesteld zijn; verg. *goed in zijnen schoen zitten* (Stoett, Spreekw. 1712).
schoyen 2889, 3596, weggaan, zich wegpakken, verg. Van Helten, Proeve van Woordverklaring, 75.
scholen 4538?
schossen 3273 A.
schoteldoec 3278 A.
schouwen 474, 1473, 1507, 1817, Brab. vorm voor schuwen, ontloopen, ontwijken.
Schreeuwert de Ghecker 5524?
screve 3598, streep, grenslijn, over - loopen, de grens overgaan, heengaan.

schrijen 3867, schreeuwen, hier als uiting van vreugde, meestal echter van smart.
schu 2746, bang, verschrikt.
schutten 5941, afweren.
schuvage spelen 723, verstoppertje spelen, zich verschuilen; afgeleid van schuven, in stilte wegsluipen (Verdam VII 836).
seg ick 636 A.
segel 1177, kenmerk.
sententie 1559, 1651 enz., meening, oordeel; - wijsen 206, vonnissen, het oordeel uitspreken.
sibe sielken 3585, uitroep; beteekenis?
siet, passim, pleonastisch gebruikt ter wille van het rijm.
sijs 2470, zes oogen bij het dobbelspel (meestal gebruikt in tegenstelling met aes, één oog) te vertalen: van groot geluk kom ik tot ellende.
simpel 5194, eenvoudig, stemmig, onschuldig.
sin 111, bedoeling, beteekenis; - slaen 1604, zijn aandacht wijden aan, geloof slaan aan; 50, hart, gemoed, omschrijving van een persoon.
sinnelijc 313, aangenaam; sinnelyckheyt 20, verstand, overleg, vereerende benaming.
slach 1086, kans, goede gelegenheid; dat ware den -, dat zou goed zijn!
slee 702, wilde pruim, nietigheid; niet een -, hoegenaamd niets.
slecke 1058, slak, als scheldwoord gebruikt.
sleter 3044 enz., eig.: flard, dan: nietswaardig persoon.
slinc 4505, listig, onbetrouwbaar; verwant met slingen, zich kronkelen.
smake 3129, gewaarwording.
smuycken 4940, 5196, zich te goed doen, genieten, snoepen. Verg. Franck-Van Wijk 628.
smullaert 3732 A.
sneven 425, dwalen, wankelen, *errare* (Kil.); 1115, sterven.
snoode 412, arm, gering, waardeloos; - houden 4397, geringschatten.
soetheyt 5033, iets aangenaams, hier: komisch, aardig nastukje.
sock 1682, muil, pantoffel, zie aant. op 403.
solaes, solaesheyt 392 enz., troost, opbeuring, liefde.
solaseren 1514, 4466, zich ontspannen, zich vermaken.
solen 4536?

sondachshoeck 2666, inden - gedreven? 3393, inden - acht dagen naer Paesschen, moet beteekenen: op een onmogelijken datum, verg. 'Met St. Juttemis, als de kalveren op het ijs dansen'.
sop 1149 enz., teug.
soort 2564, hetzelfde slag, hetzelfde soort, *par, aequalis* (Kil.).
sorghe 835, 4433 enz., vrees, verlegenheid.
sorghelijck ep. 32, gevaarlijk.
sorghen 1922, 1998, vreezen, bezorgd zijn over iets.
spacie 1191, tijdruimte, telcker -, bij elke gelegenheid.
sparen 2483, vermijden, nalaten.
specie ende greyn 950, specerijen: greyn, eig. korrel, in 't algemeen gebruikt voor paradijskoren, een in de M.E. veel gebruikte specerij. (Verdam i.v.).
spel, ten - ebrengen 178, in tspel brengen 852, verg. *in het spel zijn*, waarvan het bovenstaande de bedrijvende vorm is; in het - vallen 5195, in het strijdperk komen?
spijt 3110 enz., toorn, verdriet; in - enemen 4595, verdriet hebben over.
spil 3382, weefklos; spillen in sacken 3382 A.
sporen 1575, 2941, streven naar, uitgaan naar (eig.: het spoor navolgen).
spouwen 2505, Brab. vorm voor spuwen.
spraeyen 187, 1201 enz., sprenkelen, strooien.
spreeden 1545, zich uitspreiden.
sprieten 961, verward kijken, verg. De Jager, Frequ.: sprietoogen, verward zien.
staert, op den - zijn 1254, platte uitdrukking voor: bij elkaar zijn; met den - steken 5185?
stade, met - n 5138, langzaam aan, op zijn gemak.
staet 2097, 5457, stand, rang.
stallen 3394, op stal zetten, versijck -, eig. verdriet op stal zetten, verdriet brengen, bezorgen.
stede houden 43, van kracht zijn, vooral van rechtsgebruiken gezegd.
steken naer 673, 1285, streven naar, *adspirare* (Kil.).
stellen (hem - te) 512, zich voorbereiden, van plan zijn.
stijf 3135, volhardend of ongevoelig, *stabilis, durus* (Kil.); - blasen 389, opblazen.
stic 2092, stukje, brok, hij ate sijn broot wel op een sticxken, hij zou het arm hebben, hij zou weinig te eten krijgen.

stinken 5653, gehaat zijn; stinkende 172, hatelijk.
stocken op 2859, vertrouwen hebben in, *niti aliquo* (Kil.).
storen (hem) 788, 2053, boos worden; gestoort 1138, boos, bedroefd, *turbatus* (Kil.).
strael 5855, pijl.
stranghe 738, 1618 enz., zwaar, moeilijk; 4920, krachtig, flink.
strijcken 146, zich richten, zich in een bepaalde richting bewegen (Verdam VII 2319); ick weet waert strijct: waarop het uitloopt.
stuerlijck 2787, boos, hard; tstuere 416?
stuycken 4639, duwen, stooten.
stuck 4884, zaak, *res, causa* (Kil.).
subject sijn 2170, 5225, onderworpen zijn; -staen 1864, onderdanig zijn.
subtijl 2864, sluw.
sus, tsus 1734, 5321 enz., bedaar, hou je stil, afgeleid van *sussen*, zwijgen. (De Vreese, Charon, aant. op 245).
swarmen 1788, zonder veel beteekenis, rijmshalve gebruikt.
swijcke slaen 4552, te kort schieten, in gebreke blijven, *deficere* (Kil.).
Tant 319 A, 2992.
tarm 1792, term, termijn, tijdsduur.
teghengaen 3619, 4932, tegenloopen, ongunstig zijn, schaden.
tegenspoet 820, 1956, ongeluk, twort -, er komt ongeluk van.
tellen 465 enz., houden voor, achten.
tempeest 1868, storm; 2105, hartstocht.
tempteren 2380, in verzoeking brengen, kwellen.
tfy 2459, 5876 (met den 2^{den} nv.) foei! -sal uus werden, verg. men sal u befoeyen, 5890.
tjan 1041 enz., bij St. Jan, uitroep, verg. *tjacob* (De Vreese, Charon, aant. op 215).
tieren (hem) 5181, zich houden, zich gedragen.
tijen 4886, aantijgen.
tintelteelken 4616?
tyriakel 2964, opiummiddel, eertijds veel in gebruik. Verg. Everaert, *Dryakelprouver*, 199.
titule 5527, opschrift (eig. opschrift dat de misdadigers droegen, waarop hun naam en misdaad vermeld stond).
toecomen 5983, er bij komen, hierkomen.

toecomende 186, toekomstig, volgende.
tocken 3723, 4704, aanraken, lief koozen? eng. *to touch*, fr. *toucher*. Verg. De Jager, Frequ. I 777.
tondersmiten 1649, dooden, overwinnen.
tonderstrijden 329, 912, overwinnen.
tonghe, op de -rijen 602 A.
top, inden -jaghen 2584, omhoog doen streven.
toren 296, 1837 enz., verdriet, de gewone beteekenis in het Mnl.
tortelblesse 2576 A.
tot 232, met betrekking tot, ten opzichte van.
trade 3224, 3749, pad, spoor; die -passeren, buiten het spoor gaan, op den verkeerden weg zijn.
trap 3693, menigen -ont(t)ellen, bedriegen, zie Neurdenburg, Nyeuvont, aant. op 143, en Nieuwe Taalgids V 267.
travelgeren 921, plagen, kwellen.
trek, treke 718, 1057 enz., manier, handelwijze, meestal met een bijbeteekenis van sluwheid.
trecken tot 899, 1722, zich aantrekken, vernemen.
troc 1682, drinkbak.
trompe 654 A; 3353, bedriegerij, leugen; tromper 564, bedrieger; tromperen 2361, bedriegen.
troon 2486, 6022, hemel, beneden den trone, op aarde.
trouwen 83, voorwaar, waarachtig.
tuygen 1398, 1446, verklaren, getuigen.
tuysscher 4680, dobbelaar, speler.
twist, in -eligghen 3172, in -en sijn 1998, in tweestrijd zijn, verdriet hebben; beruert in -e 5552, in tweestrijd gebracht.
Useren 10, gebruiken, aanwenden.
uutmonsteren ep. 22, iets uitzoeken om het te verwerpen, meestal in verbinding met uutwannen; verg. Bredero I 53.
uut sijn om 5679, er op uit zijn, het toeleggen op.
uutslaen 4506, waarschijnlijk een term aan het kaatsspel ontleend.
uutwannen ep. 22, eig. door wannen zuiveren, weren uit, zie uutmonsteren.
Varen 3800, beangstigen.
vaste 4 enz., aanhoudend; 677 enz., met kracht, krachtig.
vasten 2236, bevestigen, binden.

v a t , t - s l u i t e n 2623, den spijker op den kop slaan, het aan het rechte eind hebben.
v a t e n 134 enz., vatten, aanvatten, grijpen; 533, 842 enz., in den geest opnemen, begrijpen.
v e y n s e n (h e m) 847, veinzen; 1398, ontkennen.
v e r b a l l e n 1407, eig. door ballen bezeeren; v e r b a l t 3556, onthutst.
v e r b e e n e n 6072 A; v e r b e e n t 1763, razend, buiten zich zelf.
v e r b i t e n 150, doodbijten, dooden, verg. mnl. *verbeten werden vander doot*.
v e r b l i j e n , e e n - 80, iets aangenaams.
v e r b r o e i t 2162, verschroeid, verteerd.
v e r c h e y n s e n 849 A.
v e r d i n g e n 6029, verlossen, eig.: vrijpleiten (term aan de rechtspraak ontleend).
v e r d i n n e n 875, afbreuk doen aan.
v e r d r a c h 5829, uitstel.
v e r d r o o g e n , i n t - s t e l l e n 4997, ten onder doen gaan. Verg. Oudemans op *verdorren*.
v e r d u l l e n 679, misleiden, bedriegen; eig.: krankzinnig maken.
v e r d w i j n e n 890 enz., doen verkwijnen; 1643, 2275, 5055, intr. Wegkwijnen, te niet gaan; b l i j f t v e r d w e n e n 1643, omschrijving van het ww.; i n t v e r d w i j n s i j n 2154, i n t v e r d w i j n e v a l l e n 2211, wegkwijnen.
v e r e e n e n (hem) 6075, vreezen; v e r e e n t 1767, verschrikt.
v e r e v e l e n 3299, bederven, slecht maken, verg. mnl. *verbosen, verquaden* enz.
v e r f r a e y e n 193, 274, 1759, verheugen, opvroolijken, verkwikken.
v e r h a e r d t 416, verstokt, verhard.
v e r h a e t 5872, hatelijk, gehaat.
v e r h a r e n 723 enz., weggaan (Oudemans VII 330).
v e r h e i n s e n 848, schrikken (Oudemans VII 305). Gewoonlijk luidt het werkwoord v e r e y s e n .
v e r h o g h e n 122 enz., verblijden, zich verlustigen, zich amuseeren.
v e r h o l e n t h e y t 252, goddelijk mysterie.
v e r j e u c h d e n 891, jong maken, verjongen, verblijden.
v e r j o l i j s e n 69, opvroolijken.
v e r j u u s 3777, sap van onrijpe vruchten.

verkeert, anders -, 3244, veranderd.
verkerelen 2989 A.
verkevelen 3300?
verkiesen 4158, zich meester maken van.
verclaren 91, vertellen, int - (vaste rederijkersuitdrukking, als stoplap gebruikt); 1454, 4155, uitlegging, woorden.
vercloecken 1056, trans.: te slim af zijn, misleiden, verg. *vergauwen*; 1976, intr.: overmoedig zijn, durven, moed vatten.
vercnapen 1664, zich dienstbaar maken aan.
vercouwen 470, 1584, koud worden van schrik en ontsteltenis; vercout 3697, koud (geworden), ontsteld.
vercranken 449, slecht maken.
vercrincken 2304, verzwakken (Oudemans VII 362).
verlacken 3381, bedriegen.
verlasten 2235, bezwaren, *opprimere* (Kil.).
verleeden 3643, bederven, onaangenaam maken, hd. *verleiden*.
verleetschap 978, verdriet.
verlichten 244 enz., bestralen, beschijnen, ook: verhelderen (van het verstand gezegd); verlichtinghe 137, opwekking, troost.
verlingen 2248, lang vallen; 1568, 3479, verlangen.
verloren 443, 5626, vergeefsch.
vermaen 3308, herinnering.
vermanen 2441, 2967 enz., vertellen, vermelden; 1285, spreken van, gewag maken van; 6061, verzoeken.
vermenicht 727, in groot aantal.
vermeten (hem) 4684, voorgeven; 5724, wagen te beweren, zeker zijn van; 1341, 2098, 3051 znw., meening, inzicht.
verminderen 1574, in aanzien achteruit gaan.
vermonden 1288, 1500, 1578 enz., mededeelen, vertellen, verg. Mhd. *munden*.
vermuytere 2647, afgeleid van vermuten, veranderen.
vernaeyen 1755?
vernoeyen 3518, 4866, vervelen, verdrieten, verdriet doen.
vernouwen 4056 A.
verpijpen 3599, verkeerd fluiten; den dans -, door verkeerd fluiten den dans in de war brengen, verg. Nyeuvont 247.
verquellen 4017, bederven, tot kwelling maken.

verrasschen 4832, verg. versnellen.
versamen 755, bijeenkomen; 1418 enz., het samenzijn met.
versanden 4982, in het zand blijven steken.
verscheyden 2027, ongelijk.
verschieten 803, 4339, ontstellen, schrikken.
verschinen 1640, duidelijk worden, blijken.
verschoyen 3761, verdwijnen, verloopen, *profugere*, (Kil.), zie Oudemans VII 470.
verschouwen 4061, Brab. voor verschuwen, iemand van zich houden, verjagen; int - zijn, verdwenen zijn, weg zijn.
verseeren 972 enz., krenken, leed doen, droefgeestig stemmen; znw. 829, 2739 enz., verdriet, kwelling.
versieden 4352, verkoken, al kokende bederven.
versien 2344, voorzien, betalen.
versijcken 1305, verzuchten, zuchten; versijck 652, 2961 enz., droefheid, bedruktheid; versijckenisse 3175, verdriet.
versimpelen 149 A.
versinnen 15, verstaan, kennen; versinnisse 2718, uitleg.
verslaen (hem) 5354, neerslachtig, mismoedig zijn.
versleuren 5384, mijn lijf versleurt, bij flauwvallen gezegd.
versliten 189, verscheuren, dooden.
versmaetheyt 5868, verguizing, smaad.
versmoren 297, te niet doen gaan; hem - 560, ondergaan; 1428, 2763, omkomen, sterven; versmoort 4679, verslingerd, overgegeven aan.
versnellen 467, verrassen, verg. vercloecken; in Venusstrick versnelt, in Venus net gevangen.
versoecken 845, vragen; 1072, bezoeken.
versotten 472, dwaas worden, - aen, gek worden op.
verspinnen 4446, eig. door verkeerd spinnen bederven, tware goet versponnen, 't zou vergeefsche moeite zijn.
verspouwen 4058, smaden, hoonen, *abominari* (Kil.).
verstant 534, 1556, zin, bedoeling; aen t - geraken 1101, begrip krijgen van.
versteken 1923, versmaden, nalaten; verstekelijck sijn 3985, 4922 enz., verloochenen; zie aant. op 3985.
verstellen 2490, doen verkeeren.
verstijven 1323, staande houden, bevestigen.

verstoortheyt 5866, drift, synoniem van gramme moet.
verstouten 763, moedig maken.
verstrangen 176, 1131, overweldigen, ten onder brengen.
verstringen 1735, 2249, 4108, 5735?
versweren 1596, 4723, afzweren; versworen 2756, stoplap, rijmshalve gebruikt, zonder beteekenis.
verswigen 4302, weigeren.
verterden 1044, vertreden, vertrappen.
vertijdinge 4210, uitstel, dralen.
vertravelleeren 4726, afmatten.
vervaren (hem) 6075, bang worden, bevreesd worden.
verwallen 712, koken, meestal van bloed gezegd, *flandr*. (Kil.) verg. De Vreese, Charon aant. op reg. 292.
verwandelen 5013, veranderen.
verwanen (hem) 174 enz., zich verheffen, trotsch zijn; verwaent 656, verwaand, driest; als verwaende, verg. als, (hier is het lidwoord weggelaten)
verwaentheyt 178, 1159 enz., vermetelheid.
verwaten 1833, 3581, eig. vervloeken. Hier meer in de beteekenis van: doen omkomen in ellende, leed doen; 1929, 2134, verafschuwen, verfoeien; 1895, 4992, te niet doen.
verwijt 3452, 4235, schande.
verwinnen 49, 1392 enz., overwinnen.
verwoet 643, krankzinnig, razend; verwoetheyt 898, verbitterdheid.
verworpen 3420, veracht, versmaad.
vesten 3398, vast in 't geheugen prenten, van buiten leeren (Glos A. Bijns).
vetman 1034 A, 3835.
tvier onder de wint blasen 2706, verg. Harrebomee II 427 ‘het vuur onder den wind steken’.
vijnt 3468, voor vint, van vinden, inzien, begrijpen.
vilonije 195, gemeenheid, slechtheid.
vincke 636 A, 2079 enz.
virtuyt 1868, macht, kracht.
vissop, Sint Joris - 449 A, 1241 enz.
vitten 908, toevoegen aan.
vlaag 486, bui (van droefheid), opwelling.
vlaeyken 1261, 1283, pannekoek, taart.
vliegen (laten) 3354, geen acht slaan op, voorbij laten gaan.

vlotgars 722, zekere plant.
voegen (hem) 1493, zich scharen bij; hem - te 542, zich zetten tot, zich scharen bij.
voldoen 3839, tot een einde brengen.
volcomen 5782, volvoeren, uitvoeren.
voor 427 enz., in plaats van.
voordachtich, 1359, 4208, 5571, bedachtzaam, voorzichtig.
voorder 4068, verder.
voorhoetsel 605, voorzorg, hier alleen rijmshalve gebruikt.
voorpoint 4438, voornaamste punt, punt waarover men redetwist.
voorschrijven 184, in geschriften profeteeren; vergl. mnl. *het is vorscreven ende vorseget*.
voorsichtich 1621, bedachtzaam, verstandig.
vorehebben 20, 2755, voornemens zijn; 4718, in het schild voeren.
voren, te - weten 5550, vooruit weten, zeker weten.
vorenbrengen 5661, inblazen.
vouwe, wijze; in menigher - 399, op allerlei manieren; in eenigher - 2269, 5920, op de een of andere manier.
vre (de) hebben in iets 46, iets goedkeuren, met iets vrede hebben.
vreden 1531, bevredigen, tevreden stellen.
vreemde geven 83, verwonderen; hetzelfde als het geeft my vry 1742, 5696, het bevreemdt mij (mnl. *het geeft mi te vri*).
vry 1742, 5696, zie vreemde.
vroeder maken 1293, inlichten, doen weten; - sijn 1581, weten.
vruchten 4815?
vul, te vullen 678, ten volle.
Wa 83 enz., tusschenwerpsel, wel!
wachten 1405, voorzichtig zijn, oppassen; tis goet gewacht, het is goed om voorzichtig te zijn; 3282, bescheid doen, zie bringen.
waerby 822, 1953, waarom.
waghen 4707, schudden.
wallen 807, koken; meestal *verwallen*.
wanen, sulck waent die (hy) mist, 160, 2070, 3648, het valt wel eens tegen, de waan wordt niet altijd bevestigd.
wanewaers 457 A.
wanhope 5147, vertwijfeling, ook twijfel?
wantelen 2602 A.

w e c h , d i t s - 2624 enz., ik ga weg, verg. 7ste *Bliscap van Maria* (ed. Leendertz) *adieu dits wech* 491, 639.
w e d e r p a e r 4403, geliefde.
w e e c h 1146, 3455, muur.
w e e d e n 1183, Vlaamsch voor w e i d e n .
w e e d o m 5978, pijn.
w e e l d e ep. 34, dartelheid, luchthartigheid.
w e e r .... o f 3557, ter inleiding van een dubbele vraag gebruikt.
w e e r s e 5840 A.
w e c h , v a n z i j n e n - n 4871, uit zijn naam.
w e k e , m e t t e r - n 651?
w e l l u s t 3688, 3771, genoegen, het zich goed, prettig gevoelen.
w e m p e l 1224, sluier, hoofddoek; g e w i m p e l t 150, gesluierd.
w e n s c h 2595, zoo goed, zooveel als men wenschen kan, verg. mnl. *wensch van live*, overvloed van levensmiddelen (Oudemans VIII 920).
w e p e l e n 5530, eig. kwispelen, beteekenis hier niet duidelijk.
w e s e n 1488, aangezicht.
w i j g h e n 860, wegloopen.
w i j c (k e ?) 4547, streek, plaats.
w i l l e 5426, wensch.
w i l l e c u e r e n (h e m) 353, zich verbinden met, (verg. Mnl. Handwdb. i.v.).
w i l l i c h h e y t 350, bereidwilligheid, ijver.
w i s 1221 A.
w i t m o e s 5372, brij.
w r e e t h e y t 890, boosaardigheid.
w r o e g h e n 4489, wroeging hebben, berouw hebben.

Verbeteringen

Bladz. XIV, reg. 12, ‘vooafgaande’, *lees* ‘voorafgaande’.

Bladz. LVI, reg. 8, ‘u p, (d e pron. rel.)’, *lees* ‘u p, d e (pron. rel.)’.

Bladz. LXIII, reg. 4, ‘Dr Roovere’, *lees* ‘De Roovere’.

Bladz. LXXI, reg. 24, ‘van A 1, tot X 3’, *lees* ‘van A 1 tot X 3’.

Bladz. 9, reg. 263, ‘moort/’, *lees* ‘moort.’

Bladz. 29, reg. 822, ‘ghyhebbet’, *lees* ‘ghy hebbet’.

Bladz. 34, reg. 974, ‘om weten// is.’ *lees* ‘om weten// is/’.

Bladz. 46, reg. 1288, ‘vrij’, *lees* ‘vry’.

Bladz. 63, reg. 1798, ‘toeverlaet’, *lees* ‘toeverlaat’.

Bladz. 93, reg. 2638, ‘ich’, *lees* ‘ick’.

Bladz. 218, reg. 2, ‘me sonnen’, *lees* ‘met sonnen’.

Bladz. 218, reg. 29, ‘volmaect en is/)’, *lees* ‘volmaect en is)’.

Bladz. 220, reg. 3, ‘Plauturs’, *lees* ‘Plautus’.

Bladz. 232, reg. 11, ‘Mar. v. Nieumegen 299’, *lees* ‘922’.

Stellingen

I

Mariken van Nieumegen 922 (ed. Leendertz):
‘Hulpe, melcflessen van c o r t e n blisse!’ lees:
‘t o r t e n b l i s s e’.

II

De uitdrukking: ‘iemand de blauwe huik aandoen’ in de beteekenis van: iemand voor den gek houden, berust niet, zooals in het Woordenboek der Nederlandsche taal VI 1221 wordt verklaard, op begripsverwarring.

III

Van de twee redacties, waarin wij het lied van Brugman: ‘Ic heb gejaecht mijn leven lanck’ kennen, is die van het handschrift ouder dan die van den druk.

IV

De laatste strophe van het bovengenoemde lied is niet van de hand van Brugman, maar is een later toevoegsel.

V

Ten onrechte verklaart Leendertz, Huygens' Voorhout 474 (Nederlandsche Klassieken III 82) b l i n d h o c k e n als: in een donker hok plaatsen.

VI

Te Winkel (De Ontwikkelingsgang der Nederlandsche Letterkunde I 287) doet Coornhert onrecht door zijn karakter op één lijn te stellen met dat van Houwaert.

VII

Ten onrechte beweert Blok (Geschiedenis van het Nederlandsche volk V 190) dat Frankrijks politiek ten opzichte van den tweeden Engelschen oorlog slechts in schijn vredelievend was.

VIII

Mazarin heeft de candidatuur van Lodewijk XIV voor de Duitsche keizerskroon nooit ernstig bedoeld.

IX

Het huwelijk met Bothwell, niet de moord op Darnley, heeft Maria Stuart in Schotland onmogelijk gemaakt.

X

De door Wallner voorgestelde verklaring van het aan Kürenberg toegeschreven Falkenlied is niet aanstonds te verwerpen.

XI

Er is reden om aan te nemen, dat de kunst van Hubert (Jan?) van Eyck, wat stof en vorm betreft, in verband staat met de Oud-Florentijnsche kunst.

XII

Instandhouding, niet herstel, moet het uitsluitend doel zijn van het beheer van historische monumenten.